

Herre i eget hus

Muligheter til å etablere seg i egen bolig for unge funksjonshemmede med tjenester

av Ivar Brevik

BREJANTA
ANALYSE

The logo for BREJANTA ANALYSE features the word 'BREJANTA' in a stylized, serif font. The letter 'A' is particularly large and has a decorative, feather-like tail that extends to the right. Below 'BREJANTA' is the word 'ANALYSE' in a smaller, simpler, sans-serif font.

Rapport 2014:1

18.11.14

Tittelside

Tittel :	<i>Herre i eget hus. Muligheter til å etablere seg i egen bolig for unge funksjonshemmede med tjenester</i>
Forfatter:	Ivar Brevik
Brelanta-rapport:	2014:1
ISSN:	
ISBN:	978-82-90122-75-6
Prosjektnavn:	Herre i eget hus
Oppdragsgiver:	Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO)
Sammendrag:	Norsk
Dato:	Oktober 2014
Antall sider:	245
Utgiver:	Brelanta analyse, Lilloe-Olsens vei 21, 0489 Oslo Telefon: 22.22.01.64/97.50.43.36 E-post: ivar.brevik@nibr.no
	Org. nr. 890 048 242
	Brelanta, Oslo, 2014

Forord

I denne Brelanta-rapporten legger vi fram resultater fra analyser av sentrale egenskaper ved funksjonshemmede under 67 år forstått som brukere av heimebaserte tjenester. Arbeidet er utført på oppdrag fra *Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon* (FFO) og er del av rapporteringen fra prosjektet *Herre i eget hus* ved FFO. Prosjektet er finansiert av den *Norske stats husbank*.

Opplegget for analyser i prosjektet *Herre i eget Hus* har vært knyttet til problemstillinger lagt fram i notat fra Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) om videreføring og avslutning av dette prosjektet i januar 2013 samt et kortnotat fra Brelanta ved forsker Ivar Brevik. Dette ble så videre bearbeidet og utformet som et prosjekt-opplegg for analyser av de problemstillinger som FFO ønsket å belyse.

Dette prosjektet ved FFO har bl. a. hatt som mål å bidra med forslag til endringer i velferdsordninger for funksjonshemmede og kronisk syke som hele livet har behov for bistand i eget hjem, herunder ordninger som regulerer tilgangen til nødvendige tjenester i sjølvalgt bolig.

Datagrunnlaget for arbeidet er i hovedsak hentet fra *Individbasert statistikk for pleie- og omsorgstjenestene i kommunene* (IPLOS) for året 2011. Data er levert til *Brelanta* i aggregert form som spesialkjøringer fra SSB og analysene gjelder situasjonen på landsbasis for brukere av heimebaserte tjenester under 67 år.

Ressursene stilt til disposisjon for arbeidet med analyser og utskrivning av denne rapporten er kr 200.000 inkludert moms. Det har gitt rom for 7 forskerukeverk, dvs 270 timer.

Rapporten er skrevet av forsker Ivar Brevik. Vi takker Berit Therese Larsen ved FFO for gode kommentarer og spørsmål og trivelig samarbeid under veis.

Vi tør håpe at rapporten vil kunne komme til nytte i *Funksjonshemmedes fellesorganisasjons* videre arbeid med spørsmål om boliger og tjenesteyting for funksjonshemmede.

Oslo, oktober 2014

Ivar Brevik

Innhold

Forord.....	3
Tabelloversikt	8
Figuroversikt.....	14
Sammendrag.....	15
1 Om mandat, datakilder og metode.....	38
1.1 Om mandatet for prosjektet – prosjektbeskrivelse	38
1.1.1 Arbeidet med opplegget for prosjektet og hovedtrekk i prosjektbeskrivelsen.....	38
1.1.2 Nærmere problemstillingene i prosjektet.....	39
1.2 Om data og metode	43
2 Hovedkarakteristikk ved yngre brukere og deres ressursbruk i de heime- baserte tjenester.....	45
2.1 Hovedkarakteristikk ved brukere av heimebaserte tjenester under 67 år.....	45
2.1.1 Om mandat for og hovedstruktur i prosjektet <i>Herre i eget hus</i>	45
2.1.2 Brukere heimebaserte tjenester 0-66 år fordelt etter alder	46
2.1.3 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år fordelt etter grad av bistandsbehov	48
2.2 Fordeling av timeverk i heimebaserte tjenester etter alder og type bosted.....	49
2.2.1 Fordeling av timeverk mellom brukere av heimebaserte tjenester over og under 67 år.....	49
2.2.2 Fordeling av timeverk mellom brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære private boliger og i kommunale boliger.....	51
2.3 Ressursbruk per uke etter bistandsbehov og hoved bostedstype.....	52
2.3.1 Brukerretta timer per uke etter bistandsbehov i ordinære boliger	52
2.3.2 Brukerretta timer per uke etter bistandsbehov i kommunale boliger	54
2.4 Fordeling av ressursbruk (årsverk) etter grad av bistandsbehov, alder og type oppholdssted	57
2.4.1 Om ulike egenskaper ved data.....	57
2.4.2 Brukere i ordinære boliger - fordeling av årsverk etter husholdstype, bistandsbehov og alder	59
2.4.3 Brukere i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål – fordeling av årsverk etter bistandsbehov og alder	61
2.5 Andel brukere og bruk blant dem med omfattende bistandsbehov	62
2.5.1 Andel brukere og bruk blant dem med omfattende bistandsbehov blant brukere i ordinære private boliger.....	62
2.5.2 Andel brukere og bruk blant dem med omfattende bistandsbehov blant brukere i kommunale boliger.....	63

2.6	Bruk av heimebaserte tjenester per bruker per år målt i årsverk.....	65
2.6.1	Brukere i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål.....	65
2.6.2	Brukere i ordinære private boliger	66
2.7	Fordeling av ressursbruk mellom brukere av heimebaserte tjenester over og under 67 år målt i timeverk og årsverk	69
2.7.1	Innledning.....	69
2.7.2	Fordeling av bruk av ressurser mellom brukere av heimebaserte tjenester over og under 67 år etter grad av funksjonstap målt i time- og årsverk	71
2.8	Årsverk per bruker – fra gjennomsnitt til bruk etter bistands- behov og boform.....	76
2.8.1	Noen resultater basert på grove gjennomsnitt.....	76
2.8.2	Fordeling av ressursbruk blant brukere under og over 67 år etter grad av bistandsbehov og boform	79
2.8.3	Oppsummering - hovedoversikt over antall og andel brukere etter alder og boform samt årsverk pr bruker	84
3	Om yngre funksjonshemmede som bor hos foreldre	87
3.1	Om mandatet for prosjektet i forhold til yngre funksjonshemmede som bor hos foreldre	87
3.2	Avklaring av antall brukere av pleie- og omsorgstjenester til heimeboende som bor sammen med foreldre	88
3.2.1	Antall brukere av ulike pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere.....	88
3.2.2	Brukere 0-66 år av sju øvrige pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere etter type tjeneste etter alder.	91
3.2.3	Anslag av antall mottakere 18-49 år av pleie- og omsorgstjenester i alt til personer som bor med foreldre	94
3.3	Kjennetegn ved brukere og bruken av heimebaserte tjenester når en bor med foreldre	96
3.3.1	Brukere som bor med foreldre etter alder og grad av bistands- behov.....	96
3.3.2	Brukere som bor med foreldre etter bruk av type heimebaserte tjenester og mottatt privat hjelp	99
3.4	Sosial fungering, kognitiv svikt, evne til å ivareta egen helse, husholdsfunksjoner og egenomsorg.....	102
3.4.1	Mandatet for prosjektet og samlemål for bistandsbehov i IPLOS	102
3.4.2	Om sosial fungering.....	104
3.4.3	Om kognitiv svikt og ivaretagelse av egen helsetilstand.....	108
3.4.4	Husholdsfunksjoner og egenomsorg.....	110
3.4.5	Egenomsorg	112
3.5	Brukere av heimebaserte tjenester 18- 66 år etter sivilstand	117
3.5.1	Om datagrunnlaget.....	117
3.5.2	Sivilstand hos brukere av heimebaserte tjenester etter alder og grad av bistandsbehov	118
3.5.3	Befolkningen 20-66 år som bor i parforhold og ikke i parforhold. Sammenlikning med brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år.	119
3.5.4	Brukere som bor sammen med andre uten å leve i parforhold etter sivilstand. 2008.....	122

3.6	Alder ved flytting fra foreldrene.....	124
3.6.1	Når det er vanlig å flytte heimefra	124
3.6.2	Andel som bor med foreldre 18-49 år i befolkningen og blant funksjonshemmede	125
4	Noen sentrale kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester.....	130
4.1	Omfang av og kjennetegn ved unge brukere av heimebaserte tjenester. Noen hovedtrekk ved etablert kunnskap.....	140
4.1.1	Oversikt over utvikling i brukere av heimebaserte tjenester under 67 år – antall og fordelt i aldersgrupper.....	140
4.1.2	Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester under 67 år bosatt i kommunale boliger eller private boliger.....	143
4.1.3	Brukere av heimebaserte tjenester etter type tjeneste.	147
4.1.4	Bruk etter type heimebaserte tjenester blant brukere 0-66 år etter boform.	153
4.1.5	Utviklingen med framvekst av nye yngre brukergrupper i de heimebaserte tjenestene har vært tilbudsstyrt.....	157
4.1.6	Oppsummering og noen hypoteser om framveksten av nye brukere	159
4.2	Bruk av type heimebaserte tjeneste blant brukere uten omfattende bistandsbehov som bor i ordinære private boliger.....	161
4.2.1	Målgruppen for analysen – brukere med noe eller avgrenset bistandsbehov	161
4.2.2	Bruk av type heimebaserte tjenester blant brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine eller sammen med andre.....	162
4.2.3	Bruk av type heimebaserte tjenester blant brukere som bor aleine med noe eller avgrenset bistandsbehov (og middels til stort bistandsbehov).....	164
4.2.4	Sammenfatning: Bruk av type heimebaserte tjenester blant brukere 18-66 år som bor sammen med andre og med noe eller avgrenset bistandsbehov.....	167
4.2.5	Bruk av type heimebaserte tjenester 18-66 år blant brukere som bor sammen med andre og med stort til middels eller omfattende bistandsbehov	169
4.2.6	Oversikt over antall brukere i ordinære boliger fordelt grad av bistandsbehov og husholdstype	170
4.2.7	Antall med bare heimesykepleie blant brukere med noe/avgrenset og middels til stort bistandsbehov	173
4.3	Utvikling i bruken av heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov 2007-2012.....	176
4.3.1	Om data og beregningsgrunnlag	176
4.3.2	Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov etter alder i 2012.....	176
4.3.3	Endring i sammensetning av brukerne etter grad av bistandsbehov i 2007-2012.....	178
4.4	Kjennetegn ved brukere som bor aleine	181
4.4.1	Om mandatet for prosjektet mht kjennetegn ved brukere som bor aleine	181

4.4.2	Brukere av heimebaserte tjenester som bor aleine etter grad av bistandsbehov og alder	181
4.4.3	Aleineboendes bruk av type heimebaserte tjenester.....	183
4.4.4	Omfang av hjelp i de heimebaserte tjenestene blant brukere som bor aleine	187
4.5	Aleineboende og tilgang på privat ulønna hjelp.....	189
4.5.1	Andel med og omfang av tilgang på privat ulønna hjelp blant brukere som bor aleine	189
5	Om tilgang til ulønnet privat hjelp	192
5.1	Innledning – om noen hypoteser om bruk av privat omsorg.....	192
5.1.1	Kommunene har tatt oppgaver - forskyvning fra familien til det offentlige.....	192
5.1.2	Betydningen av tilgang på privat hjelp og omsorg	193
5.2	Brukere med ulønnet privat hjelp etter type hushold og bistandsbehov.....	194
5.2.1	Brukere 18-66 år etter bistandsbehov i 3 grupper.....	194
5.2.2	Brukere 18-66 år etter alder og bistandsbehov i 2 grupper.....	198
5.2.3	Andel brukere med bare heimesykepleie uten praktisk bistand og privat hjelp	201
5.3	Antall timer hjelp per uke i heimebaserte tjenester og i privat hjelp	205
5.3.1	Om data	205
5.3.2	Bruk av heimebaserte tjenester etter om en har privat ulønnet hjelp eller ikke. Bruk av ulønnet privat hjelp samt sum omfang av hjelp. Antall timer per uke. <u>Brukere med omfattende bistandsbehov</u>	206
5.3.3	Bruk av heimebaserte tjenester etter om en har privat ulønnet hjelp eller ikke, bruk av ulønnet privat hjelp samt sum omfang av hjelp ulønnet hjelp målt. Antall timer per uke. <u>Brukere med lite til stort bistandsbehov</u>	208
5.4	Omfang av privat hjelp i forhold til omfang av heimebaserte tjenester.....	209
5.4.1	Om data	209
5.4.2	Omfang av privat hjelp og andel i forhold til omfang av heimebaserte tjenester blant brukere med omfattende bistandsbehov	210
5.4.3	Omfang av privat hjelp og andel i forhold til omfang av heimebaserte tjenester blant brukere med lite til stort bistandsbehov	212
	Litteratur.....	215
	Vedlegg 1 Tabellvedlegg kap 2-5	218
	Vedlegg 2 Vedleggstabeller til kapittel 3.	227
	Vedlegg 3 Vedleggstabeller til kapittel 4.....	231
	Vedlegg 4 Vedlegg til Kapittel 5. Om tilgang til ulønnet privat hjelp	234

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år. Fordeling etter type oppholdssted og alder. Antall brukere og andeler av alle brukere i ulike aldersgrupper. 2011. Absolutte tall og prosent.....	47
Tabell 2.2	Antall brukere av heimebaserte tjenester*) antall <u>timer i brukerretta hjelp per uke</u> , sum timeverk samt andel av uketimeverk og <u>årsverk</u> etter alder. 2011. Absolutte tall og prosent.....	50
Tabell 2.3	Fordeling av årsverk i heimebaserte tjenester til brukere 18-66 år etter type hoved bosted samt sum uketimeverk og andel uketimeverk i prosent. 2011. Årsverk og brukerretta uketimeverk.....	51
Tabell 2.4	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i <u>ordinære private boliger</u> . Antall brukere og antall brukerretta timer hjelp per uke etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.	53
Tabell 2.5	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i <u>Kommunale boliger</u> . Antall brukere og antall brukerretta timeverk per uke etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.....	56
Tabell 2.6A	Brukere bosatt i <u>ordinære private boliger</u> . Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år. Andel og antall uketimeverk etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013. (For detaljert oversikt viser vi til tabell v2.6 som er det detaljerte grunnlaget for denne tabellen).....	60
Tabell 2.7	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i <u>Kommunale boliger</u> . Andel og antall uketimeverk og årsverk etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.	61
Tabell 2.8	Brukere bosatt i <u>ordinære private boliger</u> . Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år med omfattende bistandsbehov. Deres andel av alle brukere og deres andel av all bruk samt forholdstall brukere og bruk etter husholdstype og alder. Beregnet. Prosent 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.....	62
Tabell 2.9	Brukere bosatt i <u>kommunale boliger</u> . Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år med omfattende bistandsbehov. Deres andel av alle brukere og deres andel av all bruk samt forholdstall brukere og bruk etter husholdstype etter alder. Beregnet. Prosent 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.....	64

Tabell 2.10	Årsverk pr bruker i kommunal bolig. Alle brukere etter grad funksjonstap og alder. Antall årsverk. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013	65
Tabell 2.11	Årsverk pr bruker i ordinær bolig etter husholdstype og alder. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013	67
Tabell 2.12	Antall brukere av heimebaserte tjenester*) antall timer i brukerretta hjelp pr uke, sum timeverk samt andel av uketimeverk og årsverk etter alder. 2010. Absolutte tall og prosent.....	70
Tabell 2.13	Oversikt over antall brukere av heimebaserte tjenester 67 år+ og bruken i timeverk pr uke, antall årsverk og årsverk per bruker etter grad av bistandsbehov i 3 grupper. Antall brukere, timer per uke, sum uketimeverk, årsverk, andel årsverk og årsverk per bruker 2010.....	72
Tabell 2.14	Oversikt over antall brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år og bruken i timeverk pr uke, antall årsverk og årsverk per bruker etter grad av bistandsbehov i 3 grupper. Antall brukere, timer per uke, sum uketimeverk, årsverk, andel årsverk og årsverk per bruker 2010.....	73
Tabell 2.15	Andel og antall brukere av heimebaserte tjenester og årsverk per bruker. Fordeling etter alder. 2010. Kilde: tabell 2.13 og 2.14 her.....	77
Tabell 2.16	Antall brukerretta timer per uke i heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov. Brukere under og over 67 år. 2010. Kilde: Tabell 2.13 og 2.14 her - IPLOS 2010, SSB 2011.....	78
Tabell 2.17	Andel brukere, andel årsverk og årsverk per bruker i heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov. Fordeling etter alder. 2010.....	79
Tabell 2.18	Andel brukere av heimebaserte tjenester med <u>ikke-omfattende bistandsbehov</u> etter boform samt årsverk per bruker 2010. Kilde: NIBR-notat 2012:106, tabell 3.6. og tabell 2.13. i dette kapitlet.....	81
Tabell 2.19	<i>Brukere med omfattende bistandsbehov.</i> Antall, andel av alle samt årsverk per bruker etter <i>boform</i> . 2010. Antall og (andel) brukere samt årsverk per bruker. Kilde: NIBR-notat 2012:106, tabell 3.6. og tabell 2.14. i dette kapitlet.....	82
Tabell 2.20	Heimebaserte tjenester til brukere 18-66 år og 67 år+ med <u>omfattende bistandsbehov</u> . Antall brukere, antall årsverk og årsverk per bruker. Antall brukere, antall årsverk og årsverk pr bruker.2010.....	83
Tabell 2.21	Oppsummering - hovedoversikt over antall og andel brukere etter alder og boform samt årsverk pr bruker. 2010.	84
Tabell 2.22	Oppsummering – inndeling av brukeren i 3 grupper:.....	85
Tabell 3.1	Antall mottakere av pleie- og omsorgstjenester til heimeboende og antall mottakere av heimebaserte tjenester samt antall mottakere av andre pleie- og omsorgstjenester til brukere som bor heime. 2011. Antall mottakere. Kilde SSB.	89
Tabell 3.2	Brukere av pleie- og omsorgstjenester til heimeboende 0-66 år og brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år. Andel og antall av disse som bor sammen med foreldre. Antall og prosent. Kilde: IPLOS, SSB og tabeller i denne rapporten.....	90
Tabell 3.3A	Brukere 0-66 år av øvrige pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere etter type tjeneste etter alder. Antall brukere og andel brukere. Kilde: Gabrielsen et al 2012, tabell 5.2. og tabell 5.4.	93
Tabell 3.4	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor med foreldre fordelt etter alder etter grad av bistandsbehov. Sammenlikning med	

	brukere 18-66 år som bor aleine eller sammen med øvrige andre. Prosent. Kilde: Spesialkjøring for <i>Brelanta</i> , SSB, mars 2014.....	96
Tabell 3.5	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år Fordeling etter grad av bistandsbehov etter alder. Brukere som bor sammen med foreldre sammenliknet med dem som bor med øvrige andre. Prosent. Kilde. Spesialkjøring for <i>Brelanta</i> , SSB, mars 2014.....	97
Tabell 3.6	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år Fordeling etter husholdstype i aldersgruppene 18-29 år og 30-49 år.. Prosent. Kilde. Spesialkjøring for <i>Brelanta</i> , SSB, mars 2014.....	98
Tabell 3.7	Brukere av heimebaserte tjenester 18-49 år som bor sammen med foreldre etter bruk av typer heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesial- kjøring ved SSB, av mars 2014.	100
Tabell 3.8	Andeler med privat ulønna hjelp etter antall timer slik hjelp per uke. Brukere som bor foreldre etter grad av bistandsbehov. Brukere bosatt i <u>ordinære private boliger</u> i 2011. Prosent. Kilde: Spesialkjøring av IPLOS-data for <i>Brelanta</i> , SSB mars 2014.	101
Tabell 3.9	Tabell 3.10A <u>Beslutninger i dagliglivet</u> . Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Brukere 18-66 år i 2011. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.....	104
Tabell 3.10	Tabell 3.10B <u>Styring av adferd</u> . Fordeling av brukere av heime- baserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Brukere 18-66 år i 2011. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.	107
Tabell 3.11A	<u>Kognitiv svikt - hukommelse</u> . Fordeling av brukere av heime- baserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.....	108
Tabell 3.12	<u>Å skaffe seg varer og tjenester</u> . Fordeling av brukere av heime- baserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.....	111
Tabell 3.13A	<u>Personlig hygiene</u> . Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.	113
Tabell 3.14	Brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger 18-66 år etter sivilstand i tre aldersgrupper i 2008. Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB for <i>Brelanta</i> , mars 2014.	118
Tabell 3.15	Personer 20-64 år etter sivilstand i ulike aldersgrupper. Prosent. Kilde; <i>Statistisk Årbok 2008</i> , SSB, Oslo 2008.	119

Tabell 3.16	Tabell 3.17. Befolkningen 20-64 år fordelt etter andeler som lever i samliv etter alder i 2008. Prosent. Kilde: Reisevaneundersøkelsene 2008/2010/ Publikasjonen <i>Samboer 2011</i> , SSB, 31. mai 2012 og Statistisk Årbok 2008, SSB, 2008.....	120
Tabell 3.17	Tabell 3.18. Fordeling etter sivilstand blant brukere av heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov. Brukere bosatt i ordinære private boliger. Prosent. Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB for Brelanta, mars 2014.....	121
Tabell 3.18	Tabell 3.19A. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor <u>sammen med andre</u> i ordinære private boliger. Fordeling etter alder og sivilstand. 2008. Absolutte tall. Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB for Brelanta, august 2014.....	123
Tabell 3.19	Tabell 3.20 Andel i som bor sammen med foreldre etter alder i hele befolkningen 18-49 år i 2007 og andel blant brukere av heimebaserte tjenester og pleie- og omsorgstjenester i alt i 2011. Kilde: LOGG, Samfunnsspeilet, 1/2009, SSB og data fra spesialkjøring ved SSB, mars 2014.	126
Tabell 3.20	Tabell 3.21 Oversikt over brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære private boliger i 2008 18-66 år. Andel som bor aleine, sammen med andre i ikke-parforhold og i parforhold. Prosent. Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB, august 2014.....	128
Tabell 4.1	Antall personer 0-66 år i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål og brukere av heimebaserte tjenester i samme alder bosatt her og antall brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år i ordinære private boliger samt prosentvis andel slike brukere i respektive kommunale og private boliger. 2002, 2010, 2011 og 2012. Abs.tall og prosent.....	145
Tabell 4.2	Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter type tjeneste. Antall brukere av ulike typer tjenester i 1996, 2002 og 2012 samt endringer 1996-2012 og 2002-2012. Absolutte tall og prosent. Kilde: SSB, Pleie- og omsorgsstatistikk, hvert år siden 1996.....	147
Tabell 4.3	Brukere av heimebaserte tjenester 67 år+ etter type tjeneste. Antall brukere av ulike typer tjenester i 1996 og 2002 samt endringer (E) 1996-2012 og 2002-2012. Absolutte tall og prosent.....	149
Tabell 4.4	Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter type tjeneste. Antall brukere av ulike typer tjenester i 2002 og 2011 samt etter fordeling av endringer etter tjenestetyper. Brukere bosatt i ordinære private boliger og i kommunale boliger Absolutte tall og prosent. Kilde: 2002: Helsetilsynet 2003 og 2011: SSB, Spesialkjøring for NIBR, juni 2013.....	154
Tabell 4.5	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter type tjeneste. Brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine eller sammen med andre. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av juni 2013.....	163
Tabell 4.6	Øvrige brukere av heimebaserte tjenester - brukere med store/middels/noe/avgrensede bistandsbehov som bor aleine eller sammen med andre. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av juni 2013.....	164

Tabell 4.7	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter type tjeneste. Brukere som bor aleine med noe/avgrenset eller med middels til stort bistandsbehov. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014	165
Tabell 4.8	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter type tjeneste. Brukere med noe/avgrenset eller med middels til stort bistandsbehov som bor sammen med foreldrene eller sammen med øvrige andre. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014	167
Tabell 4.12.	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger etter type hushold og grad av bistandsbehov. 2011. Fordeling av brukerne i absolutte tall og relativ fordeling i prosent. Kilde: tabell v4.11. Spesialkjøring fra SSB, 17.3. 2014.....	172
Tabell 4.13.	Andel og antall brukere med <u>bare heimesykepleie</u> blant brukere med noe eller avgrenset og brukere med middels til stort bistandsbehov etter husholdstype. Brukere 18-66 år i <u>ordinære private boliger</u> i 2011. Kilde: tidligere tabeller (se under tabell 4.13)	174
Tabell 4.14.	Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov og etter alder 2012. Absolutte tall og relativ fordeling basert på oppgaver fra besvarte (antall ubesvarte holdt ført opp i parentes).....	177
Tabell 4.16.	Endring 2007-2012 i sammensetning av brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov og etter alder 2012. Absolutte tall og relativ fordelinger.....	179
Tabell 4.17.	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger som bor aleine og sammen med andre etter grad av bistandsbehov. 2011. Prosent.....	182
Tabell 4.18.	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor aleine etter alder, grad av bistandsbehov. Sammenlikning med brukere som bor sammen med andre. 2011. Prosent	183
Tabell 4.19.	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år med som bor aleine. Bruk av type heimebaserte tjenester etter type tjeneste blant slike brukere med omfattende bistandsbehov. Sammenlikning med brukere som bor sammen med andre. Andeler i prosent.....	184
Tabell 4.20.	Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor aleine etter bruk av type tjeneste med noe/avgrenset bistandsbehov eller med middels til stort bistandsbehov. 2011. Andeler i prosent.....	185
Tabell 4.21.	Andel og antall brukere med <u>bare heimesykepleie</u> blant brukere med noe eller avgrenset og brukere med middels til stort bistandsbehov som bor aleine og som bor sammen med andre enn foreldre. Brukere 18-66 år i <u>ordinære private boliger</u> i 2011. Prosent og absolutte tall.	186
Tabell 4.22.	Antall brukerretta timer hjelp per uke i de heimebaserte tjenestene etter grad av bistandsbehov etter om en bor aleine eller sammen med noen. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger. 2011. Timer per uke.....	187

Tabell 4.23.	Årsverk pr bruker i de heimebaserte tjenestene etter grad av bistandsbehov og etter om en bor aleine eller sammen med noen. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger. Årsverk. 2011.....	188
Tabell 4.24.	Andel med privat ulønna hjelp fordelt etter antall timer slik hjelp per uke. Brukere 18-66 år etter om en bor aleine etter grad av bistandsbehov. Brukere bosatt i <u>ordinære private boliger</u> i 2011. Andeler i prosent. Kilde: Spesialkjøring av IPLOS-data for Brelanta, SSB mars 2014.....	190
Tabell 5.1	Andel med privat ulønna hjelp fordelt etter antall timer slik hjelp per uke, Brukere 18-66 år etter om en bor aleine, sammen med andre eller foreldre. Og etter grad av bistandsbehov. Brukere bosatt i <u>ordinære private boliger</u> i 2011. Andeler i prosent. Kilde: Spesialkjøring av IPLOS-data for Brelanta, SSB mars 2014.....	196
Tabell 5.2A	<u>Brukere som bor aleine.</u> Andel med privat ubetalt hjelp gruppert etter antall timer mottatt slik hjelp per uke samt andel timerverk privat hjelp av all hjelp blant dem som har privat hjelp etter grad av bistandsbehov og alder. Brukere bosatt i ordinære private boliger i 2011. Prosent. Kilde: spesialkjøring av IPLOS-data for Brelanta, SSB juni 2013.	199
Tabell 5.3A	<u>Brukere med omfattende bistandsbehov i ordinære private boliger.</u> Timebruk per bruker av heimebaserte tjenester etter om en har privat ulønnet hjelp eller ikke, samt sum omfang av heimebaserte tjenester og privat ulønnet hjelp målt i uketimeverk. Oppgaver etter grad av bistandsbehov, om en boer aleine eller sammen med andre samt etter alder. Timer *)	206
Tabell 5.4A	Omfang av privat hjelp og heimebaserte tjenester blant brukere med og uten privat hjelp og forholdet mellom dem samt antall årsverk i privat hjelp og denne hjelpas andel i forhold til omfanget av heimebaserte tjenester. Brukere med <u>omfattende bistandsbehov.</u> Årsverk og prosent.....	211

Figuroversikt

Figur 2.1	Alle brukere av heimebaserte tjenester fordelt etter alder. 2011. Prosent.	47
Figur 2.2	<u>Personer bosatt i ordinære private boliger</u> . Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter grad av bistandsbehov i ulike aldersgrupper. Absolutte tall og prosentandeler i parentes.	48
Figur 2.3	<u>Personer bosatt i kommunale boliger</u> . Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter grad av bistandsbehov i ulike aldersgrupper. Absolutte tall og prosentandeler i parentes.	49
Figur 2.4	Bruk og brukere av heimebaserte tjenester etter alder i 2010. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS 2010, SSB 2011 (FFOHus2)	71
Figur 2.5	Fordeling av årsverk i de heimebaserte tjenestene etter grad av funksjonstap og mellom brukere under 67 år (Y) og brukere 67 år+ (E) i 2010. Antall årsverk i alt=61.696. Beregninger Brelanta 2014, på grunnlag av SSB 2011.....	75
Figur 2.6	Fordeling av antall bruker av heimebaserte tjenester etter grad av funksjonstap og mellom brukere under 67 år (Y) og brukere 67 år+ (E) i 2010. Antall brukere i alt =174.659. Beregninger, Brelanta 2014 på grunnlag av SSB 2011 (Brelanta2)	75
Figur 2.7	Antall brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter boform og etter om en har omfattende bistandsbehov eller ikke. 2010. Absolutte tall. Kilde: IPLOS 2010, SSB 2011 (FFOHus4)	80
Figur 4.1	Antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år i 1996, 2006, 2007 og 2012. Samt vekst i ant brukere fordelt på aldersgruppene 0-49 år og 50-66 år i periodene 1996-2006, 2007-2012 og 1996-2012. Kilde: Kostra 2007-2012 og for 1996-2006, Spesialkjøring, SSB jan 2008.....	141
Figur 4.2	Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år i to aldersgrupper. Antall brukere 2002 og 2012 samt endring (økning) i antall brukere 2002-2012. Absolutte tall og prosent. Kilde: SSB, IPLOS samt Spesialkjøring for NIBR, jan. 2008.....	142
Figur 4.3	Antall beboere i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål og antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år. 2001-2012. Utvalgte år (2002, 2006, 2007, 2010 og 2012). Kilde: SSB og bearbeidinger ved Brelanta/Brevik 2014.	144
Figur 4.4	Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter type tjeneste i to aldersgrupperinger. Antall brukere (bestanden) i alt i 2002 og 2012 samt endring 2002-2012. Bestand og endringer fordelt etter tjenestetyper i prosent.....	152

Sammendrag

Sammenfatning av noen utvalgte hovedresultater

Om mandatet for prosjektet og rapporten

Hovedproblemstillingene i prosjektet *Herre i eget hus* har vært knyttet til *hvem som er brukerne av de heimebaserte tjenestene* (praktisk bistand, hjemmesykepleie og brukerstyrt personlig assistanse -BPA) blant brukere under 67 år og *hvordan ressursene i kommunal og privat innsats fordelte seg mellom dem i året 2011*. 'Funksjonshemmede' i denne rapporten referer seg til slike brukergrupper. Den omfatter således ikke alle som på en eller annen måte er *funksjonshemmede*. Det utgjør en *begrensing* i forhold til dem som inngår i grunnlaget for denne rapporten, dvs brukere av *kommunale heimebaserte tjenester*.

Ett av siktemålene med rapporten har samtidig vært å gi ny kunnskap om behovet for boliger til særskilte grupper funksjonshemmede.

For å kunne belyse disse spørsmålene pekte *Funksjonshemmedes fellesorganisasjon* (FFO) innledningsvis på fire særskilte problemstillinger:

- hvordan er fordelingen av samlet ressursbruk i de heimebaserte tjenestene (kap 2)
- hvor mange funksjonshemmede bor hos foreldre og hva kjennetegner dem (kap 3)
- hva kjennetegner personer med og uten omfattende bistandsbehov som bor i egen privat bolig (kap 4):
  - hvordan er sammensetningen i bruk av heimebaserte tjenester hos disse
  - hvor stor andel bor aleine etter grad av bistandsbehov
- hvor stort er omfanget av praktisk hjelp i form av ulønnet privat hjelp (kap 5)

Rapporten omhandler disse problemstillingene og svarene er gitt i kapittel 2 - 5.

Innledningsvis gjengir vi imidlertid **noen utvalgte hovedresultater**. Derneft følger et bredere sammendrag av rapporten.

1. Ressursbruken i de heimebaserte tjenestene er dominert av brukere under 67 år. Av 63.000 årsverk i heimebaserte tjenester i 2011 gikk 66 pst til brukere under 67 år, mens resten tilfalt eldre 67 år+. Og brukere under 50 år brukte *dobbelt så* mye som eldre 80 år+, idet 45 pst av årsverkene gikk til disse, mens 23 pst tilfalt brukere 80 år+. Av vel 40.000 årsverkene til brukere 18-66 år, gikk 6 av 10 til brukere bosatt i kommunale boliger, mens resten tilfalt brukere bosatt i ordinære private boliger - herav 6 av 10 til brukere som bodde *aleine*.

2. Noen få brukere under 67 år bruker svært mye. Brukere 18-66 år med *omfattende bistandsbehov* bosatt i *ordinære private boliger*, utgjorde 1 av 10 av alle som bodde slik i 2011, men brukte halvparten av ressursene til disse. Og de nyttet 1,7 årsverk per

bruker eller 10 ganger så mye per person som de øvrige. Brukere med *omfattende bistandsbehov* i kommunal boliger brukte imidlertid 8 av 10 årsverk her. Noen relativt få bruker svært mye av ressursene. Og det forgår en uhjemlet omsorg for personer under 67 år i kommunale og private boliger med store bistandsbehov som målt i antall personer og årsverk overskrider halvparten av omsorgen for eldre i institusjon.

For den store majoriteten av yngre og eldre brukere (8 av 10) uten omfattende bistandsbehov, er det ubetydelige forskjeller i omfang av hjelp i de heimebaserte tjenestene samtidig som disse bruker lite, eller jevnt over 0,16 – 0,14 årsverk per bruker. Men en mindre del - ca 11.000 brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov - nyttet 2,3 årsverk per person (2010). Halvparten av disse var under den statlige Toppfinansieringsordningen og brukte 3,9 årsverk per person. Denne minoriteten utgjorde imidlertid 3 pst av alle brukere, men brukte 36 pst av de samlede ressursene i de heimebaserte tjenestene.

3. De fleste som bor med foreldre eller andre synes å ha evne til å bo i eget hushold. I prosjektet Herre i eget Hus har problematikken knyttet til at funksjonshemmede skal kunne etablere eget hushold stått sentralt. Det samme gjaldt retten til å få kommunale tjenester i egen bolig.

Mest sannsynlig bodde 5.000-6.000 brukere av alle ulike kommunale pleie- og omsorgstjenester til heimeboende i alderen 18-49 år i 2011 sammen med foreldre. Av disse som var brukere av 'heimebaserte tjenester', hadde halvparten mindre bistandsbehov. Å anta at det å bo med foreldrene for disse grunner seg i sjølve bistandsbehovet, synes lite sannsynlig.

I alderen 18-49 år bodde for øvrig halvparten av alle brukere i den alderen aleine. Og det å bo aleine synes i liten grad å være påvirket av bistandsbehovet.

Etter vår vurdering synes det på alle nivåer for bistandsbehov å kunne være mulig å etablere eget sjølstendig hushold uten verken å måtte bo sammen med foreldre eller andre. I de fleste tilfeller vil det *ikke være bistandsbehovene*, men andre omstendigheter, f. eks den faktiske tilgangen på kommunale heimebaserte tjenester og privat hjelp - særlig for grupper med store til omfattende bistandsbehov - som avgjør om en bor eller må bo sammen med foreldre eller andre.

Vi har analysert hvordan brukere som bor hos foreldre fungerer i forhold til *sosial fungering, kognitiv svikt, evne til å ivareta egen helse, husholdsfunksjoner og egenomsorg* representert ved 8 utvalgte funksjoner. Dette for en *vurdering av hvor mange av disse som eventuelt kunne ha klart seg i eget hushold.*

Blant dem som bodde *med foreldre*, var det jevnt over like mange med behov for bistand til de fleste av de 8 nevnte funksjonene sammenliknet med tilsvarende behov blant dem som bodde aleine.

Når det er like mange med slike vansker blant dem som bor aleine som blant dem som bor sammen med foreldre eller andre, så viser det at disse problemene i de fleste tilfeller kan bøtes på for de sistnevnte om disse skulle ønske å etablere eget hushold. Evnen til å kunne bo i eget hushold synes å være like stor blant dem som bor med foreldre som blant dem som bor aleine.

4. Radikalt få funksjonshemmede lever i *parforhold* sammenliknet med befolkningen. Av brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år i ordinære private boliger bodde i 2008 45 pst aleine, 26 pst var sammen med andre uten å bo i parforhold, mens 30 pst bodde i parforhold. I befolkningen 20-64 år levde imidlertid 70 pst i parforhold det året. Blant personer med helseproblemer eller langvarige funksjonshemming i samme alder bodde imidlertid 70 pst i *ikke-parforhold*.

Det var f.eks *tre ganger så mange* i parforhold i alderen 18-29 år i befolkningen som blant personer i samme alder med helseproblemer. Og andelen i parforhold var jevnt over like liten uavhengig av grad av bistandsbehov.

Det som framfor alt kjennetegner funksjonshemmede, er at de er i en særstilling ved at *så få lever i parforhold*. De vil måtte mangle den støtten som en partner ofte vil kunne gi. Deres situasjon i forhold til samliv er jevnt over *radikalt annerledes* enn i befolkningen for øvrig. Dette enkle faktum er etter vår vurdering underkjent.

Helseproblemer av ulike slag synes å ha svært stor innvirkning på mulighetene til å etablere og forbli i parforhold. Her står vi kanskje overfor det mest sentrale problemet knyttet til personer med helseproblemer og funksjonshemminger som ikke bor i parforhold som gift, samboer eller partner.

5. Betydelig potensielle behov for å etablere egen bolig til funksjonshemmede 18-49 år. Det er sterke forventninger i det norske samfunnet om at unge skal flytte tidlig hjemmefra. Etablering i eget hushold er en viktig del av det å bli voksen. Om vi med 'funksjonshemmet' forstår alle med en eller annen kommunale pleie- og omsorgstjeneste til heimeboende, bodde 11 pst i alderen *18-49 år* (5.000-6.000 personer) med foreldre i 2011. Det var en del flere enn i befolkningen 18-49 år, hvor 8 pst bodde med foreldre (i 2007).

I befolkningen i alderen *30-49 år*, bodde i 2007 1,4 pst sammen med foreldre, eller ca 19.000 personer. De *aller fleste* (ca 17.500) av disse *var ikke* brukere av pleie- og omsorgstjenester. Siden det rimeligvis er høyst unormalt å bo med foreldre i den alderen, må det for disse foreligge en eller annen form for ekstraordinære omstendigheter eller funksjonshemming.

I 2011 bodde ca 9.000 brukere 18-49 år av heimebaserte tjenester ('funksjonshemmede') i kommunale boliger for '*eldre og funksjonshemmede*'. Antallet brukere av ulike kommunale tjenester som bodde med foreldre, var anslagsvis 5.000-6.000 personer. I tillegg var det et betydelig antall i alderen 30-49 år som bor med foreldre av andre grunner. Omfanget av *potensielt behov for egen sjølstendig bolig i offentlig eller privat regi*, synes per i dag betydelig i forhold til antallet med slike boligløsninger i kommunal regi.

6. Svært sterk vekst i antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år og som oftest nytter heimesykepleie. Antallet brukere av heimebaserte tjenester under 67 år ble mer enn tre-doblet på de 20 åra fra 1992 til 2012, og økte fra ca 25.000 i 1992 til vel 71.000 brukere i 2012. Hele nettovæksten i de heimebaserte tjenester gått til disse brukerne, og i 2012 utgjorde personer under 67 år 40 pst av alle slike brukere, mot 17 pst i 1992. Tilveksten har i særlig grad kommet blant yngre i det 2/3-deler har vært under 50 år. Og i de siste 10 åra har 90 pst av nye brukere vært bosatt i ordinære private boliger.

I perioden 1996-2012 kom 95 pst av tilveksten i antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år blant *brukere av heimesykepleie*, og 70 pst av tilveksten falt på brukere med *bare heimesykepleie*. Den jevne tilveksten av yngre brukere har pågått i 20 år med *en stor og ensidig vekst i bruken av heimesykepleie*. At dette har pågått så vidt lenge og med så stor styrke, tyder på at vi her står overfor *strukturelle endringer* både i tilbud og innretning av tjenestene.

Hele 8 av 10 brukere som kom til i 5-års-perioden 2007-2012 var personer med midtels/stort/omfattende bistandsbehov, og det var en særlig sterk vekst i brukere med stort bistandsbehov blant brukere under 18 år. Og det kom til like mange med *omfattende* som med *noe/avgrenset bistandsbehov* i denne perioden. Dette er en endring i forhold til tidligere utvikling med et betydelig innslag av brukere med mindre bistandsbehov.

7. Stort omfang av private ulønnet hjelp til personer med helseproblemer. Av ca 52.000 brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år i 2011 i private boliger, fikk 42 pst (21.700) privat ulønnet hjelp. Det gjaldt 38 pst (10.500) av dem som bodde aleine, 43 pst (9.800) blant dem som bodde sammen med andre enn foreldre og 50 pst blant de få som bodde med foreldre.

Vi viser her *omfanget av den ulønna private hjelpa i forhold til* omfanget av årsverkene i de heimebaserte tjenestene. Blant brukere som bor *aleine* med *omfattende* bistandsbehov, utgjorde årsverk i privat ulønnet hjelp 6 pst *i forhold til* omfanget av heimebaserte tjenester til de samme brukerne. For slike brukere som bor *sammen med andre*, utgjorde imidlertid *den private hjelpa 1/3-del i forhold til* omfanget av heimebaserte tjenester i 2011.

Blant ca 25.000 brukere som *bor aleine* med *lite til stort bistandsbehov*, utgjorde imidlertid den private hjelpa 35 pst av det som samtidig ble ytt i de heimebaserte tjenestene. For aleineboende har den private hjelpa først noe betydning når hjelpebehovene ikke er særskilt store. At det private bidraget til disse er så vidt stort, er imidlertid verdt å legge merke til.

For de ca 22.000 brukerne 18-66 år som bor *sammen med andre* og med *lite til stort* bistandsbehov, utgjorde privat ulønnet hjelp i 2011 91 prosent *i forhold til* årsverkene i de heimebaserte tjenestene til disse. Det er betydelig og har antakelig vesentlig betydning for omfanget av heimebaserte tjenester som ytes til disse brukerne.

Den private ulønnete hjelpa er av vesentlig betydning for dem som *bor sammen med noen*, samtidig som den andelsmessige har *størst omfang når bistandsbehovene ikke er omfattende*. De *aleineboende* - og særlig dem med omfattende hjelpebehov - er imidlertid i svært stor grad kommunenes ansvar.

For *alle* brukere med *lite til stort bistandsbehov*, utgjorde den *private hjelpa* 58 pst *i forhold til* omfanget av heimebaserte tjenestene, eller 4.660 årsverk. Lagt til 1.260 årsverkene i privat ulønnet hjelp til alle brukere med *omfattende bistandsbehov*, ble det i 2011 samlet ytt omlag 5.900 årsverk som privat ulønnet hjelp til brukere 18-66 år bosatt i private boliger, eller 37 pst *i forhold til* det samlede omfanget av hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene (15.90 årsverk) til disse. Det er etter vår vurdering overraskende og respektabelt mye.

Til de omlag 22.000 brukerne av heimebaserte tjenester som samtidig hadde *privat ulønna hjelp*, ble ytt 0,27 årsverk slik hjelp per person. Det var til sammenlikning bare *litt i underkant* av hva som i ble ytt gjennom de heimebaserte tjenestene til de omlag 52.00 brukere 18-66 år bosatt i private boliger i 2011, eller 0,31 årsverk i gjennomsnitt. For de brukere *som hadde privat hjelp* var, den private innsatsen målt i årsverk nesten like stor som den kommunale.

Avslutning. Helhetsbildet er imidlertid sterkt nyansert. For dem som er interessert i helheten, går den fram av rapporten og av det mer fullstendige sammendraget som følger her:

Sammendrag kapittel 2-5

Kapittel 2. Hovedkjennetegn ved yngre brukere og deres ressursbruk i de heimebaserte tjenestene

Her gjør vi særlig rede for hvordan ressursbruken i de heimebaserte tjenestene fordeles seg, først mellom ulike grupper av brukere under 67 år og dernest mellom brukere over og under 67 år målt i brukerretta timeverk og årsverk i alt.

1. Kjennetegn ved brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år fordelt etter alder og bistandsbehov

I 2011 var det 68.800 brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år. Brukere under 50 år var i flertall og utgjorde 6 av 10, eller omlag 40.000 personer. Det er i pleie- og omsorgssammenheng relativt mange 'yngre' brukere. Av alle disse brukerne bodde 22 pst (15. 300) i kommunale boliger, mens flertallet - 78 pst (53.500) - bodde i ordinære private boliger.

Halvparten av brukerne bosatt i *ordinære private boliger*, hadde bare *noe eller avgrenset bistandsbehov*, mens en mindre del (1 av 10) hadde *omfattende* bistandsbehov - og noen flere blant dem under 35 år. Resten hadde middels til store bistandsbehov.

Omlag 85 pst av brukerne bosatt i *kommunale boliger*, hadde nokså omfattende hjelpebehov, mens resten hadde noe eller avgrenset bistandsbehov. De aller fleste som var bosatt her, hadde *nokså store bistandsbehov av mer varig karakter*.

2. Fordeling av bruken av ressurser i de heimebaserte tjenestene mellom brukere under og over 67 år og etter om en bor i kommunale eller ordinære private boliger

Av samtlige årsverk i de heimebaserte tjenestene i 2011 gikk 66 pst til brukere under 67 år, mens resten, 34 pst, tilfalt eldre 67 år+. Brukere under 67 år er den *dominerende* brukergruppen. Disse tjenestene er langt mer enn 'eldreomsorg'. Og brukere 0-49 år brukte en *dobbelt så stor andel* av samlede årsverk i de heimebaserte tjenestene som eldre 80 år+, idet 45 pst av årsverkene i disse tjenestene gikk til brukere under 50 år i 2011, mens 23 pst f. eks. tilfalt brukere 80 år+.

Det går jevnt over et fundamentalt skille mellom brukere i ordinære og i kommunale boliger, idet brukere i kommunale boliger er vesentlig mer hjelpetrequende.

Av vel 40.000 årsverkene til brukere 18-66 år i 2011, gikk omlag 60 prosent til brukere bosatt i kommunale boliger, mens resten, 40 pst, tilfalt brukere i ordinære private boliger.

Av de 16.000 årsverkene til brukere i ordinære private boliger, tilfalt igjen 62 pst brukere som bor *aleine*, mens resten gikk til brukere som bodde *sammen med andre*. De aleineboende i ordinære boliger er en ikke ubetydelig brukergruppe.

3. Ressursbruk etter bistandsbehov

Blant brukere i *ordinære private boliger* med omfattende bistandsbehov, ble det i gjennomsnitt ytt 43 timer heimebaserte tjenester per bruker per uke, mot 4,1 timer til

øvrige brukere. Det ble mao ytt 10 ganger så mye hjelp til dem med størst behov som til øvrige brukere. Brukere med omfattende bistandsbehov er *uforholdsmessig ressurskrevende*. Derfor er det i ressursammenheng av begrenset verdi, eller det kan direkte være misvisende å telle antall brukere.

Blant brukere 18-66 år i *kommunale boliger* med omfattende bistandsbehov ble det i gjennomsnitt ytt 60 timer heimebaserte tjenester per bruker per uke, mot 14 timer til øvrige brukere. Som blant brukere i ordinære private boliger, er bruken også i kommunale boliger størst blant de yngste for så å avta betydelig med alder. Blant brukere 18-29 år med omfattende bistandsbehov som bor i egen boenhet i kommunale boliger, ble det i 2011 i gjennomsnitt ytt 76 timer brukerretta hjelp per uke per person i de heimebaserte tjenestene.

For brukere under 67 år i kommunale boliger dreier det seg egentlig oftest om tung institusjonsomsorg på tross av betegnelsen 'bolig'. Dette fordi bistandsbehovene oftest er svært omfattende og overstiger ofte i vesentlig grad det som dekkes i sykehjem for eldre.

Tilbudet i kommunal boliger til funksjonshemmede 18-66 år representerer antakelig ofte et mer kompakt omsorgsregime enn for eldre i sykehjem. Mens omlag 15.300 brukere 18-66 år her i gjennomsnitt nyttet 1,6 årsverk per bruker i 2011, nyttet alle 43.406 personer i sykehjem samme år i gjennomsnitt 1,37 årsverk per bruker.

4. Brukere med omfattende bistandsbehov

Brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov bosatt i *ordinære private boliger* utgjorde 9 pst av alle som bodde slik i 2011. Men disse få - 4.700 av 52.000 brukere – brukte *halvparten* av ressursene målt i årsverk i de heimebaserte tjenestene til disse. Og de nyttet 1,7 årsverk per bruker, mot 0,17 årsverk pr bruker blant de øvrige, dvs 10 ganger så mye per bruker.

Brukere med omfattende bistandsbehov i kommunal boliger brukte imidlertid vel 19.000 årsverk av de 24.400 årsverkene som ble nytte i slike boliger, eller 8 av 10.

Det betyr at disse brukere var 'bemannet' med 2,7 årsverk i gjennomsnitt per bruker, mens bemanningsfaktoren i sykehjem var 1,37 årsverk per plass i 2011. Ressursinnsatsen per bruker med omfattende bistandsbehov i kommunale boliger var mao *dobbelt* så høy som i sykehjem.

Og antall brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i kommunale boliger (15.300) pluss brukere med omfattende bistandsbehov i ordinære private boliger med omsorg på eller noe over eller under sykehjems nivå (4.700) utgjorde til sammen 20.000 personer. Disse utgjorde igjen vel halvparten i forhold til de 38.700 personene 67 år+ med plass i institusjon (sykehjem) i 2011.

Det forgår mao en uhjemlet omsorg for personer 18-66 år i kommunale og private boliger i et omfang som målt i antall personer og i årsverk, jevnt over overskrider halvparten av omsorgen for eldre i institusjon.

- Årsverksbruk per bruker etter alder

De yngste brukerne i kommunal boliger har de mest omfattende behovene. Personer 18-29 år med omfattende bistandsbehov, nyttet i gjennomsnitt 3,3 årsverk, mot 2,2

årsverk for brukere 50-66 år, eller ca 50 pst mer. Brukere med omfattende bistandsbehov bosatt i slike boliger, brukte for øvrig over fire ganger så mange ressurser som de øvrige brukerne i slike boliger (0,6 årsverk).

Også blant brukere med omfattende bistandsbehov i ordinære private boliger, er ressursbruken størst blant de yngste. Mens brukere 18-29 år i i gjennomsnitt brukte 2,4 årsverk per år, nyttet brukere 50-66 år 1,2 årsverk. Vi kjenner imidlertid ikke årsaken til at bistandsbehovene tiltar så vidt mye med avtakende alder.

5. Brukere med avgrensete/noe/middels/stort bistandsbehov

Hele 9 av 10, eller ca 47.000 av brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære boliger i 2011, hadde avgrensete/noe/middels/stort bistandsbehov. Disse 47.000 brukerne mottok som nevnt i gjennomsnitt 0,17 årsverk, eller 3-4 timer pr. uke,

Disse brukerne bosatt i ordinære private boliger utgjorde igjen 70 pst av samtlige brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år i 2011. De har jevnt over en *liten eller moderat bruk* og nyttet 20 pst av samtlige årsverk i heimebaserte tjenester til brukere 18-66 år. Den *store majoritet* av brukerne bruker relativt sett en mindre del av de samlede ressursene, og omlag det samme som gjennomsnittet for brukere 67 år+.

6. Fordeling av ressursbruk mellom brukere over og under 67 år

Vi dokumenterer her at det *for den store majoriteten av yngre og eldre brukere* er det *ubetydelige forskjeller* i omfang av mottatt hjelp per uke for ulike grupper med samme bistandsbehov. Vi nytter imidlertid her data fra 2010.

- Brukere 67 år+

Majoriteten av eldre har et svært lavt forbruk, idet halvparten av brukerne hadde noe eller begrenset bistandsbehov og brukte i gjennomsnitt bare 0,08 årsverk per bruker per år - eller jevnt over 1-2 timer per uke.

Disse brukerne slått sammen med brukere med middels til stort bistandsbehov (96.000 brukere 67 år+) brukte i gjennomsnitt 0,14 årsverk, mens det blant brukere 18-66 år i samme behovsgruppe (46.000 brukere) ble ytt 0,16 årsverk per bruker, eller i gjennomsnitt omtrent *det samme*. Og for dem av disse som bodde aleine (slik for øvrig majoriteten av de eldre gjør), var innsatsen presist den samme, dvs 0,14 årsverk per bruker per år. *Forskjellene er ubetydelige mellom aldersgrupperingene for den store majoriteten av brukere.*

Den *store majoriteten* både blant eldre og yngre brukere synes å ha en *svært likt bruk* når vi ser bort fra dem med omfattende bistandsbehov. Denne observasjonen kan ikke understrekes sterkt nok.

- Brukere under 67 år

Nesten halvparten (45 pst) av brukerne under 67 år er brukere med *noe/avgrenset bistandsbehov* og de bruker 0,10 årsverk per bruker i 2010 - eller omtrent på samme nivå som for brukere 67 år+ i samme behovsgruppe eller 0,08 årsverk per bruker per år.

Blant brukere under 67 år går det imidlertid et radikalt skille mellom de tre nivåene for bistandsbehov. Brukere under 67 år med middels/større bistandsbehov brukte i gjennomsnitt vel 4 ganger så mange timer pr uke som brukere med noe/avgrenset

bistandsbehov (9,4 t. versus 2,2 t.) Og brukere med omfattende bistandsbehov bruker i sin tur i gjennomsnitt over 5 ganger flere timer per uke enn brukere med middels/store bistandsbehov (51,0 t. versus 9,4 t. per uke). Brukere med *omfattende bistandsbehov* brukte således 23 ganger flere timer per uke enn brukere med noe/avgrenset bistandsbehov.

- Brukere under 67 år med omfattende bistandsbehov

Blant brukere med *omfattende bistandsbehov*, brukte imidlertid brukere under 67 år radikalt mer per bruker enn de eldre i denne behovsgruppa. Mens personer 67 år+ med omfattende bistandsbehov (12.000 brukere) brukte 0,66 årsverk i gjennomsnitt, brukte brukere under 67 år med omfattende bistandsbehov (12.000 brukere) i gjennomsnitt 2,3 årsverk per bruker eller 3,5 ganger mer enn eldre. Hva dette skyldes, omtales i pkt 7 her.

Brukere under 67 år med omfattende bistandsbehov, brukte alene 44 pst av samtlige ressursene i de heimebaserte tjenesten i 2010, eller 27.000 av i alt 61.700 årsverk, mens de utgjorde 7 pst av antall brukere. Et lite mindretall er sterkt uforholdsmessig ressurskrevende. Og de brukte vesentlig mer enn hva samtlige 108.000 brukerne av heimebaserte tjenester 67 år+ brukte til sammen, i det de eldres bruk utgjorde i alt 21.500 årsverk det året.

Henimot halvparten av brukerne i 2010 var personer med noe/avgrenset bistandsbehov, men brukte *bare 12 pst av ressursene i de heimebaserte tjenestene i 2010* Dette siste er det svært viktig å være klar over. Disse to eksemplene som vi har gjengitt her, viser derfor at det ved analyse av ressursbruken er lite hensiktsmessig å nytte *antall brukere* av heimebaserte tjenester som mål uten å bringe inn bistandsbehov, alder og boform.

7. Årsverk per bruker – fra gjennomsnitt til faktisk bruk etter bistandsbehov og boform

Vi illustrerer hvordan en kommer til misvisende resultat i forhold til den store majoritet av brukere og bruk når en ikke kommer bakenfor gjennomsnittstall.

Beregninger av alle årsverk delt på alle brukere av heimebaserte tjenester, ga som resultat at det i 2010 i *gjennomsnitt* ble nyttet 0,6 årsverk per bruker i alderen 18-66 år, mot 0,2 årsverk per bruker blant brukere 67 år+, eller 3 ganger så mange blant yngre sammenliknet med eldre brukere. Vi viser at disse gjennomsnittsresultatene er sterkt misvisende.

Når vi bringer inn grad av bistandsbehov, nyanseres bildet en god del. Vi viser imidlertid at på ethvert av de tre anvendte nivåene for bistandsbehov, mottar likevel brukere under 67 år flere timer per uke enn brukere 67 år+.

For brukere med *middels/store* bistandsbehov mottok brukere 18-66 år i 2010 70 pst flere årsverk per bruker enn personer 67 år+ i denne behovskategorien, respektive 0,24 årsverk per bruker 18-66 år og 0,14 årsverk per bruker 67 år+.

Når vi splitter brukere etter om de er bosatt i privat eller kommunale boliger, trer et noe annet bilde fram. Brukere med middels/store bistandsbehov bosatt i kommunale boliger nyttet 0,67 årsverk per bruker, mens den store majoriteten av slike brukere bosatt i ordinære private boliger, brukte 0,16 årsverk. Det er omtrent det samme som for brukere 67 år+ (0,14 årsverk). Ved splitting etter boform fordeler 0,24 årsverk

per bruker seg som 0,67 årsverk per brukere i kommunale boliger og 0,16 årsverk per bruker i private boliger.

For brukere med *omfattende bistandsbehov*, mottok brukere 66 år+ 0,66 årsverk per bruker i 2010, mens brukere 18-66 år ble tildelt 2,34 årsverk, eller 3,4 ganger så mye. Vi ønsker imidlertid å komme bak slike radikalt store umiddelbare gjennomsnittsforskjeller. Det går fram nedenfor:

- Omfang i ressursbruk blant brukere med bistandsbehov 67 år+ og brukere 18-66 år under og utenfor den statlige *Toppfinansieringsordningen*

Vi har vist at 11.300 brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov i 2010 i gjennomsnitt nyttet 2,34 årsverk per person. Men samtidig var det slik at 5.700 av disse var brukere under den statlige *Toppfinansieringsordningen*. Disse få mottok imidlertid 3,91 årsverk per bruker, eller samlet 22.000 årsverk i 2010. *Det betyr at 3,3 pst av samtlige brukere, mottok 36 pst av samtlige årsverk i de heimebaserte tjenestene i 2010.* Resultatene i tilknytning til brukere under *Toppfinansieringsordningen* er imidlertid basert på *foreløpige beregninger*, og burde gås gjennom på nytt.

De øvrige brukerne 18-66 år med omfattende bistandsbehov, brukte 0,73 årsverk per bruker per år. Det siste er bare ubetydelig mer enn hva brukere 67 år+ med omfattende bistandsbehov mottok i 2010, dvs. 0,66 årsverk.

Dette viser hvor galt det kan bære av sted når en nøyer seg med gjennomsnittsberegninger. Når vi holder de svært hjelpetrengende under *Toppfinansieringsordningen* utenfor beregningen, trer det fram et helt annet bilde av bruken av heimebaserte tjenester blant brukere 18-66 år. Det er *den usedvanlige høye bruken innen en liten minoritet av brukere* som 'velter' alle øvrige gjennomsnittsberegninger blant brukere med omfattende bistandsbehov, og øvrige beregninger der bistandsbehov ikke er lagt til grunn.

Når vi korrigerer for dette, gjenstår *små variasjoner* i bruk mellom store grupper av yngre og eldre brukere, på samme måte som vi alt har vist for brukere med ikke-omfattende bistandsbehov.

- Oppsummering

Hovedkonklusjonen er for det første at for brukere med *noe/avgrenset/middels/stort bistandsbehov*, er bruken av heimebaserte tjenester per år i gjennomsnitt omtrent den samme for brukere 18-66 år og brukere 67 år+, respektive 0,16 årsverk og 0,14 årsverk per bruker.

Disse brukerne utgjorde respektive 96.000 og 46.000, eller 142.00 personer, eller 82 pst av samtlige brukere 18 år+ i 2010. Den *store majoriteten* - eldre som yngre - har jevnt over en liten og svært lik bruk av ressurser i de heimebaserte tjenestene.

For det andre består *en mindre del av brukerne* (15 pst) av: (a) personer 18-66 år med *omfattende* bistandsbehov *utenfor Toppfinansieringsordningen*, (b) personer 18-66 år *uten omfattende* bistandsbehov i kommunale boliger samt (c) eldre i alt med omfattende bistandsbehov. Hver av alle disse brukerne mottok jevnt over 2/3 årsverk hver i 2010, dvs er *svært like* i sin bruk.

Til slutt står vi tilbake med en antallsmessig *liten majoritet* brukere (3,3 pst av alle), men med et svært omfattende høyt bruk av heimebaserte tjenester per capita. Og det gikk

således - i følge våre foreløpige beregninger - 24 ordinære majoritetsbrukere 18-66 år (med 0,16 årsverk per bruker) på 1 bruker under *Toppfinansieringsordningen*.

For øvrige er det egentlig svært små forskjeller mellom samtlige brukere av heimebaserte tjenester under og over 67 år - når vi holder utenfor de 5.700 brukerne (eller 3,3 pst) med omfattende bistandsbehov under *Toppfinansieringsordningen*.

Anføringene og antakelsene om at *brukere under 67 år er forfordelt* i de heimebaserte tjenestene i forhold til eldre, vil etter vår vurdering jevnt over måtte reduseres til forskjellene i bruk mellom brukere under *Toppfinansieringsordningen* og samtlige øvrige 97 pst av brukerne av heimebaserte tjenester. Bruken blant de øvrige er etter vår vurdering for ingen gruppe påfallende stor. Det er den omfattende bruken blant en liten minoritet svært tung funksjonshemmede som det eventuelt gjenstår å gå gjennom og drøfte. Derfor blir det i denne typen analyser viktig å skille mellom behovsgrupper i stedet for å floke slike spørsmål til ved beregninger og bruk av gjennomsnitt.

Kapittel 3. Om yngre funksjonshemmede som bor hos foreldre

Da dette prosjektet - *Herre i eget Hus*- ble etablert i *Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO)*, sto problematikken knyttet til at funksjonshemmede *kunne etablere eget hushold* sentralt. Det samme gjaldt retten til *å få kommunale tjenester i egen bolig*. Og i den sammenhengen har også det å bo sammen med foreldre/andre mot eget ønske, stått sentralt. Retten til egen bolig og hushold som funksjonshemmet har vært viktig.

Her gjør vi rede for hvor mange som bor sammen med foreldre eller andre og deres sivilstand. samt kjennetegn ved disse brukerne etter alder, grad av bistandsbehov og opplysninger om *sosial fungering, kognitiv svikt og evne til å ivareta egen helsetilstand, husholdsfunksjoner og evne til egenomsorg.*

1. Kjennetegn ved funksjonshemmede 18-49 år som bor med foreldre

Et svært forsiktig og noe usikkert anslag går ut på at det er omlag 4.000-7.000 personer - eller mest sannsynlig 5.000-6.000 personer - i alderen 18-49 år som bor sammen med foreldre og som er brukere av en eller flere av en rekke *ulike kommunale pleie- og omsorgstjenester til heimeboende*.

Av brukerne av *heimebaserte tjenester*¹ som bodde sammen med foreldre i 2011, var to tredjedeler i alderen 18-29 år, mens hver fjerde var 30-49 år.

Brukere med *noe eller avgrenset bistandsbehov* var den største gruppa blant dem som bodde med foreldre, og utgjorde 46 pst av alle i 2011. For en god del av disse brukere vil det imidlertid være *lite rimelig* å anta at det å bo med foreldrene, grunner seg i sjølve bistandsbehovet.

Det at det er så vidt flere og mange - 76-77 pst - som mottar *bare* heimesykepleie blant dem av disse som bor sammen *med foreldre* enn dem som bor alene, kan tyde på

¹ Våre data i den videre framstillinga er basert på IPLOS-data av brukere av *kjernetjenester* i de heimebaserte tjenestene, dvs brukere med praktiske bistand, heimesykepleie og BPA (brukerstyrt personlig assistanse). 'Pleie- og omsorgstjenester til hjemmeboende' utgjør til sammen i alt 17 ulike del-tjenester, jfr. IPLOS

at det for disse neppe særlig ofte kan dreie seg om tilstander preget av varige bistandsbehov, men at hjelpa oftere er knyttet til mer medisinske behov.

Men for en *mindre andel* synes det å bo med foreldre nokså klart forbundet med omfattende bistandsbehov.

2. Mange funksjonshemmete bor aleine i eget etablert hushold

I alderen 18-29 år bodde 46 pst *aleine*, dvs var brukere som hadde etablert et eget sjølstendig hushold. Og bare 13 pst *av alle* mottakere av heimebaserte tjenester i den alderen bodde sammen med foreldre. Også blant brukere i alderen 30-49 år bodde like mange *aleine*. Det er videre relativt små forskjeller i andelen som bor i eget etablert hushold (*aleine*) etter grad av bistandsbehov.

Dette synes å vise at det først og framst ikke er grad av bistandsbehov som i hovedsak avgjør om en bor sammen med foreldre, med andre eller om en har etablert eget hushold som *aleineboende*.

Det viser etter vår vurdering at det på alle nivåer for bistandsbehov er mulig å etablere eget sjølstendig hushold uten verken å bo sammen med foreldre eller andre. Således vil det i de fleste tilfeller *ikke være bistandsbehovene*, men andre omstedigheter som avgjør om en bor eller må bo sammen med andre, f. eks den faktiske tilgangen på kommunale heimebaserte tjenester.

Vår hypotese er på bakgrunn av dette empiriske grunnlaget at det må være *mulighetene til tilgang på kommunal hjelp* (og privat hjelp) som synes å være av avgjørende betydning for å kunne bo i sjølstendig hushold som *aleineboende funksjonshemmet* eller ikke, særlig for grupper med store til omfattende bistandsbehov.

3. Sosial fungering, kognitiv svikt, evne til å ivareta egen helse, husholdsfunksjoner og egenomsorg blant funksjonshemmede som bor i ordinære private boliger

Her analyserer vi hvordan brukere som bor *hos foreldre* fungerer i forhold til alle de fem hovedfunksjonsområdene i IPLOS for utvalgte delmål representert ved 8 utvalgte ulike funksjoner. Dette for å kunne gi en *vurdering av og et anslag på hvor mange av disse som eventuelt kunne ha klart seg i eget hushold*. Her sammenlikker vi med andelen brukere med samme grad av bistandsbehov som har etablert eget hushold, dvs brukere som *bor aleine*.

Hvis det er slik at andelen som f. eks har middels til stort bistandsbehov i forhold til en gitt funksjon, er den samme for dem som bor *aleine* som for dem som bor sammen med andre, vil vi teoretisk og generelt anlegge det resonnement at disse brukerne i flerpersonshushold kunne ha klart seg i egen bolig på linje med dem som bor *aleine*, under forutsetning av at den hjelp *aleineboende* får, er slik at de klarer seg tilfredsstillende i forhold til den gitte funksjonen. Og det under den forutsetning av at omfanget av de *faktiske* bistandsbehovene er de samme hos de to gruppene.

På den bakgrunn har vi i denne sammenhengen valgt brukere som bor *aleine* som referanse og vurderingsgrunnlag i forhold til skåre i bistandsbehov blant dem som bor sammen med andre.

- En funksjon nyttet som eksempel her: styring av egen adferd

Når det gjelder bistand til f. eks. styring av egen adferd, bør en etter vår vurdering *legge merke til* at målt på denne måten, kan det ikke observeres vesentlige forskjell mellom dem som bor *med foreldre* og dem som bor *aleine* i forhold til andeler med behov for bistand ved *styring av adferd*. Når en tredjedel av de brukerne som bor aleine, bor aleine på tross av adferdsproblemer, så viser det at det er mulig å etablere eget hushold for relativt svært mange av øvrige brukere med slike problemer. Og ofte vil det antakelig være mer et spørsmål om offentlige bistandsopplegg enn betydning av hvilken husholdstype som det er 'nødvendig' å bo i, dvs. om en bor i eget hushold eller sammen med andre.

- Resultater i forhold til 8 funksjoner

Blant brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som i 2011 bodde *i ordinære private boliger* sammen *med foreldre*, var det jevnt over like mange - eller noen få færre - med bistand til de fleste av de 8 nevnte funksjonene sammenliknet med dem som bodde aleine.

Andelene med ulik grad av bistand i forhold til de 8 funksjonene synes jevnt over mer eller mindre å være av samme størrelse, både blant brukere som bor sammen med foreldre og blant dem som bor aleine, mens de er oftest noe mindre blant dem som bor sammen med øvrige andre.

Sjøl om vi har i mente begrensninger som kan hefte ved slike mål, er det besnærende å observere at forskjellene mellom brukere som bor aleine og de øvrige, er så små for de fleste sentrale mål for det å kunne bo i eget hushold.

Når det er like mange med slike vansker blant dem som bor aleine som blant dem som bor sammen med foreldre/ andre, så viser det at disse problemene i de fleste tilfeller kan bøtes på for dem som i dag bor sammen med andre, om de skulle ønske å etablere eget hushold. Even til å kunne bo i eget hushold synes å være like stor blant dem som bor med foreldre som dem som bor aleine.

Men i de tilfeller hvor bistandsbehovet er av daglig karakter, vil det måtte kreve en god del offentlige ressurser i form av bistand til personlige og daglige gjøremål. Da vil det måtte bli langt billigere om bistanden kommer fra personer i private flerpersonshushold med en eller flere voksne, dvs når eget hushold ikke er blitt etablert.

- Oppsummering

Denne gjennomgangen viser at det jevnt over er like mange, eller nesten like så mange blant de aleineboende som må ha bistand til disse 8 gjøremålene som blant dem som bor sammen med foreldre, og ofte noen flere enn blant dem som bor sammen med øvrige andre. Hvis omfanget av bistanden er på samme nivå, dvs av samme omfang i alle husholdsgruppene, tyder våre data på at det for de fleste av brukerne som bor sammen med foreldre eller andre, er det ikke bistandsbehovene som oftest står i veien for å etablere eget hushold. Dette dog muligens med unntak av en del av dem med større bistandsbehov i forhold til av- og påkledning og blant dem som må ha bistand til å bevege seg innendørs etc.

Men brukere som trenger bistand til flere, eller en rekke av de nevnte funksjonene, vil oftest måtte trenge hjelp i større omfang. Og hvis omfanget blir stort, vil det for

kommunene rent økonomisk oftest være gunstigere at slike brukere fortsetter å bli boende sammen med andre, i stedet for å gis anledning til å etablere eget hushold.

4. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år og befolkningen 20-64 år etter sivilstand

Her dokumenterer vi hvor mange funksjonshemmede som *bor i parforhold* samt hvor mange som bor sammen med andre *uten å være i parforhold*, dvs ikke å være gift, samboer eller partner. Vi nytter data for året 2008, som er det siste året med den typen opplysninger i IPILOS.

Vi legger her til grunn at i de fleste tilfeller vil det være positivt for personer med helseproblemer å leve i parforhold.

Vi sammenlikner brukere av heimebaserte tjenester (funksjonshemmede) sin sivilstands- og husholdssituasjon med hele befolkningen i samme alder. Siden det å leve i parforhold versus ikke å gjøre det, oftest må betraktes som en positiv ressurs i forhold til personer med helseproblemer – særlig i forhold til dem med omfattende helseproblemer – er det viktig å kunne avklare hjelpetrengendes situasjon i forhold til sivilstand og samlivs/husholdssituasjon.

- Befolkningen 20-64 år

I 2008 levde 7 av 10 i befolkningen 20-64 år i parforhold, hvor halvparten gjorde det som gifte og 2 av 10 som samboende, mens resten - eller 3 av 10 - ikke levde i parforhold. Blant yngre personer er det rimeligvis vesentlig færre som lever i parforhold. Således levde 55 pst i befolkningen i alderen 20-29 år ikke i parforhold.

Både i aldersgruppene 30-49 år og 50-66 år levde imidlertid 3 av 4 av befolkningen i samlivsforhold. En klar majoritet lever i parforhold med de levekårsbetingelser det gir. To er ofte dobbelt så mye som en, både i forhold til inntekter og i husholdsressurser, særlig når en har helseproblemer.

- Funksjonshemmede (brukere av heimebaserte tjenester) sammenliknet med befolkningen

Mens flertallet - eller 70 pst i befolkningen 20-64 år levde i parforhold i 2008 - gjaldt det samme 31 pst av brukere av heimebaserte tjenester i ordinære private boliger 18-66 år. Blant disse levde mao 7 av 10 av personer med helseproblemer eller langvarige funksjonshemming i samme alder i *ikke-parforhold*, dvs uten en samlivspartner å kunne støtte seg på. Deres situasjon i forhold til å leve i samliv, er jevnt over *radikalt annerledes* enn i befolkningen for øvrig.

I befolkningen 18-29 år levde 45 pst i samlivsforhold i 2008, mens det samme var tilfellet for 15 pst av brukerne av heimebaserte tjenester. Det var mao *tre ganger så mange* i parforhold i alderen 18-29 år i befolkningen som blant personer 18-29 år med helseproblemer.

I befolkningen 30-49 år levde 77 pst i parforhold i 2008, mot 31 pst blant brukere av heimebaserte tjenester i samme alder. Tilsvarende forskjeller i aldersgruppa 50-64 år-/50-66 år var hhv 75 pst og 36 pst. Forskjellene mellom befolkningen og personer med helseproblemer er radikalt store i alle aldersgrupper 18-66 år.

Og andelen som lever i parforhold er like liten uavhengig av grad av bistandsbehov, men færrest lever i parforhold blant dem med *omfattende* bistandsbehov (27 pst).

Det mest markante trekket her er imidlertid i ulikheten i andel som er *ugift* etter grad av bistandsbehov. Dette gjaldt i 2008 63 pst av brukerne med omfattende bistandsbehov, mot 44 pst blant dem med noe/avgrenset slikt behov.

Helseproblemer av ulike slag synes å ha svært stor innvirkning på mulighetene til å etablere og forbli i parforhold. Her står vi kanskje overfor det mest sentrale problemet knyttet til personer med helseproblemer og funksjonshemminger som ikke bor i parforhold som gift, samboer eller partner.

5. Brukere som bor sammen med andre uten å leve i parforhold etter sivilstand i 2008

I denne sammenhengen er vi mest opptatt av funksjonshemmede/brukere av heimebaserte tjenester som kan ha behov for å etablere eget hushold. Derfor har vi særlig fokus på brukere 18-49 år. Av disse som i 2008 bodde i hushold sammen med andre, utgjorde de i ikke-parforhold *58 pst*, dvs var *skilte/separerte/enke/enkemenn* eller *ugifte*, derav langt de fleste som ugifte. Majoriteten i alderen 18-49 år bodde i ikke-parforhold, sjøl om de bodde sammen med noen. Det har vi beregnet til å gjelde omlag *7.400 personer 18-49 år* i 2008.

IPLoS har ikke data om hvem disse er ut over opplysninger om sivilstand. En del av dem vil være brukere som bor sammen med foreldre. Og en god del vil nok måtte være egne mindreårige eller voksne barn. Videre kan det tenkes at det er en del som bor sammen med søsken eller andre slektninger, eller andre voksne.

En del av disse bør antakelig inngå som del av målgruppen når en skal analysere og vurdere hvem og hvor mange som har behov for å etablere eget hushold. Potensialet for behov for å etablere eget hushold for noen av disse, bør vurderes på linje med de omlag 5.000-6.000 brukere av pleie- og omsorgstjenester 18-49 år som bor med foreldre.

- Hovedtyper hushold blant av heimebaserte tjenester i private boliger 18-66 år i 2008

Blant brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bodde 45 pst aleine i ordinære private boliger. I tillegg var det 26 pst som bodde i ordinære private boliger sammen med andre uten å bo i parforhold. Resten, 30 pst bodde i parforhold. Ikke bare er andelen som bor aleine stor, men andelen som bror sammen med andre i ikke-parforhold er også betydelig.

Det som framfor alt kjennetegner dem som er funksjonshemmet i den forstand at de mottar kommunale pleie- og omsorgstjenester, er at de er i en særstilling ved at *så få lever i parforhold*. De mangler i stor grad den støtten som en partner oftest vil gi. Dette enkle faktum er etter vår vurdering noe underkjent.

6. Alder ved flytting fra foreldre og andel som bor med foreldre under 50 år

Det er sterke forventninger i det norske samfunnet om at unge bør flytte tidlig heimefra. Etablering i eget hushold er en viktig del av det å bli voksen. Andelen i befolkningen som bor igjen med foreldre avtar derfor sterkt med alder. Mens 12 pst

av 25-åringene fortsatt bodde med foreldre, gjaldt det samme 2 pst av 30-åringene i 2007. De aller fleste er flyttet ut før de blir 30 år. Bare noen ytterst få vil fortsatt bo sammen med foreldre.

Om vi med 'funksjonshemmet' forstår alle heimeboende med en eller annen 'kommunale pleie- og omsorgstjeneste til hjemmeboende', bodde 11 pst i alderen 18-49 år - eller mellom 5.000-6.000 personer med foreldre i 2011. Det var en del flere enn i befolkningen 18-49 år, hvor 8 pst bodde med foreldre (i 2007). Det synes å være noen flere som bor med foreldre blant funksjonshemmede enn i den øvrige befolkningen, men ikke vesentlig flere.

I befolkningen i alderen 30-49 år i 2007, bodde 1,4 pst sammen med foreldre, eller omlag 19.000 personer. Til sammenlikning var det 5.-6.000 heimeboende brukere med kommunale pleie- og omsorgstjenester i alderen 18-49 år i 2011 som bodde med foreldre, hvor de aller fleste må antas å være under 30 år, idet vi har beregnet at omlag 1.500 av disse var i alderen 30-49 år. Det må igjen vise at av de omlag 19.000 personene 30-49 år som bodde med foreldre i 2007, så var de aller fleste (17.500) mao ikke brukere av pleie- og omsorgstjenester.

Siden det rimeligvis er høyst unormalt å bo med foreldre i denne alderen - hvilket aleine går fram av at det gjelder bare 1-2 pst i hvert årskull - må det for disse foreligge en eller annen form for ekstraordinære omstendigheter eller funksjonshemming.

Vi har he nevnt en del forhold som peker ut over personer som bor med foreldre, som utgangspunkt for å vurdere hvor mange som kan ha behov for å etablere eget hushold eller som bor sammen med andre mot eget ønske, f. eks. det at en del voksne bor sammen med andre uten å bo i parforhold.

I 2011 var det omlag 9.000 brukere av heimebaserte tjenester ('funksjonshemmede') 18-49 år som bodde i kommunale boliger for 'eldre og funksjonshemmede'. Antallet brukere av ulike kommunale tjenester som bodde med foreldre, var på den andre sida anslagsvis 5.000-6.000 personer. I tillegg kommer et betydelig antall i alderen 30-49 år som bor med foreldre av andre grunner. Omfanget av *potensielt behov* for egen sjølstendig bolig i offentlig eller privat regi, synes betydelig i forhold til antallet med slike boligløsninger per i dag i kommunal regi.

Kapittel 4. Noen sentrale kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester

Innledningsvis i kapittel 4 har vi lagt fram et nokså detaljert sammendrag av dette kapitlet. Vi viser til dette. Her nøyer vi oss med 3 utvalgte hovedfunn:

1. Svært sterk vekst i antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år

Antallet brukere av heimebaserte tjenester under 67 år ble mer enn tre-doblet på de 20 åra fra 1992 til 2012, og økte fra ca 25.000 i 1992 til vel 71.000 brukere i 2012. Siden 1992 og fram til 2012 har hele nettovæksten i *antall brukere* av heimebaserte tjenester gått til brukere under 67 år. I 2012 utgjorde personer under 67 år 40 pst av samtlige med heimebaserte tjenester mot, 17 pst i 1992.

Et annet *vedvarende trekk* ved denne utviklinga er at jevnt over *65 pst tilveksten i hele perioden har bestått av brukere under 50 år*. Tilveksten har i særlig grad kommet blant brukere under 50 år. Og av en netto tilvekst på i underkant av 30.000 brukere 0-66 år i 10-årsperioden fra 2002 til 2012, var *9 av 10 brukere bosatt i ordinære private boliger*. Og i 2012 bodde ca 55.000 brukere eller 78 prosent slik.

2. Ensidig og sterk vekst i bruken av heimesykepleie

I perioden 1996-2012 kom 95 pst av økningen i antall brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år *blant brukere av heimesykepleie*, og hele 70 pst av tilveksten falt på brukere med *bare heimesykepleie*. Veksten i antall brukere med *bare praktisk bistand* utgjorde bare 5 pst. I 2012 hadde 75 pst av alle brukere 0-66 år heimesykepleie, mot 48 pst i 1996.

Den jevne og tiltakende veksten av yngre brukere har pågått i en periode på nærmere 20 år med *en stor og ensidig vekst i bruken av heimesykepleie*. At dette har vart så vidt lenge og med så stor styrke, tyder på at vi her står overfor *strukturelle endringer* både i tilbud og innretning av tjenestene.

3. Endring i sammensetning av brukerne etter grad av bistandsbehov i 2007-2012

Av en tilvekst på 16.573 nye brukere 18-66 år i perioden 2007-2012, var 8 av 10 personer med middels/stort/omfattende bistandsbehov. Samtidig var det en særlig sterk vekst i antall brukere med middels til stort og omfattende bistandsbehov blant brukere 0-17 år.

Tilveksten de siste 5 åra er således *ikke* preget av vekst i antall brukere med noe/avgrenset bistandsbehov, men nettopp i brukere med *middels/store/omfattende* bistandsbehov. Målt med absolutte tall kom det til like mange med *omfattende* som med *noe/avgrenset bistandsbehov* i 5-års-perioden 2007-2012.

Vår tidligere framstilling av den sterke veksten i heimesykepleievirksomhet de 15-20 siste åra og dertil anførte hypotese om en utvikling sterkt preget av brukere med mindre og middels bistandsbehov, synes for de 5 siste åra å svekkes ved at tilveksten av nye brukere etter grad av bistandsbehov nå nokså entydig peker i motsatt retning.

Kapittel 5. Om tilgang til ulønnet privat hjelp

Det synes å ha vært svært små endringer i andelen voksne som hjelper andre i eller utenfor husholdet i løpet av de seinere åra. Det har imidlertid muligens i tiltakende grad foregått et bytte i oppgavefordeling, slik at kommunene har tilbudt den delen som det private ikke kan stå for, dvs. den medisinske profesjonelle hjelp, mens det private (familiene) til gjengjeld har tatt på seg mer av den praktiske bistanden.

1. Antall og andel brukere med ulønnet privat hjelp.

I dette kapitlet gir vi en oversikt over omfanget i bruken av privat ulønnet hjelp blant brukere bosatt i ordinære private boliger som er brukere av heimebaserte tjenester (52.000 personer) i 2011 etter husholdstype, grad av bistandsbehov og alder. Med *ulønna privat hjelp* forstår en i IPILOS *”nødvendig hjelp i dagliglivet som gis av familie/venner/-personer i nærmiljøet”*.

- Brukere som bor aleine

I 2011 var det i alt 27.500 brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bodde *aleine*. Omlag 4 av 10 av disse, eller omlag 10.500 personer, hadde ulønna privat hjelp. Andelen med slik hjelp er ikke i særlig grad påvirket av bistandsbehovene. Mens 35 pst hadde privat hjelp når de hadde noe eller avgrensede bistandsbehov, gjaldt det 43 pst blant brukere med omfattende bistandsbehov.

Svært få som bor aleine, har omfattende privat hjelp, idet 1-2 pst med ikke-omfattende bistandsbehov har privat hjelp i 15 timer eller mer pr uke som i gjennomsnitt representerer 0,9 årsverk. Blant de aleineboende med omfattende bistandsbehov, var det imidlertid 6-8 pst med så vidt omfattende privat hjelp. Den store majoriteten har imidlertid langt mindre slik hjelp. Det aller meste av hjelp for disse må bæres av de kommunale heimebaserte tjenestene.

- Bor sammen med andre enn foreldre

I 2011 bodde i underkant av 23.000 brukere 18-66 år sammen med andre enn foreldrene. En betydelig andel - 43 pst - eller 9800 hadde tilgang på privat hjelp. Når en ikke har slik hjelp, antar vi at det i de aller fleste tilfeller må dreie seg om personer uten slike behov, f. eks personer med *bare heimesykepleie*, men vi vet det ikke.

Og andelen med privat hjelp tiltar med grad av bistandsbehov. Mens 35 pst hadde privat hjelp når en har noe/avgrenset bistandsbehov, gjaldt det 68 pst av dem med omfattende bistandsbehov. Og blant de sistnevnte var det 30 pst med 15 timer eller mer pr uke, tilsvarende 0,9 årsverk per år. Det er betydelig, men gjaldt samlet sett få personer (vel 600).

- Bor sammen med foreldre

I 2011 var det i overkant av 1500 brukere 18-66 år som bodde sammen med foreldre. Av disse hadde halvparten ulønnet privat hjelp, mens den andre halvdel ikke hadde det. Også her må det i de fleste tilfeller antas å være slik at disse personene ikke har behov for den type hjelp som ytes gjennom praktisk bistand/ulønnet privat hjelp. Og det er svært rimelig å anta at de fleste som bor med foreldre, får hjelp til daglige gjøremål som er nødvendige om de har behov for det. Her vil det være rimelig å anta at behovene mer eller mindre vil være knyttet til medisinske behov, idet f.eks. 76 pst i denne gruppa med noe/avgrenset bistandsbehov hadde *bare heimesykepleie*.

Men andelen med privat hjelp tiltar betydelig med grad av bistandsbehov, fra 43 pst av dem med noe/avgrenset behov til 77 pst blant dem med omfattende bistandsbehov. Og antakelig har over 40 pst av de sistnevnte hjelp i omfanget 0,9 årsverk i gjennomsnitt. Også blant brukere med middels til stort bistandsbehov har antakelig 30-40 pst så omfattende hjelp fra pårørende..

2. Andel med privat ulønnet hjelp etter alder og den private ulønnede hjelps andel av sum hjelp

Her viser vi hvor mange som har privat hjelp etter alder for brukere med lite til stort bistandsbehov og for brukere med omfattende bistandsbehov. Samtidig gjør vi rede for *hvor stor andel* omfanget *den ulønnede private hjelpa* målt i uketimeverk utgjør *av sum hjelp* fra de heimebaserte tjenestene og privat hjelp *for de brukere som har privat hjelp*.

- Brukere som bor aleine

Blant brukere som med *omfattende* bistandsbehov som bor aleine er andelen med/uten hjelp den samme uavhengig av alder, i det 42-43 pst har privat hjelp. Også blant dem med bistandsbehov fra lite til stort, er det små forskjeller i andelene som har privat hjelp etter alder, dvs at 34-40 pst har slik hjelp.

For dem som bor aleine og som har omfattende bistandsbehov, utgjorde andelen privat hjelp i gjennomsnitt 12,5 prosent av samlet hjelp, eller lite. Det skyldes imidlertid at omfanget av heimebaserte tjenester er svært høyt i denne gruppe. For aleineboende brukere med fra lite til stort bistandsbehov - eller 25.000 brukere i 2011 - utgjør imidlertid den private hjelpa hele 41 pst av samlet hjelp for brukere med privat hjelp. Det er radikalt mer enn for aleineboende med omfattende bistandsbehov. Hjelpenehovens art og karakter ser ut til å spille en stor rolle for omfanget av den private innsatsen.

- Brukere som bor sammen med andre

Blant brukere med *omfattende* bistandsbehov som bor sammen med andre, hadde 7 av 10 privat ulønnet hjelp i 2011 - flest blant brukere 18-29 år og 50-66 år. Og omfanget av privat hjelp til brukere med *omfattende* bistandsbehov som bodde sammen med andre, utgjorde 33 pst av sum privat hjelp og hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene.

Blant brukere med *lite til stort bistandsbehov* som bor sammen med andre, rapporteres det at bare 4 av 10 hadde privat ulønnet hjelp i 2011. De fleste av dem uten slik hjelp, vil etter vår vurdering ikke være aktuelle for privat hjelp, men vi har ikke empiri som kan dokumentere dette. Det vi vet, er at de *ikke er oppgitt* som mottakere av privat ulønnet hjelp samtidig som 7 av 10 i gruppa har bare heimesykepleie.

Sjøl om det er 4 av 10 som har privat ulønnet hjelp, utgjør den private hjelpa for disse hele 6 av 10 samlede timeverk i heimebaserte tjenester + privat hjelp. Og dem med privat hjelp er omtrent den samme i alle aldergrupper. Blant disse brukerne synes den private hjelpa å spille en vesentlig rolle. Og gruppa utgjør svært mange brukere – omlag 22.000 personer i 2011. Men når omfanget av den private hjelpas relative andel er så vidt stor, henger det også sammen med at sum heimebaserte tjenester er relativt liten, da ressursbruken i heimesykepleie er langt mindre enn i praktisk bistand.

Denne gruppa synes for øvrig er nokså todelt, med et *flertall med mindre hjelpebehov* og ofte bruk av *bare* heimesykepleie, og et *mindretall med større hjelpebehov* og stor bruk av praktisk bistand, både ved privat hjelp og gjennom de heimebaserte tjenestene.

3. Brukere med mindre og ikke varige behov med bare bruk av heimesykepleie og uten privat ulønnet hjelp

Vi har sannsynliggjort, men ikke dokumentert godt nok, at mellom 1/3-del og 1/5-del av de omlag 52.000 brukerne av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære private boliger i 2011 besto av brukere med *bare heimesykepleie* som ofte hadde *mindre bistandsbehov* og som *ikke hadde privat ulønnet hjelp*. Dette sannsynliggjør antakelsen om at betydelige brukergrupper i dagens heimebaserte tjenester har begrensede behov, med vekt på medisinsk pleie og tilsyn, dvs er verken kronikere eller har langvarige behov.

Dette kan imidlertid bare ha status som annet enn hypotesegrunnlag, da våre anvendte empiriske data ikke evner å belyse dette nærmere.

Brukere med bare heimesykepleie sto imidlertid i 2011 for 17 pst av de totalt 15.900 årsverkene som ble ytt i de heimebaserte tjenestene til brukere som bodde i ordinære private boliger det året.

Mesteparten av *ressursbruken* må i overveiende grad fortsatt være knyttet til brukere *med varige behov*. Derfor er det viktig å skille mellom *antall og andel brukere og sjølve ressursbruken*.

Vår hensikt her har således mest vært å peke på at det gjenstår viktige forskningsoppgaver. Å gi fullgode svar på hvem og hvor mange av den sterke tilveksten av yngre brukere av heimebaserte tjenester de siste åra *som er brukere av bare heimesykepleie og uten praktisk bistand verken privat eller offentlig*, er viktig for forståelsen av hvor stor andel av brukerne som er uten varige helseproblemer.

Dette er på den andre sida også samtidig viktig for å forstå omfanget av kronikernes plass i det samlede bildet av bruk og brukere i de heimebaserte tjenester, både i dag og over tid. Dette gjenstår etter vår vurdering å gjennomføre.

4. Omfang av privat ulønnet hjelp og av heimebaserte tjenester per uke hos brukere med og uten privat hjelp

Her gjør vi rede for *omfanget i bruken av heimebaserte tjenester* per uke hos brukere *med privat hjelp* versus brukere *uten privat hjelp*. Samtidig viser vi *omfanget av privat hjelp* per uke for ulike undergrupper av brukere.

- Brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov

Brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov mottok i 2011 i gjennomsnitt 32 timer per uke i de *heimebaserte tjenestene* når de bodde sammen med noen, mot 43 timer per uke når de bodde aleine.

Brukere som bor *sammen med noen* mottar vesentlig mer *ulønnet privat hjelp* per uke enn dem som bor *aleine*. Mens brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov i gjennomsnitt mottok 6 timer privat hjelp når de bodde aleine, fikk de i gjennomsnitt 15 timer når de bodde sammen med noen. Forskjellen er betydelig.

Motsatt av forventet, var det blant brukere som bor aleine, en tendens til at brukere med privat hjelp samtidig hadde flere timer per uke i de heimebaserte tjenestene sammenliknet med dem uten privat hjelp.

Når vi legger sammen timene i kommunal og privat hjelp, klargjøres bildet. Samtlige brukere har samlet vesentlig mer hjelp når de har privat hjelp enn når de er uten slik hjelp.

Etter vår vurdering er det rimelig å anta at når brukere med privat hjelp mottar like mye eller mer hjelp i de heimebaserte tjenestene på tross av at de skjøter på med privat hjelp, så må det skyldes at disse jevnt over har større hjelpebehov. Det er kanskje oftest nettopp derfor de har privat hjelp sammenliknet med dem som står uten slik hjelp. Og det er ikke urimelig at en både i det kommunale og i det private tilgodeser mest de med de største behovene. Det må derfor være reelle grunner til at en yter så vidt omfattende kommunal hjelp til dem som også har privat hjelp.

Omfanget i bruken av *både kommunal og privat hjelp* synes å tilta med avtakende alder, særlig blant brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine. Mens brukere i alderen 50-66 som bor aleine, samlet har rundt 30 timer per uke, mottar brukere 18-29 år 60-70 timer per uke. De sistnevnte har i tillegg 10 timer privat hjelp per uke, dvs 81 timer per uke til sammen. Det tilsvarer 3,6 årsverk per år per bruker. Disse er mao svært hjelpetrengende sjøl om de bor aleine.

Omfanget av hjelp per uke øker relativt sett enda mer med avtakende alder blant dem som *bor sammen med noen*. Brukere med omfattende bistandsbehov som bor sammen med andre i alderen 18-29 år, mottok *dobbelt* så mange timer i sum kommunal og privat hjelp sammenliknet med brukere 50-66 år, respektive 60 timer og 36 timer per uke. Brukere 18-29 år med omfattende bistandsbehov er svært ressurskrevende i forhold til hjelp fra andre, både når de bor sammen med noen eller om de bor aleine. Vi har overholdet ikke data som kan forklare disse svært store generasjonsforskjellene.

- Brukere 18-66 år med lite til stort bistandsbehov

Brukere med lite til stort bistandsbehov som bodde aleine, fikk 4 timer *privat hjelp* per uke, eller like mye som de fikk i de heimebaserte tjenestene per uke. Brukere som *bodde sammen med andre*, fikk *privat ulønnet hjelp* med 7 timer per uke. Det var dobbelt så mye som de i gjennomsnitt fikk i de heimebaserte tjenestene. Omfanget i privat ulønnet hjelp for disse mange brukerne er framtrødende.

Brukere med lite til stort bistandsbehov som *bor aleine*, mottok i gjennomsnitt 5 timer hjelp per uke *i de heimebaserte tjenestene* når de *samtidig* hadde privat hjelp, mot 3 timer per uke når de var uten privat hjelp. Tilsvarende for slike brukere som *bor sammen med noen*, var 2 og 5 timer. Det at går vesentlig mer kommunal hjelp til dem som har privat hjelp, tyder på at disse har mer omfattende hjelpebehov, slik vi anførte for brukere med omfattende bistandsbehov.

Brukere 18-29 år skiller seg ut ved å ha flere timer per uke enn de øvrige, både privat hjelp og kommunal hjelp. Når vi legger sammen bruken av privat hjelp og kommunal heimebaserte tjenester, ble det i 2011 for brukere som *bor aleine* i alderen 18-29 år i denne behovsgruppa ytt i gjennomsnitt 13 timer per uke, mot 7-8 timer til øvrige aleineboende brukere.

5. Omfang av privat hjelp i forhold til omfang av hjelp i de heimebaserte tjenestene

Her legger vi fram et *samlet uttrykk* for *omfanget av den private hjelpa* målt i årsverk og hvor mye som tilføres hver brukergruppe. Og vi har beregnet den private ulønna hjelpas omfang *i forhold til* omfanget av årsverkene i de heimebaserte tjenestene til de samme brukerne, dvs hvor mye omfanget av privat hjelp utgjør i prosent av omfanget i de kommunale heimebaserte tjenestene. Dette som uttrykk for den volumsmessige betydningen av privat ulønnet hjelp i forhold til den kommunale.

▪ Brukere med omfattende bistandsbehov

- bor aleine

Årsverka i privat ulønnet hjelp til brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine, utgjorde 6,4 prosent *i forhold til* omfanget av heimebaserte tjenester til samme gruppe. Dette særlig fordi omfanget av hjelp fra de heimebaserte tjenestene til disse

er svært omfattende. For disse omlag 2.700 brukerne i 2011, bar kommunene oftest nesten hele omsorgen.

- sammen med andre

Den private hjelpa vil spille en helt annen rolle for dem som har en eller flere voksne personer i huset. Blant disse brukerne utgjør den private hjelpa 1/3-del *i forhold til* omfanget av heimebaserte tjenester i 2011. Slik innsats er mest omfattende for brukere 50-66 år, hvor privat ulønnet hjelp utgjorde 44 pst i forhold til omfanget av heimebaserte tjenester.

Men ser vi den private innsatsen i forhold til *kun de brukerne som har privat hjelp*, så utgjorde den private hjelpa for disse 41 pst av samlet hjelp (privat hjelp+heimebaserte tjenester) til dem med privat hjelp.

▪ **Bruker med lite til stort bistandsbehov**

- bor aleine

Blant de ca 25.000 brukere som *bor aleine* og som ikke har omfattende bistandsbehov, utgjorde den private hjelpa 35 pst av det som samtidig ble ytt i de heimebaserte tjenestene. Det er på samme nivå som for dem med omfattende bistandsbehov som bodde sammen med noen. For dem som bor aleine, har den private hjelpa først noe betydning når hjelpebehovene ikke er særskilt store. At det private bidraget for disse er så vidt stort, er imidlertid verdt å legge merke til.

- sammen med andre

Blant de ca 22.000 brukerne 18-66 år som bor sammen med andre med lite til stort bistandsbehov, ble det ytt omlag 3.000 årsverk i privat ulønnet hjelp i 2011. Det utgjorde 91 prosent *i forhold til* hva de heimebaserte tjenestene bidro med til denne gruppa det året. Det er mao betydelig og noe vi bør merke oss.

▪ **oppsummerende**

Den private ulønnete hjelpa er av vesentlig betydning for dem som *bor sammen med noen* samtidig som den når sitt andelsmessige *største omfang når bistandsbehovene ikke er omfattende*. På den andre sida er *de aleineboende* - og framfor alt dem med omfattende hjelpebehov - i betydelig grad kommunenes ansvar.

Men volummessig er den private hjelpa i forhold til den kommunale av like stor betydning uavhengig av situasjonen hos brukerne. Privat hjelp *representerer i alle tilfeller fratrekke av offentlig innsats*, fordi dette gjelder *brukere som alle har et bedømt til å ha behov for offentlig hjelp* gjennom de heimebaserte tjenestene.

6. Samlet oversikt over årsverk i privat ulønnet hjelp i 2011

For alle brukere (aleineboende pluss dem som bor sammen med andre) med *noe/avgrenset til stort bistandsbehov* – utgjorde omfanget av *privat hjelp* 58 prosent *i forhold til* omfanget av det brukerretta omsorgsarbeidet som ble utført gjennom de heimebaserte tjenestene. Den private hjelpa til disse representerte ca 4.700 årsverk i forhold til de 8.000 brukerretta årsverka som ble ytt i de heimebaserte tjenestene til de samme brukerne.

Når vi legger til de 1.260 årsverkene i privat ulønnet hjelp til alle brukere med omfattende bistandsbehov, ble det i 2011 samlet ytt omlag 5.900 årsverk som privat ulønnet hjelp til brukere bosatt i ordinære private boliger. I forhold til det samlede omfanget av hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene (15.90 årsverk i 2011), utgjorde dette 37 prosent.

Etter vår vurdering er det overraskende og respektabelt mye. Og det vil samtidig derfor måtte være en stor utfordring fortsatt å legge til rette for og ta vare på dette private ulønnete arbeidet. Disse resultatene burde også fornye spørsmålet om hvordan vi bedre kan honorere en slik omfattende ubetalt innsats.

- årsverk i privat ulønnet hjelp per bruker med slik hjelp

Til slutt vil vi tilføre at det av omlag 52.000 brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger i 2011, var 21.700 som fikk privat ulønnet hjelp, eller 42 pst av alle med heimebaserte tjenester. Når disse brukerne nyttet 5.921 årsverk i privat ulønnet arbeid, betyr det at blant de omlag 22.000 brukerne av heimebaserte tjenester som mottok slik privat ulønna hjelp, ble det ytt en innsats tilsvarende 0,27 årsverk per person.

Det er til sammenlikning bare litt i underkant av hva som i gjennomsnitt ble ytt i hjelp gjennom *de heimebaserte tjenestene* til de omlag 52.00 brukere 18-66 år bosatt i ordinære private boliger i 2011, nemlig 0,31 årsverk.

For de brukere som hadde *privat hjelp*, var mao. den private innsatsen målt i volum (timeverk) i gjennomsnitt nesten like stor som den kommunale. Her er imidlertid verken art, faglig standard eller kvalitet tatt i betraktning - idet vi bare har data om rene volummål - timer hjelp per uke. Men omfanget av det private bidraget er etter vår vurdering uansett av en størrelse som er svært betydelig.

1 Om mandat, datakilder og metode

1.1 Om mandatet for prosjektet – prosjektbeskrivelse

1.1.1 Arbeidet med opplegget for prosjektet og hovedtrekk i prosjektbeskrivelsen

Opplegget for analyser i prosjektet *Herre i eget Hus* er knyttet til de problemstillingene som ble lagt fram i notat fra Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) om videreføring og avslutning av dette prosjektet den 25.1. 2013 samt et kortnotat ved Brelanta/Ivar Brevik av 7.1. s.å. Dette ble så videre bearbeidet og utformet som et prosjektopplegg for analyser av de problemstillinger som FFO ønsket å belyse. Dette ble nedfelt i notatet 'Hovedstruktur i 3-delanalyser i prosjektet Herre i eget Hus, endelig versjon av 21.3. 2013.

Hovedproblemstillingene var knyttet til å gjøre rede for hvem som er brukerne av kjernetjenestene i de heimebaserte tjenestene (praktisk bistand, hjemmesykepleie og brukerstyrt personlig assistanse (BPA) og hvordan ressursene fordelte seg mellom dem i året 2011. Noe av siktemålet var samtidig å gi ny kunnskap om behovet for boliger til særskilte grupper funksjonshemmede.

Som ledd i kunne belyse disse spørsmålene pekte FFO på 3 særskilte underproblemstillinger²:

- a. Hvordan er *fordelingen av samlet ressursbruk* i de heimebaserte tjenestene etter boform og grad av funksjonstap?
- b. Hvor mange yngre funksjonshemmede og *kronisk syke bor hos foreldre* og hva kjennetegner dem?
- c. Hva kjennetegner personer *uten omfattende bistandsbehov* som bor i egen privat bolig?:
  - c1. Hvordan er sammensetningen i bruk av type heimebaserte tjenester hos disse?
  - c2. Hvor stort er omfanget av praktisk hjelp for disse i form av privat omsorg?
  - c3. Hvor andel av disse bor aleine etter grad av bistandsbehov?
  - c4. I hvor stor grad er disse ordinære brukere av kommunale medisinske tjenester uten behov for praktisk bistand, dvs. grupper som nå f. eks. vil sokne til *Sambehandlingsreformen*?

---

² I forhold til FFOs notat av 25.1. d.å. har vi snudd på rekkefølgen i de nevnte problemstillingene idet vi presenterer dem i den rekkefølge vi har planlagt å analysere dem.

FFO var på den ene sida særlig interessert i situasjonen til og kunnskap om dem som bor i *ordinære private boliger* og som *ikke har omfattende bistandsbehov*. Og på den andre sida var en interessert i kunnskap om omfang og betydningen av pårørendes arbeid (ulønnet privat hjelp *for dem med omfattende bistandsbehov* som bor sammen med foreldre eller med andre.

Resultatet av disse analysene vil etter FFOs vurdering bl. a. kunne gi et viktig grunnlag for beregning av behovet for nye boliger for ulike grupper funksjonshemmede.

1.1.2 Nærmere problemstillingene i prosjektet

Vi gjengir her en nærmere omtale av de nevnte problemstillingene samtidig som vi gjør rede for hvordan vi foreslo å operasjonalisere analysene.

a. Fordeling av samlet ressursbruk i de heimebaserte tjenestene

Det er i flere sammenhenger hevdet at funksjonshemmede under 67 år mottatt mer hjelp enn eldre. SSB avslutter f. eks sin korte sammenfatning av rapporteringen fra IPLoS for 2011 med å konstatere: ”Yngre mottakere mottar flere timer per uke med hjemmetjenester på alle nivåer av bistandsbehov”³.

Vi la til grunn at det i dette prosjektet måtte ville bli særlig viktig å gjøre rede for fordelingen av ressursbruken i de heimebaserte tjenestene er i forhold til brukere 67 år+, men også mellom hovedgrupper av brukere under 67 år operasjonalisert som bl.a. : (1) Funksjonshemmede i kommunale boliger (a) med eller (b) uten omfattende bistandsbehov, (2) Funksjonshemmede i ordinær privat bolig (a) med eller (b) uten omfattende bistandsbehov, (3) Pasienter uten omfattende bistandsbehov med bare hjemmesykepleie som (a) bor aleine eller (b) bor sammen med andre.

b. Hvor mange yngre funksjonshemmede og kronisk syke bor hos foreldre og hva kjennetegner dem?

Da dette prosjektet - *Herre i eget Hus*⁴ - ble etablert ved FFO, sto problematikken knyttet til det å kunne etablere eget hushold sentralt, noe som går fram av tittelen. Det samme gjelder retten til å få tjenester i egen bolig. I den sammenheng har særlig det å bo sammen med foreldre/andre mot eget ønske, stått sentralt. Retten til egen bolig og hushold som funksjonshemmet har vært viktig.

Foruten å gjøre rede for hvor mange som bor samen med foreldre eller andre etter relasjon (sivilstand), la vi opp til analyser som kunne gjøre rede for kjennetegn ved disse brukerne etter alder, grad av bistandsbehov og eventuelt opplysninger om *sosial fungering, kognitiv svikt og evne til å ivareta egen helsetilstand* (Gruppene A-C i samlemål for

³ Garbielsen et al.: Pleie- og omsorgstjenestene 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere, Rapport 43/2012, Sammendrag, s. 4.

⁴ I referat fra møte med forskere og FFO høsten 2010 går det fram at dette prosjektet ved FFO skal ”bidra med forslag til endringer i velferdsordninger for funksjonshemmede og kronisk syke som hele livet har behov for bistand i eget hjem. Prosjektet skal vurdere ordninger knyttet til å anskaffe, beholde og bo i egen bolig samt ordninger som regulerer tilgangen til nødvendige tjenester i selvvalgt bolig” (Referat fra møte, FFO, Oslo, den 28.10. 2010.

bistandsbehov i IPLOS⁵). Omfang av privat ulønnet hjelp for disse vil bli tatt opp i tilknytning til del-analysene under pkt **c2**.

c. Hva kjennetegner personer uten omfattende bistandsbehov som bor i egen privat bolig?

c1. Problemstillinger og analyse: hvordan er sammensetningen i bruk av type heimebaserte tjenester hos disse?

Vi har i andre sammenhenger gjort rede for utviklingen i sammensetningen i bruken av heimebaserte tjenester etter type tjenester i perioden 2002-2010. Her går det fram at av en økning på 25.000 brukere under 67 år, var 9 av 10 mottakere av hjemmesykepleie, og 7 av 10 mottakere av bare hjemmesykepleie (Brevik 2012a og Brevik 2013).

Vi la her opp til å analysere sammensetningen i bruken av heimebaserte tjenester blant brukere uten omfattende bistandsbehov i ordinære boliger etter husholdstype. Vår hypotese var at det blant disse er særlig mange med bare hjemmesykepleie, og det særlig blant brukere som bor sammen med andre.

Disse analysene mente vi måtte relateres til resultatene av analysene av del-problemstillingene under pkt **c4**, der vi foreslo å analyserer utviklingen i bruk av type heimebaserte tjenester over tid (2001-2011), se under c4.

c2. Problemstillinger og analyse: omfang av praktisk hjelp i form av privat omsorg

En gjennomgang av SSBs tidsbruksundersøkelser for 1980,1990 og 2000 viser at det har vært svært små endringer i andelen voksne som hjelper andre i eller utenfor husholdet i løpet av disse åra (Rønning et al 2009)⁶. Seinere landsomfattende analyser foreligger ikke.

Enkelte svenske undersøkelser tyder imidlertid på at den private omsorgen som supplement til den offentlige, har tiltatt (Szebeheley et al. 2005, Sundstrøm og Malmberg, Sosialstyrelsen 2006). Det er vår hypotese også for Norge, bl.a. på bakgrunn av ensidig vekst i hjemmesykepleie, der den private omsorgen substituerer den offentlige og tar den praktiske bistanden (NIBR-rapport 2010:2, kapittel 3).

Og vi har tidligere pekt på at det er rimelig å anta at det *”over tid har funnet sted en endring i innretning av den offentlige innsatsen i forhold til den private, idet det antakelig i tiltakende grad foregår et bytte i oppgavefordeling”* slik at *”det offentlige over tid i økende grad har tilbudt den delen som det private ikke kan stå for, dvs. den medisinske profesjonelle hjelp, mens det private (familiene) til gjengjeld har tatt på seg mer av den praktiske bistanden”* (Brevik 2010:2, s. 94).

⁵ Jfr. Gabrielsen et al.: *Pleie- og omsorgstjenestene 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere*, SSB Rapport 43/2012, Oslo 2102, Vedlegg A

⁶ Både i 1980 og år 2000 var det 5 prosent i alderen 16-74 år som utførte omsorgsarbeid for andre voksne i husholdet og 8 prosent som gjorde det samme for personer utafør husholdet. Til sammen utgjorde disse innsatsene samlet ca. 100.000 årsverk på landsbasis i begge år, eller det samme som NIBR fant for landet i 1985 (Brevik 1990/St meld nr 25 (2005-2006)). Andelen og omfanget var imidlertid noe større i 1990.

Vi pekte her på at i hvor stor grad det er tilfellet, vet vi foreløpig på empirisk grunnlag lite om. Økningen i de yngres bruk av bare heimesykepleie kan imidlertid neppe på langt nær aleine tilskrives sykepleiefaglige behov.

Vår hypotese er at den private omsorgen for funksjonshemmede under 67 år er omfattende, også i forhold til den offentlige innsatsen og at den tiltar med brukernes grad av bistandsbehov. Den vil måtte være et viktig supplement til og kanskje noen ganger en betingelse for det offentlige bidraget. Vi vil beregne omfanget av den private omsorgen til brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære boliger.

FFO ønsket i utgangspunktet en utmåling av den private omsorgen i forhold til brukere i ordinære boliger *uten* omfattende bistandsbehov. Vi foreslo imidlertid tilsvarende å undersøke tilfanget av privat omsorg også blant dem med omfattende bistandsbehov, bosatt i ordinære boliger.

c3 Problemstillinger og analyse: hvor stor andel bor aleine etter grad av bistandsbehov

Vi har tidligere vist at vel halvparten av brukeren 18-66 år i ordinære boliger i 2010, bodde aleine (Brevik 2012b). Det var for oss noe overraskende. Hvis en god del av disse har omfattende bistandsbehov, utgjør disse grupper som kan være sårbare og utsatte i forhold til tilstrekkelig tilgang på tjenester.

I tillegg til å gjøre rede for omfanget av disse etter alder, la vi opp til å analysere sammensetning etter grad av bistandsbehov samt etter omfanget av privat omsorg i forhold til kommunal tjenester. Hvor mange er f. eks jevnt over helt beroende av offentlige tjenester?

Men i tilknytning til de aleineboende, mente vi at må disse relateres til dem som bor sammen med andre etter grad av bistandsbehov, men også etter sivilstand. Denne analysen må samtidig relateres til del-analysene under **c4**, der vi foreslo å undersøke hvor stor andel er bare ordinære brukere av kommunale medisinske tjenester.

c4. Problemstilling og analyse: ordinære brukere av kommunale medisinske tjenester uten behov for praktisk bistand

Ved slutføringen av arbeidet med dette prosjektopplegget (i mars 2013) kom vi til at det ikke samlet sett var ressurser i dette prosjektet – som beløp seg til ca 7 forskerukeverk – til å gjennomføre disse analysene. Vi gjengir imidlertid hovedpunktene i opplegget for delanalyser under pkt c4. For øvrig viser vi til teksten i nevnte prosjektopplegg av 21.3. 2013.

Hypoteser om kommunenes egendyktiggjøring i de kommunale helsetjenestene

Pleie- og omsorgstjenestene har både vokst og endret seg. Dette ikke fordi en har fått nye oppgaver fra spesialisthelsetjenesten, slik det ofte hevdes:

”men fordi forståelsen av hva kommunehelsetjeneste bør og skal være har endret seg, og kommunene har fått muligheter for i større grad å realisere kommunehelsetjenestenes mål. Fordi kommunehelsetjenesten har vokst i volum, kompetanse og tiltak, er kommunehelsetjenesten i dag i stand til å ta på seg oppgaver som tidligere i langt

større grad lå til spesialisthelsetjenesten. ... I denne forstand kan en si at kommunehelsetjenesten har fått nye oppgaver” (Kalseth et al, SINTEF, 2004, s.36).

Og i tråd med påpekningene i den nevnte SINTEF-rapporten, har den prinsipielle forståelsen av hva som er pleie- og omsorgstjenestenes oppgaver endret seg. Det er derfor ikke slik at kommunene i særlig grad har blitt tildelt nye oppgaver. Kommunene har derimot *dyktiggjort seg sjøl*, slik at de *mer* er blitt i stand til å realisere omsorgstjenestenes oppgaver i tråd nyvunne innsikter, prinsipper og mål. (Brevik, 2010b, s. 208).

Sentrale kjennetegn ved tilveksten av nye brukere av heimebaserte tjenester

I tidligere rapporter, notater og foredrag har vi vist til den sterke framveksten av brukere av heimebaserte tjenester under 67 år. Således kom det i perioden 2002-2010 til 25.000 nye brukere. Seinere analyser av indirekte mål, tyder på at hoveddelen av disse ikke har vært kronikere eller varige funksjonshemmede, men brukere med ikke-varig ellerhelseproblemer av mer kortsiktig eller mindre langvarig karakter.

Vi foreslo å gå videre med å undersøke hvem de nye brukerne egentlig er, dvs. i hvilken grad de er kronikere/varig funksjonshemmede eller brukere med ikke-varige eller mer kortvarige behov.

Indirekte mål for tilvekst av brukere med ikke-varige eller mer kortvarige behov etter 5 ulike mål under c4 :

Dette er mål som ikke direkte forteller hvem disse er (f. eks angitt ved diagnose eller faktisk periode for mottatt bistand), men *indirekte* mål. Sjøl om vi fortsatt vil mangle gode diagnose-data⁷,

- (1,2) Endring i andel tilvekst av brukere bosatt i *ordinære boliger* (1) og andel brukere av *bare hjemmesykepleie* (2)

- (3) Endring i relativ andel med *omfattende bistandsbehov* 2007-2011

Dette er imidlertid likevel besvart i kapittel 4.3. i denne rapporten, hvor vi viser utviklingen en endring av antall brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov for perioden 2007-2012.

- (4) Andel med *lite eller begrenset antall timer hjelp* i heimebaserte tjenester

- (5) *Gjennomstrømming* – indirekte mål for varighet av behov

Vi har tidligere vist (Brevik 2012) at 50 pst av brukerne av hjemmesykepleie under 67 år i 2010 hadde debutert eller avsluttet sin bruk i løpet av det året. Det indikerer at en betydelig andel ikke kan ha hatt varig behov for denne typen hjelp.

Ved hjelp av IPLOS-data om gjennomstrømming i forhold til både hjemmesykepleie- og praktisk bistand, kan vi analysere og finne ut hvor mange som debuterte i 2011 og hvor mange som avslutet sin bruk av hjemmesykepleie/praktisk bistand i 2011.

⁷ SSB opplyste per februar 2013 at en mangler diagnosedata for majoriteten av brukerne av heimebaserte tjenester. Vi må gå ut fra at situasjonen også er slik for brukere under 67 år. Eksisterende data om diagnose gruppert vil således ikke kunne nyttes som mål for forekomst (andel med den ene eller andre hoveddiagnosen), men om egenskaper ved ulike diagnosegrupper, f.eks hvor mange timer hjelp de mottar o. l. .

Vi vil måtte forvente en betydelig større gjennomstrømming - eller mer kortvarige bistandsforhold blant brukere med *noe/avgrensede* bistandsbehov sammenliknet med brukere med *moderate/store* eller *omfattende* bistandsbehov.

1.2 Om data og metode

De data som er nyttet i denne rapporten om egenskaper ved brukere av heimebaserte tjenester, er i hovedsak hentet fra foreliggende data fra SSB om pleie- og omsorgstjenestene. De fleste er basert på data fra IPLOS – *Individbasert statistikk for pleie- og omsorgstjenestene i kommunene*. En del er hentet fra KOSTRA enten direkte i Statistikkbanken eller er basert på publiserte standard-tabeller i KOSTRA.

Rapporten omhandler i hovedsak statistiske data for året 2011 i makro, dvs at nivået for alle analyser er på landsbasis. Men i enkelte deler av rapporten har vi - der det har vært hensiktsmessig eller nødvendig - nyttet IPLOS-data fra tilstøtende år. Vi har således nyttet data fra 2010 (i deler av kap 2), data fra 2012 (deler av kap 4) og IPLOS-data fra 2008 (deler av kap 5).

Sjøl om IPLOS er individbaserte data, var de da dette prosjektet startet ikke tilgjengelige på individnivå. De forelå kun som aggregerte data, som vi har mottatt i excel-ark. Det gjør at det ikke er mulig å foreta krysstabuleringer, regresjonsanalyser o.l. Det har imidlertid vært mulig å forta ulike grupperinger av sentrale variabler ut over det som hvert år publiseres fra IPLOS i SSB (se oversikt nedenfor). De resultater som her foreligger, er således av *svært enkel* karakter.

Denne rapporten er i hovedsak basert på spesialkjøringer i SSB for Brelanta (se oversikt nedenfor). Her har vi bl.a. gruppert grad av bistandsbehov og alder noe annerledes enn de grupperingene som er nyttet i SSBs publikasjoner av IPLOS-data.

Men særlig viktig i disse spesialkjøringene har det vært å skille mellom brukerne bostatt i *ordinære private boliger* eller i *kommunal boliger*. Dette skillet foreligger ikke i de publiserte data fra IPLOS i SSB. Likeens har det vært viktig å skille brukerne etter husholdstype - dvs etter om de bor aleine eller sammen med andre og (fom. 2009) om de bor sammen med foreldre.

Disse spesialkjøringene utgjør i det alt vesentlige data-grunnlaget for denne rapporten. Men de er noen ganger supplert med data fra SSBs publisering fra IPLOs (se oversikt over disse 2008-2012 nedenfor).

Nedenfor følger oversikt over de data som i hovedsak er nyttet i denne rapporten. De øvrige data og referanser som er nyttet, går fram av Litteraturliste til slutt i rapporten.

IPLOS-data, spesialkjøringer fra SSB:

- IPLOS 2010, Spesial-datakjøring for NIBR fra SSB, november 2011
- IPLOS 2011, SSB, Spesial-datakjøring for Brelanta/FFO, juni 2013
- IPLOS 2011, SSB, Spesial-datakjøring for Brelanta/FFO, mars 2014
- IPLOS 2008, SSB, Spesialdata-kjøring for Brelanta/FFO, august 2014

SSBs publisering fra IPLOs 2008-2012:

- Gabrielsen B. et al. :Individbasert statistikk for pleie- og omsorgstjenestene i kommunene (IPLOS). Foreløpige resultater fra arbeidet med IPLOS-data for 2008, Notat 48/2009, SSB, Oslo
- Gabrielsen B. et al. :Individbasert statistikk for pleie- og omsorgstjenestene i kommunene (IPLOS). Foreløpige resultater fra arbeidet med IPLOS-data for 2009, Notat 50/2010, SSB, Oslo
- Gabrielsen B. et al. : Individbasert statistikk for pleie- og omsorgstjenestene i kommunene (IPLOS). Foreløpige resultater fra arbeidet med IPLOS-data for 2010, Notat 33/2011, SSB, Oslo
- Garbielsen et al.: Pleie- og omsorgstjenestene 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere, Rapporter 43/2012, SSB, Oslo 2012
- Gabrielsen et al. *Pleie- og omsorgstjenestene 2012*, Rapport nr 43, SSB, Oslo 2013

Data fra KOSTRA, SSB:

- Data om pleie- og omsorgstjenestene, hvert år
- Antall brukere av heimbaserte tjenester etter type tjeneste, Standardtabeller, Pleie- og omsorgsstatistikk, hvert år siden 1996
- Utvikling i antall brukerede heimebaserte tjenestene 1996-2006, Spesialkjøring, SSB jan 2008.

2 Hovedkjennetegn ved yngre brukere og deres ressursbruk i de heimebaserte tjenester

I dette kapitlet skal vi gjøre rede for hvordan ressursbruken målt i brukerretta timeverk og årsverk i de heimebaserte tjenestene fordeler seg. Først mellom brukere over og under 67 år. Dernest mellom ulike grupper av brukere under 67 år.

Her skiller vi mellom brukere bosatt i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål versus dem som bor i ordinære private boliger og brukere som bor aleine versus sammen med noen. Vi viser samtidig hvordan bruken fordeler seg etter alder og grad av bistandsbehov. Her skiller vi innledningsvis nokså enkelt mellom brukere med omfattende bistandsbehov på den ene sida og de øvrige på den andre sida, hvor vi har slått sammen dem med store/middels/noe/avgrenset bistandsbehov. Dette fordi vi i denne oversikten ønsker å få fram hovedtrekk.

For mer spesifikke analyser vil det kunne være hensiktsmessig med en mer presis avgrensning slik IPLOS-grupperingene av bistandsbehov åpner for. Det kommer vi tilbake til, idet vi i kap. 4.2. ser nærmere på brukere med noe/avgrenset bistandsbehov bosatt i ordinære private boliger.

På grunnlag av data fra IPLOS 2011 vil vi innledningsvis gjøre rede for noen hovedkjennetegn ved brukere av heimebaserte tjenester under 67 år i 2011. Det gjelder deres alder, type oppholdssted og grad av bistandsbehov med vekt på dem med omfattende slike behov.

Vi minner om at 'heimebaserte tjenester' her er forstått som det SSB benevner som *«kjerne-tjenestene: praktisk bistand, hjemmesykepleie og brukerstyrt personlig assistanse (BPA)»*.

2.1 Hovedkjennetegn ved brukere av heimebaserte tjenester under 67 år

2.1.1 Om mandat for og hovedstruktur i prosjektet *Herre i eget hus*.

I innledningen til arbeidet med dette prosjektet - i notatet 'Hovedstruktur i 3 del-analyser i prosjektet Herre i eget hus'⁸ - anførte vi i tilknytning til del-analyse a. *Fordeling av samlet ressursbruk i de heimebaserte tjenestene* - som dette kapitlet omhandler - følgende:

---

⁸ Vi viser her til Prosjektforslag/ mandat for prosjektet i notat, Brelanta/FFO , Oslo, 21.3. 2013.

”Det er i flere sammenhenger hevdet at funksjonshemmede under 67 år mottatt mer hjelp enn eldre”. SSB avslutter f. eks sin korte sammenfatning av rapporteringen fra IPLOS for 2011 med å konstatere: ”Yngre mottakere mottar flere timer per uke med hjemmetjenester på alle nivåer av bistandsbehov”. Dette er riktig som gjennomsnitt. Men så snart vi beveger oss bort fra gjennomsnittsberegninger og splitter, f. eks etter boform eller husholdstype, trer et annet bilde fram. For den overveiende majoriteten av brukere mottar yngre og eldre omtrent like mye hjelp på samme nivå for funksjonstap (Brevik 2012/Brevik 2013).

I en tilbudsforespørsel til forskningsinstitusjoner og konsulentbransjen fra KS i februar 2012,¹⁰ ønsker KS å kartlegge veksten i yngreomsorgen sammenliknet med eldreomsorgen (og hvilke rolle bl. a. økte brukerrettigheter har som drivkraft). Her tar en ikke bare for gitt at yngre bruker mer enn eldre. Av de problemstillinger som ønskes belyst er de to første, følgende:

- *”I hvilken grad foretrekker brukere under 67 år tjenester til brukere i alder 67 år?*
- *I hvilken grad er økte brukerrettigheter grunnlag for at yngre brukere evt. prioriteres foran brukere 67 år+?”*

Jeg har i tidligere rapportering (NIBR-notat 2012:106) om situasjonen i 2010, gjort rede for fordelingen av ressursene i de kommunale heimebaserte tjenestene.

På bakgrunn av hva vi her innledningsvis har pekt på, blir det i dette prosjektet særlig viktig å gjøre rede for fordelingen av ressurser i forhold til brukere 67 år+, men også mellom hovedgrupper av brukere under 67 år operasjonalisert som bl.a. : (1) Funksjonshemmede i kommunale boliger (a) med eller (b) uten omfattende bistandsbehov, (2) Funksjonshemmede i ordinær privat bolig (a) med eller (b) uten omfattende bistandsbehov ... (op cit).

I dette kapitlet vil vi gjøre rede for de nevnte fordelingene. Det vil dokumentere omfanget av bruken blant brukere 0-66 år og således danne grunnlag for sammenlikning med brukere 67 år +. Det er imidlertid ikke et hovedanliggende i dette kapitlet. Vi vil imidlertid foreta sammenlikninger med eldre brukere på grunnlag av publiserte statistiske data fra IPLOS/SSB om Eldres ressursbruk, jfr avsnitt 2.7.

2.1.2 Brukere heimebaserte tjenester 0-66 år fordelt etter alder

I 2011 var det i følge IPLOS 68.782 brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år. Dette er en økning på 2.305 brukere siden 2010 eller en vekst på 3,5 pst på ett år¹¹.

Slik det går fram av tabell 2.1 var 11,1 pst under 25 år. Og 26,8 pst, eller 18.351 brukere av heimebaserte tjenester var under 35 år, jf tabell 2.1.

⁹ Garbielsen et al.: Pleie- og omsorgstjenestene 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere, Rapport 43/2012, Sammendrag, s. 4. SSB, Oslo 2012

¹⁰ Tilbudsforespørsel på KS FoU-prosjekt nr. 124004: ”Prioriteringsutfordringer mellom eldre og yngre brukere”, KS, Oslo, 8.2. 2012

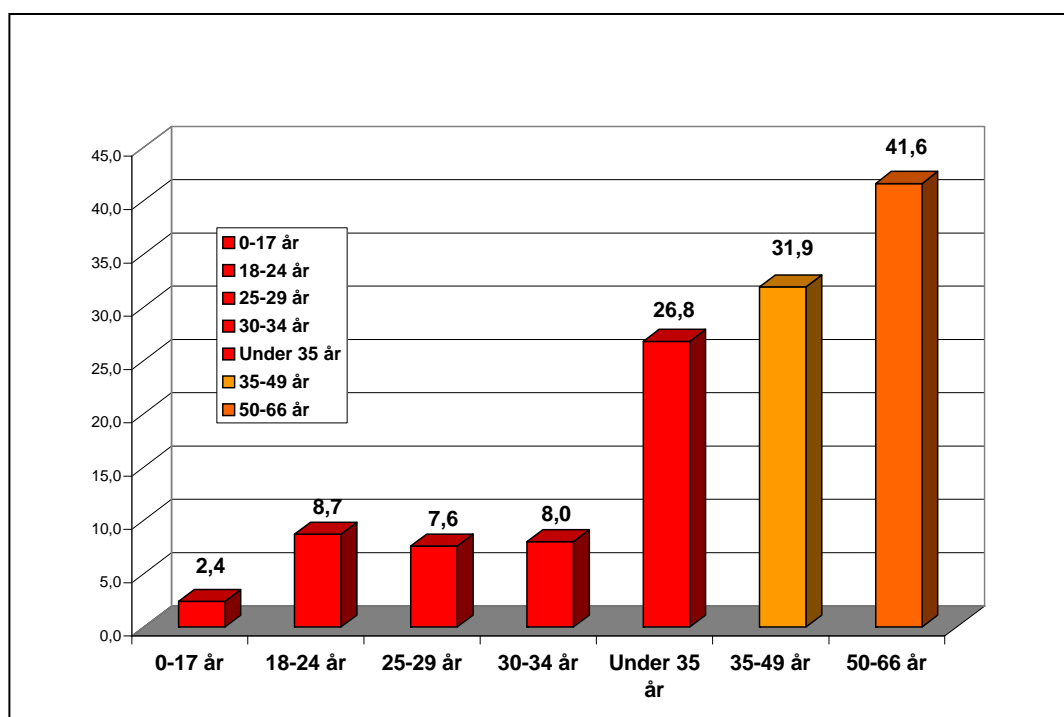
¹¹ Denne veksten fortsatte også fram til 2012 med en tilvekst på 2.507 brukere til 71.352 mottakere av heimebaserte tjenester 0-66 år, eller en vekst på 3,7 % siden 2011.

Tabell 2.1 Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år. Fordeling etter type oppholdssted og alder. Antall brukere og andeler av alle brukere i ulike aldersgrupper. 2011. Absolutte tall og prosent.

Alder	Kommunalt	Privat	Alle	Alle, pst.
0-17 år	22	1604	1.626	2,4
18-24 år	1282	4722	6.004	8,7
Under 25 år	1.304	6.326	7.630	11,1
25-29 år	1318	3884	5.202	7,6
30-34 år	1374	4145	5.519	8,0
Under 35 år	3.996	8.029	18.351	26,8
35-49 år	5049	16909	21.958	31,9
50-66 år	6265	22208	28.473	41,4
18-66 år	15.288	51.868	67.156	97,6
0-66 år	15.310	53.472	68.782	100,1

Kilde: IPLOS 2011, SSB, Spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013 (n=68.782).

Figur 2.1 Alle brukere av heimebaserte tjenester fordelt etter alder. 2011. Prosent.

Kilde: IPLOS 2011, SSB, 2011. Spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013 (n=68.782)

Det er likevel aldersgruppen 50-66 som er størst, idet disse i 2011 utgjorde 41,4 pst. av alle, jf figur 2.1 Det betyr imidlertid likevel at brukerne under 50 år er i flertall, idet disse utgjorde 58,6 pst, og var i 2011 40.309 personer, jf tabell 2.1. Unge brukere under 18 år utgjorde bare en mindre del, eller 1.626 personer, hvor de aller fleste bor hos foreldre. Vi har valgt å holde disse utenfor i de videre analysene, jf kap 2.4.1.

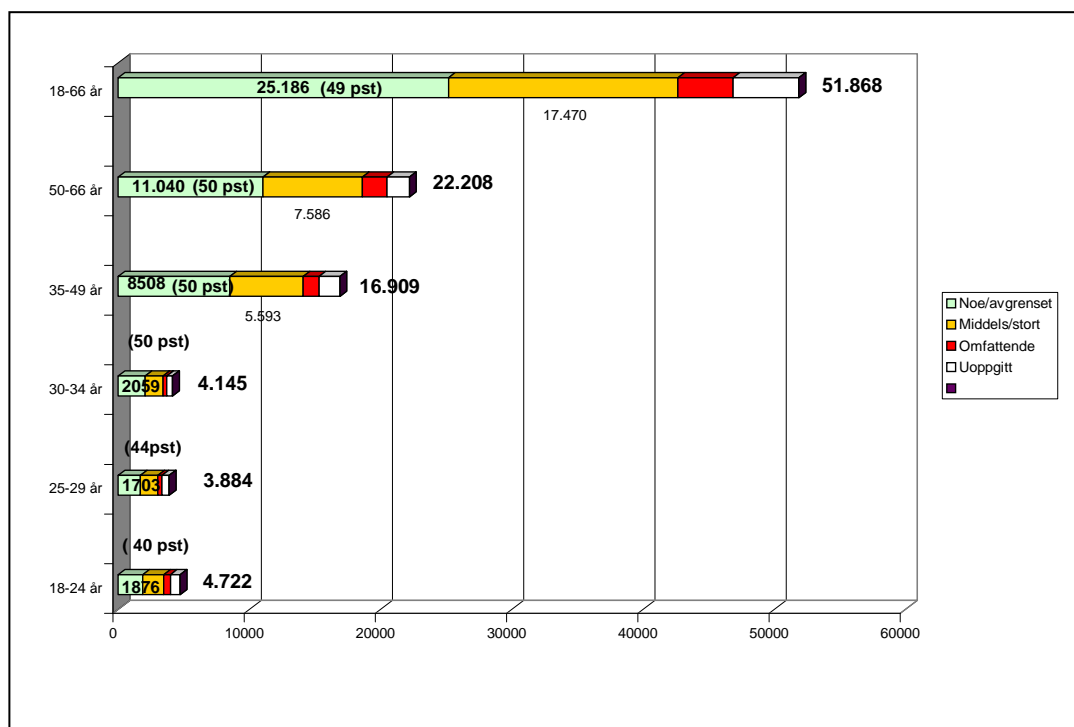
2.1.3 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år fordelt etter grad av bistandsbehov¹²

Personer bosatt i ordinære private boliger

Vi vil her straks understreke av **halvparten** (49 pst) av disse brukerne bare har *noe eller avgrenset bistandsbehov*. Det gjelder alle brukere 35 år og eldre, jf. figur 2.2. Blant brukere under 35 år er det imidlertid færre med noe/avgrenset bistandsbehov. Og blant de yngste gjelder dette 40 pst. Det betyr igjen at brukerne under 35 år jevnt over har mer omfattende bistandsbehov

Videre er 17.470 brukere bosatt i ordinære private boliger, eller 34 pst som har *midels eller store bistandsbehov*. I slike boliger er det bare en *mindre del med omfattende bistandsbehov*. Som vi skal vise seinere (jf tabell 2.8), utgjør disse bare 9 pst av alle brukere i ordinære boliger, eller omlag 4.700 brukere.

Figur 2.2 Personer bosatt i ordinære private boliger. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter grad av bistandsbehov i ulike aldersgrupper. Absolutte tall og prosentandeler i parentes.

Kilde: IPLOS 2011, SSB, 2013. Spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013

Personer bosatt i kommunale boliger.

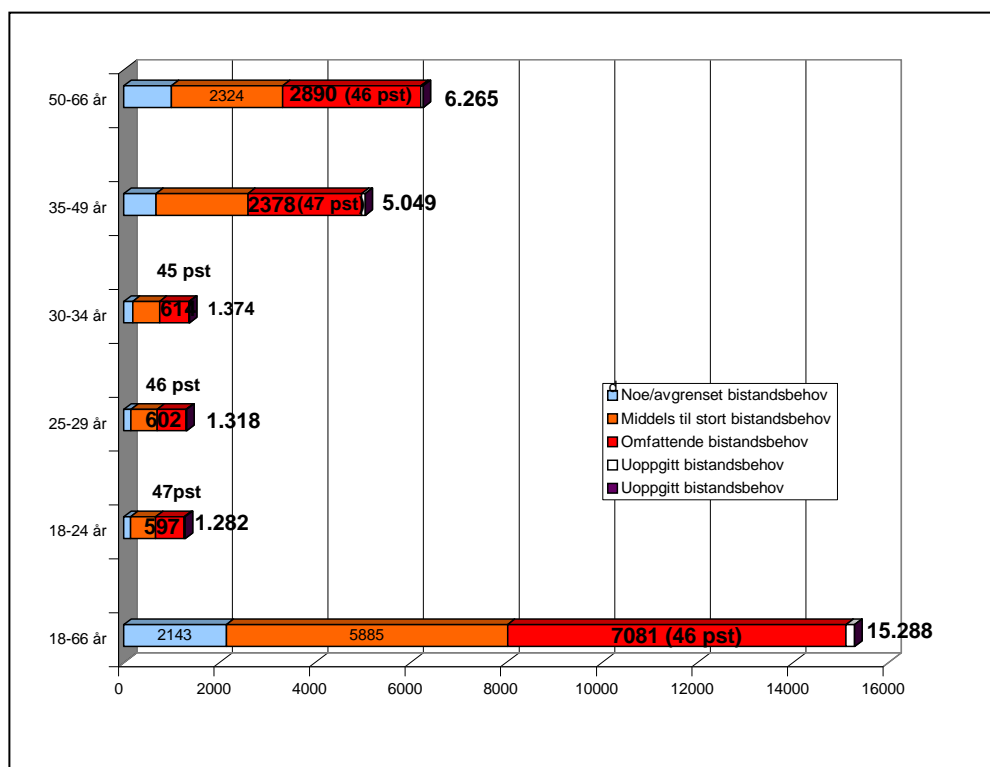
Blant brukere i kommunale boliger er situasjonen radikalt annerledes. Her har henimot halvparten omfattende bistandsbehov. Og det gjelder på samme måte i alle

¹² I denne oversikten er de ubesvarte inkludert i prosentueringen. De faktiske andelen etter grad av funksjonstap vil derfor være svakt større.

aldersgrupper, jf. figur 2.3. Vi viser her til tabell 2.9 i dette kapittelet for en eksakt oversikt over andel og andel brukere med omfattende bistandsbehov.

Figur 2.3 Personer bosatt i kommunale boliger. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter grad av bistandsbehov i ulike aldersgrupper. Absolutte tall og prosentandeler i parentes.

Kilde: IPLOS 2011, SSB, 2013. Spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013

Blant brukere i kommunale boliger er det også en betydelig andel brukere med middels eller store bistandsbehov. Det gjeldt i 2011 5.885 personer eller 39 pst. Brukere bosatt i slike boliger har i omlag 85 pst av tilfellene nokså omfattende hjelpebehov. Bare omlag 14 pst eller 2.100-2.200 brukere bosatt slik har noe eller avgrenset bistandsbehov. Men blant dem med avgrenset bistandsbehov, kan likevel behovene være nokså omfattende. I kap. 2.5 kommer vi mer utførlig tilbake med oversikt over andel og antall brukere med ulik grad av bistandsbehov etter type oppholdssted.

2.2 Fordeling av timeverk i heimebaserte tjenester etter alder og type bosted

2.2.1 Fordeling av timeverk mellom brukere av heimebaserte tjenester over og under 67 år

I IPLOS foreligger opplysninger om antall brukerretta timer i heimebaserte for alle brukere på et gitt tidspunkt. Disse data er publisert av SSB, jf. Gabrielsen et al 2012. Vi legger til grunn og nytter data over alle brukere, som er antallsmessig er fullstendige. Opplysningene for timebruk mangler imidlertid for et mindre antall bruk-

ere¹³. Vi forutsetter her at bruken i målt i timer per uke er den samme for disse brukerne i ulike grupperinger som for dem med oppgitt timebruk. Resultatene går fram av tabell 2.2.

Av samtlige brukerretta timeverk per uke i 2011 gikk 65,57 prosent til brukere under 67 år. Resten, 34,43 pst av timeverkene tilfalt eldre, dvs brukere 67 år+, jfr tabell 2.2.¹⁴

Tabell 2.2 Antall brukere av heimebaserte tjenester*) antall timer i brukerretta hjelp per uke, sum timeverk samt andel av uketimeverk og årsverk etter alder. 2011. Absolutte tall og prosent.

<i>Aldersgrupper</i>	<i>Antall brukere</i>	<i>Antall timer pr.uke</i>	<i>Uketimeverk i alt</i>	<i>Andel av uketimeverk</i>	<i>Antall årsverk (beregnet)</i>
0-17	1.626	17,1	27.805	1,96	1.241
18-49	38.683	15,5	599.587	42,31	-
0-49 år	40.309	-	627.392	45,27	28.662
50-66	28.473	10,6	301.814	20,85	-
0-66 år	68.782	-	929.206	65,57	41.514
67-79 år	32.672	4,9	160.093	11,30	-
80-89 år	56.208	4,0	224.832	15,86	-
90 år+	19.444	5,3	103.053	7,27	-
80 år+	75.568	-	327.885	23,14	14.651
67 år+	108.304	-	487.978	34,43	21.799
Total	177.106*	-	1.417.184	100,00	63.313

Kilde: Gabrielsen et al, Rapp 43/2012, tabell 6.1 og 6.2, samt data av årsverk i heimebaserte tjenester (KOSTRA, f 254) spesialkjøring fra SSB, juni 2013.

*) Antall brukere 0-66 år her er hentet fra Spesialkjøring fra SSB av juni 2013, mens antall eldre brukere er hentet fra Gabrielsen 2012, tabell 6.1 og timetall for alle er hentet derfra, i tabell 6.2. I forhold til samlet antall brukere inneholder våre oppgaver av juni 2013 24 flere brukere i 2011 enn i forhold til oppgavene i Gabrielsen 2012, hvor det samlet er oppgitt 177.082 brukere. Vi antar at dette skyldes seinere rettinger i SSB, som har ført til disse ubetydelige endringene.

Vi kan således også for bruken i 2011 slå fast at yngre brukere, dvs. under 67 år, er den *dominerende* brukergruppen av heimebaserte tjenester Dette illustreres bl. a. av at *bruker 0-49 år bruker omlag dobbelt så stor andel av årsverkene i heimebaserte tjenester som eldre 80 år+*, idet 45,3 pst. av årsverkene i disse tjenestene gikk til brukere under 50 år i 2010, mens 23,1 pst gikk til brukere 80 år+, jf tabell 2.2.

¹³ I 2011 mangler det opplysninger om timebruk for 11 pst. av brukerne. Hvordan vi har handtert det forholdet er gjort rede for i kap 2.4.1.

¹⁴ En tilsvarende beregning for året 2009 viste at fordelingen da var tilsvarende 64,4/35,6, dvs 0,5 prosentpoeng lavere for brukergruppa under 67 år i 2009 enn i 2010 (Brevik og Nygård 2011). Samlet økning i timeverk beregnet på denne måten fra 2009 til 2010 tilsvarte 5,6 pst. Vår første beregning av denne andelen på grunnlag av IPLOS-data, viste at andelen i 2006 var 59,8 pst. (Brevik 2010:2). De yngre brukernes andel har fortsatt å vokse.

Men brukere under 67 år sin andel av alle årsverk i de heimbaserte tjenestene har imidlertid i følge våre beregninger bare økt svakt i de seinere åra, idet den var 64,4 pst i 2009, 65,1 pst i 2010 og 65,6 pst i 2011, mot 59,9 pst i 2006 (Brevik, NIBR notat 2012:106, s. 24).

2.2.2 Fordeling av timeverk mellom brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære private boliger og i kommunale boliger

I statistikken fra SSB basert på IPLOS skiller en ikke mellom brukere etter type bosted, dvs. om en bor i ordinære private boliger eller i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål. Men fordi det jevnt over går et fundamentalt skille mellom brukere i ordinære og i kommunale boliger – idet brukere i kommunale boliger jevnt over er vesentlig mer hjelpetrengende - har vi valgt å strukturere framstillingen i dette notatet, slik at vi skiller mellom brukere etter hoved bostedstype.

I dette kapitlet er det brukere og bruk av heimbaserte tjenester som står i fokus. SSB publiserer imidlertid ikke data om disse to størrelsene etter hoved bostedstype. På grunnlag av spesialkjøringer fra SSB til dette prosjektet, har vi imidlertid data om antall brukere i ordinære private boliger og i kommunale boliger. Men data om bruken målt i årsverk, foreligger imidlertid heller ikke her. Derfor må vi beregne fordelingen av årsverk på grunnlag av fordelingen av brukerretta uketimeverk etter oppgaver over antall brukere og antall brukerretta uketimeverk og etter ulike andre kjennetegn ved brukere. Se nærmere omtale av dette i kap 2.4.1. Oppgaver over beregningene og fordelingene av brukerretta timeverk går fram av tabell 2.6 og tabell 2.7.

I 2011 ble det i følge SSB (spesialkjøring av juni 2013) utført i alt 63.313 årsverk i de heimebaserte tjenestene (Kostra f 254). Av disse forutsetter vi at 65,57 pst gikk til brukere 0-66 år, jfr tabell 2.2¹⁵.

Tabell 2.3 Fordeling av årsverk i heimebaserte tjenester til brukere 18-66 år etter type hoved bosted samt sum uketimeverk og andel uketimeverk i prosent. 2011. Årsverk og brukerretta uketimeverk.

Hoved bostedstype	Antall uketimeverk	Uketimeverk i prosent	Årsverk
- <i>Ordinær privat bolig</i>	356.322	39,50	15.906
- <i>Kommunal bolig</i>	545.870	60,50	24.367
<i>I alt</i>	902.401	100,0	40. 273

Uketimeverkene i denne oversiktstabellen er hentet fra tabell v2.6 og tabell v2.7 i tabellvedlegg til dette kapittel 2. Årsverkene går imidlertid fram av tabell 2.6B og tabell 2.7

Kilde: Spesialkjøring av data om brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år i 2011 for Brelanta/FFO og data om sum årsverk i de heimbaserte tjenestene i 2011 basert på upubliserte data, oversendt fra SSB, juni. 2013.

Da vi holder gruppen 0-17 år utenfor analysene, må vi trekke fra årsverkene som går til disse, dvs. 1.241 årsverk, jf tabell 2.2. Da står vi tilbake med **40.273 årsverk**

¹⁵ Her forutsetter vi at årsverkene i de heimebaserte tjenestene fordeler seg mellom brukere under og over 67 år på samme måte som de brukerretta uketimeverkene slik det går fram av tabell 2.2.

anvendt til brukere 18-66 år i 2011. Hvordan disse fordeler seg mellom brukere i privat versus kommunale boliger går fram av tabell 2.3.

Vi regner således om fordelingen av avtalte brukerretta timeverk til årsverk, idet vi forutsetter at årsverk i alt (inkludert indirekte tid) fordeler seg på samme måte. Vi fordeler således årsverkene i heimebaserte tjenester (f 254 i Kostra) etter fordelingen av brukerretta timeverk i henhold til IPILOS-data, slik denne går fram av tabell 2.2.

I den videre analysen skal vi se nærmere på hvordan 66 pst av årsverkene i heimebaserte tjenester eller hvordan omlag 40.000 årsverk fordeler seg mellom brukere 18-66 år etter ulikekjennetegn ved brukerne.

Situasjonen var slik i 2011 at av de vel 40.000 årsverkene som ble nyttet av brukere 18-66 år, gikk omlag 60 prosent til brukere bosatt i kommunale boliger, mens disse utgjorde 23 pst av brukerne 18-66 år (15.288 av i alt 67.156 brukere – jf. tabell v2.1 og tabell 2.3).

Søl om brukere i kommunale boliger utgjør en mindre del, står de svært sentralt i den samlede ressursbruken. Vi kommer forøvrig tilbake til forholdet mellom antall brukere og bruk i tilknytning til grad av bistandsbehov, jf kap 2.5.

2.3 Ressursbruk per uke etter bistandsbehov og hoved bostedstype

2.3.1 Brukerretta timer per uke etter bistandsbehov i ordinære boliger

Vi ønsker her særlig å belyse bruken av heimebaserte tjenester blant brukere med *omfattende* bistandsbehov og deres bruk i forhold til øvrige brukere og i forhold til samlet bruk av slike tjenester. Og vi skiller mellom brukere som bor aleine og brukere som bor sammen med andre.

Seinere (kap 4.2) skal vi ta for oss brukere og bruken blant brukere med noe eller avgrenset bistandsbehov bosatt i ordinære private boliger for eksplisitt å analysere deres ressursbruk med henblikk på å gi bidrag til avklaring av hvor mange brukere 18-66 år som har helseproblemer og bistandsbehov som ikke er knyttet til en langvarig eller kroniske tilstander.

I framstillingen som følger, skiller vi mellom personer som bor aleine og personer som bor sammen med andre.¹⁶

---

¹⁶ Før 2009 nyttet en to kategorier for hushold: bor aleine, bor sammen med andre. Fom. 2009 skilte en ut dem som bodde med foreldre, og vi fikk i IPILOS tre husholdsgrupper. Ved hjelp av data fra 2008, vil vi imidlertid vise sammensetningen etter sivilstand blant brukere som bor 'sammen med andre', jfr. kap. 3.4.

Tabell 2.4 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger. Antall brukere og antall brukerretta timer hjelp per uke etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPIOs, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

Husholds- type/alders	Grad av bistandsbehov			
	Omfattende bistandsbehov		Stort/middels/ mindre	
	Timer per uke	Antall	Timer per uke	Antall
Bor aleine				
- 18-29 år	64	463	5,8	3.474
- 30-49 år	49	1.098	4,4	9.750
- 50-66 år	29	1.106	3,5	11.789
- 18-66 år	43	2.667	4,1	25.013
Med andre				
- 18-29 år	44	541	4,0	4.128
- 30-49 år	28	598	3,1	9.608
- 50-66 år	23	938	3,4	8.375
- 18-66 år	31,5	2.077	3,4	22.111

Desimaler i denne tabellen fjernet for uketimeverk over 10 timer per uke, mens desimaler er beholdt for uketimeverk under 10. For uketimeverk med desimaler og eksakt antall brukere, se tabell v2.2 i Tabellvedlegg til kap. 2.

Brukere som bor aleine - og som antakelig har relativt liten privat omsorg - vil også best illustrere faktisk bruk (og behov) blant disse brukerne. Betydningen av privat omsorg for dem som bor sammen med andre, går fram av det forhold at mens brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov som bor *sammen med noen*, i gjennomsnitt nyttet 31,5 timer brukerretta tjenester pr. uke nyttet de som bodde aleine tilsvarende 43 timer per uke i 2011, jf tabell 2.4. Differansen på omlag 36 pst kan sannsynligvis samtidig avleses som et omtrentlig mål for omfanget av privat omsorg fra andre i husholdet til disse brukerne.

De faktiske sammenhengene i forhold til dette kan imidlertid analyseres ved hjelp av foreliggende IPLOS-data om antall timer mottatt privat hjelp. Omfanget og betydningen av den private omsorgen kommer vi tilbake til i en egen analyse, jfr kap 5.

a. Brukere med omfattende bistandsbehov

Blant brukere med omfattende bistandsbehov som *bodde aleine* i ordinære private boliger i 2011, ble det for brukere 18-29 år i gjennomsnitt ytt 64 timer per uke, jf. tabell 2.4. Antall timer bistand per uke i aldersgruppa 50-66 år var imidlertid under halyparten, eller 29 timer per uke. Bruken er mao. jevnt over størst blant de yngste brukerne, for så å avta betydelig med alder. Det kan f. eks ha sammenheng med at utsiktene til å ha ektefelle/samboer er noe større med tiltakende alder, jfr kap 3.5, tabell 3.5. Men det kan også skyldes at helseproblemene er mer omfattende og bistandskrevende blant de yngre brukerne, jfr. kap. 3.4. Det bekreftes av at også blant brukere i kommunale boliger – får yngre mer bistand enn eldre brukere 18-66 år, jf. tabell 2.5 nedenfor.

Og det samme mønsteret gjentar seg for brukere som *bor sammen med noen*. Til disse i alderen 18-29 år ble det ytt dobbelt så mye hjelp pr. uke (44 timer) i 2011 som til brukere 50-66 år (23 timer), jf tabell 2.4.

b. Brukere med store/middels/noe/avgrenset bistandsbehov

Hvor omfattende bruken blant dem med omfattende bistandsbehov er, går også fram når vi sammenlikner med øvrige brukere - og her har vi slått sammen alle brukere med *store/middels/noe/avgrenset bistandsbehov*¹⁷. I denne antallsmessige omfattende gruppa av brukerne som bor aleine (25.000 personer) - ble det i gjennomsnitt ytt 4,1 timer brukerretna heimebaserte tjenester per uke. Og til dem som bor sammen med noen, ble det ytt 3,4 timer pr. uke, jf tabell 2.4.

Ressursinnsats per bruker mellom disse og dem med omfattende bistandsbehov i bruk av heimebaserte tjenester, er for *aleineboende* og *dem som bor sammen med andre*, respektive i forholdet vel 1:10 og 1:9.

c. Brukere med omfattende bistandsbehov er uforholdsmessig ressurskrevende

Brukere med omfattende bistandsbehov er *uforholdsmessig ressurskrevende* i forhold til de fleste øvrige brukere. Folkelig uttrykt går det mao i gjennomsnitt 9-10 brukere *uten* omfattende bistandsbehov på *en* bruker *med* omfattende bistandsbehov. Men slik vi tidligere har vist (Brevik, NIBR-notat 2012:106) er det imidlertid også betydelige variasjoner internt i disse gruppene.

Sjøl blant dem med 'omfattende' bistandsbehov er det til dels svært store variasjoner. Derfor er det i ressursammenheng av begrenset verdi å telle brukere. Det er omfanget i bruk blant ulike undergrupper som her er det mest interessante. Derfor fokuserer vi nettopp på ressursbruk.

Og den omfattende ressursbruken blant brukere med omfattende bistandsbehov og forholdet til øvrige brukere, har imidlertid i liten grad vært belyst i en helhetlig omsorgssammenheng¹⁸. Dermed har vi heller ikke hatt grunnlag for drøfting av denne problematikken. Det har imidlertid foreligget oversikt over såkalte ressurskrevende brukere i det statlige overføringssystemet til slike brukere. Men de samlede kostnader knyttet til slike brukere, dvs summen av de kommunale og statlige bidragene har etter vår kunnskap ikke vært beregnet¹⁹.

2.3.2 Brukerretta timer per uke etter bistandsbehov i kommunale boliger

Kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål kan imidlertid være sjølstendige boliger (med/uten fellesareal) eller fellesskapsboliger. De sistnevnte deles igjen inn *bofellesskap* eller *bokollektiv*. Bofellesskapene har et betydelig privatareal, mens slikt areal er mindre i

¹⁷ Seinere skal vi som nevnt analysere timebruken blant brukere som bor i ordinære boliger og som mindre ('noe/avgrenset') bistandsbehov.

¹⁸ I SSBs rapportering fra IPLOS-data har en årlig presentert tabeller som viser timebruken for brukere etter alder og grad av bistandsbehov, men uten å skille mellom type hushold eller hoved botype. Og en har ikke foretatt analyser av dette, men nøydt seg med beskrivende kommentarer i tråd med mal og ramme for årlig publisering av data fra IPLOS.

bokollektiv. Det er sannsynligvis brukere som bor i bokollektiv som i 2011 er registrert som å 'bo sammen med andre'. Og det gjaldt 2.037 brukere i 2011, jf tabell 2.5. For sammenliknbare referanser viser vi her til NIBR-notat 2012:106, kap 3.4.

Som tidligere anført (Brevik, NIBR-notat 2012:106), legger vi imidlertid ikke særlig vekt på skillet mellom å bo aleine eller sammen med noen i kommunale boliger da de fleste blir ytt tjenester innen nokså ensartede regimer med omfattende bruk av *personalbase* (Brevik og Høyland 2007 og Brevik 2011, kap 5.2, Bruk av personalbase ved kommunale boliganlegg for funksjonshemmede).

For brukere i kommunale boliger følger vi rapporteringen imidlertid her rapporteringen i IPLOS der en skiller mellom brukere som bor aleine og brukere som bor sammen med andre. Det gjør vi også i denne rapporten.

Brukere med omfattende bistandsbehov

Blant brukere 18-29 år med omfattende bistandsbehov som bor sjølstendig ('aleine') i kommunale boliger, ble det i 2011 i gjennomsnitt ytt 76 timer pr. uke, jf tabell 2.5. Blant brukere 30-49 år ble det i gjennomsnitt ytt 64 brukerretta timer per uke, mens det i aldersgruppen 50-66 år ble ytt 49 timer per uke i gjennomsnitt. Sjøl om omfanget av bistand avtar noe med alder, er det uansett jevnt over svært høyt, sjøl beregnet som gjennomsnitt.

Slik vi tidligere har vist²⁰, er bruken særlig stor blant gruppen av særlig ressurskrevende brukere som omfattes av den statlige tilskuddsordningen. Det viser etter vår vurdering at det for brukere under 67 år i kommunale boliger egentlig dreier seg om tung institusjonsomsorg på tross av betegnelsen 'bolig'. Dette fordi bistandsbehovene oftest er svært omfattende og overstiger i vesentlig grad det som dekkes i sykehjem for eldre.

Og slik det går fram av tabell 2.5 er ressursbruken blant brukere bosatt i i bokollektiv o.l. ('sammen med andre') per person noe, men ikke vesentlig høyere. Dette understreker igjen at brukere 18-66 år bosatt i kommunale boliger jevnt over har store bistandsbehov.

Dette tilbudet i kommunal boliger til funksjonshemmede 18-66 år representerer antakelig ofte et mer kompakt omsorgsregime enn for eldre i sykehjem. Mens omlag 15.300 brukere 18-66 år her i gjennomsnitt nyttet 1,59 årsverk per bruker i 2011, nyttet alle 43.406 personer i sykehjem samme år 1,37 årsverk per bruker²¹, eller i gjennomsnitt 16 pst flere årsverk per bruker i løpet av året.

Som blant brukere i ordinære private boliger, er bruken også i kommunale boliger størst blant de yngste for så å avta betydelig med alder, jf. tabell 2.5.

---

²⁰ Vi har imidlertid i annen sammenheng foretatt noen foreløpige beregninger av de samlede kostnadene knyttet til brukere med omfattende bistandsbehov og som samtidig var under den statlige *Toppfinansieringsordningen for ressurskrevende brukere*, upublisert notat, Brelanta, av 13.5. 2012. Se her nærmere kap. 2.8.2.4, hvor vi referer til dette i tilknytning til ressursbruken blant disse brukerne målt i årsverk i 2010.

²¹ I 2011 hadde i alt 43.406 personer plass i institusjon for eldre og funksjonshemmede. Disse nyttet 59.531 årsverk (Kostra 2011). Dette gir i gjennomsnitt 1,37 årsverk per bruker per år. Beregnet på grunnlag av *Pleie- og omsorgsstatistikk 2011*, SSB, Oslo 2013.

Tabell 2.5 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i Kommunale boliger. Antall brukere og antall brukerretta timeverk per uke etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013

Husholds- type/alders	Grad av bistandsbehov			
	Omfattende bistandsbehov		Stort/middels/ mindre	
	Timer pr uke	Antall	Timer per uke	Antall
Bor aleine				
- 18-29 år	76	950	19	1.111
- 30-49 år	64	2.699	16	3.008
- 50-66 år	49	2.499	10	2.984
- 18-66 år	60	6.148	14	7.103
Med andre				
- 18-29 år	72	273	18	266
- 30-49 år	69	346	11	370
- 50-66 år	50	423	12	359
- 18-66 år	61,9	1042	13,1	995

Desimaler i denne tabellen fjernet for uketimeverk over 10 timer. For uketimeverk med desimaler, se tabell v2.3.

Brukere med store/middels/noe/avgrenset bistandsbehov.

Hvor stor bruken er blant brukere med omfattende bistandsbehov, går fram når vi sammenlikner med øvrige brukere i kommunale boliger der vi har slått sammen alle brukere med *store/middels/noe/avgrenset bistandsbehov*. Disse bruker i gjennomsnitt 13 timer per uke, mot 4 timer i denne gruppa bosatt i ordinære boliger. Det må bety at de sistnevnte jevnt over har vesentlig mindre bistandsbehov sammenliknet med dem i samme gruppe i kommunale boliger.

Samtidig er bruken vesentlig høyere blant slike brukere 18-29 år sammenliknet med dem som er eldre. Disse mottok i gjennomsnitt 18 timer per uke, mot 11-12 timer blant de øvrige, jf. tabell 2.5. Det er vesentlig mindre enn blant brukere i den førstnevnte gruppen, men vesentlig mer sammenliknet med dem bosatt i ordinære private boliger (noe som igjen har sammenheng med at brukere i kommunale boliger jevnt over har større bistandsbehov også innen disse gruppene, samtidig som effekten av privat omsorg her må antas å være borte eller redusert).

Som vi alt har pekt på, må det ha sammenheng med at de yngste har mer omfattende og bistandskrevende helseproblemer enn de mer eldre brukerne. Men det kan også tenkes at noe av denne bistandsbruken er knyttet til personer som er i arbeid eller under utdanning og som av den grunn trenger mer praktisk bistand. Seinere skal vi nettopp analysere sammensetning av type hjelp, praktisk bistand og hjemmesykepleie. Resultatene herfra kan muligens underbygge eller avkrefte en slik hypotese. For øvrig er det i IPLOS ikke data om arbeid/utdanning.

Forholdet i ressursinnsats i bruk av heimebaserte tjenester mellom disse og dem med omfattende bistandsbehov, er omlag 1:4. Brukere med omfattende bistandsbehov i kommunale boliger er særlig *uforholdsmessig ressurskrevende* i forhold til brukere i ordi-

nære private boliger. Disse vil derfor måtte utgjøre en omfattende størrelse i de fleste kommuners ressursbruk i de heimebaserte tjenestene.

2.4 Fordeling av ressursbruk (årsverk) etter grad av bistandsbehov, alder og type oppholdssted

2.4.1 Om ulike egenskaper ved data

Her skal vi gjøre rede for noen egenskaper ved data som vi mener det er viktig å være innforstått med, bl.a. til å vurdere hvor presise disse opplysningene er og på hvilken måte de har begrensninger i forhold til spesifikke og detaljert behov for kunnskap.

Om mål for bistandsbehov

Når vi her måler grad av funksjonstap eller bistandsbehov nytter vi det samlede målet for bistandsbehov som er etablert ved IPLOS-registreringene. Bistandsbehovene registreres i IPLOS gjennom ett sett variabler som så grupperes gjennom 15 variabler på en skala fra 1-5 (der 1 betyr ingen hjelpebehov og 5 betyr at en må ha bistand fra hjelpepersonell til alle oppgaver knyttet til aktuell funksjon).²² Når data skal analyseres, deles de 15 enkeltvariablene inn i 5 grupper (sosial fungering, ivaretagelse av egen helse, husholdningsfunksjoner, egenomsorg og kognitiv svikt).

På basis av disse 5 gruppene har Helsedirektoratet i samarbeid med Statistisk sentralbyrå avklart prosedyre for hvordan en kan fastsette samlede mål for bistandsbehov i 3 kategorier. Kategoriene benevnes a) *noe eller avgrenset bistandsbehov*, b) *middels til stort bistandsbehov* og c) *omfattende bistandsbehov* (Brevik og Nygård, NIBR-notat 2011:113, kap 8.2).

Det understrekes at sjøl om en tjenestemottaker kommer i den 'letteste' kategorien, kan noen ha store behov tilknyttet enkeltområder (variabler). Det er grunnen til at benevnelsen '*avgrenset bistandsbehov*' inngår i kategorinavnet.

Det behøver derfor ikke være unormalt eller feil at brukere som er registrert med 'noe/avgrenset bistandsbehov' f. eks mottar omfattende bistand fra hjemmetjenestene målt i timer per uke eller har opphold i institusjon (SSB, 2010, s. 13).

Tjenester som inngår i årsverksoppgavene i KOSTRA og våre brukerretta uketimeverk

I 2011 ble det i følge KOSTRA utført 63.313 årsverk i de heimebaserte tjenestene. I KOSTRA omfattes disse av hjemmesykepleie, praktisk bistand (hjemmehjelp), BPA, omsorgslønn og avlastning. De statistiske opplysningene over timebruk pr. uke i brukerretta tjenester, jf tabell 2.2, omfatter imidlertid rimeligvis ikke omsorgslønn, men timer medgått til avlastning vil være inkludert i KOSTRA²³. Således vil sum

²² "Funksjonsvariablene er: utføre alminnelig husarbeid, skaffe seg varer og tjenester, personlig hygiene, på og avkleddning, toalett, lage mat, spise, sosial deltakelse, bevege seg innendørs, bevege seg utendørs, ivareta egen helse, hukommelse, kommunikasjon, beslutninger i dagliglivet, styre egen atferd. Det er disse 15 variablene som inngår i samlede mål for bistandsbehov. Også syn og hørsel blir registrert, slik at det totalt blir 17 funksjonsvariabler som registreres. Men syn og hørsel inngår ikke i samlede mål for bistandsbehov" (Brevik og Nygård 2011(NIBR-notat 2011:13), kap 8.2).

²³ I 2011 var det 10.063 personer med avlastning utenfor institusjon og gjennomstrømmingen er lav, jf. Gabrielsen et al 2012, tab 3.3. Det er rimelig å anta at dette dreier seg om relativt få årsverk.

årsverk knyttet til KOSTRA, f254 i alt være litt høyere enn årsverk knyttet til heimebaserte tjenester (inkludert BPA), som vi har data om og nytter i denne rapporten.

Det er ikke imidlertid ikke mulig for oss å skille ut differansen, som uansett er en liten størrelse. Vi er derfor henvist til og velger å knytte opplysningene om årsverk i KOSTRA (f254) opp mot opplysningene om avtalte brukerrete timeverk i heimebaserte tjenester, slik de går fram av tabell 2.2.

Om fordeling av årsverk på grunnlag av uketimeverk

Vi regner således om fordelingen av avtalte brukerrete timeverk til årsverk, idet vi forutsetter at årsverk i alt (inkludert indirekte tid) fordeler seg på samme måte. Vi fordeler således årsverkene i heimebaserte tjenester (f 254) etter fordelingen av brukerrete timeverk i henhold til IPLOS-data, slik denne går fram av tabell 2.2. Her går det f. eks fram at 65,57 pst av de brukerrete timeverkene i 2011 gikk til brukere 0-66 år. Vi forutsetter da at den tilsvarende andelen av samlet årsverk i KOSTRA, f 254 går til samme gruppe, eller $63.313 \text{ årsverk} * 65,574/100 = 41.514 \text{ årsverk}$, jf tabell 2.2.

I den videre analysen skal vi se nærmere på hvordan ca. 65 pst av årsverkene i heimebaserte tjenester eller hvordan omlag 41.500 årsverk fordeler seg mellom brukere 0-66 år etter ulike kjennetegn ved brukerne.

Antall brukere – en beregnet størrelse, ekstrapolering av ubesvarte

På grunn av en viss andel med uoppgitte opplysninger i forhold til bistanndsbehov og type hushold, jf tabell v2.1 vil våre oppgaver fra IPLOS over antall brukere²⁴, gi færre brukere enn de som går fram av den statistisk *fullstendige* oversikten over antall brukere. For at data skal bli jevnførbare med de statistisk korrekte fullstendige oppgavene - f. eks for antall brukere i ordinære boliger= 51.868 personer, og ikke de 44.874 som vi her har gyldige data for, jf. tabell v2.1a - har vi justert oppgavene over antall brukere opp, *der det korrigeres for andel uoppgitte*.

Vi forutsetter her igjen at de uoppgitte antallsmessig fordeler seg på samme måte som de oppgitte. Vi vet imidlertid ikke noe om i hvilken grad de faktisk gjør det, da det ikke er foretatt noen analyse av 'uoppgitte'. Vi betrakter derfor *ikke* de beregnete antall som eksakte, men nettopp som *beregnete* størrelser som gir *tilnærmete* oppgaver over hvor mange brukere som befinner seg i de enkelte kategoriene.

Andelen ubesvarte er i alt 7.381 personer eller 11 pst, hvor de aller fleste bor i ordinære private boliger, jf tabell v2.1. Her er det utførlig gjort rede for antall uoppgitte og ekstrapolerings-faktorene for de ulike aldersgruppene etter grad av funksjonstap og husholdstype. Vi har mao foretatt en beregning av ubesvarte (ekstrapolering) av ubesvarte i detalj, jf tabell v2.1.

Det beregnete antall brukere i alt framkommer slik: $x \text{ brukere} * 51.868 / 44.874 = 115,586 \text{ pst}$. Det beregnete antall brukere i alt framkommer ved at det oppgitte antall multipliseres med den nevnte faktoren (115,586).

²⁴ Dette fordi våre data og analyse er avhengig, f. eks grad av bistanndsbehov og type oppholdssted. Og det er enkelte mangler i opplysninger om dette som mangler i våre data fra IPLOS, mens dette ikke hefter ved opplysningene om antall mottakere etter alder i hoveddata. Slik det går fram av fotnote til tabell v2.1, hadde 5.187 som ikke har oppgitt bistanndsbehov, mens 2.194 som ikke har oppgitt husholdstype, til sammen 7.381 brukere 18-66 år, eller 11 pst, jf tabell v2.1.

Våre beregninger (ekstrapolering) av samlet antall uketimeverk i de heimebaserte tjenestene på grunnlag av SSBs oppgaver, baserte på oppgaver fra de besvarte, ga som resultat i sum 901.401 uketimeverk (929.206-27.805, jf tabell 2.2 til brukere 18-66 år). Tilsvarende beregninger hvor de ubesvarte er beregnet inn (ekstrapolert), gir tilsvarende 902.192 uketimeverk, jf tabell 2.6 og tabell 2.7. Differansen mellom de to sluttsummene, er at våre ekstrapolerte beregninger gir 791 flere uketimeverk, noe som utgjør en differanse i forhold til SSBs oppgaver tilsvarende 0.08 promille. Resultatet er forbløffende likelydende.

Brukere 0-17 år er ikke omfattet av våre analyser

Vi opererer imidlertid her ikke med data for gruppa 0-17 år, dvs vi analyserer bruken blant personer 18-66 år. Derfor må disse holdes utenfor beregningen av fordeling av timeverk og årsverk. I følge våre beregninger var det i 2011 knyttet 1.241 årsverk til brukere 0-17 år. Da står vi tilbake med 40.273 årsverk nyttet av brukere 18-66 år i 2011, jf tabell 2.3.

2.4.2 Brukere i ordinære boliger - fordeling av årsverk etter husholdstype, bistandsbehov og alder

Slik vi gjorde rede for innledningsvis, fordeler vi årsverk i alt i heimebaserte tjenester etter ulike kjennetegn ved brukerne på samme måte som de brukerretta uketimeverkene er fordelt. Vi gjengir uketimeverkene både som andel i prosent og som sum uketimeverkverk samt sum årsverk, jf tabell 2.6 nedenfor.

I følge IPLoS og våre beregninger ble det i 2011 utført i alt 40.273 årsverk i de heimebaserte tjenestene til brukere 18-66 år, der 39,5 pst av timeverkene gikk til brukere bosatt i *ordinære private boliger*. Det gir direkte omregnet 15.906 årsverk til disse.

Av de 15.906 årsverkene falt 61,7 pst, eller omlag 9.600 årsverk på brukere som bodde *aleine*. Resten, eller 6.089 årsverk, tilfalt brukere som bodde *sammen med andre*, jf tabell 2.6B. De aleineboende i ordinære boliger er mao en betydelig brukergruppe.

Tabell 2.6A Brukere bosatt i ordinære private boliger. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år. **Andel og antall uketimeverk** etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013. (For detaljert oversikt viser vi til tabell v2.6 som er det detaljerte grunnlaget for denne tabellen).

Husholdstype/alders	Grad av bistandsbehov		Alle brukere Andel brukere og alle timeverk	
	Alders	Omfattende	Stort/middels/mindre	Andel
Bor aleine				
- 18-29 år	8,3	5,7	14,0	50.000
- 30-49 år	15,2	12,0	27,2	97.000
- 50-66 år	8,9	11,6	20,5	73.000
- 18-66 år	32,4	29,3	61,7	220.000
Sammen med andre				
- 18-29 år	6,7	4,6	11,3	40.000
- 30-49 år	4,7	8,4	13,1	46.500
- 50-66 år	6,0	8,0	14,0	49.500
- 18-66 år	17,3	21,0	38,3	136.500
Alle				
- 18-29 år	15,0	10,3	25,3	90.000
- 30-49 år	19,9	20,4	40,3	143.500
- 50-66 år	14,9	19,6	34,5	123.000
- 18-66 år	49,7	50,3	100,00	356.500

Tabell 2.6B Brukere bosatt i ordinære private boliger. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år. Antall årsverk etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

<i>Fordeling av årsverk</i>			
Bor aleine			
	Omfattende	Stort/middels/mindre	Alle
- 18-29 år	1.327	899	2.226
- 30-49 år	2.412	1.915	4.327
- 50-66 år	1.422	1.842	3.264
- 18-66 år	5.160	4.656	9.817
Med andre			
- 18-29 år	1.058	737	1.795
- 30-49 år	747	1.330	2.077
- 50-66 år	946	1.271	2.217
- 18-66 år	2.752	3.338	6.089
Alle			
- 18-29 år	2.385	1.637	4.021
- 30-49 år	3.159	3.245	6.404
- 50-66 år	2.368	3.113	5481
- 18-66 år	7.912	7.994	15.906

*) Grunnlaget for denne tabellens del A foreligger i vedleggstabell v2.6. Andeler er avrundet til nærmeste desimal og antall uketimeverk er avrundet til nærmeste 5000. For eksakte tall, se tabell v2.6 i Tabellvedlegg til kap 2.

Videre er det slik at 62 pst. av årsverkene til ordinært heimeboende går til brukere 18-49 år, der en ikke ubetydelig del faller på brukere 18-29 år, jf tabell 2.6A.

Her vil vi samtidig peke på at halvparten (49,7 %) av årsverkene til brukere bosatt i ordinære private boliger, eller 7.912 årsverk, til brukere 18-66 år i ordinære boliger går til brukere med *omfattende bistandsbehov*, jf tabell 2.6A og 2.6B. Og 1/3 av samlet innsats til brukere i slike boliger (5.160 årsverk) går til personer med *omfattende hjelpebehov som samtidig bor aleine*, jf tabell 2.6A og 2.6B.

2.4.3 Brukere i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål – fordeling av årsverk etter bistandsbehov og alder

Slik vi gjorde rede for under pkt 2.4.2, fordeler vi årsverk i alt i heimebaserte tjenester etter ulike kjennetegn ved brukerne på samme måte som de brukerretna uketimeverkene er fordelt. Vi gjengir uketimeverkene både som andel i prosent og som sum uketimeverkverk samt sum årsverk, jf tabell 2.7 nedenfor.

Slik det foran er vist i tabell 2.3 gikk i 2011 60,5 pst av årsverkene i de heimebaserte tjenestene til brukere 18-66 år bosatt i *kommunale boliger*. Det gir direkte omregnet 24.367 årsverk til de brukerne som bor her.

Vi har alt vist at brukere med omfattende bistandsbehov i gjennomsnitt mottar ca 60 timer brukerretna hjelp pr uke (jf. tabell 2.5, foran). Derfor er det slik at disse brukerne bruker en uforholdsmessige store andel av samlet ressurser i kommunale boliger idet de i 2011 brukte 79 pst av årsverkene til brukere 18-66 år her, eller 19.300 årsverk. Disse brukerne utgjør imidlertid litt under halvparten (7.190 – 47 pst) av brukerne i slike boliger, jf. tabell 2.9 og tabell 2.5.

Tabell 2.7 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i Kommunale boliger. Andel og antall uketimeverk og årsverk etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/-FFO, juni 2013.

Husholdstype /alder	Grad av bistandsbehov		Alle brukere	
	Omfattende	Stort/middels/mindre	Andel	Alle
<i>Alle</i>				
- 18-29 år	16,78	4,78	21,55	117659
- 30-49 år	36,18	9,49	45,67	249314
- 50-66 år	26,42	6,35	32,77	178897
- 18-66 år	79,37	20,63	100,00	545870
<i>Årsverk</i>				
Alle				
- 18-29 år	4.088	1.165	5.252	
- 30-49 år	8.816	2.313	11.129	
- 50-66 år	6.438	1.548	7.986	
- 18-66 år	19.341	5.026	24.367	

- Grunnlaget for denne tabellen gjenfinnes i tabell v2.7 i tabellvedlegg til kapittel 2, der det også er gjort rede for fordelingen for dem som bor i sjølstendige versus kollektive boformer i kommunale boliger, samt tabell v2.8.

Videre er det slik at 16.381 årsverk (5.252+11.129) til brukere i kommunale boliger, eller 67 pst. går til brukere *18-49 år*, jf tabell 2.7. Og en ikke ubetydelig del faller på brukere 18-29 år, eller 5.252 årsverk, jf. tabell 2.7.

2.5 Andel brukere og bruk blant dem med omfattende bistandsbehov

Vi gjengir nå en oversikt over andel brukere med omfattende bistandsbehov av *alle* brukere og av *all* bruk, samt antall brukere og bruk i antall årsverk blant slike brukere og blant alle brukere. Vi skiller vi mellom dem som bor *aleine* og dem som bor *sammen med noen*, og mellom brukere bosatt i ordinære *private* boliger og brukere bosatt i *kommunale* boliger til pleie- og omsorgsformål.

2.5.1 Andel brukere og bruk blant dem med omfattende bistandsbehov blant brukere i ordinære private boliger

Den store bruken per bruker blant dem med *omfattende bistandsbehov*, vil måtte føre til at de forbruker en vesentlig del av de samlede ressursene, sjøl om de er relativt få i antall. Og slik det går fram av tabell 2.8, utgjør brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov i ordinære private boliger over 9,1 pst av alle brukere 18-66 år av heimebaserte tjenester bosatt slik i 2011.

Disse få brukerne forbruker imidlertid omlag halvparten (49,7 pst) av ressursene målt i årsverk. Og dette noe mer for dem som bor *aleine* og noe mindre for dem som bor *sammen med noen*, jf tabell 2.8.

Jevnt over er det slik at brukere med omfattende bistandsbehov bruker 5 ganger så mange ressurser per bruker enn hva deres andel av brukerne skulle tilsi, idet de utgjør i underkant av 10 pst av brukerne, men bruker vel halvparten av årsverkene, jfr tabell 2.8. Det synes å gjelde uavhengig av hvorvidt en bor *aleine* eller *sammen med andre* og uavhengig av brukernes alder.

Bruken er mao mye mer følsom for de enkeltes behov enn deres antall. Å telle brukere i spørsmål knyttet til ressursbehov og bruk, vil antakelig ofte være en tvilsom øvelse. Brukere med omfattende bistandsbehov, skiller seg jevnt over radikalt ut fra gjennomsnittet for øvrige brukere.

I 2011 var det 4.744 personer 18-66 år med omfattende bistandsbehov som til sammen brukte 7.912 årsverk (jf tabell 2.8) av i alt 15.906 årsverk i de heimebaserte tjenestene til brukere 18-66 år i ordinære private boliger. Det betyr at disse brukerne var 'bemannet' med 1.67 offentlige årsverk per bruker i gjennomsnitt. I tillegg kommer et ikke ubetydelig innslag av privat omsorg.

Til sammenlikning var bemanningsfaktoren i våre eldreinstitusjoner (sykehjem) som nevnt 1,37 årsverk i 2011 (se avsnitt 2.3.2). Omsorgen for yngre brukere med omfattende bistandsbehov i ordinære privat heimer overgår i betydelig grad omfanget av institusjonsomsorgen.

Tabell 2.8 Brukere bosatt i ordinære private boliger. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år med omfattende bistandsbehov. Deres andel av alle brukere og deres andel av all bruk samt forholdstall brukere og bruk etter

husholdstype og alder. Beregnet. Prosent 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

	Brukere med omfattende bistandsbehov				Forholdstall brukere: bruk	Totalt antall brukere og bruk	
	Andel brukere (a)	Antall brukere (b)	Andel bruk©	Antall årsverk (d)		a:c	Antall brukere
Bor aleine							
- 18-29 år	11,8	463	59,6	1.327	1:5.1	3.937	2.226
- 30-49 år	10,1	1.098	55,7	2.412	1:5.5	10.848	4.327
- 50-66 år	8,6	1.106	43,6	1.422	1:5.1	12.895	3.264
- 18-66 år	9,6	2.667	52,6	5.160	1:5.5	27.680	9.817
Bor sammen med andre							
- 18-29 år	11,6	541	58,9	1.058	1:5.1	4.669	1.795
- 30-49 år	6,9	598	36,0	747	1:5,2	10.206	2.077
- 50-66 år	10,1	938	42,7	946	1:4.2	9.313	2.217
- 18-66 år	8,6	2.077	45,2	2.752	1:5,3	24.188	6.089
Alle							
- 18-29 år	11,7	1.004	59,3	2.385	!:51	8.606	4.021
- 30-49 år	8,1	1.696	49,3	3.159	1:6,1 (?)	21.054	6.404
- 50-66 år	9,2	2.044	43,2	2.368	1:4.7	22.208	5.481
- 18-66 år	9,1	4.744	49,7	7.912	1:5,5	51.868	15.906

* Grunnlaget for denne tabellen gjenfinnes i tabell 2.6B foran og tabell v2.4 i tabellvedlegg til kap 2.

2.5.2 Andel brukere og bruk blant dem med omfattende bistandsbehov blant brukere i kommunale boliger

Vi har i kap 2.4.3 vist at ressursbruken blant brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år i kommunale boliger er uforholdsmessig stor. Denne omfattende bruken blant disse vil måtte føre til at disse vil forbruke en vesentlig del av de samlede ressursene, sjøl om de utgjør litt under halvparten av brukerne i kommunale boliger 18-66 år, jf tabell 2.9. Og denne andelen er omtrent den samme i alle aldersgruppene 18-66 år.

Forholdstallet mellom andel brukere og andel bruk er 1:1.69, jf tabell 2.9. Brukere med omfattende bistandsbehov mottar jevnt over 2/3 flere årsverk enn de øvrige brukerne, mens dette forholdstallet for brukere i ordinære boliger var ca 1:5. Sammensetningen av brukerne etter hjelpebehov er mao radikalt annerledes i de kommunale boligene. Her har de fleste behov for omfattende hjelp. Og de må derfor oftest bestå av brukere med varige bistandsbehov.

Tabell 2.9 Brukere bosatt i kommunale boliger. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år med omfattende bistandsbehov. Deres andel av alle brukere og deres andel av all bruk samt forholdstall brukere og bruk etter husholdstype etter alder. Beregnet. Prosent 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

	Brukere med omfattende bistandsbehov				Forholdstall brukere: bruk	Total brukere og bruk	
	Andel slike brukere	Antall slike brukere	Andel slike bruk	Antall årsverk		Antall brukere	Antall årsverk
- 18-29 år	47,0	1.223	77,8	4.088	1:1.7	2.600	5.252
- 30-49 år	47,4	3.045	79,2	8.816	1:1.7	6.423	11.129
- 50-66 år	46,6	2.922	80,7	6.438	1:1.7	6.265	7.986
- 18-66 år	47,0	7.190	79,4	19.341	1:1,7	15.288	24.367

* Grunnlaget for denne tabellen gjenfinnes i tabell 2.7, foran samt i tab. v2.3 i tabellvedlegget til kap 2.

Disse brukerne forbrakte imidlertid som tidligere nevnt, 79 pst av ressursene i de heimebaserte tjenestene målt i årsverk. I kommunale boliger dreide det seg i 2011 om omlag 7.190 personer 18-66 år som til sammen forbrakte 19.341 årsverk (jf tabell 2.9) av i alt ca 24.367 årsverk som var anvendt her.

Det betyr at brukere i kommunale boliger med omfattende bistandsbehov er 'bemannet' med 2,69 årsverk i gjennomsnitt per bruker. Til sammenlikning var - som tidligere nevnt - bemanningsfaktoren i våre eldreinstitusjoner (sykehjem) 1,37 årsverk pr. plass i 2011. Det betyr igjen at ressursinnsatsen i gjennomsnitt per bruker med omfattende bistandsbehov i kommunale boliger er *dobbelt* så høy som den gjennomsnittlige ressursbruken i institusjon (sykehjem).

Forøvrig ble det i 2011 samlet nyttet i *gjennomsnitt* 1,59 årsverk per bruker for alle brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i kommunale boliger (24.367 årsverk/15.288 brukere=1.59 årsverk).

Her kan vi også legge til brukere med omfattende bistandsbehov bosatt i ordinære private boliger med omfattende bistandsbehov, som i gjennomsnitt nyttet 1,67 årsverk fra de heimebaserte tjenestene.

Slår vi sammen alle brukere av heimebaserte tjenester i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål (a) med brukere med omfattende bistandsbehov i ordinære private boliger (b), gjaldt dette i 2011 20.032 personer (15.288+4.744). Og disse vel 20.000 brukerne brukte i gjennomsnitt 1.67 årsverk per person (32.279:20.032), eller i gjennomsnitt 12 pst mer enn ressursbruken i institusjoner (sykehjem) samme år.

Til sammenlikning var det i 2011 43.406 beboere i institusjoner for eldre og funksjonshemmede (i det alt vesentlige sykehjem), derav 4.727 under 67 år (Pleie- og omsorgsstatistikk 2011, hovedtabeller).

Det betyr at antall brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i kommunale boliger eller i ordinære private boliger med omsorg noe over sykehjemsnivå, utgjorde halvparten (20.032/43.406-4.727=51,7 %) av eldre 67 år+ i institusjon. Det forgår

mao en uhjemlet omsorg for personer 18-66 år i kommunale og private boliger i et omfang som i antall personer og enda mer målt i årsverk som overskrider halvparten av omsorgen for eldre i institusjon.

Og i forhold til personer *under 67* år i institusjoner for eldre og funksjonshemmede, er det omlag 4 ganger flere under 67 år med omsorg på eller over sykehjemsnivå i boliger enn i institusjoner (20.032 versus 4.727).

2.6 Bruk av heimebaserte tjenester per bruker per år målt i årsverk

2.6.1 Brukere i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål

Vi har tidligere vist at 60,5 pst. eller vel 24.000 av de vel 40.000 årsverkene i heimebaserte tjenester til vel 15.000 brukere 18-66 år i 2010 gikk til brukere bosatt i *kommunale boliger*. Av disse utgjorde brukere med *omfattende bistandsbehov* 47 pst eller 7.190 brukere i 2011, jf tabell 2.9.

På bakgrunn av oppgaver over årsverk og antall brukere i ulike undergrupper av brukere - slik vi alt har gjort rede for - har vi beregnet bruken av årsverk per bruker per år. For brukere bosatt i kommunale boliger går resultatet fram av tabell 2.10.

Tabell 2.10 **Årsverk pr bruker i kommunal bolig**. Alle brukere etter grad av funksjonstap og alder. Antall årsverk. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013

<i>Husholdstype/ Alder</i>	<i>Omfattende bistandsbehov</i>	<i>Sort/middels- /mindre</i>	<i>Alle brukere</i>
	<i>Årsverk</i>	<i>Årsverk</i>	<i>Årsverk</i>
- 18-29 år	3,34	0,85	2,02
- 30-49 år	2,90	0,68	1,73
- 50-66 år	2,20	0,46	1,27
- 18-66 år	2,69	0,62	1,59

*) Detaljert grunnlag for denne tabellen er gitt i tabell v2.9 i tabellvedlegg til kap. 2. Her er årsverk per bruker også gjengitt for dem som bor sammen med andre (i bokollektiv) versus dem som bor alene (i bofellesskap).

Brukere med omfattende bistandsbehov i slike boliger nyttet i 2011 i gjennomsnitt 2,7 årsverk pr. bruker eller det dobbelte av gjennomsnittet for årsverksbruken i sykehjem (slik vi alt har pekt på).

Men slik vi har pekt på i andre sammenhenger, er det antakelig svært stor spredning innenfor dette gjennomsnittet. Således har vi foretatt foreløpige beregninger for året 2010 der det går fram at brukere under den statlige *Toppfinansieringsordningen for ressurskrevende brukere* i gjennomsnitt nyttet 3.8 årsverk per bruker. Og blant disse må vi igjen anta at det også er stor spredning i ressursbruk fra de heimebaserte tjenestene (jfr Breviks foredrag ved FFOs ledermøte 11.4. 2013).

Etter vår vurdering er det behov for en med detaljert avklaring av bruken blant brukere med omfattende bistandsbehov i sin alminnelighet og særlig i forhold til

brukere under Toppfinansieringsordningen. Data som gjør det mulig foreligger i IPLOS.

Slik vi alt har vist i kap 2.3 om timebruken per uke, så er det de yngste brukerne bosatt i kommunal bolig som har de mest omfattende behovene. Personer 18-29 år nyttet i gjennomsnitt 3,34 årsverk, mens brukere 50-66 år nyttet 2, 2 årsverk. Differansen utgjør omlag 50 pst. Det er betydelig. Hva er det så som kan forklare disse forskjellene?

At brukere med omfattende bistandsbehov ofte er i særklasse, går fram av at de i gjennomsnitt bruker 4,3 ganger så mye per bruker som de øvrige 53 pst. av brukerne i kommunale boliger, dvs brukere med store/moderate/noe/avgrensete bistandsbehov.

Men også blant disse gjør alder seg gjeldende. Mens de yngste i alderen 18-29 år nyttet 0,85 årsverk, mottok brukere i alderen 50-66 år 0,46 årsverk eller bare halvparten så mye. Siden forskjellen er så vidt markante må det være betydelige faktorer som gjør seg gjeldende.

Som vi tidligere har vært inne, på nytter brukere i kommunale boliger i gjennomsnitt 1,59 årsverk per bruker per år. Det er - som tidligere nevnt - betydelig mer enn i ordinære sykehjem hvor vi har beregnet pleiefaktoren til 1,37 årsverk i 2011. Sjøl om dette er gjennomsnitt, er de høye gjennomsnitt.

Men det som står tilbake er at omsorgsbehovene er så vidt store blant betydelige grupper at det for majoriteten av brukere 18-66 år i kommunale boliger ytes omsorg på linje med eller oftest på et vesentlig høyere enn i ordinære eldreinstitusjoner.

Sett på bakgrunn av at de aller fleste brukerne i kommunale boliger jevnt over har store eller omfattende bistandsbehov, demonstrerer dette den betydning brukere med omfattende bistandsbehov har for den samlede ressursbruken i de heimebaserte tjenestene.

2.6.2 Brukere i ordinære private boliger

Vi har tidligere vist at 39,5 pst. eller 15.900 av de vel 40.000 årsverkene i heimebaserte tjenester til brukere 18-66 år i 2010 gikk til brukere bosatt i ordinære private boliger. Av disse utgjorde brukere med omfattende bistandsbehov 9 pst. med 4.744 brukere i 2010, jfr tabell 2.8.

Av disse ca 15.900 årsverkene falt 62 pst, eller 9.817 årsverk, på brukere som bodde *aleine*. Resten, eller 5.400 årsverk, tilfalt brukere som bodde *sammen med andre*, jfr tabell 2.6B.

Brukere med omfattende bistandsbehov

Brukere med omfattende bistandsbehov i slike boliger nyttet i 2011 1,67 årsverk per bruker, jfr. tabell 2.11, eller noe over gjennomsnittet for årsverksbruken i eldreinstitusjoner (sykehjem – 1,37 årsverk), mot 2.7 årsverk blant slike brukere i kommunale boliger.

Lavere bruk blant dem med omfattende bistandsbehov bosatt i private boliger som bor sammen med noen, må bl.a. ha noe sammenheng med at tilgangen til privat om-

sorg demper bruken av kommunale tjenester. Det kommer etter vår vurdering til syne ved at årsverksbruken er 46 pst høyere blant dem med omfattende bistandsbehov som bor aleine i ordinære boliger sammenliknet med dem som bor sammen med andre i slike boliger, respektive 1,93 mot 1,32 årsverk per bruker, jf tabell 2.11.

Men slik vi har sett for brukere i kommunale boliger, avtar også her omfanget av slik bistand med alder – og det enda mer enn i kommunale boliger - i det bruker 18-29 år bruker dobbelt så mye bistand per år som brukere 50-66 år. Og forskjellen etter alder gjelder både dem som bor aleine og dem som bor sammen med andre, jf tabell 2.11. Mens yngre brukere 18-29 år i 2011 brukte i gjennomsnitt 2,38 årsverk per år, nyttet brukere 50-66 år 1,16 årsverk per år, jf tabell 2.11.

Tabell 2.11 **Årsverk pr bruker i ordinær bolig** etter husholdstype og alder. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013

<i>Husholdstype/ Alder</i>	<i>Omfattende bistandsbehov</i>	<i>Sort/middels/min dre</i>	<i>Alle brukere</i>
	<i>Årsverk</i>	<i>Årsverk</i>	<i>Årsverk</i>
Bor aleine			
- 18-29 år	2,87	0,26	0,57
- 30-49 år	2,20	0,20	0,40
- 50-66 år	1,29	0,16	0,25
- 18-66 år	1,93	0,19	0,35
Med andre			
- 18-29 år	1,96	0,18	0,38
- 30-49 år	1,25	0,14	0,20
- 50-66 år	1,01	0,15	0,24
- 18-66 år	1,32	0,15	0,25
Alle			
- 18-29 år	2,38	0,22	0,47
- 30-49 år	1,86	0,17	0,30
- 50-66 år	1,16	0,15	0,25
- 18-66 år	1,67	0,17	0,31

Men også brukere 30-49 år har et omfattende bistandsbehov og får mye hjelp. Brukere 18-49 år bruker alle i gjennomsnitt flere årsverk per bruker per år enn brukere i sykehjem. Det både for dem som bor aleine og for dem som bor sammen med andre idet de under ett nytter fra 1,86-2,38 årsverk, jf tabell 2.11. Og dette er en omsorg som i de fleste tilfellene langt overstiger brutt 1 mill. kr per år.²⁵ Dette viser i klartekst at det foregår en omfattende omsorg, ikke bare i kommunale boliger, men i private hjem som langt overskrider nivået i sykehjem.

²⁵ Vi har i denne sammenhengen valgt å måle ressursbruken i form av årsverk. Data fra KOSTRA gjør det imidlertid mulig å beregne kostnadene, både brutto og netto driftskostnader.

Og det skulle ha vært interessant å vite mer om under hvilke forhold aleineboende 18-49 år med omfattende bistandsbehov lever og hvordan tjenestene er lagt opp for å fungere i så vidt stort omfang.

Det viser samtidig at det blir nokså misvisende å late som om all omfattende omsorg i Norge foregår i sykehjem, jf mantraet om '*flere sykehjemsplasser*' / '*rett til sykehjemsplass*'.

Brukere med avgrensete/noe/middels/stort bistandsbehov

De øvrige 91 pst, eller ca 47.000 av brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære boliger i 2011 (jf tabell v2.2), hadde avgrensete/noe/middels/stort bistandsbehov, dvs ikke-omfattende behov.

Disse ca 47.000 brukerne mottok i gjennomsnitt 0,17 årsverk, eller 3-4 timer pr. uke – dog noe mer for dem som bor aleine (0,19 årsverk) enn dem som bor sammen med andre (0,15 årsverk), jf tabell 2.11.

Også blant disse gientar det aldersbetingete mønsteret seg. De yngst bruker en god del mer enn de eldste. Aleineboende 18-29 år mottok omlag 60 pst mer hjelp (0,26 årsverk) enn aleineboende 50-66 år (0,16 årsverk). I alle husholds- og bosituasjoner synes yngre mer ressurskrevende enn noe eldre brukere under 67 år.

Likevel gjenstår det som et viktig poeng at denne gruppa – dvs brukere med store/middels/noe/avgrensete bistandsbehov - i gjennomsnitt har et forbruk *i målestokken 1:10* i forhold til brukere med omfattende bistandsbehov. Den store majoriteten har et *relativt svært lite forbruk målt i omfang*.²⁶

Dette er en vesentlig observasjon. Det betyr at 70 pst av samtlige brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år (47.124 av 67.156 brukere, jf tabell v2.2 og tabell 2.2) bor i *ordinære private boliger*. De har jevnt over en *liten eller moderat bruk* (0,17 årsverk per bruker) og brukte i 2011 bare 20 pst (7.994 årsverk – jf tabell 2.6A) av samtlige årsverk (40.273 årsverk – jf tabell 2.2) i heimebaserte tjenester til brukere 18-66 år.

Den *store majoritet* av brukerne bruker relativt sett en mindre del av de samlede ressursene, og mindre enn gjennomsnittet for brukere 67 år+.

Vi skal seinere i denne rapporten se nærmere på hvordan brukere og bruk fordeler seg på den ene sida mellom brukere med noe/avgrenset bistandsbehov og brukere med middels/store bistandsbehov for brukere som bor i ordinære private boliger. Det vil gi oss et bedre bilde av omfanget av dem med mindre behov gjerne av den typen som forutsettes knyttet til *Sambhandlingsreformen*.

²⁶ Vi har i annen sammenheng vist at eldre, dvs brukere av heimebaserte tjenester 67 år+ i gjennomsnitt mottok 0,20 årsverk i 2010. Om vi her slår sammen brukere 67 år+ med noe/avgrenset bistandsbehov med brukere med middels/stort bistandsbehov, brukte disse 96.000 brukerne 67 år+ i gjennomsnitt 0,14 årsverk. Det er omtrent det samme som vi fant for brukere i denne grupperingen av bistandsbehov blant brukere 18-66 år bosatt i private boliger i 2010 (Brevik 2012, tabell 3.6, s 35). Majoriteten av både eldre og yngre brukere uten omfattende bistandsbehov ser ut til jevnt over å bruke det samme.

2.7 Fordeling av ressursbruk mellom brukere av heimebaserte tjenester over og under 67 år målt i timeverk og årsverk

2.7.1 Innledning

2.7.1.1 Om formålet med dette og neste avsnitt

I innledningen til dette kapitlet, pkt 2.1.1, refererte vi til prosjektforslaget eller mandatet for dette prosjektet. Der viste vi til at det i flere sammenhenger er hevdet at funksjonshemmede under 67 år mottatt mer hjelp enn eldre. Og vi viste samtidig til SSB som i sin sammenfatning av rapporteringen fra IPLOS for 2011 konstaterte at: ”Yngre mottakere mottar flere timer per uke med hjemmetjenester på alle nivåer av bistandsbehov”²⁷.

Vi konstaterte at dette er riktig *qua gjennomsnitt*. Men vi pekte samtidig på at når vi beveger oss bort fra gjennomsnittsberegninger og splitter brukerne i grupper f. eks etter boform eller husholdstype, trer et ganske annet bilde fram. På bakgrunn av tidligere analyser hevdet vi at blant den overveiende majoriteten av brukere mottar yngre og eldre omtrent like mye hjelp på samme nivå for funksjonstap (Brevik 2012/Brevik 2013 – foredrag ved NIBR/FFO).

Formålet med disse avsnittene (her 2.7 og 2.8) er å dokumentere at det *for den store majoriteten av yngre og eldre brukere* er det **ubetydelige forskjeller** i omfang av mottatt hjelp per uke for ulike grupper med samme bistandsbehov.

Dette desto mer som det foreligger en rapport fra Fafo i 2012 som svar på en tilbudsforespørsel fra KS i februar 2012,²⁸ der KS ønsket å kartlegge veksten i yngreomsorgen sammenliknet med eldreomsorgen. Her tar en ikke bare for gitt at yngre bruker mer enn eldre per person, men en går videre og ber om å få undersøkt: ”*I hvilken grad fortrenger brukere under 67 år tjenester til brukere i alder 67 år?* Vi kommer seinere tilbake til noen resultater fra nente rapport fra Fafo, der en bl.a hevder at yngre på ethvert nivå for funksjonstap mottar mer hjelp enn eldre.

2.7.1.2 Om datagrunnlaget

Da vi i andre sammenhenger – jfr NIBR-notat 2012:106 for FFO - har arbeidet noe disse problemstillingene, velger vi også her data for året 2010.

I IPLOS foreligger opplysninger om antall brukerretta timer i heimebaserte for alle brukere på et gitt tidspunkt. Disse data er for året 2010 publisert av SSB, jfr Gabrielsen et al 2011. Vi nytter data over alle brukere, som er fullstendige. Resultatene går fram av tabell 2.13.

²⁷ Garbielsen et al.: *Pleie- og omsorgstjenestene 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere*, Rapporter 43/2012, Sammendrag, s. 4.

²⁸ Tilbudsforespørsel på KS FoU-prosjekt nr. 124004: ”Prioriteringsutfordringer mellom eldre og yngre brukere”, KS, Oslo, 8.2. 2012

I 2010 ble det i følge KOSTRA utført 61.696 årsverk i de heimebaserte tjenestene²⁹. Vi har regnet om fordelingen av avtalte brukerretra timeverk til årsverk, idet vi forutsetter at årsverk i alt (inkludert indirekte tid) fordeler seg på samme måte. Vi fordeler således årsverkene i heimebaserte tjenester (KOSTRA, f 254) etter fordelingen av brukerretra timeverk i henhold til IPLOS-data, slik denne går fram av tabell 2.13. Her går det f. eks fram at 65,14 pst av de brukerretra timeverkene i 2010 gikk til brukere 0-66 år. Vi forutsetter at den tilsvarende andelen av samlet antall årsverk i KOSTRA, f 254, går til samme gruppe, eller $61.696 \text{ årsverk} * 65,14/100 = 40.189$ årsverk, jfr tabell 2.13.

Av samtlige brukerretra timeverk pr uke i 2010 gikk 65 prosent til brukere under 67 år. Resten, 35 pst av timeverkene tilfalt eldre, dvs brukere 67 år+, jfr også tabell 3.1, i NIBR-notat 2012:106.

Tabell 2.12 Antall brukere av heimebaserte tjenester*) antall timer i brukerretra hjelp pr uke, sum timeverk samt andel av uketimeverk og årsverk etter alder. 2010. Absolutte tall og prosent.

<i>Aldersgrupper</i>	<i>Antall brukere</i>	<i>Antall timer pr uke</i>	<i>Uketimeverk i alt</i>	<i>Andel av uketimeverk</i>	<i>Antall årsverk (beregnet)</i>
0-17	1.644	15,0	24.660	1,79	-
18-49	37.248	15,7	584.794	42,50	-
0-49 år	38.892	-	609.454	44,29	27.325
50-66	27.585	10,4	286.884	20,85	-
0-66 år	66.477	-	896.338	65,14	40.189
67-79 år	32.614	4,7	153.286	11,14	-
80-89 år	57.098	4,0	228.392	16,60	-
90 år+	18.470	5,3	97.891	7,11	-
80 år+	75.568	-	326.283	23,71	14.628
67 år+	108.182	-	479.569	34,86	21.507
Total	174.659	-	1375.907	100,00	61.696

Kilde: Gabrielsen et al 2011, tabell 6.7 og 6.11 (antall brukere og antall timer brukerretra hjelp per uke), samt data av årsverk i heimebaserte tjenester (KOSTRA, f 254) fra SSB, 15.7. 2011.

*) 'Heimebaserte tjenester' omfatter brukere av praktisk bistand (inkludert BPA) og heimesykepleie.

Slik det går fram av tabell 2.12, kan vi kan således slå fast at yngre brukere, dvs under 67 år, nå er den *dominerende* brukergruppen av de sentrale heimebaserte tjenestene, idet 65 pst av de brukerretra timeverkene går til disse brukerne. De eldre, dvs brukere

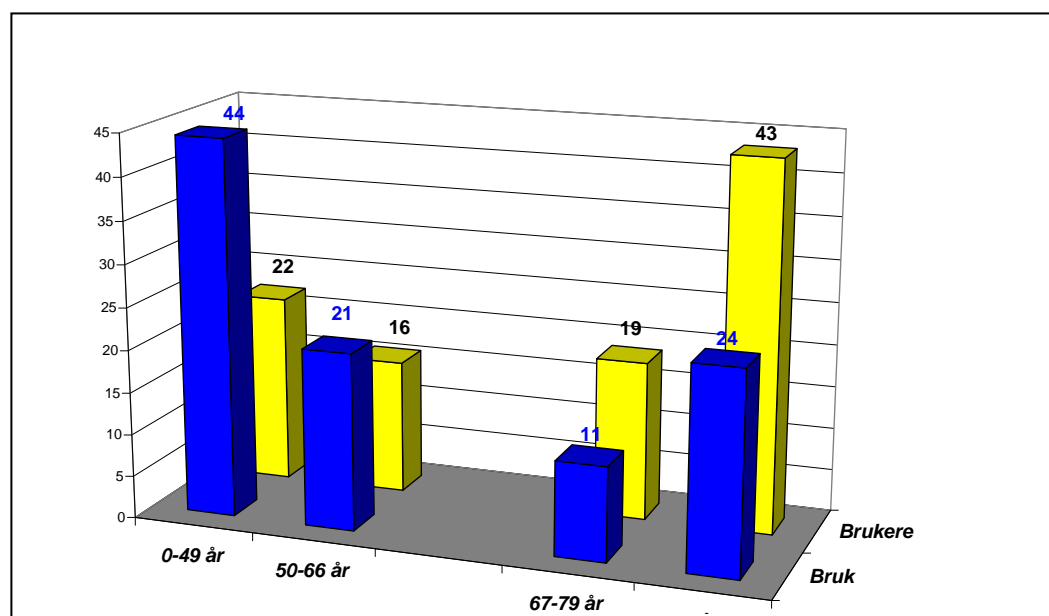
²⁹ Vi viser her til data mottatt fra SSB av 15.7. 2011 som viser at antall årsverk i de heimebaserte tjenestene, KOSTRA, f254, var 61.696 i 2010, mot 59.480 i 2009.

67 år+ brukte imidlertid bare 35 pst av de samlede ressursene i de heimebaserte tjenestene i 2010. Andelen er for øvrig omtrent den samme som i 2011³⁰.

De yngre brukernes dominans i bruker-bildet illustreres bl. a. av at *bruker 0-49 år bruker omlag dobbelt så stor andel av årsverkene i heimebaserte tjenester som eldre 80 år+*, idet 44 pst av årsverkene i disse tjenestene gikk til brukere under 50 år i 2010, mens 23 pst gikk til brukere 80 år+, jf figur 2.4 nedenfor. De klassiske brukerne av slike tjenester er blitt en minoritet på relativt kort tid (Brevik 2010b).

De eldre utgjør altså langt de fleste brukerne (utgjør 62 pst av alle), men bruker bare 35 pst av ressursene. Altså mottar de eldre betydelig færre ressurser per mottaker enn de yngre. Hensikten med dette avsnittet er imidlertid å 'kle av' eller demontere den slags enkle gjennomsnittsfremstillinger.

Figur 2.4 Bruk og brukere av heimebaserte tjenester etter alder i 2010. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS 2010, SSB 2011 (FFOHus2)

2.7.2 Fordeling av bruk av ressurser mellom brukere av heimebaserte tjenester over og under 67 år etter grad av funksjonstap målt i time- og årsverk

Vi vil her gjøre spesifikt rede for hvordan bruken av ressurser i de heimebaserte tjenestene blant *brukere 67 år+* fordeler seg *etter grad av bistandsbehov*. Hvordan ressursene tilsvarende fordeler seg etter grad av funksjonstap blant *brukere under 67 år*, er gjort rede for i et eget NIBR-notat³¹. Der er det samtidig gjengitt data for tilsvarende fordelinger mellom brukere under 67 år *etter om en bor i egen ordinær privat bolig eller i kommunal bolig* (omsorgsbolig). I denne sammenhengen viser vi imidlertid fordelingen

³⁰ Slik det går fram av tabell 2.2. foran nyttet brukere 0-66 år 65.57 pst av de brukerrete timeverkene i 2011, mot 65.14 eller 0,43 prosentpoeng mer. I praksis fordeler bruken seg likt disse to åra. Og valg av år vil således spille en minimal rolle for ulike under-fordeler mellom ulike grupper i disse to åra.

³¹ Vi viser her til NIBR-notat 2012:116, *Kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester*, kap 3.

for brukere under og over 67 år under ett (jfr tabell 2.13 og 2.14), uavhengig av boform.

2.7.2.1 Brukere av heimebaserte tjenester 67 år+

Slik det går fram av tabell 2.13, varierer ressursbruken i heimebaserte tjenester også svært mye blant brukere 67 år+ etter grad av bistandsbehov. Og det er radikale skiller mellom de tre grove nivåene for grad av bistandsbehov, idet brukere med *middels/større bistandsbehov* i gjennomsnitt bruker 3,1 flere timer pr uke enn brukere med *noe/avgrenset bistandsbehov* (4,97 t. versus 1,87 t. pr uke – jfr. tabell 2.13), Og brukere med *omfattende bistandsbehov* bruker i sin tur 3 ganger flere timer pr uke enn brukere med *middels/store bistandsbehov* (14,82 t versus 4.97 t pr uke).

Forholdstallet mellom bruken hos dem med omfattende bistandsbehov versus dem med noe/avgrenset bistandsbehov, er i forholdet 8:1. Folkelig uttrykt går det i gjennomsnitt 8 'lettere' brukere 67 år+ på 1 'tung' bruker. For undergrupper vil forskjellene igjen være vesentlig større. Analyser som bare baserer seg på antall brukere uten å ta hensyn til den store variasjonen i bruksomfang hos ulike brukere, vil ha utsikt til å bære betydelig galt av sted. Derfor må pleietyngde og hjelpebehov og dermed ressursbruk på gruppe-individnivå få innvirkning på innretningen av våre analyser.

Tabell 2.13 Oversikt over antall brukere av heimebaserte tjenester 67 år+ og bruken i timeverk pr uke, antall årsverk og årsverk per bruker etter grad av bistandsbehov i 3 grupper. Antall brukere, timer per uke, sum uketimeverk, årsverk, andel årsverk og årsverk per bruker 2010.

Bistandsbehov	Antall brukere	Timer pr uke	Sum uketimeverk	Årsverk	Andel årsverk	Årsverk pr bruker
1. noe/avgrenset	54.978	1,87	102.839	4.553	21,17	0,08
2. middels/store	41.179	4,97	204.652	9.063	42,14	0,22
1.+2.	96.157	3,20	307.491	13.616	63,31	0,14
3. omfattende	120.25	14,82	178.205	7.891	36,69	0,66
Alle	108.182	4,49	485.696	21.507	100	0,20

Kilde: Beregninger på grunnlag av SSB/Gabrielsen et al 2011, tabell 6.7. og 6.11.

Brukere med *middels/store bistandsbehov*, brukte 42 pst av årsverkene i de heimebaserte tjenester til brukere 67 år+ i 2010, og representerte i alt ca. 41.000 brukere eller 38 pst av alle brukere 67 år+, jfr tabell 2.14.

Samtidig var det slik at brukere med *omfattende bistandsbehov* brukte 37 pst av ressursene i de heimebaserte tjenestene til eldre, mens de utgjorde bare 11 pst av brukerne. Det forholdet gjenspeiler seg således i ressursbruken per bruker.

Mens de eldre 67 år+ i gjennomsnitt brukte 0,20 årsverk per bruker i gjennomsnitt i 2010, brukte eldre med omfattende bistandsbehov 0,66 årsverk, jfr tabell 2.13. Som vi har vist annet sted (Brevik 2012, NIBR-notat 2012:106) for brukere under 67 år, varierer også bruken internt i denne eldre behovs-gruppa betydelig. Brukere med *middels/store bistandsbehov* brukte imidlertid i gjennomsnitt 1/3-del av hva dem med *omfattende behov* gjorde, eller 0,22 årsverk.

Majoriteten har et svært lavt forbruk, idet 51 pst (55.000 personer) av brukerne av heimebaserte tjenester 67 år+, bruker i gjennomsnitt bare 0,08 årsverk pr bruker – jfr tabell 2.13 - eller jevnt over 1-2 timer per uke.

Om vi slår sammen brukere med noe/avgrenset bistandsbehov med brukere med middels/stort bistandsbehov, bruker disse 96.000 brukerne 67 år+ i gjennomsnitt 0,14 årsverk, jfr tabell 2.13. Det er omtrent det samme som vi fant for bruken i denne grupperingen av bistandsbehov blant brukere 18-66 år *bosatt i private boliger* (46.000 personer) i 2010.³²

2.7.2.2 Brukere av heimebaserte tjenester under 67 år

Slik det går fram av tabell 2.14, varierer ressursbruken i heimebaserte tjenester også blant brukere 18-66 år svært mye med grad av bistandsbehov. Og det er radikale skiller mellom de tre nivåene for grad av bistandsbehov, i det brukere med middels/større bistandsbehov i gjennomsnitt bruker vel 4 ganger så mange timer pr uke enn brukere med noe/avgrenset bistandsbehov (9,43 t. versus 2,19 t. pr uke – jfr tabell 2.14).

Og brukere med omfattende bistandsbehov bruker i sin tur i gjennomsnitt over 5 ganger flere timer pr uke enn brukere med middels/store bistandsbehov (51,02 t., versus 9,43 t. pr uke). Forholdstallet mellom bruken hos dem med omfattende bistandsbehov versus dem med noe/avgrenset bistandsbehov, er i forholdet 23:1. Det går mao i gjennomsnitt 23 'lettere' brukere på 1 'tung' bruker. For ulike undergrupper vil forskjellene igjen være vesentlig større.

Tabell 2.14 Oversikt over antall brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år og bruken i timeverk pr uke, antall årsverk og årsverk per bruker etter grad av bistandsbehov i 3 grupper. Antall brukere, timer per uke, sum uketimeverk, årsverk, andel årsverk og årsverk per bruker 2010.

Bistandsbehov	Antall brukere	Timer pr uke	Sum uketimeverk	Årsverk	Andel årsverk	Årsverk pr bruker
1. noe/avgrenset	29.589	2,19	64.758	2.857	7,11	0,1
2. middels/store	24.919	9,43	235.107	10.377	25,82	0,42
3. omfattende	11.969	51,02	610.683	26.955	67,07	2,3
Alle	66.477	13,91	910.548	40.189	100	0,6

Kilde: Beregninger på grunnlag av SSB/Gabrielsen et al 2011, tabell 6.7. og 6.11.

Brukere med noe/avgrenset/middels/store bistandsbehov utgjør 82 pst av brukerne under 67 år (54.500 personer), men bruker 33 pst av årsverkene i de heimebaserte tjenester til brukere under 67 år. Samtidig bruker brukere med omfattende bistands-

³² I denne sammenhengen disponerer vi ikke data for brukere 67 år+ der vi kan skille mellom brukerne etter type bosted, dvs data er basert på publiserte data fra SSB. I vår tidligere analyse av brukere 18-66 år fant vi at brukere med noe/avgrenset pluss middels/stort bistandsbehov brukte 0,67 årsverk når de bodde i kommunal bolig og 0,16 årsverk per bruker når de bodde i ordinære private boliger. *Majoriteten av både eldre og yngre brukere uten omfattende bistandsbehov ser ut til jevnt over å bruke det samme* (Brevik, NIBR-notat 2012:106, tabell 3.6).

behov 67 pst av ressursene i de heimebaserte tjenestene til eldre, mens de utgjør bare 18 pst av brukerne.

Det forholdet gjenspeiler seg i ressursbruken per bruker. Mens bruker under 67 år i gjennomsnitt brukte 0,6 årsverk per bruker i 2010, brukte de med omfattende bistandsbehov 2,3 årsverk. Som vi har vist annet sted (Brevik 2012, NIBR-notat 2012:106) for brukere under 67 år, varierer også bruken internt i denne behovsgruppa betydelig.

Nesten halvparten (45 pst eller 29.589 brukere) av brukerne under 67 år er brukere med *noe/avgrenset bistandsbehov* og de bruker 0,10 årsverk per bruker – eller omtrent på samme nivå som for brukere 67 år+ i samme behovsgruppe eller 0,08 årsverk per bruker per år³³, jfr tabell 2.13.

Når brukere med *middels/stor bistandsbehov* under 67 år bruker dobbelt så mye pr brukere 67 år+ i samme behovsgruppe (0,42 årsverk versus 0,22 årsverk, jfr tabell 2.13 og tabell 2.14), skyldes det vesentlig høyere bruk blant dem under 67 år som bor i kommunale boliger (0,67 årsverk per bruker her i gjennomsnitt, jfr tabell 2.19 i kap 2.8). Som tidligere nevnt, mottar den store majoriteten av både eldre og yngre brukere som ikke har omfattende bistandsbehov, jevnt over hjelp i samme omfang, jfr tabellene 2.13 og 2.14.

Når det gjelder brukere med *omfattende bistandsbehov*, bruker imidlertid brukere under 67 år radikalt mer per bruker enn de eldre i denne gruppa. Mens vi her har vist at eldre bruker med omfattende bistandsbehov (12.000 brukere) bruker 0,66 årsverk i gjennomsnitt, brukte brukere under 67 år med omfattende bistandsbehov (12.000 brukere) i gjennomsnitt 2,3 årsverk per bruker eller 3,5 ganger mer enn en eldre bruker karakterisert på denne måten. Dette er det imidlertid en rekke reelle forklaringer på dette, bl.a. både type og grad av helseproblemer og tilgang på privat omsorg.

2.7.2.3 Oversikt over samla bruk og brukere etter grad av bistandsbehov

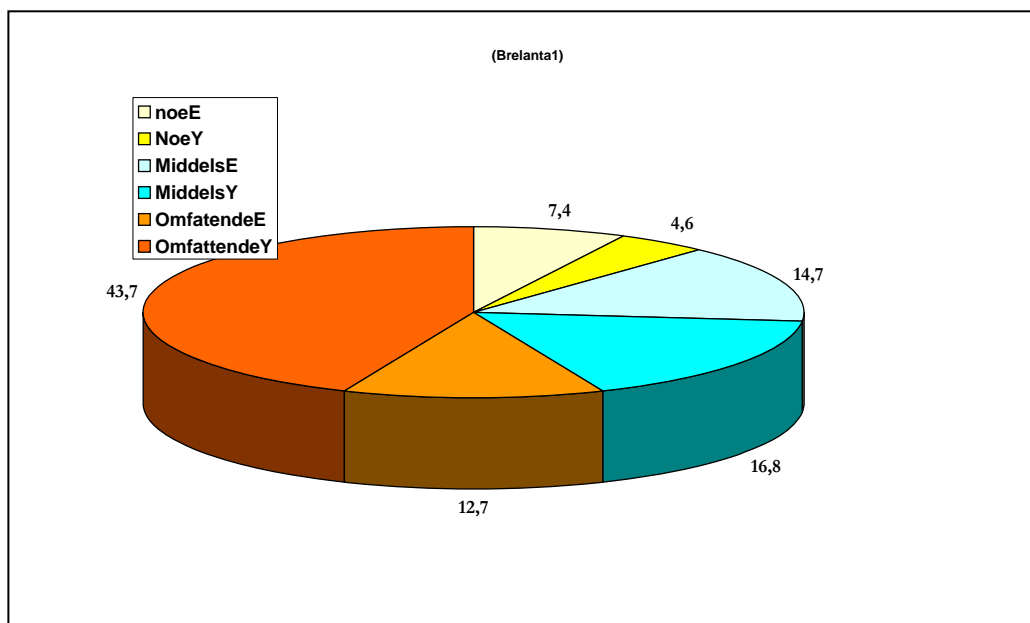
Vi gir her en samlet oversikt over hvordan ressursbruken i heimebaserte tjenester fordeler seg etter grad av funksjonstap for brukere under og over 67 år under ett. Hele 56 pst eller ca 35.000 av de 61.700 årsverkene gikk til brukere med omfattende bistandsbehov, jf. figur 2.4. Antall brukere med omfattende bistandsbehov utgjorde imidlertid bare 13,7 pst av samtlige brukere, jf figur 2.6, eller 24.000 av totalt vel 174.000 brukere i 2010.

Brukere under 67 år med omfattende bistandsbehov brukte alene 44 pst av samtlige ressursene i de heimebaserte tjenesten i 2010, jfr figur 2.5, eller 27.000 årsverk. Det er vesentlig mer enn hva de 108.000 brukerne av heimebaserte tjenester 67 år+ brukte til sammen – noe som i alt utgjorde 21.500 årsverk, jfr tabell 2.13.

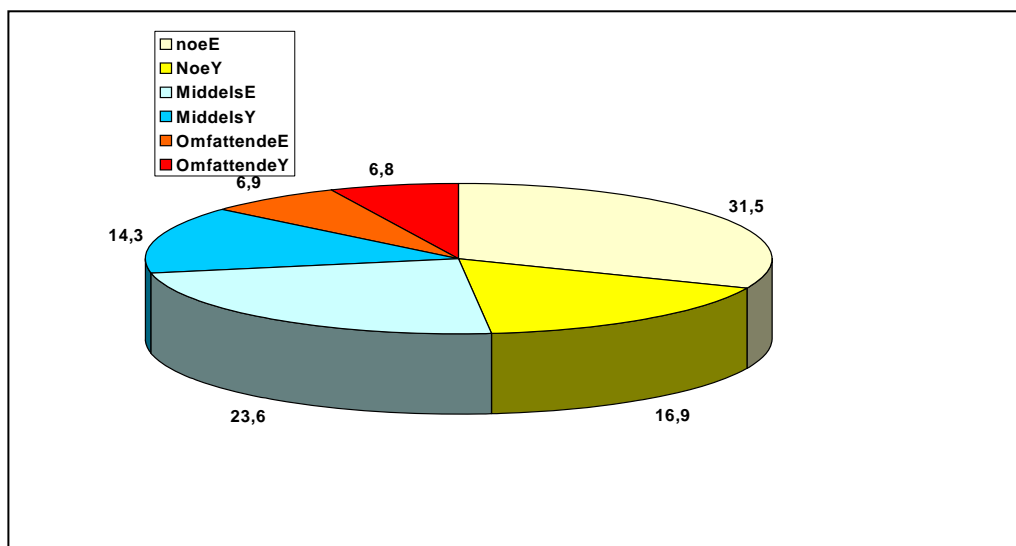
---

³³ Målt i brukerretta timer per uke dreier det seg om 1,87 timer per uke versus 2,19, jfr tabell 2.13 og 2.14.

Figur 2.5 Fordeling av årsverk i de heimebaserte tjenestene etter grad av funksjonstap og mellom brukere under 67 år (Y) og brukere 67 år+ (E) i 2010. Antall årsverk i alt=61.696. Beregninger Brelanta 2014, på grunnlag av SSB 2011

Figur 2.6 Fordeling av antall bruker av heimebaserte tjenester etter grad av funksjonstap og mellom brukere under 67 år (Y) og brukere 67 år+ (E) i 2010. Antall brukere i alt =174.659. Beregninger, Brelanta 2014 på grunnlag av SSB 2011 (Brelanta2)

På bakgrunn av dette bildet blir det i ressursammenheng viktigere å få grep om bruken hos *brukere under 67 år med omfattende bistandsbehov* enn å få mål på hva den eldre befolkningen bruker av ressurser i de heimebaserte tjenestene.

På den andre sida brukte brukere med noe/avgrenset bistandsbehov eller henimot halvparten (48,3 %) av brukeren i 2010 - eller 85.000 personer - *bare 12 pst av ressursene i de heimebaserte tjenestene i 2010*, eller 7.400 årsverk, jf. figur 2.5 og 2.6. Dette siste er det svært viktig å være klar over. I ressursammenheng er det derfor analysemessig lite hensiktsmessig å nytte *antall brukere* av heimebaserte tjenester til mål for noe som helst.

2.8 Årsverk per bruker – fra gjennomsnitt til bruk etter bistandsbehov og boform

Hensikten med dette avsnittet er å vise hvordan gjennomsnitt for bruk av heimebaserte tjenester tilslører de faktiske forholdene. Avsnittet har således også et pedagogisk formål.

2.8.1 Noen resultater basert på grove gjennomsnitt

2.8.1.1 Innledning

Som nevnt innledningsvis, har det blitt hevdet at brukere under 67 år på alle nivå for bistandsbehov i gjennomsnitt mottar flere timer hjelp per uke enn brukere 67 år+ på de samme nivåene for bistandsbehov. Også vi har så langt vist at det er slik, jfr tabell 2.13 og 2.14. Likevel gir disse gjennomsnittstallene et tilslørende og til dels en sterkt feilaktig beskrivelse av de faktiske forhold. Det vil vi dokumentere her.

Formålet med å gå gjennom dette på nytt her, er å illustrere hvordan en kan komme til misvisende konklusjoner i forhold til den store majoritet av brukere fordi en ikke undersøker tilstrekkelig, dvs når en ikke evner å komme seg bakenfor gjennomsnittstall. Og som ledd i denne pedagogikken, starter vi med å presentere resultater av beregninger der en nytter grove gjennomsnitt.

2.8.1.2 Årsverk per bruker under og over 67 år

Slik det går fram av tabell 2.15, utgjorde brukerne 18-66 år 37 pst av samtlige 173.00 brukere av heimebaserte tjenester 18 år+ i 2010. men de brukte til gjengjeld 65 pst av årsverkene. En beregning av antall årsverk per bruker gir da 0,6 årsverk blant brukere 18-66 år, mot 0,2 årsverk blant brukere 67 år+. På et sådant analysenivå kan en trekke den konklusjon at yngre brukere mottar 3 ganger så mange tjenester per person som brukere 67 år+.

Tabell 2.15 Andel og antall brukere av heimebaserte tjenester og årsverk per bruker. Fordeling etter alder. 2010. Kilde: tabell 2.13 og 2.14 her.

Alder	Andel og antall brukere		Andel og antall årsverk		Årsverk pr bruker
	Andel-pst	Antall	Andel-pst	Antall	
- 18-66 år	37	(64.850)	65	(39.100)	0,60
- 67 år +	63	(108.175)	35	(21.500)	0,20
Alle	100	173.025	100	(60.600)	0,35

De fleste vil imidlertid bevege seg ut over slike enkle beregninger og bringer f. eks inn grad av bistandsbehov for å avklare hvordan det virker inn på ressursbruken, dvs er det forskjell mellom yngre og eldre brukere når bistandsbehovet er det samme, dvs slik sett under ellers like vilkår?

2.8.1.2 Årsverk per bruker under og over 67 år etter grad av bistandsbehov

Når vi bringer inn grad av bistandsbehov, nyanseres bildet en god del. På ethvert av disse tre hovedinndelingene i IPLOS av grad av bistandsbehov, mottar imidlertid brukere 0-66 år flere timer per uke enn brukere 67 år+, jfr. tabell 2.16.

Det gjelder rimeligvis i liten grad brukere med små bistandsbehov (noe/avgrenset bistandsbehov). Men når bistandsbehovene tiltar, øker forskjellene mellom yngre og eldre brukere i bruk av ressurser som gjennomsnitt for disse nivåene. For brukere med middels/store bistandsbehov mottok brukere 18-66 år i 2010 nesten dobbelt så mange timer per uke som personer 67 år+ i denne behovskategorien, respektive 9,4 t. og 5 t., jfr tabell 2.16.

Tabell 2.16 Antall brukerretta timer per uke i heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov. Brukere under og over 67 år. 2010. Kilde: Tabell 2.13 og 2.14 her - IPLOS 2010, SSB 2011.

Antall brukerretta timer pr uke i praktisk bistand og heimesykepleie:				
	Under 67 år		67 år og eldre	
Bistandsbehov :	Timer pr uke	Forholdstall	Timer pr uke	Forholdstall
1. Noe/avgrenset	2,2	1	1,9	1
2. Middels/store	9,4	: 2,9	5,0	: 2,7
3 Omfattende	51,0	: 23	14,8	: 7,9
Gjennomsnitt	13,9 t.		4,5 t.	
(Alle)	(66.500)		(108.200)	

For brukere med omfattende bistandsbehov mottok brukere 66 år+ 14,8 timer per uke i 2010, mens brukere 18-66 år ble tildelt 51 timer, eller 3,4 ganger så mye. Dette er svært mye. Og en skal være ganske naiv eller kunnskapsløs for å utlegge dette som en *forfordeling* av yngre brukere i forhold til eldre. Et slikt resultat burde heller lede til at en søkte å komme seg bak disse radikalt store umiddelbare forskjellene.

I en rapport fra Fafo på oppdrag fra KS fra 2012, jfr omtale innledningsvis i kap 2.1.1 og 2.7.1.1 her, slår en imidlertid fast og legger til grunn for sine analyser at ”Unge brukere tildeles ofte store ressurser. Statistikk over antall tildelte timer hjemmesykepleie og praktisk bistand i 2011 viser også at samtlige brukere av hjemmetjenester i aldersgruppene under 67 år, uavhengig av bistandsnivå, lå over det gjennomsnittlige antall tildelte timer for brukergruppen generelt. Dette innebærer at eldre over 80 år ble tildelt færre timer enn yngre brukere, selv om bistandsbehovet var likt” (op. cit. s 128)³⁴. Men Fafo går ikke videre på dette, men nøyer seg med å gjengi gjennomsnitt fra publiserte standard-tabeller fra SSB.

Vi skal imidlertid her gå videre og vise hvor *misvisende dette gjennomsnittsbildet er*. Men først viser vi hvordan ulikheter i timeverk mellom grupper etter bistandsbehov fordeler seg mellom yngre og eldre brukere.

Når vi slår sammen brukere med noe/avgrenset/middels/stort bistandsbehov til en gruppe - brukere med ’store/middels/noe bistandsbehov’ - viser tabell 2.17 at brukere i denne gruppa ble tildelt 0,24 årsverk i alderen 18-66 år, mot 0,14 årsverk blant brukere 67 år+, mao et vesentlig høyere ressursbruk blant de yngste. Blant dem med omfattende bistandsbehov, er forskjellene for øvrig like store som vist i tabell 2.17, dvs 2,34 årsverk per bruker 18-66 år mot 0,66 årsverk per bruker 67 år+.

³⁴ Gatun H. et al, *Hvordan fordele omsorg. Utfordringer med å prioritere mellom eldre og yngre brukere*. Fafo-rapport 2012:62

Tabell 2.17 Andel brukere, andel årsverk og årsverk per bruker i heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov. Fordeling etter alder. 2010

Grad av bistandsbehov/ alder	Andel brukere Prosent	Andel årsverk Prosent	Årsverk per bruker
18-66 år :			
- Store/ middels / noe	83	32	0,24
- Omfattende	17	68	2,34
Alle	(100)	(100)	
67 år+ :			
- Store/ middels / noe	89	63	0,14
- omfattende	11	37	0,66
Alle	(100)	(100)	

Som alt angitt, ønsker vi imidlertid å gå videre og se på andre fordelinger av disse gjennomsnittsgrupperingene. Og vi splitter først brukerne innefor de kategoriene vi alt har nyttet, dvs etter om de bor i kommunale boliger eller i ordinære private boliger, og etter hvor mange som bor i de ulike boformene. Når vi bringer inn boform, trer et noe annet bilde fram.

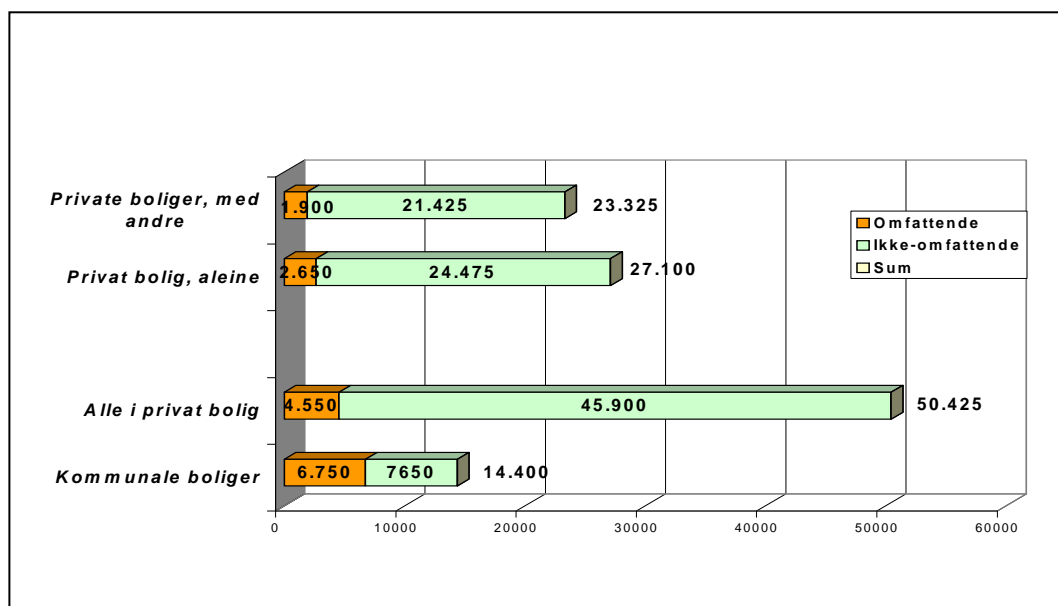
2.8.2 Fordeling av ressursbruk blant brukere under og over 67 år etter grad av bistandsbehov og boform

2.8.2.1 Omfang av brukere 18-66 år etter form

SSB har så langt ikke publisert data om brukere av heimebaserte tjenester etter boform. Vi har imidlertid fått utført spesialutkjøringer av data fra SSB der brukerne og kjennertegn ved brukerne av heimebaserte tjenester er fordelt etter om brukerne bor i kommunale eller ordinære private boliger. Først vil vi vise hvordan brukerne fordeler seg etter boform, husholdstype og boform i 2010.

Av figur 2.7 går det fram at 50.425 brukere av heimebaserte tjenester bodde i ordinære private boliger, mens 14.400 bodde i kommunale, dvs at majoriteten, eller 78 pst av brukerne bodde i ordinære private boliger.

Figur 2.7 Antall brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter boform og etter om en har omfattende bistandsbehov eller ikke, 2010. Absolutte tall.
Kilde: IPLOS 2010, SSB 2011 (FFOHus4)

Vi legger også merke til at en betydelig del av alle med omfattende bistandsbehov (11.300) bor i private boliger, dvs 4.550 personer, jfr figur 2.7, eller 40 pst av disse. Og dessuten var det faktisk slik at 2.650 bodde slik aleine, dvs at nærmere 6 av 10 av dem bor aleine. Det vil bl.a. måtte bety et vesentlig større behov for offentlige tjenester. Husholdssituasjon og tilgang på private omsorg er imidlertid ikke uvesentlig når en skal vurdere omfanget av bruken av offentlige tjenester.

2.8.2.2 Omfang i bruk av heimebaserte tjenester blant brukere 18-66 år med store/middels/noe bistandsbehov etter boform

Den store og sentrale målgruppen målt ved antall brukere er brukere uten omfattende bistandsbehov. Slik det går fram av tabell 2.18 består 7 av 10 (71 %) brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år av personer uten omfattende bistandsbehov bosatt i ordinære private boliger, eller 45.900 brukere i 2010, jfr tabell 2.18. I tillegg bodde 12 pst av disse i kommunale boliger. Da er vi oppe i 83 pst av samtlige brukere 18-66 år. Den *store majoriteten* av brukere uten omfattende bistandsbehov bor mao privat.

I tillegg var det 96.150 brukere 67 år+ uten omfattende bistandsbehov – eller 89 pst av alle brukere 67 år+ - bosatt enten privat eller i kommunale boliger, hvor den langt overveiende delen bor privat. Det er brukere med noe/middels/store bistandsbehov som dominerer både blant yngre og eldre brukere. Og de aller fleste bor i ordinære private boliger

Vi legger videre merke til at blant samtlige brukere 67 år+ (96.150 brukere) med noe-/middels/store bistandsbehov i gjennomsnitt ble ytt 0,14 årsverk per bruker i 2010, mens det blant brukere 18-66 år i samme behovsgruppe ble ytt 0,16 årsverk per bruker, eller i gjennomsnitt omtrent *det samme*. Og for dem av disse som bodde aleine (slik for øvrig majoriteten av de eldre gjør), var innsatsen presist den samme, dvs 0,14 års-

verk per bruker per år. *Forskjellene er ubetydelige mellom aldersgrupperingene for den store majoriteten av brukere.*

Til det føyer seg at den store majoriteten av brukerne av heimebaserte tjenester 18 år+ befinner seg blant disse brukerne, idet de samlet utgjorde 82 prosent (45.900 + 96.150 av i alt 173.025 brukere i alt) av samtlige brukere av heimebaserte tjenester i 2010. *Den store majoriteten synes å ha et svært likt bruk når vi ser bort fra dem med omfattende bistandsbehov.* Denne observasjonen kan ikke understrekes sterkt nok.

Tabell 2.18 Andel brukere av heimebaserte tjenester med ikke-omfattende bistandsbehov etter boform samt årsverk per bruker 2010. Kilde: NIBR-notat 2012:106, tabell 3.6. og tabell 2.13. i dette kapitlet.

Store / middels / noe bistandsbehov	Antall/andel av alle 18-66 år		Årsverk per bruker
	Antall	Andel av alle – pst	
Boform			
I privat bolig	(45.900)	71	0,16
- Aleine privat	(24.475)	38	0,18
- Sammen privat	(21.425)	33	0,14
I kommunal bolig	(7.650)	12	0,67
Sum alle her 18-66 år	(53.550)	83	
Samtlige 18-66 år	64.825	100	
Alle 67 år +	96.150	(89 % av alle)	0,14

Når vi korrigerer for boform, finner vi at gjennomsnittsforkbruken i denne behovsgruppa differensieres. Mens disse i gjennomsnitt brukte 0,24 årsverk i gjennomsnitt (jfr tabell 2.18 eller nesten dobbelt så mye som for brukere 18-66 år), viser splittingen etter boform at gjennomsnittet er 0,16 årsverk per bruker per år når en bor i privat bolig, mot 0,67 årsverk blant beboere i kommunale boliger. Beboere i kommunale boliger har jevnt over større hjelpebehov innenfor samme statistiske kategori og drar gjennomsnittet sterkt opp. Denne effekten avdekkes ved den analysen vi har gjennomført her.

2.8.2.3 Omfang i bruk av heimebaserte tjenester blant brukere 18-66 år og 67 år+ med omfattende bistandsbehov etter boform

Vi har allerede vist at brukere med omfattende bistandsbehov bruker radikalt mer per person enn de øvrige brukerne, i det brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov i gjennomsnitt mottok 2,3 årsverk per person i 2010. jfr tabell 2.14.

Men også blant disse er imidlertid variasjonene i ressursbruk store etter hvordan en bor. Slik det går fram av tabell 2.20, mottok slike brukere bosatt i kommunale boliger 2,8 årsverk i 2010 mot 1,65 årsverk per bruker 18-66 år blant brukere med omfattende bistandsbehov bosatt i private boliger. Når innsatsen blant dem av i denne behovskategorien bosatt i kommunale boliger, er 70 prosent høyere per person sammenliknet med gjennomsnitt hos dem som bor i ordinære private boliger, må det vise

tilbake til jevnt over større hjelpebehov. Behovskategorien 'med omfattende bistandsbehov' inneholder brukere med store variasjoner i faktiske behov.

Noe av forskjellen kan imidlertid også forklares med tilgang på privat omsorg. Når brukere i private boliger som bor aleine, bruker omlag 50 pst mer per år enn dem som bor sammen med andre, skyldes det neppe at de førstnevnte har mer omfattende bistandsbehov – sannsynligvis det motsatte – men at tilgangen på privat omsorg reduserer behovet for bistand fra det offentlige.

Tabell 2.19 *Brukere med omfattende bistandsbehov*. Antall, andel av alle samt årsverk per bruker etter boform. 2010. Antall og (andel) brukere samt årsverk per bruker. Kilde: NIBR-notat 2012:106, tabell 3.6. og tabell 2.14. i dette kapitlet

Med omfattende bistandsbehov	Antall		Årsverk per bruker
	Antall	Andel	
Boform			
Alle 18-66 år i privat bolig	4.550	40	1,65
- Aleine privat	2.650	(23)	1,93
- Sammen privat	1.900	(17)	1,25
Alle 18-66 år i kommunal bolig	6.750	60	2,80
Alle 18-66 år	(11.300)	(100)	2,34
Alle 67 år +	12.025		0,66

Brukere 67 år+ med omfattende bistandsbehov brukte samlet (dvs slike bruker bosatt både i kommunale og private boliger)³⁵ i gjennomsnitt 0,66 årsverk per bruker i 2010. Som vi snart skal vise, vil det være nokså forhastet å konkludere med at disse eldre brukerne får langt mindre enn yngre brukere og at de yngre brukernes langt høyere bruk går på bekostning av de eldre. Vi må f. eks. gå ut fra at en god del av de ca 12.000 brukerne 67 år+ med omfattende bistandsbehov var bosatt i kommunale boliger med heldøgns pleie og omsorg³⁶, dvs at slike boliger både omfattes yngre og eldre brukere. Og det er lite rimelig å anta at brukere i slike boliger diskrimineres i forhold til alder ved tildeling av hjelp.

³⁵ Vi har ikke opplysninger om brukere 67 år+ etter boform fordi disse ikke er publisert av SSB. Og de data vi har om dette for brukere under 67 år er baserte på egen spesialkjøring av IPLOS-data for oss fra SSB.

³⁶ I følge KOSTRA var det i 2010 bosatt 10.030 personer 67 år i kommunale boliger med heldøgns pleie- og omsorg. Sjøl om det siste er noe annet enn kategorien 'omfattende bistandsbehov' i IPLOS, må vi gå ut fra at mange eldre som har opphold i slike boliger samtidig har omfattende bistandsbehov.

2.8.2.4 Omfang i bruk av heimebaserte tjenester blant brukere 18-66 år og 67 år+ med omfattende bistandsbehov samt brukere under den statlige Toppfinansieringsordningen

Vi har tidligere foretatt beregninger av omfanget av samlede driftskostnader, dvs det staten yter gjennom *Toppfinansieringsordningen til ressurskrevende brukere* pluss det som forøvrig ytes fra kommunen, både før og etter innslagspunktet. På grunnlag av denne har vi så beregnet hvor mange årsverk i alt som gikk til brukere med omfattende bistandsbehov under *Toppfinansieringsordningen*, dvs 22.396 årsverk i alt, jfr tabell 2.20. Denne beregningen har imidlertid status som *foreløpig*³⁷.

Vi har så tatt for oss alle brukere 18-66 år med heimebaserte tjenester og som hadde omfattende bistandsbehov, dvs i alt 11.300 brukere, jfr tabell 2.20. Her skiller vi mellom brukere 18-66 år under og utenfor den statlige Toppfinansieringsordningen. Vi har tidligere beregnet at det i 2010 gikk 24.406 årsverk i heimebaserte tjenester til brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov, jfr NIBR-notat 2012:106. Sum årsverk minus årsverk til brukere under *Toppfinansieringsordningen* gir 4.102 årsverk til *øvrige brukere med omfattende bistandsbehov*, og som omfatter 5.672 brukere, jfr tabell 2.20.

Tabell 2.20 Heimebaserte tjenester til brukere 18-66 år og 67 år+ med omfattende bistandsbehov. Antall brukere, antall årsverk og årsverk per bruker. Antall brukere, antall årsverk og årsverk pr bruker.2010.

Brukere 18-66 år/67 år+	Omfattende bistandsbehov		
	Antall brukere	Bruk i Årsverk	Årsverk pr bruker
- Under Toppfinansieringen	5.728	22.396*)	3,91
- Øvrige med omfattende bistandsbehov	5.672	4.012	0,73
Alle 18-66 år med omfattende bistandsbehov	11.300	26.406	2,34
Alle 67 år+ m. omfattende bistandsbehov	12.025	7.900	0,66

Det gir som resultat at mens brukere med omfattende bistandsbehov i gjennomsnitt nyttet 2,34 årsverk per person i 2010, mottok brukere med omfattende bistandsbehov under *Toppfinansieringsordningen* 3,91 årsverk per bruker. De øvrige brukerne 18-66 år med omfattende bistandsbehov mottok i følge vår beregning 0,73 årsverk per bruker per år, jfr tabell 2.20.

³⁷ De foreløpige resultatene av denne analysen er gjengitt i et upublisert notat av 13.5 2012: *Alternative mål for omfattende bistandsbehov*. Her beregnet vi at samlede brutto driftskostnader knyttet til 5.728 brukere under den statlige *Toppfinansieringsordningen* til sammen var 13,454 milliarder. Det statlige bidraget under *Toppfinansieringsordningen* var 4,350 milliarder. Resten ble finansiert av kommunene. Med utgangspunkt i beregninger på grunnlag av KOSTRA av brutto driftskostnader per årsverk, kunne vi så beregne hvor mange årsverk i kommunal pleie- og omsorg som var knyttet til de 5.728 brukeren under *Toppfinansieringsordningen*. Resultatet var 22.396 årsverk som i ga 3,91 årsverk per bruker i gjennomsnitt i 2010.

Det siste er bare ubetydelig mer enn hva brukere 67 år+ med omfattende bistandsbehov mottok i 2010, dvs. 0,66 årsverk, jfr tabell 2.20. Dette viser hvor galt det kan bære av sted når en nøyer seg med gjennomsnittsberegninger. Når vi holder de svært hjelpetrengende under *Toppfinansierings-ordningen* utenfor beregningen, trer et mer normalisert bilde fram. Det er *den usedvanlige høye bruken innen en liten minoritet av brukere* som 'velter' alle øvrige gjennomsnittsberegninger. Når vi korrigerer for dette, gjenstår små variasjoner mellom store grupper av yngre og eldre brukere. Det på samme måte som vi alt har vist for brukere med ikke-omfattende bistandsbehov.

2.8.3 Oppsummering - hovedoversikt over antall og andel brukere etter alder og boform samt årsverk pr bruker.

Vi skal til slutt gi en samlet oversikt over årsverksbruken i heimebaserte tjenester for ulike grupper av brukere samt antall brukere. Resultatet går fram av tabell 2.21.

Tabell 2.21 Oppsummering - hovedoversikt over antall og andel brukere etter alder og boform samt årsverk pr bruker. 2010.

	Alder	Antall	Andel av alle - pst	Årsverk per bruker
<i>Uten omfattende bistandsbehov:</i>				
1. I privat bolig	18-66 år	45.900	26,5	0,16
2. Alle	67år +	96.150	55,6	0,14
3. I kommunal bolig	18-66 år	7.650	4,4	0,67
<i>Med omfattende behov:</i>				
4 Alle under 67 år	18-66 år	11.300	6,5	2,34
- Under Toppfinansieringsordning		5.672	3,3	3,91
- Uten toppfinansiering		5.728	3,3	0,73
5. Alle 67 år +	67 år +	12.025	7,0	0,66
Alle		173.025		

Tabell 2.21 viser at det for den store majoriteten av brukere uten omfattende bistandsbehov - både blant yngre og eldre, er små variasjoner i ressursbruken per capita.

Og ut fra omfanget i bruk kan brukerne i hovedsak deles inn i 3 grupper :

Tabell 2.22 Oppsummering – inndeling av brukeren i 3 grupper:

1. **Hoveddelen** av brukerne: alle 18-66 år i privat bolig + alle 67 år + **uten omfattende bistandsbehov** utgjorde: **82 pst** av alle brukerne. Disse brukte beskjedne **1/7-årsverk per bruker per år**.
2. **En mindre del**: **15 pst** som besto av brukere:
  - 18-66 år **med omfattende bistandsbehov** utenfor *Toppfinansieringsordn.* (3,3 %)
  - 18-66 år **uten omfattende bistandsbehov i kommunale boliger** (4,4 %)
  - 67 år+ **med omfattende bistandsbehov** (7,0 %)
    - Disse brukte i gjennomsnitt **2/3-dels årsverk per bruker per år**.
3. **Resten, en minoritet**: **3 pst** (5.762 brukere) av alle brukere under 67 år som befant seg under *Toppfinansieringsordningen*, brukte: **3,9 årsverk per bruker per år**.

Hovedkonklusjonen er for det første at brukere 67 år+ med noe/avgrenset/middels/stort bistandsbehov i gjennomsnitt bruker 0,14 årsverk per år, eller omtrent det samme (0,16 årsverk) som vi fant for brukere i denne grupperingen etter bistandsbehov som blant brukere 18-66 år bosatt i private boliger i 2010.

Disse utgjorde respektive 96.000 og 46.000 brukere, eller 82 pst av samtlige brukere 18 år+ i 2010. Den store majoriteten – gammel som yngre – har en jevnt over en liten og svært lik bruk av ressurser i de heimebaserte tjenestene.

For det andre består *en mindre del av brukerne* (15 %) av (a) personer 18-66 år med omfattende bistandsbehov utenfor *Toppfinansieringsordningen*, (b) personer 18-66 år uten omfattende bistandsbehov i kommunale boliger samt (c) eldre med omfattende bistandsbehov. Hver av disse brukerne mottok jevnt over 2/3 årsverk hver i 2010, dvs var svært like i sin bruk.

Til slutt her står vi tilbake med en antallsmessig *liten majoritet* brukere (3,3 pst av alle), men med et uforholdsmessig høyt bruk av heimebaserte tjenester per capita. Og det gikk således 24 ordinære majoritetsbrukere 18-66 år på 1 bruker under *Toppfinansieringsordningen* (forholdstall: 3,91:0,16=1 : 24).

For øvrige er det egentlig svært små forskjeller mellom samtlige brukere av heimebaserte tjenester under og over 67 år når vi holder utenfor de 5.700 brukerne (eller 3,3 pst) brukere med omfattende bistandsbehov under *Toppfinansieringsordningen*.

Anføringene og antakelsene om at brukere under 67 år er forfordelt i de heimebaserte tjenestene i forhold til eldre, vil etter vår vurdering jevnt over måtte reduseres til forskjellene i bruk mellom brukere under *Toppfinansieringsordningen* og samtlige øvrige 97 pst av brukerne av heimebaserte tjenester. Bruken blant de sistnevnte er etter vår vurdering for ingen gruppe påfallende stor. Det er nødvendigheten av den omfattende bruken blant en liten minoritet svært tung funksjonshemmede som det eventuelt gjenstår å gå gjennom og drøfte. Derfor blir det så viktig å skille mellom behovsgrupper i stedet for å floke slike spørsmål til ved bruk av gjennomsnitt.

Til slutt må vi anføre at de resultater som her er lagt fram, viser hvor svært galt det kan bære av sted når en baserer seg på gjennomsnitt. Egne spesialkjøringer av IPILOS-data har hjulpet oss til å komme over dette problemet. Slike analyser er for øvrig så langt vi vet ikke tidligere gjennomført.

3 Om yngre funksjonshemmede som bor hos foreldre

3.1 Om mandatet for prosjektet i forhold til yngre funksjonshemmede som bor hos foreldre

I del-prosjekt b - jfr prosjektbeskrivelsen gjengitt i kap 1 - har vi lagt opp til å beskrive og analysere yngre funksjonshemmede *som bor hos foreldre* og hva kjennetegner dem.

I prosjektbeskrivelsen viser vi til at da dette prosjektet – *Herre i eget Hus*³⁸ - ble etablert ved FFO, ”sto problematikken knyttet til det å *kunne etablere eget hushold sentralt*, noe som går fram av tittelen. Det samme gjelder retten til å få tjenester i egen bolig. I den sammenheng har særlig det å bo sammen med foreldre/andre mot eget ønske, stått sentralt. Retten til egen bolig og hushold som funksjonshemmet har vært viktig.”

Og vi viste til at det å være *'herre i eget hus'* nettopp innebærer ”at eget hushold er etablert. Sammen med det å komme i (fast) lønnet arbeid, er etablering av eget hushold regnet som viktige uttrykk for at ungdommen har oppnådd voksenstatus. For dagens unge skjer dette i en betydelig senere fase av livsløpet enn for bare en generasjon siden. Dagens unge flytter nok kanskje ut av oppvekstfamilien på omtrent samme aldersstadium som tidligere, men første bolig er vanligvis ikke et eget hushold, men et midlertidig ’husvære’ knyttet til utdanning. Den unge disponerer en gjennomgangsbolig, ’bor borte’ fra oppvekstfamilien og mottar borteboerstipend. Den typiske gjennomgangsbolig er ikke fullverdig. Beboerne deler som regel en eller flere fasiliteter som kjøkken, bad eller oppholdsrom. Disposisjonsretten er innskrenket”.

I tilknytning til vurderinger av alder for utflytting fra foreldreheimen for funksjonshemmede, anførte vi at det ville være nyttig med kunnskap om boligsituasjonen for funksjonshemmede der en burde skjelne mellom dem som fortsatt var heimeboende, dvs bodde med foreldre, og dem som bodde i ordinære bolig aleine.

På grunnlag av data fra IPLOS 2010, basert på mottakere av *samtlig kommunale tjenester*, anslo vi den gang at det kunne gjelde ”omlag 6.000 funksjonshemmede 0-49 år som bor sammen med foreldrene, mens det er henimot 17.000 0-49 år som bor sammen med andre i ordinære boliger, uten at det er oppgitt hvilken relasjon bruker-

---

³⁸ I referat fra møte med forskere og FFO høsten 2010 går det fram at dette prosjektet ved FFO skal ”bidra med forslag til endringer i velferdsordninger for funksjonshemmede og kronisk syke som hele livet har behov for bistand i eget hjem. Prosjektet skal vurdere ordninger knyttet til å anskaffe, beholde og bo i egen bolig samt ordninger som regulerer tilgangen til nødvendige tjenester i selvvalgt bolig” (Referat fra møte, FFO, Oslo, den 28.10. 2010.

ne har til disse. Det tyder på at det er et betydelig antall personer som ikke har eller har fått anledning til å etablere eget hushold”.

I arbeidet med delprosjekt b, la vi opp til ”å gjøre rede for hvor mange som bor sammen med foreldre eller andre etter relasjon (sivilstand)” Og vi la videre opp til ”å gjøre rede for kjennetegn ved disse brukerne etter alder, grad av bistandsbehov og eventuelt opplysninger om *sosial fungering, kognitiv svikt og evne til å ivareta egen helsetilstand* (Gruppene A-C i samlemål for bistandsbehov i IPLOS³⁹)”.

I tråd med mandatet starter vi derfor her med å gjøre rede hvor mange brukere av heimebaserte tjenester som bor sammen med foreldre.

3.2 Avklaring av antall brukere av pleie- og omsorgstjenester til heimeboende som bor sammen med foreldre

Vår rapport er basert på brukere av heimebaserte tjenester. Men i IPLOS registreres en rekke andre tjenester til heimeboende mottakere. Disse er gjort rede for i Gabrielsen et al, Rapporter nr 43/2012, SSB 2012, kap 5.

3.2.1 Antall brukere av ulike pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere

3.2.1.1 Alle brukere av ulike pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere samt mottakere av heimebaserte tjenester etter alder

Her går det fram at det i 2011 var i alt 97.223 brukere av ulike *pleie- og omsorgstjenester til brukere som bor heime* (inkludert dem som bor i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål). På den andre siden var det 68.758 mottakere av *heimebaserte tjenester*. Både disse og de øvrige brukerne kunne samtidig være brukere av flere av de nevnte pleie- og omsorgstjenestene, men de her - jfr tabell 3.1. - regnet som *en* bruker. Hvilke tjenester det dreide seg om for brukere under 67 år, og hvor mange det gjelder for den enkelte tjeneste, går fram av tabell 3.3, nedenfor.

---

³⁹ Jfr. Gabrielsen et al.: Pleie- og omsorgstjenestene 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere, SSB Rapport 43/2012, Oslo 2102, Vedlegg A

Tabell 3.1 Antall mottakere av pleie- og omsorgstjenester til heimeboende og antall mottakere av heimebaserte tjenester samt antall mottakere av andre pleie- og omsorgstjenester til brukere som bor heime. 2011. Antall mottakere. Kilde SSB.

Alder	Alle heimeboende mottakere av pleie- og omsorgstjenester	Mottakere av heimebaserte tjenester	Differanse – mottakere av andre pleie- og omsorgstjenester**)
0-49 år	63.277	40.290	22.987
50-66 år	33.946	28.468	5.478
0-66 år	97.223	68.758*)	28.465

Kilde tabell 3.1: Gabrielsen et al 2012, Rapport 43/2012, tabell 5.1 og tabell 6.1.

*) Oppgavene her over antall mottakere av heimebaserte tjenester fra SSB, tab 6.1 avviker marginalt fra våre oppgaver, jfr tabell 2.2, da disse er basert på datautkjøring i juni 2013 og er således revidert i forhold til oppgavene i 2012.

***) De andre øvrige pleie- og omsorgstjenestene til heimeboende – dvs foruten brukere av heimebaserte tjenester, er brukere av trygghetsalarm, personer med avlastning utenfor institusjon, rehabilitering utenfor institusjon, personer med plass i dagsenter og dagopphold i institusjon, personer med støttekontakt samt personer som det ytes omsorgslønn for.

3.2.1.2 Brukere av ulike pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere samt mottakere av heimebaserte tjenester i alderen 0-49 år

Brukere av ulike pleie- og omsorgstjenester

I denne sammenhengen er vi interessert i brukere som bor sammen med *foreldre*. Av disse er nesten samtlige under 50 år. I aldersgruppen 0-49 år var det imidlertid 22.987 brukere som ikke var brukere av heimebaserte tjenester, jfr tabell 3.1 men av en eller flere av de tjenestene som er nevnt i tabell 3.3 nedenfor.

I rapporteringen fra IPLOS i 2011 (Gabrielsen et al 2012) går det i tabell 5.1 fram hvor mange av de 63.277 brukerne 0-49 år av *'pleie- og omsorgstjenester til hjemmeboende'* som bodde sammen med foreldre (eller med øvrige andre/aleine). Det gjaldt 16 prosent av alle 0-49 år, jfr tabell 3.2. Det betyr at det i 2011 var 10.124 brukere av en eller flere kommunale tjenester 0-49 år, inkludert brukere av heimebaserte tjenester, jfr tabell 3.2.

Statistikken i IPLOS om mottakere av pleie- og omsorgstjenester til heimeboende, omhandler alle brukere, også dem som er bosatt i kommunale boliger. Disse må imidlertid holdes utenfor når en prosentuerer andelen med slike tjenester for gruppa som bor sammen med foreldre (fordi en kan ikke samtidig bo i kommunal bolig og med foreldre i ordinære private boliger).

Vi har beregnet at av de 18.589 0-66 år bosatt i kommunale boliger i 2011, var 12.565 i alderen 0-49 år. Således bodde $10.124 / (63.277 - 12.565 * 100) = 20$ pst av *samlige brukere av pleie- og omsorgstjenester* 0-49 i ordinære private boliger med foreldre i 2011. Det er

etter vår vurdering en svært betydelig andel. Men en god del av disse vil imidlertid være under 18 år, jfr tabell 3.3.

For øvrig viser vi til at andel brukere av pleie- og omsorgstjenester 0-49 år synes å ha tiltatt i de seinere år. Mens det i 2011 er 16 pst av brukerne 0-49 år som bor sammen med foreldre, var denne andelen 7 pst i 2009 (Gabrielsen et al, Rapporter 50/2010, SSB. tabell 6.3.⁴⁰)

Tabell 3.2 Brukere av pleie- og omsorgstjenester til heimeboende 0-66 år og brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år. Andel og antall av disse som bor sammen med foreldre. Antall og prosent. Kilde: IPLOS, SSB og tabeller i denne rapporten.

	Beregnet antall brukere som bor med foreldre	Andel som bor med foreldre	Antall brukere i alt
	Antall	Prosent	Antall
Pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere 0-66 år*)			
- 0-49 år	10.124	16 (20)	63.277 (50.712)
- 50-66 år	-	0	
0-66 år	10.124	-	-
Brukere av heimebaserte tjenester blant brukere bosatt i ordinære private boliger			
Under 18 år	1604 ¹⁾		1604
18-49 år	1436 ^{**)}	4,8	29.660 ¹⁾
0-49 år	3040	9,7	31.264
18-66 år	1534 ²⁾	3,0	51.868 ¹⁾
0-66	3.138	5,8	53.472

Referanser i denne rapporten: 1) tabell 2.1 og 2) tabell v4.11.

*) Kilde: Gabrielsen et al, SSB 2012, rapport 43/12., tabell 5.1

**). Ekstrapolering av 1233 brukere 18-49 år som bor med foreldre til 1436, jfr tabell 3.2.

Brukere av heimebaserte tjenester

I følge våre data om brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære private boliger var det i 2011 1.604 brukere av heimebaserte tjenester under 18 år forutsatt at alle brukere i private boliger bor hos foreldre. Dernest var det 1.534 brukere 18-66 år bosatt hos foreldre, hvorav 1.436 i alderen 18-49 år, jfr tabell 3.2.

I alt var det 3.040 brukere av heimebaserte tjenester 0-49 år, eller 9,7 pst av alle i den alderen bosatt i private boliger. Dette er imidlertid under 1/3-del i forhold til samtlige brukere 0-49 år med ulike pleie- og omsorgstjenester i 2011, som er beregnet til 10.124 brukere, jfr tabell 3.2.

⁴⁰ Denne veksten i løpet av 2 år synes noe stor. Og noe kan imidlertid skyldes statistikkføringen, som har blitt bedre for hvert år samtidig som antall uoppgitte har gått ned.

Et vesentlig problem med data fra SSB over brukere av ulike pleie- og omsorgstjenester, er at de publiserte statistiske oppgavene som går på husholdstype (bor med foreldre), bare gjelder aldersgruppen 0-49 år under ett. I vår sammenheng - hvor vi bl. a. skal gi et anslag på hvor mange som bor sammen med foreldre i en alder hvor det er mest vanlig å flytte ut av foreldreheimen - burde vi ha hatt data for aldersgruppa 18-49 år. At personer under 18 år bor hos foreldre, er imidlertid normalt og på langt nær uvanlig. Disse bør derfor holdes utenfor i forhold til en slik problemstilling.

Men vi disponerer verken data om disse brukerne av andre pleie- og omsorgstjenester i alderen 18-49 år etter type hushold eller data om type hushold for brukerne av disse tjenestene enkeltvis, jfr tabell 3.3. *Derimot har vi for samtlige brukere data om bruken av enkelt-tjenester 18-49 år.* På grunnlag av disse vil vi gjøre noen antakelser om hvor stor del av disse som kan falle på brukere 18-49 år som bor med foreldre.

Den enkleste løsningen ville imidlertid ha vært å få kjørt ut data som viser hvor mange 18-49 år som er brukere av *samtlig pleie- og omsorgstjenester til heimeboende*, og hvor stor andel av brukerne av enkelttjenester som bor sammen med foreldre. Av ressursmessige og andre grunner (leveringstid i SSB) har det ikke vært mulig å få gjort dette.

3.2.2 Brukere 0-66 år av sju øvrige pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere etter type tjeneste etter alder.

Vi vil her gi en oversikt over antall brukere av sju enkelttjenester andre enn heimebaserte tjenester under det som går under betegnelsen *'pleie- og omsorgstjenester til hjemmeboende mottakere'* der vi bl. a. viser hvor mange det gjelder i alderen 18-49 år.

I alt var det 26.173 brukere i alderen 18-49 år ført opp med en eller flere av de sju tjenestene som omhandles i tabell 3.3A, jfr tabell 3.3B. Blant disse kan det også være brukere av heimebaserte tjenester. Vi kjenner på dette data-grunnlaget ikke kombinasjonen av tjenester, bare hvor stor andel og hvor mange som er brukere av enkelttjenester.

Omsorgslønn og avlastning utenfor institusjon

Omsorgslønn ytes til personer med særlig tyngende omsorgsarbeid⁴¹, mens *avlastning i institusjon* er et tilbud til personer og familier med særlig tyngende omsorgsarbeid. Og i tråd med dette finner en også at disse tjenestene *"gis i noe større grad til mottakere med omfattende bistandsbehov"* (Gabrielsen et al, 2012, s. 24).

Det er klart flest med omsorgslønn blant pårørende til brukere under 18 år. Det samme gjelder i enda større grad bruken av avlastning, jfr tabell 3.3A. I 2011 var det imidlertid 2.437 brukere 18-49 år med pårørende med omsorgslønn og 1.462 med avlastning utenfor institusjon, til sammen 3.899 brukere.

Det er rimelig å anta at de fleste med slike tjenester er brukere som *bor sammen med andre*, dvs med pårørende, også med foreldre. Men hvor mange av disse som bor med

⁴¹ Ved karakteristikkk av de ulike tjenestene støtter vi oss på *IPLOS veileder for personell i den kommunale helse- og omsorgstjeneste*, Helsedirektoratet, april 2014.

foreldre, går ikke fram slik data er presentert i SSBs publisering fra IPLOS, men må kjøres ut særskilt.

Rehabilitering i institusjon og dagopphold i institusjon

Det er ingen under 50 år med *dagopphold i institusjon*. Derimot er det en god del som har *rehabilitering utenfor institusjon*. ”Habilitering og rehabilitering er tidsavgrensede, planlagte prosesser med klare mål og virkemidler, hvor flere aktører samarbeider om å gi nødvendig bistand til pasientens og brukerens egen innsats for å oppnå best mulig funksjons- og mestringsevne, selvstendighet og deltakelse sosialt og i samfunnet”. IPLOS veileder, Helsedirektoratet, 2014, s 37.

I 2011 var det 3.412 personer 18-49 år til rehabilitering utenfor institusjon, jfr tabell 3.3A. Og disse var i noe større grad mottakere med omfattende bistandsbehov (Gabrielsen et al, 2012, s 24), Vi vet imidlertid som nevnt ikke hvor stor del av disse som bor med foreldre.

Tabell 3.3A Brukere 0-66 år av øvrige pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere etter type tjeneste etter alder. Antall brukere og andel brukere.
Kilde: Gabrielsen et al 2012, tabell 5.2. og tabell 5.4.

	Beregnet antall brukere av nevnte tjenester	Andel med bruk av nevnte tjenester	Antall heimeboende brukere av pleie- og omsorgstjenester
Omsorgslønn			
- Under 18 år	3.923	27	14 531
- 18-49 år	2.437	5	48 746
- 50-66 år	1.184	3	33 946
0-66 år	7.544 (7.591*)		97 223
Rehabilitering utenfor institusjon			
- Under 18 år	2.324	16	14 531
- 18-49 år	3.412	7	48 746
- 50-66 år	2.376	7	33 946
0-66 år	8.112 (7.900 *)		97 223
Avlastning utenfor institusjon			
- Under 18 år	6.103	42	14 531
- 18-49 år	1462	3	48 746
- 50-66 år	-	0	33 946
0-66 år	7565 (7.952*)		97 223
Dagopphold i institusjon			
- Under 18 år		0	14 531
- 18-49 år		0	48 746
- 50-66 år	339	1	33 946
0-66 år	339 (364 *)		97 223
Bruk av dagsenter			
- Under 18 år	-	0	14 531
- 18-49 år	5.362	11	48 746
- 50-66 år	3.395	10	33 946
0-66 år	8.757 (8.730 *)		97 223
Støttekontakt			
- Under 18 år	6.394	44	14 531
- 18-49 år	11.699	24	48 746
- 50-66 år	6.110	18	33 946
0-66 år	24.203 (24.358*)		97 223
Trygghetsalarm			
- Under 18 år	-	0	14 531
- 18-49 år	1.462	3	48 746
- 50-66 år	4413	13	33 946
0-66 år	5.875 (5,562 *)		97 223

*) Her gjengis i parentes eksakte oppgaver over antall brukere i summeringskolonne for brukere under 67 år i tabell 3.2, i Gabrielsen et al, SSB, 2012. Våre beregninger av antall brukere er gjort ut fra SSBs oppgaver i *bele prosenter*, gir marginale avvik fra det oppgitte antall faktiske brukere i nevnte tabell 3.2 hos SSB (basert på upubliserte andeler i eksakte desimaler).

Dagsenter, støttekontakt og trygghetsalarm

Dagsenter er et tilbud om aktivisering og sosialt fellesskap som ikke er lovpålagt kommunene. Formålet med *støttekontaktordningen* er å hjelpe den enkelte til en meningsfull fritid og samvær med andre. Begge er sosiale ordninger rettet mot brukere i en livssituasjon der slike behov ikke er tilfredsstillende dekket, dvs viser tilbake på begrensede sosiale levekår.

I alt var det i 2011 5.362 personer 18-49 år som var brukere av dagsenter, mens det ikke er et tilbud for brukere under 18 år. Hvor mange av disse som bor med foreldre, vet vi imidlertid ikke.

Relativt sett var det i 2011 flest med støttekontakt blant brukere under 18 år, hvor 44 pst hadde tilgang på støttekontakt, mens det samme gjaldt 24 pst blant personer 18-49 år, Gabrielsen et al, 2012, tabell 5.4. Antallsmessig var det imidlertid flest brukere 18-49 år, hvor det var 11.699 personer med støttekontakt, mot 6.394 blant personer under 18 år.

Dette vil ofte være personer i vanskelige livssituasjoner med betydelige helseproblemer, kanskje ofte med psykiske lidelser eller utviklingshemmede. Som tidligere nevnt, kjenner vi ikke til hvor mange av disse som bor med foreldre.

Men en mindre del av utviklingshemmede vil måtte bo med foreldre, siden de aller fleste bor i kommunale boliger. En undersøkelse av situasjonen i 2005 viste at av 13.000 utviklingshemmede 20-66 år, bodde 64 pst i kommunale boliger, mens 15 pst, eller i underkant av 2.000 bodde med foreldre (Brevik og Høyland, NIBR, 2007, kap 3.2).

Bare 3 pst av personer 18-49 år med 'pleie- og omsorgstjenester til hjemmeboende' hadde trygghetsalarm. Vi må gå ut fra at de fleste av disse bodde aleine.

3.2.3 Anslag av antall mottakere 18-49 år av pleie- og omsorgstjenester i alt til personer som bor med foreldre

Antall brukere med pleie- og omsorgstjenester til heimeboende var i 2011 10.124 0-49 år, jfr tabell 3.2. Av disse var 3.040 brukere 0-49 år av *heimebaserte tjenester*, jfr tabell 3.2. Da står vi tilbake med $10.124 - 3040 = 7.084$ brukere med øvrige slike tjenester, som vist i tabell 3.3A og B.

Av tabell 3.3B går det fram at brukerne 0-49 år av disse øvrige tjenestene utgjorde 44.917 tjenestetilfeller, hvor 26.173, eller 58,3 pst falt på brukere 18-49 år. Hvis vi forutsetter at fordelingen i bruken av enkelttjenester - slik vist i tabell 3.3B - er den samme for dem som bor med foreldre som for alle (men det vet vi ikke noe om), og at andelen brukere som kombinerer flere tjenester er den samme hos dem som bor med foreldre som blant alle brukere (men det vet vi ikke noe om), vil antall brukere med øvrige pleie- og omsorgstjenester til heimeboende blant personer 18-49 år som bor med foreldre, være: $7.084 * 58,3 / 100 = 4.130$ brukere.

Tabell 3.3B Samlet oversikt over Brukere 0-49 år av øvrige pleie- og omsorgstjenester til heimeboende mottakere etter type tjeneste etter alder. Antall brukere. Kilde: tabell 3.3A

Type tjeneste	Omsorgs - lønn	Rehab. utenfor instit.	Avlastn. utenfor instit.	Dagopp- hold i instit.	Bruk av dagsenter	Støtte- Kontakt	Tryggh ets- alarm	Sum
Alder								
Under 18	3.923	2.324	6.103	-	-	6.394	-	18.744
18-49 år	2.437	3.412	1.462	339	5.362	11.699	1.462	26.173
Sum								44.917

I tillegg kommer så 1.436 brukere 18-49 år med heimebaserte tjenester. jfr tabell 3.2. Til sammen gir det 5.566 brukere 18-49 år som bor sammen med foreldre og er i en situasjon der de mottar en eller flere av 10 kommunale pleie- og omsorgstjenester (de sju vist tabell 3.3B + praktisk bistand, heimesykepleie og BPA= 'heimebaserte tjenester').

I 2011 var det i alderen 18-49 år i alt 48.746 brukere av disse pleie- og omsorgstjenestene (Gabrielsen et al. 2012, tabell 5.2).⁴² Det betyr at $5.556/48.746 \cdot 100 = 11,4$ pst av disse bodde med foreldre.

Det vil imidlertid ikke være slik at bruken av disse forskjellige kommunale tjenestene kan avleses som årsaken til at disse personene 0-49 år fortsatt bor sammen med foreldrene, men bare stå igjen som et *kjennetegn ved dem*. I hvor stor grad helseproblemer og bistandsbehov er vesentlig eller delvis årsak til å bo heime med foreldre, fordrer imidlertid andre undersøkelsesmetoder enn den som er anvendt her.

Et svært forsiktig og usikkert anslag går av dette ut på at det er omlag 4.000-7.000 personer 18-49 år som bor sammen med foreldre og som er brukere av ulike kommunale pleie- og omsorgstjenester til heimeboende. Det er det nærmeste vi kan komme ut fra det foreliggende datagrunnlaget. En mer eksakt analyse av IPLOS-data vil kunne avklare hvor mange som bor med foreldre og som har pleie- og omsorgsbehov av de nevnte typene. Her vil det samtidig være viktig å korrigere for grad av bistandsbehov.

I forhold til brukere med *heimebaserte tjenester som bor sammen med foreldre*, har vi imidlertid opplysninger om grad av funksjonsevne i forhold til en rekke sentrale mål for å klare seg i dagliglivet som samtidig er relatert til grad av bistandsbehov. Resultater av disse analysene følger i kap 3.4. Men først skal vi gjøre nærmere rede for sentrale kjennetegn ved brukere som bor sammen med foreldre etter alder, grad av bistandsbehov og plassering i forhold til ulike typer hushold.

⁴² Her er også inkludert brukere som bor kommunale boliger, hvor de aller fleste er brukere av en eller flere kommunale pleie- og omsorgstjenester. Referansen for andelen som bor med foreldre er således alle brukere med pleie- og omsorgstjenester, og ikke bare dem som bor i ordinære private boliger. I IPLOS er det ikke publisert data der en skiller mellom brukere i ordinære og kommunale boliger. Vi disponerer imidlertid i dette prosjektet slik data gjennom spesialkjøringer av IPLOS-data i SSB.

3.3 Kjennetegn ved brukere og bruken av heimebaserte tjenester når en bor med foreldre

3.3.1 Brukere som bor med foreldre etter alder og grad av bistandsbehov

3.3.1.1 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor med foreldre fordelt etter alder etter grad av bistandsbehov

Slik det går fram av tabell 3.4, er to tredjedeler av brukerne av heimebaserte tjenester som bor sammen med foreldre, i alderen 18-29 år. Videre er hver fjerde 30-49 år, og hvor det dreier seg om i underkant av 400 personer. Bare svært få, eller 6 pst er 50 år eller eldre, jfr tabell 3.4.

At personer 18-29 år er kraftig forfordelt blant dem som bor sammen med foreldre, går fram når vi sammenlikner med brukere som bor aleine eller med andre enn foreldre: Blant de sistnevnte utgjorde brukere 18-29 år i 2011 bare 15 pst av alle brukere i denne aldersgruppa, jfr tabell 3.4.

Tabell 3.4 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor med foreldre fordelt etter alder etter grad av bistandsbehov. Sammenlikning med brukere 18-66 år som bor aleine eller sammen med øvrige andre. Prosent. Kilde: Spesialkjøring for *Brelanta*, SSB, mars 2014.

Grad av bistandsbehov/ Husholdstype	18-29 år	30-49 år	50-66 år	Alle 18-66 år	
				Pst	n
- Noe/avgrenset	69	25	7	100	606
- Midels til stort	67	27	6	100	515
- Omfattende	68	25	7	100	196
Alle med foreldre	68	26	6	100	1.317
Alle aleine	13	39	48	100	24.003
Alle med øvrige andre	15	43	42	100	19.554

Aldersfordelingen er ikke påvirket av grad av bistandsbehov i det fordelingen etter alder blant dem som bor med foreldre, er omtrent akkurat den samme om en har omfattende eller om en har relativt lite bistandsbehov.

3.3.1.2 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor med foreldre fordelt etter grad av bistandsbehov

Personer med noe eller avgrenset bistandsbehov, er den største gruppa målt ved bistandsbehov blant brukere som bor med foreldre, idet de utgjør 46 pst i 2011. Det er imidlertid en del færre sammenliknet med brukere som bor sammen med øvrige andre, hvor 57 pst befinner seg i denne grupperingen etter bistandsbehov.

Slik vi har pekt på tidligere, kan en del av brukere med *avgrenset bistandsbehov* likevel noen ganger ha et nokså omfangsmessig behov for hjelp. Men for en god del brukere med bare *noe bistandsbehov*, vil det være lite rimelig å anta at det å bo med foreldrene grunner seg i sjølve bistandsbehovet. Et slikt resonnement kan en også gjøre i for-

hold til antakelig en god del dem med middels til stort bistandsbehov, dvs blant de 39 pst som befinner seg i denne bistandsgruppa, jfr tabell 3.5. Det fordi det er en rekke personer med bistandsbehov på det nivået - ja, også brukere med omfattende bistandsbehov - som bor aleine i eget hushold.

Dette vil vi vise i kapittel 4. Her går det fram at det i 2011 var ca 11.000 brukere med middels til stort bistandsbehov som bodde aleine og at 2.600 brukere med *omfattende bistandsbehov bodde aleine, i egen ordinær privat bolig*, jfr kapittel 4, tabell v4.11. Svært få av f. eks de sistnevnte hadde privat hjelp – jfr kapittel 5 – men hadde derimot svært omfattende hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene, jfr kapittel 4.4 i denne rapporten. Vår hypotese er på bakgrunn av dette empiriske grunnlaget at det må være *mulighetene til tilgang på kommunal hjelp* som synes å være av avgjørende betydning for å bo i sjølstendig hushold som aleineboende eller ikke, særlig for grupper med store til omfattende bistandsbehov.

Tabell 3.5 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år Fordeling etter grad av bistandsbehov etter alder. Brukere som bor sammen med foreldre sammenliknet med dem som bor med øvrige andre. Prosent. Kilde. Spesialkjøring for Brelanta, SSB, mars 2014.

Alder/ Grad av bistandsbehov	Bor sammen med foreldre			
	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år
- Noe/avgrenset	47	44	48	46
- Middels til stort	39	41	36	39
- Omfattende	15	15	17	15
Alle, sum	100	100	100	100
Alle (n):	896	337	84	1317
	Bor sammen med øvrige andre			
- Noe/avgrenset	53	63	54	57
- Middels til stort	37	32	36	34
- Omfattende	11	6	10	8
Alle, sum	101	101	100	99
Alle (n):	2.904	8.487	8.163	19.554

Blant dem som bor med foreldre er det imidlertid 15 pst som har omfattende bistandsbehov, jfr tabell 3.5, eller omlag 230 personer. Det er imidlertid relativt sett dobbelt så mange blant brukere 18-66 år som bodde sammen med øvrige andre, hvor 8 pst hadde omfattende slike behov, jfr tabell 3.5. For en mindre andel synes det å bo med foreldre nokså klart forbundet med omfattende bistandsbehov.

For øvrig går det fram av tabell 3.5 at sammensetningen av brukerne etter grad av bistandsbehov, varierer lite med alder. Fordelingen er jevnt over den samme i de 3 aldersgruppene vi opererer med, jfr tabell 3.5. Det samme gjelder for brukere som bor sammen med øvrige andre, med unntak av aldersgruppa 30-49 år. Blant disse er det en klar overvekt av brukere med noe/avgrenset bistandsbehov og vesentlig færre med omfattende bistandsbehov.

3.3.1.3 Fordeling av brukere etter husholdstype i aldersgruppene 18-29 år og 30-49 år.

Vi avslutter denne oversikten over kjennetegn ved brukere som bor med foreldre ved å vise hvordan de fordeler seg på i forhold til IPILOS-statistikkens tre hovedhusholdstyper etter grad av bistandsbehov, i aldersgruppene 18-29 år og 30-49 år i 2011.

18-29 år

Blant de unge brukerne 18-29 år bodde 45 pst med andre enn foreldrene i 2011, jfr tabell 3.6. Vi vil seinere undersøke hvor mange av disse som ikke er gifte eller samboere, dvs bor med andre uten at det foreligger et parforhold. I forhold til en målsetting om at enhver bør ha mulighet til å danne et eget sjølstendig hushold i voksen alder, vil omfanget av slike hushold kunne danne utgangspunkt for å drøfte hvorvidt og for hvor mange dette potensielt er en ufrivillig bosituasjon på linje med dem som potensielt ufrivillig måtte bo sammen med foreldre, f. eks etter fylt 30 år.

I tillegg er det hele 46 pst i alderen 18-29 år som bor aleine, dvs som har etablert et eget sjølstendig hushold. Bare 13 pst av alle mottakere av heimebaserte tjenester 18-29 år bor sammen med foreldre.

Det er relativt små forskjeller i dette mønsteret etter grad av bistandsbehov. Men det er en tendens til at flere med omfattende bistandsbehov bor med foreldre (16 pst mot 12 pst blant de øvrige andre), samtidig som det er noen flere med noe/avgrenset bistandsbehov blant dem som bor med øvrige andre, jfr tabell 3.6. Forskjellene er imidlertid ikke vesentlige.

Dette synes å vise at det ikke først og framst er grad av bistandsbehov som i hovedsak avgjør om en bor sammen med foreldre, med andre eller om en har etablert eget hushold som aleienboende.

Tabell 3.6 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år Fordeling etter husholdstype i aldersgruppene 18-29 år og 30-49 år.. Prosent. Kilde. Spesialkjøring for Brelanta, SSB, mars 2014.

	Med andre	Aleine	Med foreldre	Alle	
18-29 år					
Noe/avgrenset	45	42	12	99	3370
Midels til stort	38	50	12	100	2818
Omfattende	38	46	16	100	817
Alle	41	46	13	100	7005
30-49 år					
Noe/avgrenset	53	45	1	100	9996
Midels til stort	40	58	2	100	6741
Omfattende	32	65	3	100	1466
Alle	47	52	2	101	18203

30-49 år

I aldersgruppa 30-49 år bodde i 2011 1 pst med foreldre når bistandsbehovet var noe eller avgrenset, og 3 pst når behovet var omfattende, jfr tabell 3.6.

Det er videre interessant å legge merke at blant brukere 30-49 år, er det vesentlig flere som bor aleine enn sammen med andre, både når bistandsbehovet er *middels til stort* eller *omfattende*, respektive 58 pst og 65 pst, jfr tabell 3.6. Det viser etter vår vurdering at det fullt ut det faktisk på alle nivåer for bistandsbehov er mulig å etablere eget sjølstendig hushold uten verken å bo sammen med foreldre eller andre. Således vil det i de fleste tilfeller ikke være bistandsbehovene, men andre omstendigheter som avgjør om en bor eller må bo sammen med andre, f. eks tilgang på kommunale heimebaserte tjenester.

Vi vil som nevnt - også for aldersgruppa 30-49 år - seinere undersøke hvor mange som bor sammen med øvrige andre uten å leve i parforhold som ektefelle/samboer, dvs sammen med andre som ugift/skilt/enke/enkemann i stedet for i eget sjølstendig hushold, jfr kap 3.5.

3.3.2 Brukere som bor med foreldre etter bruk av type heimebaserte tjenester og mottatt privat hjelp

Vi har i kap 4 gjort rede for bruk av ulike type heimebaserte tjenester blant brukere som bor sammen med foreldre sammenliknet med øvrige brukere. Vi gjengir her noen av resultatene for brukere i alderen 18-29 år og brukere 30-49 år.⁴³

3.3.2.1 Brukere som bor med foreldre etter bruk av type heimebaserte tjenester

Brukere med noe/avgrenset bistandsbehov

Vi har funnet at andelen brukere med noe/avgrenset bistandsbehov med praktisk bistand blant dem som bor sammen med foreldre i forhold til dem som bor aleine i alderen 18-49 år, var 23-24 pst mot 37-38 pst blant de sistnevnte 18-49 år sammen med foreldre, jfr tabell 3.7. Denne differansen på 14 prosentpoeng kan antakelig avleses som betydningen (effekten) av tilgang på privat omsorg.

Det er særlig to forhold som gjør brukere med noe/avgrenset bistandsbehov som bor sammen med foreldrene, forskjellig fra brukere som bor aleine. På den ene sida er det *flere som har heimesykepleie*, dvs 80 pst, jfr tabell 3,7, mot 71-75 pst blant dem som bodde aleine i samme bistandsgruppe, jfr tabell 4.7. Det andre og mer markante, er at bare 3-4 pst har både heimesykepleie og praktisk bistand blant brukere 18-49 år som bor med foreldre, jfr tabell 3.7, mens dette gjaldt 8-13 pst blant dem i samme alder som bodde aleine, jfr tabell 4.7.

Det at så vidt flere og så mange - 76-77 pst - mottar bare heimesykepleie blant dem som bor sammen med foreldre enn dem som bor aleine, understreker at det blant disse brukergruppene neppe særlig ofte kan dreie seg om tilstander preget av varige behov. Og det at bare 3-4 pst er i en situasjon der de mottar praktisk bistand i tillegg til heimesykepleie er etter vår vurdering med å konfirmere at det blant denne

⁴³ For de få brukerne i alderen 50-66 år - 84 i alt - som bor sammen med foreldrene, viser vi til resultatene i tabell 4.8 og tabell v4.9 og tabell v4.10 i kapittel 4.

gruppen brukere sjelden kan dreie seg om personer med langvarige/varige behov (kronikere).

Men når det gjelder brukere som bor sammen med foreldre eller med andre, må vi ha i mente at bruk av bare heimesykepleie ikke alltid på langt nær er et rendyrket uttrykk for bare sykepleiefaglige behov siden eventuelle tilleggsbehov for praktisk bistand kan dekkes av pårørende.

Tabell 3.7 Brukere av heimebaserte tjenester 18-49 år som bor sammen med foreldre etter bruk av typer heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

<i>Grad av bistandsbehov</i>	<i>Noe/avgrensete bistandsbehov</i>		<i>Middels til stort bistandsbehov</i>		<i>Omfattende bistandsbehov</i>	
	18-29	30-49	18-29	30-49	18-29	30-49
Aldersgrupper						
- Bare praktisk bistand	21	19	31	26	52	41
- Bare heimesykepleie	76	77	62	60	35	39
- Begge tjenestene	3	4	7	14	13	20
Alle heimesykepleie	79	81	71	74	48	59
Alle praktisk bistand	24	23	38	40	65	61
Alle, prosent	100	100	100	100	100	100
Alle, absolutte tall (n)	417	149	346	139	133	49

Kilde: tabell 4.8 og tabell v4.9 og tabell v4.10 i kapittel 4.

Brukere med middels til stort bistandsbehov

Blant brukere 18-49 år med middels til stort bistandsbehov - og som bor med foreldre - er det sammenliknet med brukere med noe/avgrenset bistandsbehov, noen flere brukere med praktisk bistand (38-40 % versus 23-24 %, jfr tabell 3.7). Samtidig er det blant disse betydelig færre med bare heimesykepleie enn blant brukere 18-49 år med noe/avgrenset bistandsbehov (60-62 pst versus 76-77 %). Situasjonen målt med disse to målene er for øvrig nokså lik for dem som bor sammen med foreldre og dem som bor med øvrige andre, jfr tabell v4.9.

Brukere med omfattende bistandsbehov

I forhold til brukere 18-49 år med noe eller avgrenset bistandsbehov - og som bor med foreldre - er det blant dem med omfattende bistandsbehov langt flere - eller vel dobbelt så mange som har praktisk bistand - mens andelen med bare heimesykepleie er betydelig redusert, jfr tabell 3.7.

Blant brukere 18-49 år som bor med foreldrene var det i alt 51 pst (48/59 pst, jfr tabell 3.7) som hadde heimesykepleie, Det gjaldt imidlertid 80 pst blant dem med noe eller avgrenset bistandsbehov.

For øvrige var det nesten dobbelt så mange som hadde begge tjenestene blant brukere 18-49 år dem som bodde sammen med øvrige andre sammenliknet med dem som bodde med foreldrene, 26 pst versus 15 pst (omregning på grunnlag av tabell 3.7).

Dette resultatet kan peke i retning av en større andel med de mest omfattende bistandsbehovene blant dem som bor i flerpersongshushold med andre enn foreldre.

Det generelle bildet blant alle som bor sammen med andre, er for øvrig at andelen med bare heimesykepleie avtar etter som bistandsbehovene tiltar, mens bruken av praktisk bistand og brukere med begge tjenestene tiltar, jfr tabell 3.7. Logisk nok vil vi finne flest med langvarige eller kroniske bistandsbehov blant dem med de største bistandsbehovene. Bildet av bruken av type heimebaserte tjenester synes i betydelig grad å reflektere omfanget av bistandsbehovene og deres varighet.

3.3.2.1 Andeler med ulønnet privat hjelp blant brukere som bor med foreldre

I kapittel 5 har vi gitt en nokså detaljert oversikt over omfanget i bruken av privat ulønnet hjelp blant brukere bosatt i ordinære private boliger etter husholdstype, grad av bistandsbehov og alder. Det gjelder både antall og andel brukere og omfanget av bruken, målt i timeverk per uke og årsverk per år.

Bor sammen med foreldre

I 2011 var det som nevnt 1534 brukere 18-66 år som bodde sammen med foreldre. Av disse var akkurat halvparten oppgitt med å ha privat ulønna hjelp, mens den andre halvdel ikke hadde det. Også her må det i de fleste tilfeller være slik at disse personene ikke har behov for den type hjelp som ytes gjennom praktisk bistand/ulønnet hjelp. Og det er svært rimelig å anta at omtrent enhver som bor med foreldre får hjelp til daglige gjøremål som er nødvendige om de har behov for det. Her er nok mye av hjelpa knyttet til mer eller mindre medisinske behov, idet f.eks. 76 pst i denne gruppa med noe/avgrenset bistandsbehov hadde bare heimesykepleie, jfr tabell 4.8.

Tabell 3.8 Andeler med privat ulønna hjelp etter antall timer slik hjelp per uke. Brukere som bor foreldre etter grad av bistandsbehov. Brukere bosatt i ordinære private boliger i 2011. Prosent. Kilde: Spesialkjøring av IPLoS-data for Brelanta, SSB mars 2014.

	Brukere 18-66 år som bor sammen med foreldre			
	<i>Noe/avgrensete bistandsbehov</i>	<i>Middels/ stort bistandsbehov</i>	<i>Omfattende bistandsbehov</i>	<i>Noe/avgrensete bistandsbehov</i>
- Inntil 3 timer/uke	17	10	3	Alle
- 3 inntil 9 timer/uke	6	5	3	
- 9 inntil 15 timer/uke	2	4	3	
-15 timer/uke og mer	6	30	36	
Mottar hjelp, ukjent omfang	12	19	32	
- Med privat hjelp i alt	43	68	77	50,1
Mottar ikke privat hjelp	57	32	23	49,9
Sum	100	100	100	
Alle (n)	604	515	196	1308
Ubesvart	9	6	0	15

Men andelen med privat hjelp tiltar betydelig med grad av bistandsbehov, fra 43 pst av dem med noe/avgrenset behov til 77 pst blant dem omfattende bistandsbehov. Og antakelig har over 40 pst av de sistnevnte hjelp i omfanget 0,9 årsverk i gjennomsnitt. Også blant brukere med middels til stort bistandsbehov har antakelig 30-40 pst så omfattende hjelp fra pårørende. Det er blant disse grupper hvor hjelpa er *hyppigst* og mest *intensiv*. Gruppen utgjør imidlertid bare omlag 1500 personer, som igjen representerer bare 6,2 pst av samtlige som i alt bor sammen med andre (jfr tabell 4.12).

3.4 Sosial fungering, kognitiv svikt, evne til å ivareta egen helse, husholdsfunksjoner og egenomsorg

3.4.1 Mandatet for prosjektet og samlemål for bistandsbehov i IPLOS

3.4.1.1 Mandatet for prosjektet

Slik det går fram av avsnitt 3.1, har problematikken knyttet til det å kunne etablere eget hushold stått sentralt, særlig i forhold til dem som bor sammen *med foreldre* og personer som bor *sammen med andre voksne uten at husholdet er basert på parforhold*.

Men hvis en person har vesentlige funksjonstap i forhold til ferdigheter som oftest må være til stede for å kunne fungere i eget sjølstendig hushold, følger det ikke direkte av husholdstypen for hvem og for hvor mange eget sjølstendig hushold vil kunne være et reelt alternativ til dagens hushold, f.eks. til å bo sammen med foreldre eller med andre, dvs i flerpersonshushold som ikke består av par.

Hvordan en fungerer sosialt, om en har vesentlig kognitiv svikt eller manglende evne til å ivareta egen helsetilstand, kan virke inn på mulighetene til å kunne etablere eget sjølstendig hushold for personer som bor med andre uten å være i parforhold.

Hvordan en evner å ivareta husholdsfunksjoner og hvordan en mestrer egenomsorgsfunksjoner, vil også kunne virke inn. Men sjøl med betydelig svikt i forhold til slike funksjoner, kan svikten ofte helt eller delvis erstattes med bistand gjennom de heimebaserte tjenestene. Det går bl. a. fram av det forhold at over halvparten av brukere av heimebaserte tjenester med omfattende bistandsbehov bor aleine i egne sjølstendige hushold, jfr tabell 2.4, men mottar omfattende hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene, jfr. kap 2.6, tabell 2.11.

I tråd med mandatet for prosjektet, pkt b, heter det at: ” vi i analysene vil gjøre rede for kjennetegn ved disse brukerne etter alder, grad av bistandsbehov og eventuelt opplysninger om *sosial fungering, kognitiv svikt og evne til å ivareta egen helsetilstand* (Gruppene A-C i samlemål for bistandsbehov i IPLOS⁴⁴)”.

I det som følger, analyserer vi imidlertid hvordan brukere fungerer *i forhold til alle de fem hovedfunksjonsområdene* i IPLOS for utvalgte delmål - i alt 8 ulike funksjoner - som vi har vurdert som de mest sentrale i forhold til de 15 del-funksjons-målene i IPLOS. Dette analyserer vi etter grad av bistandsbehov samtidig som vi sammenlikner de tilsvarende skårene for brukere som bor sammen med andre enn foreldrene.

⁴⁴ Jfr. Gabrielsen et al.: Pleie- og omsorgstjenestene 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere, SSB Rapport 43/2012, Oslo 2102, Vedlegg A.

3.4.1.2 Organisering av funksjoner som inngår i samlemål for bistandsbehov i IPLOS

I vedlegg A til rapporteringen fra IPLOS 2011 (SSB, Rapporter 43/2012) gjør en rede for de 15 funksjonene som inngår i samlemålet for bistandsbehov og bistandsnivåene i IPLOS. Her er variablene som måler bistandsbehov delt inn i fem grupper etter type funksjon: Sosial fungering (A), Kognitiv svikt (B), Ivareta egen helse (C), Husholdsfunksjoner (D) og Egenomsorg (E).

En nærmere beskrivelse av innholdet i disse funksjonene er gjengitt i en *veileder* fra Helsedirektoratet⁴⁵. Vi støtter oss på disse i vår analyse av noen utvalgte funksjoner blant de 15 funksjonene som inngår i IPLOS. Etter skjønn har vi valgt å nytte 8 av disse faktorene i en analyse som tar utgangspunkt i brukere av heimebaserte tjenester som bor sammen foreldre eller som bor sammen med andre, etter ulike sivilstands- og familierelasjoner.

Vi har ikke hatt ressurser til å gjennomføre en omfattende analyse av alle de 15 funksjonene som inngår i IPLOS mål for bistandsbehov. For øvrig foreligger det etter vår kunnskap så langt ikke analyser som har tatt for seg disse aspektene i forhold til vår målgruppe, som er brukere av heimebaserte tjenester under 67 år.

Vi har valgt de 8 funksjonene ut fra vurdering av hva som særlig må kjennetegne brukere som bor sammen med foreldre/andre, særlig sett i forhold til brukere som bor aleine. Og hvordan brukere som bor aleine skårer i disse 8 funksjonene, er nyttet som *sammenlikningsreferanse* i vår omtale. Er det f. eks slik at brukere som bor sammen med andre, og særlig dem som bor sammen med foreldre, har jevnt over oftere større bistandsbehov enn dem som bor aleine, etter de 8 valgte funksjonene?

Når vi her foretar denne gjennomgangen i forhold til grad av funksjonsnivå i forhold til 8 funksjoner i dagliglivet blant personer som bor *sammen med foreldre eller med andre*, er det for å kunne gi en *vurdering av og et anslag på hvor mange som kunne ha klart seg i eget hushold*. Her vil det være rimelig å sammenlikne med andel brukere med samme grad av bistandsbehov som har etablert eget hushold, dvs som er brukere som bor aleine.

Hvis det er slik at andelen som f.eks har middels til stort bistandsbehov i forhold til en gitt funksjon, er den samme for dem som bor aleine som for dem som bor sammen med andre, vil vi teoretisk og generelt anlegge det resonnement at disse brukerne i flerpersonshushold kunne ha klart seg på linje med dem som bor aleine, under forutsetning av at den hjelp aleineboende får, er slik at de klarer seg tilfredsstillende i forhold til den gitte funksjonen. På den bakgrunn har vi i denne sammenhengen valgt brukere som bor aleine som referanse og vurderingsgrunnlag i forhold til skåre i bistandsbehov blant dem som bor sammen med andre.

Til slutt vil vi anføre at de data vi disponerer her, er - som de øvrige data fra IPLOS - *aggregerte data, og ikke individdata* der vi kan analysere egenskaper *i sammenheng*, dvs der det er mulig å kople skåre i verdier mellom de ulike typer bistandsbehov. Vi vet således f. eks ikke hvor mange som i hvilken grad skårer på *ett* eller flere av de andre 7 målene som inngår i analysen av de 8 målene i denne analysen. Vi disponerer kun *aggregerte data*, som på sette og vis bare gjør 'stakkato' rede for hvor mange som skå-

⁴⁵ IPLOS *veileder for personell i den kommunale helse- og omsorgstjeneste*, Helsedirektoratet, april 2014.

rer etter grad av bistandsbehov for hver funksjon separat. Sammenhengen mellom dem er det umulig å analysere. Til det trengs individdata, og disse er fortsatt vanskelig å få i IPLOS, i det det må søkes særskilt. Presentasjonen som følger, må således bli noe 'primitiv' og er etter vår vurdering kanskje av noe begrenset verdi om en er interessert i mer samlede vurderinger. Men for resultatet i forhold til enkeltfunksjoner bør den være tilfredsstillende.

Vi gir nedenfor en oversikt over de 15 funksjonene for bistandsbehov som inngår i IPLOS og de 8 funksjonene som vi ser nærmere på i denne analysen. Vi starter med to mål for sosial fungering.

3.4.2 Om sosial fungering

Av de 3 anvendte funksjonene i IPLOS - sosial deltakelse, beslutninger i dagliglivet og å styre egen adferd, valgte vi *beslutninger i dagliglivet* og det å *styre egen adferd*.

3.4.2.1 Beslutninger i dagliglivet

Med beslutninger i dagliglivet forstås personer som ”Har behov for bistand/assistanse til å ta avgjørelser og organisere daglige gjøremål, gjøre valg mellom alternativer, disponere tiden gjøremålene tar og integrere uforutsette hendelser” (Veileder IPLOS, Helsedirektoratet, april 2014).

En viktig forutsetning for å kunne bo i eget hushold, er å kunne være i stand til å organisere daglige gjøremål og å kunne forta valg mellom alternativer. Hvis en er sterkt handikappet i forhold til dette, vil det by på betydelige problemer å bo i eget hushold/aleine samtidig som det vil måtte fordre hjelp og tilstedeværelse fra andre.

Slik det går fram av tabell 3.10A, har halvparten (52 pst) av dem som bor sammen med foreldre i alderen 18-66 år, *ikke behov* for bistand for å gjennomføre denne typen beslutninger i dagliglivet. De kunne slik sett ha klart seg i eget hushold i forhold til beslutninger i dagliglivet.

Tabell 3.9 Tabell 3.10A Beslutninger i dagliglivet. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Brukere 18-66 år i 2011. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Bor sammen med foreldre				Bor sammen med andre			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	52	49	58	72	73	58	72	80
Middels/stort	43	47	39	24	25	39	26	19
Fullt bistandsbehov	4	5	3	4	2	3	1	1
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	1292	877	333	82	19187	2854	8318	8015
Uoppgitt	86	64	16	6	1294	264	564	466

Den andre halvparten har middels til stort bistandsbehov og noen få har fullt (omfattende) bistandsbehov. Og det er flest blant brukere i alderen 18-29 år, hvor 52 pst

har middels/stort/fullt bistandsbehov, mot tilsvarende 24 pst blant dem i alderen 50-6 år.

Og blant dem som bor med foreldre er det nesten dobbelt så mange som har redusert funksjonsevne i forhold til beslutninger i dagliglivet som dem som bor sammen med andre, idet 27 pst av disse har middels/stort/fullt bistandsbehov mot 47 pst blant dem som bor med foreldre, jfr tabell 3.10A.

Sammenlikning med brukere som bor aleine

Det er også vesentlig flere enn blant dem som bor aleine, jfr tabell v3.9a i tabellvedlegg til kap 3. Blant disse var det i alderen 18-66 år 35 pst med middels/stort/fullt bistandsbehov. Men knytter vi an til resonnementet i avsnitt 3.4.1.2, vil en teoretisk kunne forutsette at 35 pst av dem som nå bor med foreldrene kunne ha klart seg i eget hushold på samme måte som de aleineboende, under ellers like vilkår. Da står vi teoretisk tilbake til med 15 (47-35) pst som ikke ville mestre å bo aleine pga handikapp i forhold til å evne å ta nødvendige beslutninger i hverdagen.

Videre går det imidlertid fram av tabell v3.9a at hele 50 pst blant de aleineboende 18-29 år og 40 pst blant brukere i alderen 30-49 år har middels/stort/fullt bistandsbehov i forhold til beslutninger i dagliglivet. Det er like mage som blant dem som bor med foreldre, jfr tabell 3.10A, hvor respektive 52 pst og 42 pst hadde så vidt omfattende bistandsbehov.

Under ellers like vilkår mht funksjonsevne i forhold til beslutninger i dagliglivet kunne den store majoriteten - dvs 18-49 år, som utgjør 94 pst av alle som bor med foreldre, jfr tab. 3.4 - ha bodd i eget hushold.

Usikkerhet knyttet til at grove bistandsmål er i overensstemmelse med faktiske bistandsbehov

Men siden vi her opererer med grove kategorier for bistandsbehov, vil antakelig variasjonene i bistandsbehov i virkeligheten være mye større enn vi måler gjennom de grove kategoriene for bistandsbehov som er anvendt i IPILOS her. I en rapport fra arbeidet med å lage samlemål for bistandsbehov, peker en bl.a. på at det generelt er slik at antall mottatte timeverk øker med bistandsbehovet, *"men det aller meste av variasjonen i antall timeverk kan ikke forklares av bistandsbehovene alene"* (Strand, 2010, s. 26)⁴⁶.

Det betyr at omfanget av den hjelp en mottar kan variere mye innenfor de enkelte bistandsgruppene, f eks innen gruppen fullt (omfattende bistandsbehov), se nærmere om dette i kap 2.8. Der viste vi at brukere under 67 år med omfattende bistandsbehov i gjennomsnitt mottok 2,3 årsverk. Men brukere under *Toppfinansieringsordningen* (som igjen utgjorde halvparten av disse brukerne med omfattende bistandsbehov) fikk 3,9 årsverk i gjennomsnitt. Mens dem med omfattende bistandsbehov utenom *Toppfinansieringsordningen*, mottok 0,7 årsverk. I tillegg kommer en antakelig stor spredning innen disse gruppene.

Derfor kan det tenkes at sjøl om sammensetningen av brukere etter bistandsbehov, er den samme blant brukere som bor med foreldre og brukere som bor aleine, kan

⁴⁶ Strand, P: *Anbefalinger fra arbeidsgruppe revidering av IPILOS samlemål*, Helsedirektoratet, mai 2010.

f.eks de som bor med foreldrene, både kunne tenkes å ha betydelig større eller mindre faktisk bistandsbehov enn dem som bor aleine, om vi kunne nytte omfang av mottatt timer hjelp som mål for faktisk bistandsbehov.

Derfor nytter vi uttrykket 'kan teoretisk tenkes å ha'. Når vi likevel har valgt å sammenlikne brukere som bor med foreldre og brukere som bor aleine etter grad av bistandsbehov, så er det fordi at det kan gi en omtrentlig pekepinn om hvor stor andel som teoretisk kunne tenkes å ha mulighet til å etablere eget hushold. Men disse andelene er for usikre til å ha status som estimater. Det er mer uttrykk for en omtrentlig størrelse av potensialet for utflytting fra foreldreheimen. Men kanskje mer interessant er det å få kunnskap om hvilke av disse 8 funksjonene det er vesentlige forskjeller i skåre blant dem som bor med foreldre og dem som bor aleine.

Men samtidig er dette datamessig et stort materiale som er robust, og som vil fange opp og utjevne betydelige individuelle variasjoner av funksjonstap innen hver kategori. Og hvis en måler det samme for dem som bor med foreldre som for dem som bor aleine, er resultatene av sammenlikningen etter vår vurdering gyldig.

Konklusjonen er at når andelen personer som *bor aleine* er handikappet i samme omfang og med samme andel som dem som *bor med foreldre*, så måtte teoretisk like mange av disse kunne etablere seg i eget hushold, når vi isolert tar denne funksjonene i betraktning. Men det under den forutsetning av at omfanget av de faktiske bistandsbehovene er de samme hos de to gruppene, jfr forbeholdene ovenfor.

3.4.2.2 Styre adferd

Når det gjelder brukere som har behov for bistand/assistanse til å styre egen atferd siktes det til grad av "kontroll over impulser, verbal og fysisk aggresjon over for seg selv og andre" (Veileder IPLoS, Helsedirektoratet, april 2014).

Problemer knyttet til å styre adferd, kan i utgangspunktet være forbundet til en rekke sykdommer og lidelser av psykisk og somatisk natur eller f.eks. rusproblematikk eller utviklingshemming. Det foreligger ikke publiserte data om hvilke diagnoser som er knyttet opp mot denne kategorien i IPLoS blant brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger.

Blant bruker 18-66 år som bor *sammen med foreldre*, hadde 30 pst av brukerne 18-66 år behov for bistand med kontroll over impulser, verbal og fysisk aggresjon over for seg sjøl og andre. Andelen var jevnt over den samme i de tre aldersgruppene, men med en svak tendens til et høyere innslag blant de yngste brukerne 18-29 år. Men svært få - eller 2 pst - har fullt bistandsbehov i forhold til styring av adferd, eller omlag 30 personer 18-66 år som bodde i ordinære private boliger med foreldre i 2011, jfr tabell 3.10B.

Tabell 3.10 Tabell 3.10B Styring av adferd. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Brukere 18-66 år i 2011. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Bor sammen med foreldre				Bor sammen med andre			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	70	69	73	74	84	73	83	88
Middels/stort	28	29	25	26	16	26	16	11
Fullt bistandsbehov	2	2	2	0	1	1	1	0
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	1281	869	331	81	19029	2823	8236	7970
Uoppgitt	1452	295	646	511	97	72	18	7

Det var imidlertid relativt sett dobbelt så mange med bistandsbehov i forhold til styring av adferd blant dem i alderen 18-66 år blant dem som bodde med foreldre sammenliknet med dem som bodde med øvrige andre, respektive 30 pst og 17 pst, jfr tabell 3.10B.

Men slik disse data viser, kan 7 av 10 brukere som bor med foreldre kunne etablere eget hushold uavhengig av en problematikk knyttet til styring av adferd. Til disse kommer som kan det samme med de styringsvanskene de har i dag, se nedenfor.

Sammenlikning med brukere som bor aleine

Av tabell v3.9a i tabellvedlegg B til kap 3, går det fram at blant dem som bor aleine, er det jevnt over noen færre som trenger bistand i forhold til å styre adferd enn blant dem som bor med foreldre, men faktisk *flere* enn blant dem som bor med andre enn foreldre.

Blant personer 18-29 år var det 33 pst med middels/stort/fullt bistandsbehov i forhold til å styre adferd når en bodde aleine, mot 31 pst når en bodde sammen med foreldre - dvs like mange, jfr tabell v3.9a. Og i alderen 30-49 år var det like mange med bistandsbehov i forhold til styring av adferd i begge de nevnte husholdsgruppene, jfr. tabell v3.9a.

Også her viser vi til de forbehold vi anførte i forrige avsnitt. Men når det gjelder de aleineboende brukerne, er materialet svært robust idet det omfatter omlag 24.000 personer. Det vil bidra til at sjøl en stor spredning i faktisk behov i en gitt bistandsgruppe på individnivå, ville måtte jevne seg ut innen de gruppe-nivåer vi opererer med her.

Derfor bør en etter vår vurdering *legge merke til* at målt på denne måten, kan det ikke observeres vesentlige forskjell mellom dem som bor *med foreldre* og dem som bor *aleine* i forhold til behov for bistand ved *styring av adferd*. Når en tredjedel av de brukerne som bor aleine, bor aleine på tross av adferdsproblemer, så viser det at det er mulig å etablere eget hushold for relativt svært mange av øvrige brukere med slike problemer. Og ofte vil det antakelig være mer et spørsmål om offentlige bistands-

opplegg enn betydning av hvilken husholdstype som det er 'nødvendig' å bo i', dvs. om en bor i eget hushold eller med andre.

3.4.3 Om kognitiv svikt og ivaretagelse av egen helsetilstand

Av de to målene for kognitiv svikt i IPLOS – hukommelse og kommunikasjon – valgte vi *hukommelse*

3.4.3.1 Kognitiv svikt - hukommelse

I følge veileder til IPLOS, har personer som trenger bistand i forhold til hukommelse ”*behov for bistand/ assistanse til å huske nylig inntrufne hendelser. Finne fram i kjente omgivelser. Være orientert for tid og sted, gjenkjenne kjente personer, huske avtaler og viktige hendelser den siste uken*”. Helsedirektoratet, 2014.

Denne beskrivelsen vil særlig måtte gjelde personer med ulike former for demens, noen utviklingshemmede og kanskje enkelte med alvorlige rusproblemer. Men det vet vi ikke noe om.

For personer med store behov for bistand i forhold til kognitiv svikt, vil det for de aller fleste by på store problemer å klare seg i egen bolig aleine. Men siden problemer knyttet til demens tiltar betydelig med alder, forventer vi å finne relativt få med slikt behov for bistand blant brukere under 67 år. Og vi forventer en mindre andel med slikt behov blant dem som bor aleine.

Blant brukere som bor med foreldre 18-66 år, har hver sjuende bistand knyttet til sviktende hukommelse, mens det gjelder 10 pst blant dem som bor med andre, jfr tabell 3.11A. Det er mao relativt sett vesentlig flere med slike bistandsbehov blant dem som bor med foreldre. I alderen 18-29 år gjaldt dette 18 pst i 2011. For en god del av disse vil det sannsynligvis være problematisk å etablere eget hushold.

Tabell 3.11A Kognitiv svikt - hukommelse. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Bor sammen med foreldre				Bor sammen med andre			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	84	83	86	91	89	86	91	89
Middels/stort	15	17	14	9	10	14	9	10
Fullt bistandsbehov	1	1	1	0	0	1	0	0
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	1259	853	327	79	18965	2795	8195	7975
Uoppgitt	119	88	22	9	1516	323	687	506

Sammenlikning med brukere som bor aleine

Men når vi sammenlikner dem som bor med foreldre med dem som bor aleine, er det omtrent akkurat like mange med bistand knyttet til hukommelse, dvs 18 pst i alderen 18-29 år og 13 pst 30-49 år, jfr tabell v3.9b og tabell 3.11A.

Også etter dette målet skiller de som bor aleine seg *ikke* fra dem som bor med foreldre. Og det er tendens til relativt flere med bistand i tilknytning til hukommelse blant disse enn den like store gruppa som bor med andre enn for eldre, respektive 10 pst og 12 pst, jfr tabell v3.9b og tabell 3.11A.

Disse resultatene tyder på at kanskje 85-95 pst av brukere som bor med foreldre, kan etablere eget hushold uten at det vil komme i vesentlig konflikt i forhold til problemer knyttet til svekket hukommelse.

Sjøl om vi har i mente de tidligere anførte begrensningene som kan hefte ved slike mål, er det besnærende å observere at forskjellene mellom brukere som bor aleine og de øvrige, er så små for så sentrale mål for det å kunne bo i eget hushold, som i forhold til de tre vi nå har vært gjennom.

Når det gjelder samlemålene har Helsedirektoratet imidlertid bl.a. pekt at slike samle-mål *”skal være en indikator som sier noe om de store trekkene i behovsvurderingen. Det har relevans for større grupper av tjenestemottakere og gir ikke grunnlag for å gjøre slutninger om enkeltmottakere ... samle-målet vil være tilstrekkelig til å kunne behyse de store mønstrene”*. (Helsedirektoratet, notat, mai 2010, s. 4). Dette burde også gjelde de del-målene som samlemålene er gjort opp av.

3.4.3.2. Ivareta egen helsetilstand

I IPLOS har en ett mål for dette, dvs å *ivareta egen helsetilstand*. Dette er tatt med hos oss.

I henhold til Veileder for IPLOS gjelder behovet for bistand i forhold til å ivareta egen helse personer som *”har behov for bistand/ assistanse til å håndtere egen sykdom, skade eller funksjonsnedsettelse, til å ta kontakt med behandlingsapparatet når symptomer eller skade oppstår, følge behandlingsopplegg og håndtere egne medisiner”*(Helsedirektoratet, 2014).

Slik dette er formulert i veilederen, dreier det seg mest om bistand som går på oppfølging av behandlingsopplegg og bruk av medisiner En fokusgruppe som har arbeidet med samle- og delmål i IPLOS konkluderte med at dette delmålet *”inkluderer mange viktige forhold som har stor betydning for det totale bistandsbehovet/ tjenesteyting”* (Strand, mai 2010, s. 47) 2010. Og en pekte på at dette forholdet bl.a. hadde stor betydning for tildeling av heimesykepleie, rehabilitering, dagtilbud, omsorgslønn og tvungen helseshjelp.

Slik det går fram av tabell 3.11B er dette en svært sentral problematikk for voksne brukere av heimebaserte tjenester som bor sammen med andre. Det går fram av at det gjaldt 71 pst av dem som bodde sammen med foreldre, og 62 pst av dem som bodde sammen med øvrige andre hadde behov for bistand til å ivareta egen helse. Det er relativt ubetydelige forskjeller etter alder. Men av de 4 faktorene vi har studert så langt, er det her relativt mange som har fullt bistandsbehov i forhold til det å ivareta egen helse, idet det gjelder 7 pst mot 3 pst blant øvrige andre, jfr tabell 3.11.B.

Tabell 3.11B Ivaretagelse av egen helsetilstand. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Bor sammen med foreldre				Bor sammen med andre			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	29	30	27	28	37	34	40	36
Middels/stort	64	62	66	66	59	61	58	60
Fullt bistandsbehov	7	7	7	6	3	6	2	4
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	1307	887	337	83	19417	2875	8430	8112
Uoppgitt	71	54	12	5	1064	243	452	369

Sammenlikning med brukere som bor aleine

Men slik det går fram av tabell v3.9b, er det omtrent like mange som bor aleine som ikke uten bistand kan ivareta egen helsetilstand, som dem som bor sammen med foreldre. Og det er faktisk en tendens til at det er flere aleineboende som er i den situasjon enn dem som bor sammen med andre enn foreldre, jfr tabell 3.11B og tabell v3.9b, respektive 68 pst og 62 pst blant brukere 18-66 år.

Dette er mao et sentralt problem i alle grupper *uavhengig av type hushold og aldersgrupper*.

Når det er like mange med slike vansker blant dem som bor aleine som blant dem som bor sammen med andre, så viser det at dette problemet i de fleste tilfeller kan bøtes på om det var slik at de som i dag bor sammen med andre, skulle ønske å etablere eget hushold. Dette er kanskje noe av det enkleste som heimesykepleien kan handtere, dvs medisinerings, vurdering av behandlingsopplegg og vurdering av og kontakt i forhold til øvrige kommunale pleie- og omsorgstjenester. Men i de tilfeller hvor bistandsbehovet er daglig, vil det måtte kreve en del offentlige ressurser. Da vil det måtte bli langt billigere om bistanden kommer fra personer i i private flerpersonghushold med en eller flere voksne, dvs når eget hushold ikke er blitt etablert.

3.4.4 Husholdsfunksjoner og egenomsorg

I IPLOS måler en ferdighet i forhold til husholdsfunksjoner ved det å kunne *skaffe seg varer og tjenester, alminnelig husarbeid, og å lage mat*.

Her har vi valgt det å kunne *skaffe seg varer og tjenester*. Dette ikke fordi husarbeid og matlaging ikke er viktig for å fungere i hverdagen. Men da vi av ressurshensyn i prosjektet har måtte kuttet ned på antall faktorer, valgte vi disse for til gjengjeld å få med vurderingen av andre og mer avgjørende behov for å klare seg i eget hushold: evnen til å klare *personlig hygiene, av- og påkledning* og det å *bevege seg innendørs*. Analyse av bistandsbehov i forhold til disse faktorene følger i dette kapitlet. Dessuten er husarbeid og matlaging type oppgaver som kan faller innefor det som ofte dekkes gjennom praktisk bistand i de heimebaserte tjenestene.

3.4.4.1 Skaffe seg varer og tjenester

I henhold til Veileder for IPLOS gjelder behovet for bistand til å skaffe seg varer og tjenester: *”behov for bistand/ assistanse til å skaffe seg varer som mat/ drikke, klær/ sko, husholdningsartikler, tekniske tjenester og husholdningstjenester, som er nødvendige og relevante i dagliglivet (enten via internett / telefon eller direkte i butikke).”*

Dette er i og for seg ikke sentrale tjenester i hverdagen (sammenliknet husarbeid og matlaging), men tjenester som det er nødvendig å ha tilgang til med eller uten bistand fra andre om en skal kunne fungere i eget hushold med helseproblemer.

På bakgrunn av de observerte andelen som trenger bistand i forhold til - beslutninger i dagliglivet, det å styre egen adferd, hukommelse og det å ivareta egen helsetilstand - må vi forvente at en ikke ubetydelig andel må være i bero av bistand for å skaffe seg varer og tjenester.

Her gjentar et nokså konsistent mønster seg. Blant dem som bor sammen med foreldre 18-66 år, har 37 pst behov for bistand for å skaffe seg varer og tjenester - hvorav 7 pst har fullt bistandsbehov - mot 30 pst blant dem som bor sammen med øvrige andre, jfr tabell 3.12. Det er samme andel som ikke uten full bistand kunne ivareta egen helsetilstand, men - som tidligere nevnt – evner ikke disse data å måle kombinasjoner av bistandsbehov, dvs at det her reelt ofte kan dreie seg om andre brukere.

Tabell 3.12 Å skaffe seg varer og tjenester. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Bor sammen med foreldre				Bor sammen med andre			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	63	64	62	62	70	78	63	7
Middels/stort	30	29	30	32	25	19	31	2
Fullt bistandsbehov	7	7	8	6	5	3	6	5
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	1254	845	328	81	1294	264	564	466
Uoppgitt	124	96	21	7	124	96	21	7

Som for de øvrige faktorene som vi så langt har analysert i forhold til bistandsbehov, er det noen færre blant dem som bor sammen med øvrige andre enn foreldrene, som har behov for bistand for å skaffe seg varer og tjenester, men forskjellene er på langt nær markante.

Sammenlikning med brukere som bor aleine

Det er litt færre i alderen 18-66 år blant dem som bor aleine som har behov for bistand i forhold til å skaffe seg varer og tjenester enn dem som bor med foreldre, respektive 33 pst og 37 pst, jfr tabell v3.9c og tabell 3.12. Mens den samme andelen for dem som bor sammen med øvrige andre, er 30 pst.

Forskjellene er minimale. Og det er jevnt over det samme mønsteret i forhold til husholdstype som her avtegner seg her som i forhold til de 4 delmålene som vi har gått igjennom ovenfor. Det synes å være en *betydelig konsistens* i skårene i dette datamaterialet i forhold til hvilken type hushold brukerne bor i. Andelen med ulik grad av bistandsbehov i forhold til de 5 anvendte målene for bistandsbehov så langt, synes jevnt over mer eller mindre å være av samme størrelse, både blant brukere som bor sammen med foreldre og blant dem som bor aleine, mens de er oftest noe mindre blant dem som bor sammen med øvrige andre.

Her har vi imidlertid analytisk bl. a. ikke generelt kunnet korrigert for ulike innslag av andel brukere med ulik grad av *samlet* (samlemålet på grunnlag av 15 bistandsfunksjoner i IPLOS) *bistandsbehov* etter husholdstype. Analyseresultatene er slik sett mangelfulle. Om vi hadde disponert individdata, kunne vi ved regresjonsanalyser ha korrigert for dette, i det vi da har kunnet 'nøytralisere' for effekten av ulike innslag av brukere etter samlet bistandsbehov i analysene av enkeltfaktorer, dvs vist hvordan de ulike brukergruppen kommer ut 'under ellers like vilkår', dvs korrigert for ulik grad av samlet bistandsbehov hos dem som inngår i datagrunnlaget for skåre i de nevnte 8 enkeltfaktorene.

3.4.5 Egenomsorg

Evne til egenomsorg er i IPLOS målt ved 6 ulike funksjoner: personlig hygiene, på- og avkledning, spise, toalett, bevege seg innendørs og å bevege seg utendørs. Vi valgte her *personlig hygiene, av og påkledning* og det å kunne *bevege seg innendørs*.

Dette er sentrale funksjoner når en skal måle omfanget av funksjonssvikt i basale egenomsorgsfunksjoner. Disse måler først og fremst omfattende funksjonssvikt.

3.4.5.1 Personlig hygiene

I den nevnte Veilederen utlegges behov for bistand til *personlig hygiene* som ”*behov for bistand/ assistanse til å vaske og stelle hele kroppen inkl. pusse tenner/ munnhygiene*”. Her nevnes f.eks ikke hjelp til å gå på do. Det legges vekt på vask og stell av kropp, men det presiseres ikke om en sikter til behov som en kan trenge daglig bistand til. Slik dette er utlagt i veilederen vil det måtte gjelde behov som i de fleste tilfeller må kunne dekkes gjennom de heimebaserte tjenestene.

Blant brukere som bor med foreldre, er det 21 pst i alderen 18-66 år som trenger bistand knyttet til personlig hygiene, jfr tabell 3.13.A. Og i alderen 20-29 år er det 5 pst som har fullt bistandsbehov. Det er små eller ingen forskjeller i den type bistandsbehov etter alder blant brukere som bor med foreldre. Og det er jevnt over noen færre med slikt bistandsbehov blant dem som bor sammen med andre enn foreldre.

Tabell 3.13A Personlig hygiene. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Bor sammen med foreldre				Bor sammen med andre			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	79	78	80	78	83	84	90	74
Middels/stort	17	17	17	22	14	13	8	22
Fullt bistandsbehov	4	5	3	0	3	3	2	4
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	1238	835	323	78	18661	2713	8033	7915
Uoppgitt	140	106	26	10	1820	405	849	566

Vi legger imidlertid merke til at det er noen flere med slikt behov blant de eldste, dvs i alderen 50-66 år. Blant dem som bor sammen med andre enn foreldre, var det i 2011 26 pst med bistandsbehov til personlig hygiene. Men for de fleste av disse vil det antakelig av en rekke grunner ikke være aktuelt å etablere eget hushold, når det ikke har skjedd tidligere, samtidig som det gjelder svært få personer. Hovedinntrykket er imidlertid at jevnt over 4 av 5 brukere som bor sammen med andre klarer personlig hygiene uten hjelp fra andre.

Sammenlikning med brukere som bor aleine

Når vi sammenlikner med brukere som bor aleine, er det små forskjeller. Blant aleineboende brukere 18-66 år var det 20 post med behov for bistand til personlig hygiene. Og som for dem som bor sammen med andre var det en tendens til flest med det behovet blant de eldste, i alderen 50-66 år, jfr tabell v3.9c.

Om vi har i mente tidligere forbehold om at det er samme grad av bistandsbehov vi måler blant dem vi her sammenlikner, tyder ikke disse data på at situasjonen i forhold til personlig hygiene er det som skulle bevirke at en ikke kan etablere eget hushold. Men det vil imidlertid kanskje gjelde noen av dem med fullt bistandsbehov her. Dessuten er dette behov dom kan dekkes gjennom de heimebaserte tjenestene.

3.4.5.2 Av- og påkledning

Behovet for bistand til av- og påkledning beskrives i den nevnte veilederen som personer som må ha ”*behov for bistand/ assistanse til å ta på og av seg klær og fottøy, finne fram og velge i overensstemmelse med årstid, vær og temperatur*”. I praksis vil det si å kle av- og på seg. Om en har behov for hjelp/assistanse til dette, vil det per definisjon bety tilstedeværelse minst to ganger om dagen, morgen og kveld gjennom hele året. Dessuten vil de fleste som har behov for assistanse til dette, samtidig ha bistand for å gjennomføre flere funksjoner. De som har bistandsbehov til av- og påkledning, må jevnt over antas å kreve betydelige resurser fra de heimebaserte tjenestene.

Blant dem som bor sammen med foreldre er det jevnt over 15-16 pst eller hver 7. bruker som har behov for hjelp til av- og påkledning, men bare 3-4 pst har full bi-

standsbehov til dette, jfr tabell 3.13B. Det betyr at bare en mindre gruppe har slikt behov.

Tabell 3.13B. Av- og påkledning. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Bor sammen med foreldre				Bor sammen med andre			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	85	84	88	85	87	88	93	81
Middels/stort	11	11	10	13	10	8	5	14
Fullt bistandsbehov	4	5	3	3	3	3	2	4
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	1227	829	320	78	18541	2682	7962	7897
Uoppgitt	1277	869	328	80	1940	436	920	584

Det er en tendens til at det er noen færre med slikt behov for bistand blant dem som bor med andre enn foreldre, jfr tabell 3.13B. Men det gjelder ikke brukere 50-66 år, hvor 18 pst hadde behov for bistand til å kle av- og på seg.

Vi har tidligere vist at det i 2011 var omlag 24.000 personer 18-66 år i alt som bodde sammen med andre, hvor 13 pst hadde behov for hjelp til av- og påkledning, jfr tabell 3.13B. Det betyr at det gjaldt noe over 3.000 personer.

Sammenlikning med brukere som bor aleine

Det er ikke å forvente at det er særlig mange av dem som bor aleine som trenger hjelp til av- og påkledning. Slik det går fram av tabell v3.9d, gjaldt dette 10 pst i 2011. Andelen er den samme i alle aldersgrupper. Den store likheten etter alder i andel med slik behov - slik vi har observert omtrent for samtlige mål for bistandsbehov - tyder for øvrig etter vår vurdering på konsistens og lite innslag av tilfeldigheter i de vurderinger som er gjort av bistandsbehov målt på akkumulert gruppenivå.

Sjøl om det er færre som er sjølhjulpne i forhold til av- og påkledning blant dem som bor aleine enn dem som bor med andre, er ikke forskjellene vesentlige. Men samtidig er det slik at 9 av 10 som bor aleine her er sjølhjulpne. Det må bety at manglende funksjonsevne her kan representere en barriere for å kunne etablere eget hushold. Men samtidig er det relativt få - 10-15 pst blant dem som bor med andre, som har hjelp til *av- og påkledning*. For det øvrige store flertallet vil ikke dette representere et hinder for å etablere eget hushold.

3.4.5.3 Bevege seg innendørs

Med det å ha behov for assistanse til å bevege seg innendørs menes å trenge hjelp til å "gå, bevege eller forflytte seg på ett plan innendørs; på flatt guly, over terskler, ut og inn av seng, opp og ned av stol. Trapper innendørs er ikke med".

Det er nokså umiddelbart innlysende at når en har slike behov, vil en aller oftest måtte være svært hjelpetrengende og vil jevnt over kreve mye hjelp og tilstedeværelse fra andre. I IPLOS finnes det imidlertid data (uanalyserte/upubliserte) som kan gi svar på omfanget både av privat hjelp og hjelp fra de heimebaserte tjenestene til disse brukerne så vel i forhold til alle grupper og funksjoner som vi har analysert i kap 3.4. Men slike analyser ligger utenfor mandatet for dette prosjektet.

Blant dem som bor sammen med andre, er det jevnt over 4-6 pst som har behov for bistand til å bevege seg innendørs eller å komme ut og inn av seng eller opp og ned av stol, jfr tabell 3.13C. Men blant dem som bor med foreldre i alderen 30-49 år, er det 14 pst som har bistand til å bevege seg innendørs eller til andre personlige gjøremål. Men det samme gjelder bare 5 pst blant brukere i alderen 18-29 år som bor sammen med andre enn foreldre, jfr tabell 3.13C.

Tabell 3.13C. Å bevege seg innendørs. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor sammen med foreldre eller sammen med andre etter alder. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Bor sammen med foreldre				Bor sammen med andre			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	93	94	86	93	93	92	96	94
Middels/stort	5	4	12	5	5	6	3	5
Fullt bistandsbehov	1	1	2	1	2	3	1	1
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	18640	2701	8018	7921	1231	830	323	78
Uoppgitt	1841	417	864	560	147	111	26	10

Sammenlikning med brukere som bor aleine

Blant brukere som bor aleine 18-66 år er det 6 pst som trenger bistand til å bevege seg innendørs eller til de øvrige gjøremål som er nevnt i veilederen, eller den samme andel som blant dem som bor med foreldre eller øvrige andre. Og blant brukere 50-66 år gjelder det 8 pst blant de aleineboende. Igjen ser vi at det ikke er forskjell i disse andelene for brukere som bor aleine sammenliknet med dem som bor sammen med andre. Oppsummering

Blant brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som i 2011 bodde i *ordinære private boliger* sammen med foreldre, var det noen flere som skåret for *behov for bistand* i forhold til de 8 funksjonene vi har gått gjennom, enn dem som bodde sammen med øvrige andre - bortsett fra det å *styre adferd*. Men forskjellene var jevnt over små, jfr matrisen nedenfor. Det er det ene hovedtrekket. Det andre er at sammenliknet med brukere som bodde aleine, var det jevnt over like mange - eller bare noen færre - med bistand til de fleste av de 8 nevnte funksjonene. Bare i forhold til *beslutninger i dagliglivet*, var det flere med bistand blant brukere som bor sammen med foreldre – et spørsmål som kanskje også er påvirket av hvorvidt en bor i en sådan husholdstype.

Samlet oversikt over 8 ulike funksjoner som inngår i mål for bistandsbehov i IPLOS. Andeler med bistandsbehov i prosent for tre husholdstyper :

Bistandsbehov i forhold til type funksjon	Type hushold		
	Bor med foreldre	Bor med andre	Bor aleine
1. Beslutninger i dagliglivet	47	27	27
2. Styre egen adferd	17	30	23
3. Hukommelse	16	10	12
4. Ivareta egen helsetilstand	71	62	68
5. Skaffe seg varer og tjenester	37	30	33
6. Personlig hygiene	21	17	20
7. Av- og påkledning	15	13	10
8. Bevege seg innendørs	6	7	6

Denne gjennomgangen viser at det jevnt over er like mange, eller nesten like så mange blant de aleineboende som har bistand til disse 8 gjøremålene som blant dem som bor sammen med foreldre, og ofte noen flere enn blant dem som bor sammen med øvrige andre. Hvis omfanget av bistanden er på samme nivå, dvs av samme omfang i alle husholdsgruppene, tyder våre data på at det for de fleste av brukerne som bor sammen med foreldre eller andre, er det ikke bistandsbehovene som oftest står i veien for å etablere eget hushold. Dette dog muligens med unntak av en del av dem med større bistandsbehov i forhold til av- og påkledning og blant dem som må ha bistand til å bevege seg innendørs etc.

Mest sannsynlig kombinerer imidlertid de fleste brukerne bistand til de nevnte funksjonene. En faktoranalyse som er gjennomført for de 17 enkeltfaktorene som inngår i underlaget for de fem samlemålene i IPLOS, viste flere slike sammenhenger (Strand, 2010, Helsedirektoratet). Denne analysen viste f.eks at var det samvariasjon mellom det å ha bistand til å ta *beslutninger i dagliglivet*, *styring av egen adferd* og *hukommelse*. Videre samvarierte rimeligvis det å ha bistand til å bevege seg innendørs med bistand til av- og påkledning.

Vi har ikke data som gjør det mulig å analysere kombinasjoner av bistand til de ulike funksjonene, men de finnes i IPLOS. Her vil en kunne analysere omfanget av offentlig og privat hjelp til dem som f. eks har særlig store bistandsbehov så vel som for dem med små bistandsbehov i forhold til de enkelte funksjonsmålene, også for de 8 funksjonene vi her har vært gjennom. Slike data ville ha hjulpet på realismen i vurderinger av hvor mange av dem som bor sammen med andre, som kunne ha klart seg i egen bolig. Men om en har bistand til flere av de 8 funksjonene eller de øvrige, vil de vurderinger vi har gjort i forhold til enkeltfunksjonen i prinsippet stå ved lag. Men brukere som trenger bistand til en rekke av de nevnte funksjonene, vil oftest måtte trenge hjelp i større omfang. Og hvis omfanget blir stort, vil det for kommunene rent økonomisk oftest være gunstigere at slike brukere fortsetter å bli boende sammen med andre, i stedet for å gis anledning til å etablere eget hushold.

Til slutt minner vi om at data her i avsnitt 3.4, om brukere av heimebaserte tjenester som bor med foreldre, gjelder personer som har heimebaserte tjenester. Men deres situasjon vil antakelig også jevnt over være den samme som for de vel 4.000 øvrige brukere av ulike andre pleie- og omsorgstjenester, jfr avsnitt 3.2.3. De data som er presentert her i avsnitt 3.4, har etter vår vurdering imidlertid gyldighet for et flertall av de omlag

5.000-6000 brukerne 18-49 år som bodde med foreldre og som var brukere av en eller flere pleie- og omsorgstjenester i 2011, jfr avsnitt 3.2.3.

3.5 Brukere av heimebaserte tjenester 18- 66 år etter sivilstand

Så langt har vi analysert brukere som bor sammen med foreldre. I dette avsnittet har vi som mål å dokumentere hvor mange som bor sammen med andre uten å være i parforhold, dvs ikke å være gift, samboer eller partner. Det skal vi gjøre ved separat å analysere de aleineboende og dem som bor sammen med noen. Her nytter vi data for året 2008 som er det siste året med den typen opplysninger i IPLOS.

Men først vil vi analysere sammensetningen av alle brukerne av heimebaserte tjenester som bor i ordinære boliger og vise hvordan de fordeler seg etter sivilstand sammenliknet med hele befolkningen i samme alder. Vi legger i den sammenheng til grunn at i de fleste tilfeller vil det være positivt for personer med helseproblemer og særlig med store helseproblemer å leve i parforhold. Vår hypotese er imidlertid at vesentlig færre blant våre brukere som lever i parforhold eller som tidligere har levd i parforhold sammenliknet med hele befolkningen.

3.5.1 Om datagrunnlaget

I IPLOS har en foretatt en egen registrering av brukerne av heimebaserte tjenester etter sivilstand/samlivsstatus, der en har inkludert samboende i kategorien 'gift/samboer/partner'. I IPLOS har en datagrunnlag for å skille mellom brukere som *bor i samlivsforhold*, dvs 'gifte/samboende/partnere', og brukere som *ikke bor i samlivsforhold*, dvs ugifte, *skilte/separerte* og *enke/enkemenn*.

Et hovedanliggende for oss i denne prosjektsammenhengen er å sammenlikne brukere av heimebaserte tjenester (funksjonshemmede) sin sivilstands- og husholdssituasjon med hele befolkningen i samme alder. Siden det å leve i samlivsforhold versus ikke å gjøre det, generelt oftest må betraktes som en positiv ressurs i forhold til personer med helseproblemer, anser vi det som viktig å kunne avklare hjelpetrengendes situasjon i forhold til sivilstand og samlivs/husholdssituasjon.

I *Statistisk årbok* opererer SSB imidlertid bare med rene sivilstandskategorier. I *Familiestatistikk* har en imidlertid registrert andel samboere ut fra personer med samme postadresse. I *utvalgsundersøkelser* har en imidlertid registrert dette direkte. Og det er disse data vi her nytter i siste instans.

For 2008 viste imidlertid *Familiestatistikk* at samboere utgjorde 22 pst av sum aller gifte og samboende registret på denne måten.⁴⁷ Slik sett må andelen som lever i *samlivsforhold* (parforhold) oppjusteres med 22 pst forhold til antall registrerte gifte i 2008 ifølge Statistisk årbok. Her anfører en imidlertid at *utvalgsundersøkelser* rapporterer om en høyere andel samboer i alderen 16-79 år enn hva som går fram av *Familiestatistikken*, basert på data om samme bostedsadresse.

⁴⁷ I 2008 var det i alt 1.072579 par i alt, derav var det 240.636 samboerpar. Kilde: *Familien: Singel eller samboer*, SSB, 1.10. 2009.

I 2011 var det i følge *Familiestatistikken* registrert ca 530.000 samboere, mens det på grunnlag av *Reisevaneundersøkelsene*, var omlag 600.000 samboende i 2011. Fra 2004 økte antall samboer-par fra å utgjøre 24 pst av alle som levde i samliv (gifte+samboere) til 26 pst i 2011. Dette i følge data fra utvalgsundersøkelsen *Reisevaneundersøkelsen* (utvalget var ca 8.000 personer 16-79 år).⁴⁸

Vi vil her nytte data fra *Reisevaneundersøkelsen 2008-2010* som grunnlag for vår analyse av andel par og samboer-par i 2008.

Vi tar i denne sammenhengen utgangspunkt i å ende opp med å nytte data som viser hvor stor andel som bor *i samlivsforhold*, dvs summen av gifte og samboende, og andel som *ikke bor i samlivsforhold*.

3.5.2 Sivilstand hos brukere av heimebaserte tjenester etter alder og grad av bistandsbehov

Vi vil innledningsvis gjøre rede for brukere av heimebaserte tjenester etter sivilstand og dernest etter grad av bistandsbehov og sivilstand. I begge sammenhenger etter alder. Data gjelder brukere bosatt i ordinære private boliger og inkluderer samboende for året 2008, som er siste år med data om sivilstand i IPLOS, derfor har vi måttet velge det året.

3.5.2.1 Sivilstand hos brukere av heimebaserte tjenester etter sivilstand

Den dominerende gruppen etter sivilstand blant brukere av heimebaserte tjenester som bor heime er de *ugifte*. De utgjør nærmere halvparten av alle (48 pst, jfr tabell 3.14) - og 53 pst i alderen 30-49 år. Andelen ugifte i alderen 50-66 år er imidlertid vesentlig lavere. Til gjengjeld er 1/3-del (32 pst, jfr tabell 3.14) blant disse skilt/separert og enke/enkemann. Også i alderen 30-49 befinner 16 pst seg i disse kategoriene.

Tabell 3.14 Brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger 18-66 år etter sivilstand i tre aldersgrupper i 2008. Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB for Brelanta, mars 2014.

Alder	Gift/samboer/partner	Skilt/sep.	Enke/em.	Ugift	Alle	
					Alle	N
18-29	14,5	1,7	0,01	83,7	100	5.572
30-49	30,9	14,7	1,2	53,2	100	15.846
50-66	36,0	24,1	7,9	31,9	99,9	16.797
18-66	30,6	17,0	4,3	48,1	100	38.388

Andelen gifte/samboere/partnere utgjorde i 2008 er bare 30,6 pst. Og sjøl i alderen 50-66 år lever bare 36 i samliv eller som par. jfr tabell 3.14.

Vi vil nå sammenlikne med fordelingen av den voksne befolkningen i Norge i alderen 20-64 år etter sivilstand ut fra data i Statistisk Årbok⁴⁹

⁴⁸ Kilde: *Samboer 2011*, SSB, 31. mai 2012

⁴⁹ Mens våre IPOS-data om brukere av heimebaserte tjenester omhandler brukere 18-66 år er de statistiske data i Statistisk Årbok gruppert slik at det nærmeste vi kommer er 60-64 år. Feilkilden er marginal og uten betydning for den type sammenlikning som vi foretar i denne sammenhengen.

3.5.2.2 Den voksne befolkningen etter sivilstand i Norge i 2008

I de data som presenteres her, er ikke samboende registrert. Som nevnt utgjorde disse omlag 25 pst av alle voksne som lever i samliv eller i parforhold. De samboende 'skjuler seg' her blant ugifte/skilte separerte og blant enker/enkemenn. Seinere skal vi foreta en sammenlikning med hele befolkningen der de samboende inngår.

Sik det går fram av tabell 3.15, er det på tross av at de samboende ikke er med, nærmere halvparten (42,4 pst) som er gift/partner i befolkningen 20-64 år. Og i alderen 50-64 år var 66 pst gifte/partner i befolkningen i 2008, mot 31 pst i parforhold, inkludert samboende blant brukerne av heimebaserte tjenester 18-66 år, jfr tabell 3.14. Forskjellen mellom befolkningen og personer med helseproblemer - her representert ved brukere av heimebaserte tjenester - er radikal stor mht å ha den ressurs som et parforhold kan representere. Det kommer vi tilbake til i neste avsnitt.

Tabell 3.15 Personer 20-64 år etter sivilstand i ulike aldersgrupper. Prosent. Kilde; *Statistisk Årbok 2008*, SSB, Oslo 2008.

Alder	Gift/partner	Skilt/sep	Enke	Ugift	Alle	
					Alle	N
20-29	12,3	1,3	0,04	86,4	100	580.932
30-49	50,3	12,4	0,5	36,9	100	1.358.716
50-64	66,2	19,6	3,7	10,5	100	881.269
20-64	47,4	12,4	1,4	38,8	100	2.820.917

Og andelen ugifte i befolkningen er vesentlig mindre enn blant brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære private boliger, sjøl om en del av disse faktisk er samboende. I alderen 50-64 år er 10,5 pst ugifte (inkludert de samboende), mens det blant brukerne av heimebaserte tjenester i alderen 50-66 år var 31,9 pst ugifte, eksklusive ugifte blant samboende.

Allerede på dette forenklete nivå for sammenlikning er forskjellene radikalt store når det gjelder fordeling etter sivilstand mellom disse brukerne av heimebaserte tjenester (funksjonshemmede) og befolkningen. Helseproblemer av ulike slag synes å ha svært stor innvirkning på mulighetene til å etablere og forbli i parforhold. Her står vi kanskje overfor det mest sentrale problemet knyttet til personer med helseproblemer og funksjonshemminger. Det er imidlertid ikke et hovedtema i denne rapporten.

Vi skal imidlertid gå et skritt videre, og sammenlikne brukere med heimebaserte tjenester 18-66 år etter hvor stor andel som lever i parforhold sammenliknet med hele befolkningen 20-69 år i 2008.

3.5.3 Befolkningen 20-66 år som bor i parforhold og ikke i parforhold. Sammenlikning med brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år.

3.5.3.1 Om data

Innledningsvis i avsnitt 3.2.1 omtalte vi data fra *Reisevaneundersøkelsene*, som synes å ha de beste data om antall samboere i Norge. Disse data viser som nevnt, at det er noen flere samboere enn det som går fram av Familienstatistikk, som for året 2008 viste at 22 pst av alle i parforhold var samboere, jfr avsnitt 3.2.1 her innledningsvis.

Forøvrig har vi samlet rådata-grunnlaget for tabell 3.14, 3.15 og 3.17 som følger her i vedleggstabeller i tabell v3.16, i eget tabellvedlegg B til kap. 3. Data om andel samboere etter alder følger imidlertid en mer findelt inndeling i *Reisevaneundersøkelsene* enn den vi opererer med for brukere av heimebaserte tjenester. Derfor har vi måttet gjøre noen estimater på det punktet. Hvordan det er gjennomført, er gjort rede for i kommentar til tabell v3.16C i tabellvedlegg B til kap 3.

Vi nytter data om antall brukere 20-64 år etter sivilstand slik det går fram av Statistisk Årbok 2008, mens vi for andeler som bor i samlivsforhold eller ikke i samlivsforhold, nytter de nevnte data fra *Reisevaneundersøkelsene* om andeler gifte, samboere og andre personer som lever i samlivsforhold i aldersgrupper 20-69 år slik det går fram av tabell v3.16C.

3.5.3.2 Andeler i befolkningen og brukere av heimebaserte tjenester som bor i samliv

Vi vil sammenlikne befolkningen 20-64 år i 2008 med brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger i 2008.

Befolkningen 20-64 år

I 2008 levde 7 av 10 i befolkningen 20-64 år i samlivsforhold, dvs som par, hvor 49 pst gjorde det som gifte og 21 pst som samboende, jfr tabell 3.17. Resten, eller 3 av 10 levde ikke i samliv eller i parforhold. Rimeligvis er det vesentlig færre som lever i parforhold blant de yngre. Således levde 55 pst ikke i samliv i alderen 20-29 år.

Både i aldersgruppene 30-49 år og 50-66 år levde imidlertid 3 av 4 av befolkningen i samlivsforhold, jfr tabell 3.17. En klar majoritet lever i parforhold med de levekårsbetingelser det gir. To er ofte dobbelt så mye som en, både i forhold til inntekter og i husholdsressurser, særlig når en har helseproblemer. Dette er imidlertid en sær generell stadfesting som vil måtte ha en god del unntak, men den generelle retningen synes nokså logisk.

Tabell 3.16 Tabell 3.17. Befolkningen 20-64 år fordelt etter andeler som lever i samliv etter alder i 2008. Prosent. Kilde: *Reisevaneundersøkelsene 2008/2010/ Publikasjonen Samboer 2011*, SSB, 31. mai 2012 og Statistisk Årbok 2008, SSB, 2008

Alder	Samboer	Gift	Sum i samliv	Ikke i samliv	Alle	
					Sum	n
- 20-29 år	33	12	45	55	100	580.932
- 30-49 år	25	52	77	23	100	1.358.716
- 50-64 år	7	68	75	25	100	881.269
- 20-64	21	49	70	30	100	2.820.917

Brukere av heimebaserte tjenester i private boliger 18-66 år i 2008

Mens flertallet - eller 70 pst i befolkningen 20-64 år levde i samlivsforhold (parforhold) i 2008 - gjaldt det samme 31 pst av brukere av heimebaserte tjenester i ordinære private boliger 18-66 år, jfr tabell 3.14. Blant disse levde mao 7 av 10 (69 pst) av personer med helseproblemer eller langvarige funksjonshemming i samme alder i *ikke-parforhold*, dvs uten en samlivspartner å kunne støtte seg på. Deres situasjon i forhold til samliv er jevnt over svært *radikalt annerledes* enn i befolkningen for øvrig.

I befolkningen 18-29 år levde 45 pst i samlivsforhold i 2008, mens det samme var tilfellet for 14,5 pst av brukerne av heimebaserte tjenester, jfr tabell 3.14. Det var mao 3 ganger så mange i parforhold 18-29 år i befolkningen som blant personer 18-29 år med helseproblemer.

I befolkningen 30-49 år levde 77 pst i parforhold i 2008, mot 31 pst blant brukere av heimebaserte tjenester i samme alder. Tilsvarende forskjeller i aldersgruppa 50-64år-/50-66 år var hhv 75 pst og 36 pst, jfr tabell 3.14. Det er en tendens til at forskjellen mellom befolkningen og brukere med helseproblemer avtar noe med alder. Men hovedpoenget er at den er radikal stor i alle aldersgrupper 18-66 år.

3.5.3.3 Fordeling etter sivilstand blant brukere av heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov

Før vi går videre og analyserer *fordelingen etter sivilstand* for brukere som *bor sammen med noen* versus dem som bor aleine, skal vi se nærmere hvordan samtlige brukere som bor i ordinære private boliger fordeler seg etter grad av bistandsbehov.

Når det gjelder andelen som bor i parforhold som gift, samboer eller partner, er det en tendens til at det er noen flere som lever parforhold blant dem med noe/avgrenset bistandsbehov. Men det gjelder dog bare 32 prosent, jfr tabell 3.18. Og det er langt unna de 70 prosentene i befolkningen som lever i parforhold, jfr tabell 3.17. Blant dem med middels til stort og dem med omfattende bistandsbehov er det bare 27 pst. eller vel en fjerdedel som befant seg i parforhold i 2008. Og det er ingen grunn til å tro at dette forholder seg vesentlig annerledes i dag.

Tabell 3.17 Tabell 3.18. Fordeling etter sivilstand blant brukere av heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov. Brukere bosatt i ordinære private boliger. Prosent. Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB for Brelanta, mars 2014.

Sivilstand	Gift/samb	Ugift	Enke/-mann	Skilt/sep.	Alle	
					Sum	N
Bistandsbehov						
- noe/avgrenset	32	44,1	4,9	18,9	100,1	20.681
- middels til stort	26,9	53,5	4	15,7	100,1	11.003
- omfattende	26,5	62,7	1,9	8,9	100	2.333
Alle	30,6	48,1	4,3	17	100	38.388

Det mest markante trekket her er imidlertid i ulikheten i andel som er *ugift* etter grad av bistandsbehov. Dette gjaldt i 2008 63 pst av brukerne med omfattende bistandsbehov, mot 44 pst blant dem med noe/avgrenset bistandsbehov. Begge er imidlertid høye andeler i forhold til den ordinære befolkninga. Og det kan ikke være tvil om at omfang av helseproblemer må påvirke mulighetene til å etablere samlivsforhold. Dette gjenspeiler seg også i at det er færrest skilte/separerte (9 pst, jfr tabell 3.18) dvs personer som *har vært gift*, blant dem med omfattende bistandsbehov. Og mønsteret bekreftes ytterligere av at blant brukere med noe/avgrenset bistandsbehov, var 19 pst skilt/separert i 2008, dvs hadde tidligere vært gift.

Legger vi sammen dem som lever i parforhold og dem som tidligere har gjort det, dvs dem som nå er skilt, separert, enke- eller enkemann, gjelder det 55,8 pst blant

brukere med noe eller avgrenset bistandsbehov. Men blant dem med omfattende bistandsbehov, er det bare 37,3 pst som lever eller har levd i parforhold, jfr tabell 3.18. Igjen et uttrykk for at omfang av helseproblemer i betydelig grad synes å påvirke mulighetene til å leve i samliv.

3.5.4 Brukere som bor sammen med andre uten å leve i parforhold etter sivilstand. 2008

Så langt har vi vist hvordan *samtlige brukere 18-66 år i 2008* fordelte seg etter sivilstand, og grupperinger av disse brukerne etter bistandsbehov og alder uavhengig av husholdstype. Vi vet for øvrig hvor mange som bor aleine og hvor mange som bor sammen med andre i 2011. Da bodde omlag halvparten aleine, mens resten bodde sammen med andre. Og vi har vist at bare 30 pst av brukerne i alderen 18-66 år i 2008 bodde i parforhold, mot 70 pst i hele befolkningen i samme alder samme år.

Et viktig spørsmål å få svar på er om brukere som bor sammen med andre, i vesentlig grad bor i parforhold. Så vidt vi vet, er ikke dette tidligere undersøkt. Og vi har således ikke grunnlag for noen hypoteser om dette. Men på grunnlag av det høye innslaget av personer som ikke bor i parforhold *blant alle brukere* i 2008, er det rimelig grunn til å anta at en betydelig del også blant dem som bor sammen med andre, heller *ikke bor i parforhold*, men med *andre personer som ikke de er gifte/samboere/partnere med*.

I forlengelsen av analysen av sivilstand, ønsker vi derfor kunnskap om sivilstand hos *alle dem som er oppgitt til å bo sammen med noen*. Vi vil likevel rimeligvis forvente at majoriteten av disse lever i flerpersonshushold som *gifte/samboere/partnere*.

Året 2008 er siste året at IPLOS har data om *både sivilstand og om husholdstype* (i 2009 ble dette erstattet av data der en kun skilte mellom hvorvidt brukerne *bor med foreldre, med øvrige andre eller aleine* – en sløyfet opplysningene om sivilstand)⁵⁰. Vi skal derfor se nærmere på hvordan de som bodde *sammen med andre*, fordelte seg etter sivilstand i 2008.

IPLOS-data for året 2008 viser for øvrig at brukere som bodde sammen med andre, utgjorde 55 pst av alle brukere bosatt i ordinære boliger det året - eller 42.525 brukere.

For 2008 har vi opplysninger om sivilstand for 38.388 brukere 18-66 år. Ut fra data om antall brukere uten oppgitt sivilstand og om hvorvidt en bodde aleine eller sammen med andre, går det fram at det i IPLOS mangler slike opplysninger for i alt 4.137 i forhold til disse variablene. For å oppnå et estimat av antall mottakere i alt, har vi beregnet en ekstrapoleringsfaktor, der vi forutsetter at uoppgitte fordeler seg på samme måte som oppgitte i de grupperinger av brukere som vi her opererer med. Beregningen av denne *ekstrapoleringsfaktoren* går fram i fotnote her.⁵¹

⁵⁰ Men for seinere år er det mulig – etter søknad til Datatilsynet og Helsedirektoratet - å kople til data om sivilstand fra Folkeregisteret til IPLOS.

⁵¹ Beregning av ekstrapoleringsfaktor: Forholdet mellom antall besvarte i forhold til husholdstype er 38.388 brukere 18-66 år, men inkluderer vi de øvrige, dvs uoppgitte etter sivilstand, er det i alt 42.525 brukere i alderen 18-66 år i ordinære boliger i 2008. Ekstrapoleringsfaktoren blir da: $42.525/38.388=110,7$. Antall som bor i flerpersonshushold uten å bo slik i samlivsforhold, dvs som

Tabell 3.18 Tabell 3.19A. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor sammen med andre i ordinære private boliger. Fordeling etter alder og sivilstand. 2008. Absolutte tall. Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB for Brelanta, august 2014.

Alder	Gifte/samboende/partner	Skilt/separert/enke/enkemann	Ugift	Sum Ikke-gifte	N
- 18-29 år	692	73	2.416	2.489	3.181
- 30-49 år	4.128	1.418	2.788	4.206	8.334
-18-49 år	4.820	1.491	5.204	6.695	11.515
- 50-66 år	5.153	1.279	1.179	2.458	7.611
- 18-66 år	9.973	2.270	6.383	8.653	18.626

Tabell 3.19B. Brukere av heimebaserte tjenester. 18-66 år som bor sammen med andre i ordinære private boliger. Fordeling etter alder og sivilstand. Prosent. Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB for Brelanta, august 2014.

Alder	Gifte/samboende/Partnere	Skilt/separert/enke/enkemann	Ugift	Sum ikke-gifte	Alle	
					Sum	N
- 18-29 år	21,8	2,3	75,9	78,2	100	3.181
- 30-49 år	49,5	17,0	33,5	50,5	100	8.334
- 18-49 år	41,9	12,9	45,2	58,1	100	11.515
- 50-66 år	67,7	16,8	15,5	32,3	100	7.611
- 18-66 år	53,5	12,2	34,3	46,5	100	18.626

Av brukere 18-66 år som er registrert ved å bo sammen med andre, er levde 53,5 pst i parforhold, som gifte, samboere eller som partner i 2008. Resten, 46,5 pst lever ikke i slike forhold dvs i ikke-parforhold, som ugifte eller skilte separerte eller som enke-/enkemann, jfr tabell 3.19B.

Ut fra vårt perspektiv i denne sammenhengen er vi mest opptatt av brukere som kan ha behov for å etablere eget hushold. Derfor har vi særlig fokus på brukere 18-49 år. Av dem som i 2008 bodde i hushold sammen med andre utgjorde de i ikke-parforhold 58,1 pst, dvs var skilte/separerte/enke/enkemann eller ugifte, derav langt de fleste som ugifte, jfr tabell 3.19B. Majoriteten i alderen 18-49 år bodde i ikke-parforhold, sjøl om de bodde sammen med noen. Det har vi beregnet til å gjelde omlag 7.400 personer 18-49 år i 2008.

IPLOS har ikke data om hvem disse er ut over opplysninger om sivilstand. En del av dem vil være brukere som bor sammen med foreldre. Og en god del vil nok måtte være egne mindreårige eller voksne barn. Videre kan det tenkes å være en del som bor sammen med søsken eller andre slektninger, eller andre voksne.

---

gift/samboer/partner, var i 2008: $(2.270+6.383) \cdot 110,7 = 9.579$ brukere av heimebaserte tjenester i 2008. Av dem som bor sammen med andre uten å leve i parforhold 18-49 år, dreier det seg om $6.695 \cdot 110,7$ personer, eller 7.411 personer 18-49 år. Se for øvrig tabell 3.19A

En del av denne gruppen bør antakelig være en del av målgruppen når en skal analysere og vurdere hvem som har behov for å etablere eget hushold. Potensialet for behovet for å etablere eget hushold for noen av disse, bør vurderes på linje med de omlag 5.000-6.000 brukere av pleie- og omsorgstjenester 18-49 år som bor med foreldre, jfr kap 3.2 og kap 3.4. Det kommer vi tilbake til i avsnitt 3.6.

3.6 Alder ved flytting fra foreldrene.

I dette avsnitte skal vi særlig se nærmere på alder ved flytting fra oppvekstheimen eller fra foreldrene, både i befolkningen generelt og blant funksjonshemmede, slik de framstår i det materialet som er presentert i kap. 3.4.

Avslutningsvis i dette avsnittet vil vi utvide perspektivet og repeterer i hvilken situasjon funksjonshemmede står i når det gjelder å bo i parforhold sammenliknet med hele befolkningen. Her peker vi samtidig på en del funksjonshemmede som bor sammen med andre voksne uten å leve i parforhold, eller sammen med egne barn, dvs sammen med andre enn ektefelle, samboer eller partner. Voksne funksjonshemmede som bor slik uten å bo sammen med egne mindreårige barn, har ikke fått den samme oppmerksomhet i forhold til å kunne etablere eget hushold som funksjonshemmede som bor med foreldre. I forhold til de sistnevnte burde det også reises spørsmål om behovet for å etablere eget husværer og hvor stort dette potensialet er.

3.6.1 Når det er vanlig å flytte heimefra

Det er sterke forventninger i det norske samfunnet om at unge skal flytte tidlig hjemmefra. Etablering i egen husholdning er en viktig del av å det bli voksen (Hellevik 2005).

Ønsket om eller pådrivingen for å flytte tidlig må også forståes i lys av det sterke fokuset på egen bolig som springer ut av den sterke sjøleier-ideologien som har forsterket sitt fotfeste etter frisleppet i boligsamvirket i begynnelsen av 1980-åra. Norge er på boligsjøleier-toppen både i Norden og i Europa.

I dag er samlivsinngåelse ikke lenger hovedgrunnen til flytting hjemmefra. I stedet er utflytting ofte knyttet til start av utdanning eller arbeid (Texmon, SSB 1996). Å flytte heimefra er ofte det første steget i overgangen fra ungdom til voksenalder. Det er et skifte til et mer uavhengig liv, enten i et studentkollektiv, egen hybel eller samboerskap (Dommermuth, SSB, 2009).

I de fleste norske studier av oppbrudd fra oppvekstheimen er det funnet små endringer i alder ved utflyttingen for de kullene som er født fra og med 1950-tallet (Gulbrandsen 2002, Hellevik 2005). En mye brukt indikator for denne typen analyser er *medianalderen*, dvs. si den alderen når halvparten av et bestemt gruppe, f. eks. et fødselskull, har flyttet heimefra.

Endringene i medianalderen for flytting fra foreldreheimen har gjennom de siste ti-årene vært veldig små. For kvinner er medianalderen noe høyere for kullene født etter 1955, men fortsatt hadde over halvparten av alle unge kvinner flyttet hjemmefra

når de var rundt 19 år. For menn er medianalderen litt høyere enn for kvinner.⁵² De aller fleste unge voksne har brutt opp fra foreldrehjemmet innen første halvdel av tjuetårene. Ved fylte 25 år er det bare en liten andel som fortsatt bor sammen med foreldrene (Dommermuth, SSB, 2009).

3.6.2 Andel som bor med foreldre 18-49 år i befolkningen og blant funksjonshemmede

I dette avsnittet ønsker vi å foreta en sammenlikning mellom funksjonshemmede, særlig dem i alderen 18-49 år mht til det å bo sammen med foreldre. Det er denne aldersgruppen som særlig er i vår interesse knyttet til det å vurdere potensialet for andel og antall personer som vil kunne ha behov for å etablere eget hushold.

Vi har tidligere vist hvor mange brukere av *heimebaserte tjenester* og av *samtligje pleie- og omsorgstjenester* som bor med foreldre etter alder, jfr kap. 3.2. Og enn større landsomfattende undersøkelse har data for andeler i befolkningen som bor med foreldre for året 2007, bl.a. i alderen 18-49 år⁵³.

3.6.2.1 Andel som bor med foreldre i befolkningen

Slik det går fram av tabell 3.20, hadde omlag to tredjedeler i befolkningen i alderen 18-24 år flyttet ut av foreldreheimen første gang i 2007. Således var det 37 pst som fortsatt bodde sammen med foreldre, jfr tabell 3.20. I aldersgruppa 25-29 år var det imidlertid bare 6 pst som fortsatt bodde hos foreldre. Og i alderen 30-49 år bodde fortsatt 1,4 pst av alle i den alderen fortsatt hos foreldre.

---

⁵² Her anføres det imidlertid at ”sammenlignet med funn fra tidligere studier ligger medianalderen i LOGG-data litt lavere (Gulbrandsen 2002, Sandlie 2008). Årsaken til dette er at LOGG bare omfatter den første flyttingen hjemmefra og ikke den såkalt endelige utflyttingen. Fra tidligere undersøkelser vet vi at en ganske stor andel av de unge flytter ut i flere trinn (Texmon 1994: 12). Som mange andre hendelser i livsløpet er flytting hjemmefra reversibel” (Dommermuth 2009). Om vi hadde hatt data for den endelige utflyttingen fra foreldreheimen, ville vi funnet at noen flere bodde med foreldrene enn dataa fra første utflytting viser.

⁵³ Vi referer her til *LOGG 2007*, en nasjonal undersøkelse gjennomført av Statistisk sentralbyrå og forskningsinstituttet *NOVA*. Undersøkelsen består av den internasjonale studien *Generations and Gender Survey* (GGS) og andre runde av den norske studien *Livsløp, aldring og generasjon* (NorLAG). For nærmere beskrivelse, viser vi til Samfunnsspeilet, 1/2009, SSB. Data er basert på svar fra 9.305 personer født mellom 1950 og 1984.

Tabell 3.19 Tabell 3.20 Andel i som bor sammen med foreldre etter alder i hele befolkningen 18-49 år i 2007 og andel blant brukere av heimebaserte tjenester og pleie- og omsorgstjenester i alt i 2011. Kilde: LOGG, Samfunnsspeilet, 1/2009, SSB og data fra spesialkjøring ved SSB, mars 2014.

Alder	Andel som bor med foreldre	Antall observasjoner
Utvalg av befolkningen 18-49 år i landsomfattende undersøkelse i 2007 (LOGG)		
- 18-24 år	37,2	1.451
- 25-29 år	6,2	1.123
- 30-49 år	1,4	5.895
- 18-29 år	23,7	2.574
- 18-49 år	8,2	8.469
Brukere av heimebaserte tjenester 18-49 år i 2011*)		
18-29 år	13	7.005
30-49 år	2	18.203
- 18-49 år	5	25.208
Brukere av samtlige pleie- og omsorgstjenester til heimeboende 18-49 år i 2011**)		
- 18-49 år	11,4	44.917

*) Oppgaver basert på tabell 3.6 og separat beregning av andel som bor med foreldre 18-49 år ut fra underlagsdata for tabell 3.6. **) Beregninger basert på data i tabell 3.3.B.

Andelen i befolkningen som bor igjen med foreldre avtar sterkt med alder. Mens 12 pst av 25-åringene fortsatt bodde med foreldre, gjaldt det samme 2 pst av 30-åringene i 2007 (går ikke fram av tabell 3.20). De aller fleste er flyttet ut før de blir 30 år. Bare noen ytterst få vil fortsatt bo sammen med foreldre⁵⁴. Kanskje tilhører noen av disse dem som i vårt materiale er benevnt som 'funksjonshemmede' ved å være brukere av pleie og omsorgstjenester. Men det vet vi ikke noe om.

3.6.2.2 Andel som bor med foreldre blant funksjonshemmede sammenliknet med befolkningen

Vi har tidligere her i kap 3 analysert hvor mange av brukerne av heimebaserte tjenester som bor foreldre. Resultatene derfra er sammenstilt i tabell 3.20.

Om vi først holderer oss til funksjonshemmede i den betydningen at en har bistand gjennom de kommunale heimebaserte tjenestene, var det 13 pst av disse i alderen 18-29 år bosatt i ordinære private boliger, som bodde med foreldre, jfr tabell 3.20. Det samme gjaldt 24 pst i befolkningen, målt etter første gangs flytting ut av foreldre-

⁵⁴ I har sett på data for befolkningen 30-49 år i ettårs-grupper i 2007. Det var i hver av disse 20 ettårs-gruppene jevnt over 1-2 pst som bodde med foreldrene. Disse i alderen 30-49 er jevnt fordelt, dvs at det ikke er slik at andelen avtar med tiltakende alder fra 30 år til 49 år. Det kan tyde på dette ofte kan være personer i en noe særegen livssituasjon med kanskje betydelige helseproblemer. Men det vet vi ikke noe om.

heimen. I alderen 30-49 år gjaldt det 2 pst blant brukerne av heimebaserte tjenester, mot 1,4 pst i befolkningen, jfr tabell 3.20.

Og for hele aldersgruppene 18-49 år under ett var det 5 pst som bodde sammen med foreldre blant dem som var brukere av heimebaserte tjenester, mot 8,2 i befolkningen 18-49 år, jfr tabell 3.20. Det er således noen flere i befolkningen 18-49 år enn blant funksjonshemmede utmålt på denne måten, som bor med foreldre.

Vi må her ha i mente at det finnes funksjonshemmede som bor med foreldre, som ikke har heimebaserte tjenester, men som også har andre pleie- og omsorgstjenester. Når vi inkluderer brukere av øvrige pleie- og omsorgstjenester i dette bildet - dvs når 'funksjonshemmede' er representert ved alle brukere av pleie- og omsorgstjenester til dem som bor heime i ordinære private boliger - trer et annet bilde fram.

Om vi med 'funksjonshemmet' forstår alle heimeboende med kommunale pleie- og omsorgstjenester, bodde 11,4 pst i alderen 18-49 år - eller mellom 5.000-6.000 personer - med foreldre i 2011, jfr tabell 3.20. Det var en del flere enn i befolkningen 18-49 år, hvor 8,2 pst bodde med foreldre beregnet på grunnlag av første flytting fra foreldreheimen, jfr LOGG-undersøkelsen i 2007, jfr tabell 3.20.

I tillegg vil det være en god del som bor med foreldre uten at de er brukere av kommunale pleie- og omsorgstjenester. De 1,4 pst som bodde sammen med foreldre i befolkningen 30-49 år i 2007 - jfr tabell 3.20, utgjorde den gang omlag $(1.36 \text{ mill} * 1,4 \text{ pst})$ 19.000 personer. Til sammenlikning var det 5.-6.000 heimeboende brukere med kommunale pleie- og omsorgstjenester i alderen 18-49 år i 2011, hvor de aller fleste må antas å være under 30 år.⁵⁵ I følge våre estimater var bare omlag 1.500 av disse i alderen 30-49 år. Det må vise at av de omlag 19.000 personene 30-49 år som bodde med foreldre i 2007, så var de aller aller fleste mao ikke brukere av pleie- og omsorgstjenester. Siden det rimeligvis er høyst unormalt å bo med foreldre i denne alderen – hvilket aleine går fram av at det gjelder bare 1-2 pst i hvert årskull - må det her foreligge en eller annen form for ekstraordinære omstendigheter eller funksjonshemming.

Problematikken rundt det å bo med foreldre i godt voksen alder, synes derfor vesentlig mer omfattende enn våre data basert på brukere av pleie- og omsorgstjenester tyder på. Men vi har nevnt en del forhold som peker ut over det å bo med foreldre som utgangspunkt for å vurdere hvor mange som kan ha behov for å etablere eget hushold eller som bor sammen med andre mot eget ønske. Vi viser her også til - som alt vist i kap 3.5.3 – at en del voksne bor sammen med andre uten å bo i parforhold.

---

⁵⁵ Vi kjenner ikke til hvor mange av disse som er i alderen 30-49 år, da det i IPILOS ikke er publisert data om dette. Men blant brukere av heimebaserte tjenester 18-49 år, var 27 pst i alderen 30-49 år, jfr tabell 3.5: Hvis andelen 30-49 år er den samme blant *alle heimeboende med pleie- og omsorgstjenester*, vil disse kunne estimeres til å utgjøre: $(5.566 * 27/100 = 1503 \text{ personer})$, jfr avsnitt 3.2.3). De aller fleste 30-49 år som bor med foreldre, er mao ikke brukere av pleie- og omsorgstjenester.

3.6.2.3 Brukere av heimebaserte tjenester 18-49 år som bor sammen med andre i ikke-parforhold

I avsnitt 3.5.3 gjorde vi rede for antall og andel brukere som bor sammen med andre etter sivilstand i 2008. Her hadde vi fokus brukere på 18-49 år, dvs personer som kan ha utsikt til å etablere eget hushold.

Blant disse var det *58 pst ikke-gifte/samboere/partnere*, derav langt de fleste som ugifte. Majoriteten i alderen bodde i ikke-parforhold, sjøl om de bodde samen med noen. Det har vi beregnet til å gjelde omlag *7.500 personer 18-49 år*. Vi vet sjølsagt ikke hvor mange av disse som bor med andre mot eget ønske

Sjøl om de fleste av disse må antas å bo sammen med egne barn eller med foreldre, vil det måtte være en del som ufrivillig bor sammen med voksne barn, søsken, slektninger eller andre voksne. Men IPLOS har ikke opplysninger om relasjonene ut over sivilstand. Derfor vet vi ikke noe om hvor mange det gjelder.

Ved vurdering av hvem som har behov for å etablere eget hushold, må også deler av denne gruppa tas i betraktning på linje med funksjonshemmede som bor sammen med foreldre.

3.6.2.4 Andel av alle som bor aleine og i ikke parforhold

Til slutt skal vi gi en samlet oversikt over type hushold funksjonshemmede som bor i ordinære private boliger.

Andel brukere av heimebaserte tjenester i private boliger 18-66 år i 2008 som lever i parforhold

Vår gjennomgang i avsnitt 3.5.3 viste at mens flertallet, eller 70 pst i befolkningen 20-64 år levde i samliv (parforhold) i 2008, gjaldt det samme 31 pst av brukere av heimebaserte tjenester i ordinære private boliger 18-66 år, jfr tabell 3.14. Blant disse levde mao 7 av 10 (69 pst) av personer med helseproblemer eller langvarige funksjonshemming i samme alder i *ikke-parforhold*, dvs uten en samlivspartner å kunne støtte seg på. Og i befolkningen 30-49 år levde 77 pst i parforhold i 2008, mot 31 pst blant brukere av heimebaserte tjenester i samme alder, jfr tabell 3.14. Deres situasjon i forhold til samliv er jevnt over svært *radikalt annerledes* enn i befolkningen for øvrig.

Hovedtyper hushold blant av heimebaserte tjenester i private boliger 18-66 år i 2008

Blant brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bodde 45 pst aleine i ordinære private boliger. I tillegg var det 26 pst som bodde i ordinære private boliger sammen med andre uten å bo i parforhold, jfr tabell 3.21. Ikke bare er andelen som bor aleine stor, men andelen som bor sammen med andre i ikke-parforhold er også betydelig. Hvilke forhold det dreier seg om vet vi som tidligere nevnt ikke.

Tabell 3.20 Tabell 3.21 Oversikt over brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære private boliger i 2008 18-66 år. Andel som bor aleine, sammen med andre i ikke-parforhold og i parforhold. Prosent. Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB, august 2014.

Husholdstype/ Sivilstand	Bor aleine	Sammen med andre, ikke i	I parforhold	Alle i ordinære
-----------------------------	------------	-----------------------------	--------------	--------------------

		parforhold		private boliger
Prosent	45	26	30	101
Antall	15.115	8.653	9.973	33.741*)

*) Vi mangler opplysninger om husholdstype for 4.593 brukere i 2008. Derfor blir datagrunnlaget tilsvarende mindre, jfr tabell 3.14 hvor oppgitte i alderen 18-66 år utgjorde i alt 38.388 personer

Vi har ikke grunn til å tro at situasjonen 3 år seinere, dvs i 2011, er vesentlig annerledes: Men beregnet på grunnlag av tabell v2.1, bodde nå 53 pst av brukere av heimebaserte tjenester 18-66 aleine. Slik sett kan enda færre bo i parforhold i dag en den gang.

Til slutt vil vi gjenta at det som framfor alt kjennetegner dem som er funksjonshemmet i den forstand at de mottar kommunale pleie- og omsorgstjenester, er at de er i en særstilling ved at *så få lever i parforhold*. De mangler i stor grad den støtten som en partner oftest vil gi. Dette enkle faktum er etter vår vurdering noe underkjent.

4 Noen sentrale kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester

Her følger innledningsvis en Sammenfatning av hovedtrekkene i kap 4.1-4-3. Dette fordi disse avsnittene er omfangsrike og fordrer nøye lesning. For avsnitte 4.4. og 4.5. viser vi imidlertid direkte til disse

Sammenfatning kapittel 4.1 – 4.3:

Sammenfatning av kap 4.1: *omfang av og kjennetegn ved unge brukere av heimebaserte tjenester. Noen hovedtrekk ved etablert kunnskap*

Formålet med kapittel 4.1 er å gjøre rede for omfang og kjennetegn ved brukere av heimebaserte tjenester under 67 år som ikke har omfattende bistandsbehov, og særlig dem med mindre bistandsbehov.

Flere trekk ved utviklinga og tilveksten av nye brukere av heimebaserte tjenester under 67 år tyder på at disse i mindre grad har omfattende bistandsbehov - eller er kronikere - men heller oftest brukere med mindre bistandsbehov som ikke er varige. Vi ønsker her å gi bidrag til avgrensing og avklaring av hvem disse nye brukerne er.

Framstillingen er i hovedsak basert på flere analyser ved Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) av Ivar Brevik fram til 2010. Men vi har tilført noen data for åra 2011 og 2012 slik at denne oversikten er noenlunde *ajourført*.

Sammenfatning 4.1.1: *Oversikt over utvikling antall i brukere av heimebaserte tjenester under 67 år*

Antallet brukere av heimebaserte tjenester under 67 år ble mer enn tre-doblet på de 20 åra fra 1992 til 2012, og økte fra 24.870 i 1992 til 71.151 brukere i 2012. Siden 1992 og fram til 2012 har hele nettovæksten i *antall brukere* av heimebaserte tjenester gått til brukere under 67 år. I 2012 utgjorde personer under 67 år 40 pst av samtlige med heimebaserte tjenester mot, 17 pst i 1992.

Et annet *vedvarende trekk* ved denne utviklinga er at jevnt over omlag 65 pst *tilveksten i hele perioden har bestått av brukere under 50 år*. Det er ikke slik at all vekst i antall brukere de 15-20 siste åra allment funnet sted blant brukere under 67 år. Tilveksten har i særlig grad kommet blant yngre, dvs brukere under 50 år.

Av en netto tilvekst på i underkant av 30.00 brukere 0-66 år i 10-årsperioden fra 2002 til 2012, var 9 av 10 brukere bosatt i *ordinære private boliger*. Og i 2012 bodde ca

55.000 brukere eller 78 prosent slik Det er *ett* hovedkjennetegnet ved innstrømmingen av nye brukere under 67 år i de seinere åra.

Den jevne og tiltakende veksten av yngre brukere har pågått over lang tid. Vår hypotese er at det også her må dreie seg om trekk av mer *strukturell karakter*, og kan ikke skyldes f. eks. statlige tiltak over begrenset tid (statlige handlingsplaner) eller andre temporære satsinger. Kommunene synes gradvis å ha utvidet tilbudet til nye grupper brukere – herunder utskrevne fra 2.. linjetjenesten. Og mesteparten av veksten synes å være *tilbudsstyrt*, dvs at den i mindre grad er svar på økning i tradisjonelle behovsgrupper.

Sammenfatning 4.1.2: Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester under 67 år bosatt i kommunale boliger eller private boliger

Av en netto tilvekst på i underkant av 30.00 brukere 0-66 år i 10-årsperioden fra 2002 til 2012, var *9 av 10 brukere bosatt i ordinære private boliger*.

Og i 2012 bodde ca 55.000 brukere eller 8 av 10 i slike boliger, mot vel 19.000 i kommunale boliger. Det er *ett* hovedkjennetegn ved innstrømmingen av nye brukere under 67 år i de seinere åra.

Dette sterke forholdet synes å underbygge hypotesen om at de nye brukerne i mindre grad kan være personer med langvarige eller varig funksjonshemming, dvs kronikere. Og i kraft av en slik ensidig utvikling over 10 år, er dette forholdet også med å underbygge at det mest sannsynlig ligger *strukturelle endringer* til grunn for tilveksten.

Det er de tungt funksjonshemmede og kronikerne som *relativt sett* i stor grad bor i de kommunale boligene. Vi konkluderer med at *kronikere og tungt funksjonshemmede antakelig bare utgjør en mindre adel av tilveksten* av brukere av heimebaserte tjenester under 67 år i perioden 2002-2012.

Sammenfatning av 4.1.3: Brukere av heimebaserte tjenester etter type tjeneste

I perioden 1996-2012 kom 95 pst av økningen i antall brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år *blant brukere av heimesykepleie*, og hele 70 pst av tilveksten falt på brukere med *bare heimesykepleie*. Veksten i antall brukere med *bare praktisk bistand* utgjorde bare 5 pst. I 2012 hadde 75 pst av alle brukere 0-66 år denne tjenesten, mot 48 pst i 1996. Hovedbildet for en periode på nærmere 20 år er av *en stor og ensidig vekst i bruken av heimesykepleie*. At dette har pågått så vidt lenge og med stor styrke, tyder på at vi her står overfor *strukturelle endringer* både i tilbud og innretning av tjenestene.

Denne sterke vesten i bruken av heimesykepleie må bety at betydelige grupper av brukere av heimesykepleie har behov kun ut fra sykepleiefaglige behov. Og de mange vil mest sannsynlig ha forbigående behov knyttet til medisinske årsaker og ikke uførhet i forhold til praktiske gjøremål.

Bruken av *praktisk bistand* er redusert betydelig, fra halvparten pst alle brukere i 1996 til en fjerdedel i 2012, Nå har halvparten av disse *bare heimesykepleie*. En slik speilvendning av bruken må imidlertid ha *omfattende årsaker*.

I 2012 er det flest *brukere av heimesykepleie* aldersgruppa 50-66 år, mens få brukere 0-49 år kombinerer heimesykepleie og praktisk bistand, mens det er mange med bare ensidig bruk av heimesykepleie. Det kan tyde på at det kanskje er blant de yngste at vi finner de nyeste tendensene i bruken mest uttalt. Men samtidig en større minoritet brukere 0- 49 år *bare med bare praktisk bistand*. Denne aldersgruppa synes mer todelt i sin bruk.

Brukere 67 år+

Andel 67 år+ med *heimesykepleie i alt*, økte fra 65 pst av alle i 1996 til 77 pst i 2012. Slik sett er heimesykepleien vel så ofte involvert for de eldre som for brukere 0-66 år, idet det blant de sistnevnte var 75 pst med heimesykepleie i alt.

Både blant eldre og yngre brukere har det vært en betydelig økning i bruk av *bare heimesykepleie* fra 1996-2012. Endring i Eldres bruk av kun heimesykepleie synes å kunne karakteriseres som 'forløpere for Samhandlingsreformen' også for en betydelig del av eldre brukerne.

Men utviklingen i å kombinere heimesykepleie og praktisk bistand er svært ulike. Mens andelen som kombinerer de to tjenestene avtok for eldre, fra 51 pst i 1996 til 42 pst i 2012, har den for de yngre vært den samme, eller omlag 25 pst.

Mest sannsynlig er de betydelige observert endringer i vesentlig grad resultat av faglige prioriteringer og endret innretning og nye profiler i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene over tid. Disse må klart ha vært påvirket at all vekst - både i antall brukere og årsverk i de heimbaserte tjenestene - er kommet blant de yngre brukerne de 20 siste åra.

Og kanskje er det nettopp denne utviklingen som har tvunget fram mange av de endringer i bruksmønstre som vi nå finner blant de eldre brukerne - dvs betydelig reduksjon i bruken av praktisk bistand, samtidig som de eldre brukere synes å ha sin andel av *forløperne av Samhandlingsreformen*.

Slik sett kan endret innretningen av tjenestene for de eldre med betydelig vekst i bruken av heimesykepleie, ha blitt forsterket av den utvikling som de yngre brukere mest har stått for. De observerte endringer i bruken av ulike tjenestetyper synes langt på vei å være alen av samme stykke både for eldre og yngre, og synes slett ikke bare å gjelde brukere under 67 år.

Sammenfatning 4.1.4: *Bruk etter type heimebaserte tjenester etter boform*

Blant brukere i ordinære boliger var 4 av 10 i bero av praktisk bistand i 2011. Og det er overveiende sannsynlig at disse er i en situasjon der de ofte er avhengig av slik

hjelp over tid. Det var de 6 av 10 med bare heimesykepleie- antakelig for en betydelig del personer med uten langvarige behov.

Grovt sett kan vi her stå ovenfor to hovedkategorier. På den ene sida brukere som tenderer mot det vi alt har kalt 'forløpere' for Samhandlingsreformen. Og på den andre sida brukere som mer eller mindre tenderer mot å være kronikere. De førstnevnte synes å være i flertall.

I kommunale boliger synes imidlertid innslaget av brukere med langvarige og omfattende bistandsbehov å tilta. En utvikling motsatt den som finner sted blant dem som bor i ordinære boliger. Det som skjer i kommunale boliger synes å representere fortsettelsen og forsterkingen av et forlengts etablert bruksmønster.

Tilveksten på vel 27.000 brukere 0-66 år i alt fra 2002 til 2011, besto i 9 av 10 tilfeller av personer med heimesykepleie. Og 8 av 10 av denne tilveksten må tilskrives brukere av heimesykepleie bosatt i private boliger, hvor få hadde omfattende bistandsbehov.

Det som framfor alt synes å karakterisere tilveksten i bruken av heimebaserte tjenester de 10 siste åra, er på den ene sida et svært *stort antall brukere av bare heimesykepleie bosatt i ordinære boliger med mindre eller moderate bistandsbehov*. Og på den andre sida en mindre eller *liten tilvekst* (ca 10 pst) av brukere med *praktisk bistand*.

En tidligere analyse av IPLOS-data for 2010 viser at blant brukere i *ordinære private boliger uten omfattende bistandsbehov* (som utgjorde 91 pst av dem som var bosatt slik i 2010), hadde 6 av 10 *bare heimesykepleie*, mens ytterligere 2 av 10 hadde heimesykepleie i *kombinasjon med praktisk bistand*. I denne dominerende brukergruppa - beboere i ordinære boliger uten omfattende bistandsbehov, og som utgjorde 2/3-deler av samtlige brukere av heimebaserte tjenester under 67 år i 2010 - var *majoriteten brukere av bare heimesykepleie*. En del av disse kan sjølsagt ha langvarige sykdommer og lidelser, men de er sannsynligvis av en slik natur at de oftest bare er i bero av sykepleiefaglig hjelp.

Vår hypotese er at det blant den halvdelen av brukere i ordinære boliger som bor *aleine*, er et stort innslag av brukere med bare heimesykepleie. Hvis det er slik (se kap 4.2), vil det måtte sannsynliggjøre at betydelige grupper har sykepleiefaglige behov uten å trenge vesentlig praktisk bistand.

Sammenfatning 4.1.5: *Utviklingen med framvekst av nye yngre brukergrupper i de heimebaserte tjenestene har vært tilbudsstyrt.*

Utviklinga av tjenester til eldre de 20 siste åra må i stor grad ha vært *tilbudsstyrt* og er i mindre grad svar på økning i tradisjonelle behovsgrupper. *Det samme synes stort sett å gjelde utviklinga i forhold til yngre brukere av heimebaserte tjenester*. Det betyr igjen at det aller meste av tilveksten for brukere 0-66 år må ha vært *tilbudsstyrt*. Sannsynligvis kom mer enn 2 av 3 til som følge av egenskaper ved utvikling av tilbudet.

Og det er noe forbausende at det i forskning og hos sentrale fagmyndigheter ikke er gått mer etter for å finne empiriske svar på årsakene til dette mest markante endrings-

trekket i utviklinga av pleie- og omsorgstjenestene de 20 siste åra, dvs etter HVPU-reformen.

Sammenfatning 4.1.6: Oppsummering og hypoteser om framveksten av nye brukere av heimebaserte tjenester under 67 år

Kjennetegn ved veksten i heimebaserte tjenester blant brukere under 67 år som sannsynliggjør at de ofte har vært 'forløpere' for Samhandlingsreformen

Vi har pekt på flere faktorer som tilsier at en svært stor del av nye brukere av heimebaserte tjenester under 67 år *ikke* er varig funksjonshemmede (kronikere), men brukere av somatisk og psykisk sykepleiefaglig hjelp over kortere tid eller ofte knyttet til sykdom og lidelser som ikke bestandig fordrer praktisk bistand.

Av tilvekst på 30.000 nye brukere 2002-2012 var:

- 9 av 10 bosatt i ordinære boliger
- 9 av 10 hadde heimesykepleie og 7 av 10 hadde bare heimesykepleie

Av 55.000 brukere i 2012 under 67 år bosatt i ordinære boliger hadde:

- 8 av 10 *heimesykepleie* og 6 av 10 hadde bare heimesykepleie
- 9 av 10 hadde ikke omfattende bistandsbehov.

Konklusjon : nesten all vekst har funnet sted i heimesykepleie og blant brukere i ordinære boliger oftest uten omfattende bistandsbehov. Det synes å underbygge vår hypotese så langt om at de nye brukerne etter 2002 i vesentlig grad må være andre enn varig funksjonshemmede.

Hypoteser om de nye brukernes behov og innstrømming i de heimebaserte helse- og omsorgstjenestene av brukere under 67 år uten langvarige hjelpebehov i denne perioden (ikke-kronikere):

1. Den langvarige veksten i antall yngre brukere av heimesykepleie og særlig av *bare heimesykepleie* må i vesentlig grad være knyttet til brukere *andre enn varig funksjonshemmede*
2. *Både behandling og forebygging blant yngre brukere.* Det har vært en sterk innstrømming av nye yngre brukere samtidig som hver bruker har fått mer hjelp pr capita:
3. Det har vært en sterk vekst i brukere med somatiske sykdommer og psykiske lidelser. *Er det delvis etablert ulike omsorgsregimer for yngre versus eldre brukere?:*
4. Har kommunene utviklet kompetanse og behandling er på høyde med mangfold og kompleksitet i diagnoser?

Sammenfatning 4.2: bruk av type heimebaserte tjeneste blant brukere uten omfattende bistandsbehov som bor i ordinære private boliger

Her analyseres sammensetningen i bruken av type heimebaserte tjenester blant brukere 18-66 år uten omfattende bistandsbehov med særlig vekt på majoriteten av brukere, dvs brukere med *noe eller avgrenset bistandsbehov bosatt i ordinære private boliger*.

Bruken blant dem som bor aleine, må generelt antas å gjenspeile de faktiske behovene på en mer reell måte enn for dem som bor sammen med andre. Bruken av praktisk bistand vil derfor måtte være mindre hyppig blant sistnevnte brukere med samme grad av bistandsbehov. Hyppighet i samlet bruk av heimesykepleie burde imidlertid være noenlunde lik uavhengig av husholdstype.

Sammenfatning 4.2.2: Bruk av type heimebaserte tjenester blant brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine

Slik situasjonen er i forhold til bruken av IPLOS-data, er vi her henvist til indirekte å nytte bruken og sammensetningen av bruken av ulike typer heimebaserte tjenester som indikator for utviklingen i behovssituasjonen hos brukergrupper som står for majoriteten av bruk og tilvekst i bruk av heimebaserte tjenester.

Innledningsvis tar vi utgangspunkt i *brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine*. Blant slike brukere 18-66 år i 2011, hadde 8 av 10 praktisk bistand, mens 2 av 10 klarte seg med bare heimesykepleie. Og 55 pst hadde begge tjenestene, mot 24 pst blant dem uten omfattende bistandsbehov. Dette er mao hva som kjennetegner bruken blant brukere med langvarige og omfattende bistandsbehov.

Men hovedforskjellen går imidlertid på at 1 av 5 *med omfattende* bistandsbehov klarer seg med *bare heimesykepleie*, mot *halvparten* blant dem *uten* omfattende bistandsbehov. Generelt synes det slik at dess mindre de samlede omsorgsbehovene er, desto større er rimeligvis andelen brukere med bare heimesykepleie.

Sammenfatning 4.2.3: Bruk av typer heimebaserte tjenester blant brukere med noe eller avgrenset bistandsbehov som bor aleine

Her går vi rett på målgruppen for denne analysen, som er brukere 18-66 år i 2011 med *noe eller avgrenset* bistandsbehov. Blant disse som bor *aleine*, er andelen med praktisk bistand 44 pst mot 81 pst blant dem med omfattende bistandsbehov - eller halvparten. Flertallet var i en situasjon der de klarer seg uten praktisk bistand gjennom de kommunale tjenestene. Det synes rimelig å gå ut fra at de fleste med noe/avgrenset bistandsbehov – uten behov for *praktisk bistand* og som klarer seg med bare heimesykepleie – ofte må være personer forskjellige fra langvarig eller kronisk funksjonshemmede.

Blant slike brukere 50-66 år er det videre en god del færre som klarer seg med bare heimesykepleie enn i aldersgruppa 18-49 år. Det kan muligens tolkes dit hen at det 'nye mønsteret' - med *bruk av bare heimesykepleie* - i noe større grad synes å gjelde de yngre brukere.

Sammenfatning 4.2.4: *Bruk av type heimebaserte tjenester blant brukere med noe eller avgrenset bistandsbehov og som bor sammen med andre*

Sammen med foreldrene

Andelen med praktisk bistand blant dem som bor sammen med foreldre er 24 pst, mot 44 pst blant dem som bor aleine. Differansen på 20 prosentpoeng kan antakelig avleses som effekten av ulik tilgang på privat omsorg. I tillegg er det blant dem som bor sammen med foreldrene flere som har heimesykepleie, dvs 80 pst, enn blant dem som bodde aleine (71 %).

Det at $\frac{3}{4}$ -deler bare har heimesykepleie blant dem som bor sammen med foreldre, må tyde på at det neppe særlig ofte kan dreie seg om tilstander ved varige behov. Og det at bare 4 pst mottar praktisk bistand i tillegg til heimesykepleie, kan tyde på at det her sjelden dreier seg om personer med langvarige/varige behov (kronikere).

Hovedresultatet her er imidlertid i sin alminnelighet at alle kjennetegn ved dem som bor sammen med foreldrene, *også* nærmest helt ut gjelder *alle brukere som bor sammen med andre*. Og de sistnevnte utgjør dessuten omlag 18 ganger så mange brukere som dem som bor sammen med foreldre. Resultatene på dette punktet for dem som bor med foreldre, synes således å gjelde *alle* brukere som bor sammen med andre i ordinære private boliger.

Sammen med øvrige andre

Det store flertallet av alle brukere med noe/avgrenset bistandsbehov er en stor og samtidig nokså homogen gruppe. Det er den omfattende og ensidige bruk av heimesykepleie som framfor alt kjennetegner dem. Og det er særlig blant disse tilveksten i bruken av heimebaserte tjenester har kommet. Det er med utgangspunkt i disse at vi særlig må lete etter årsakene til veksten.

Det er forøvrig klar tendens til at andelen med praktisk bistand tiltar med alder, og er høyest i aldersgruppa 50-66 år. Brukere under 50 år faller mao særlig inn i det nye mønsteret med utstrakt bruk av heimesykepleie. Men dette kan også utlegges annerledes: brukere 50-66 år er for stor del alen av det samme mønster, men det er her i tillegg relativt sett noen flere som synes å tilhøre gruppen av mer langvarige/varige bistandsbehov.

Sammenfatning 4.2.6: *Oversikt over antall brukere i ordinære boliger fordelt grad av bistandsbehov og husholdstype*

I 2011 var det i alt 52.000 brukere 18-66 år bosatt i ordinære private boliger. Denne majoriteten utgjorde 77 pst av alt 67.156 brukerne 18-66 år i 2011 Resten, eller 23 pst bodde i kommunale boliger.

Av disse bodde 27.480 personer eller 53 pst aleine, mens Resten, eller 47 pst bodde sammen med andre. Bare 1.534 personer bodde sammen med foreldre. I tillegg bodde 1.604 brukere 0-17 år i private boliger antakelig aller oftest med foreldre. I

2011 var det således i overkant av 3.100 funksjonshemmede personer 0-66 år som bodde hos foreldrene. Halvparten, eller 54 pst, eller ca 28.000 personer hadde *noe eller avgrenset bistandsbehov*. I underkant av 20.000 personer, eller 37pst hadde fra *middels til stort bistandsbehov*. Bare 9 pst var karakterisert ved å ha *omfattende bistandsbehov*, eller i underkant av 5.000 brukere Dette er imidlertid en ikke ubetydelig gruppe da de representerte 4 av 10 av alle med omfattende bistandsbehov. Kanskje har en del av disse behov for en tilrettelagt kommunal bolig med god tilgang på nødvendige tjenester.

Hovedbildet er at 5 av 10 har noe eller avgrenset bistandsbehov, 4 av 10 har middels til stort bistandsbehov og 1 av 10 har omfattende bistandsbehov. Flertallet – anslagsvis 75 prosent har mindre eller middels bistandsbehov. Resten, eller ca 25 pst, vil ha store eller omfattende bistandsbehov. Kronikerne og brukere med langvarige behov er i mindretall. Mye som tyder på at majoriteten av brukerne har ikke-varige behov.

Sammenfatning 4.2.7: Antall med bare heimesykepleie blant brukere med noe/avgrenset og middels til stort bistandsbehov

Brukere som bor aleine

Blant brukere 18-66 år som bor aleine med noe eller avgrenset bistandsbehov eller middels til stort bistandsbehov, har halvparten bare heimesykepleie. Det gjelder 12.500 personer i 2011. Vi må anta at de fleste av disse er i en helsemessig situasjon som primært bare tilsier behov for sykepleiefaglig hjelp. For majoriteten - de 7.800 aleineboende brukerne med noe/avgrenset bistandsbehov med bare heimesykepleie - er det rimelig å anta at de fleste ikke har langvarige eller kroniske helseproblemer.

I annen sammenheng har vi for året 2010 vist at antall brukere av heimesykepleie som var registrert som nye brukere i 2010 pluss de som avsluttet sin bruk av tjenesten samme år, til sammen utgjorde 50 prosent i forhold til sum antall brukere av heimesykepleie ved utgangen av året. Halvparten, eller ca 25.000 brukere av heimesykepleie - var gjennomstrømningsbrukerne mest sannsynlig brukere med forbigående eller ikke-langvarige behov for tjenesten.

Brukere som bor sammen med andre

Blant brukere som bodde med foreldre eller sammen med andre hadde 70 pst *bare heimesykepleie*. Det gjaldt til sammen omlag 16.000 brukere i 2011. For disse vil imidlertid ikke bruk av bare heimesykepleie være et rendyrket uttrykk for sykepleiefaglige behov, siden et tilleggsbehov for praktisk bistand, kan dekkes av pårørende. Etter vår vurdering er det *mest sannsynlig* at gjennomstrømningsbrukere i heimesykepleien for de aller flestes vedkommende må befinner seg blant de 28.413 brukerne med *bare heimesykepleie* i ordinære boliger uten omfattende bistandsbehov, og særlig blant de 18.266 av disse med noe/avgrenset bistandsbehov.

Sammenfatning av 4.3: Utvikling i bruken av heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov 2007-2012.

Her gjøres rede for utviklingen i sammensetningen av brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov i 5-årsperioden 2007-2012, siden det er først fra 2007 at vi har data om dette (i IPLOS).

Ved å analysere utviklingen i sammensetningen av brukerne etter grad av bistandsbehov, får vi et mer direkte uttrykk for utviklingen i bruk, f. eks i hvor stor grad tilveksten i 5-års-perioden har vært preget av brukere med noe/avgrenset bistandsbehov i forhold til brukere med større og mer omfattende bistandsbehov. Vi kan kanskje her finne et *korrektiv* til den svært indirekte framstillinga av utvikling over tid basert bare på bildet av endret sammensetning av bruken etter *type tjeneste*, som så langt har preget vår framstilling i dette kap 4.

Sammenfatning 4.3.2: Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov etter alder i 2012

I 2012 hadde 30.000 av i alt 69.600 brukere 18-66 år, eller 43 pst av alle med heimebaserte tjenester, *noe eller avgrensete bistandsbehov*. Det må bety - med mange forbehold - at store grupper er brukere uten jevnt over å ha vesentlige eller langvarige kroniske bistandsbehov.

På den andre sida hadde 39 pst *middels til stort bistandsbehov*, mens 18 pst hadde *omfattende bistandsbehov* – til sammen 57 pst eller 39.570 personer. Samlet sett er det slik at brukere med store bistandsbehov fortsatt utgjør en betydelig brukergruppe.

4.3.3: Endring i sammensetning av brukerne etter grad av bistandsbehov i 2007-2012

Av en tilvekst på 16.573 nye brukere 18-66 år i perioden 2007-2012, var 8 av 10 personer med *middels/stort/omfattende bistandsbehov*. Det var således *ikke brukere med noe/avgrenset bistandsbehov* som preget tilveksten i denne 5-års-perioden. Samtidig var det en særlig sterk vekst i antall brukere med *middels til stort og omfattende bistandsbehov* blant brukere 0-17 år.

Antall brukere 18-66 år i alt økte i gjennomsnitt med 31 prosent fra 2007 til 2012, mens antallet med *noe/avgrenset bistandsbehov* tiltok med 13 pst, dvs under det halve av gjennomsnittet.

Grappa brukere med *middels til stort bistandsbehov*, økte mest - og tiltok med 55 pst på 5 år. Men også brukere med *omfattende bistandsbehov*, økte med 37 pst, eller noe mer enn gjennomsnittet.

Tilveksten de siste 5 åra er således *ikke* preget av vekst i antall brukere med *noe/avgrenset bistandsbehov*, men nettopp i brukere med *middels/stort/omfattende bistandsbehov*. Målt med absolutte tall kom det til like mange med *omfattende* som med *noe/avgrenset bistandsbehov* i 5-års-perioden 2007-2012.

Vi står her tilbake med empiriske data som viser (tilsynelatende?) paradoksale utviklingstrekk. På den ene sida vekt i antall brukere med større bistandsbehov i perioden 2007-2012 samtidig med nedgang i andelen brukere av praktisk bistand og tiltakende utstrakt bruk av heimesykepleie.

Vår tidligere framstilling av den sterke veksten i heimesykepleievirksomhet de 15-20 siste åra og dertil anførte hypotese om en utvikling sterkt preget av brukere med mindre og middels bistandsbehov, synes for de 5 siste åra å svekkes ved at tilveksten av nye brukere etter grad av bistandsbehov nå nokså entydig peker i motsatt retning.

4.1 Omfang av og kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester. Noen hovedtrekk ved etablert kunnskap

Formålet med dette kapittel 4.1 er å gjøre rede for noe av det vi så langt vet om omfang og kjennetegn ved brukere av heimebaserte tjenester under 67 år som ikke har omfattende bistandsbehov, og særlig dem med mindre bistandsbehov.

Vi har i de siste 4-5 åra i en rekke sammenhenger vist at svært mange trekk ved utviklingen og tilveksten av brukere av heimebaserte tjenester under 67 år tyder på at disse nye brukere i liten grad er brukere med omfattende bistandsbehov – eller kronikere – men oftest brukere med mindre bistandsbehov, kanskje ofte heller ikke varige behov. Formålet med denne innledningen er *ad indirekte vei å gi bidrag til avgrensning og avklaring av hvem de nye brukerne er.*

Vi vil derfor innledningsvis gjøre rede for *utvikling i kjennetegn ved brukerne som særlig synes å underbygge og fokusere på brukere med mindre bistandsbehov.* Dette som bakgrunn for analyser av kjennetegn ved brukere under 67 år i 2011 uten omfattende bistandsbehov. Det siste er imidlertid hovedformålet med dette kapittel 4.

4.1.1 Oversikt over utvikling i brukere av heimebaserte tjenester under 67 år – antall og fordelt i aldersgrupper

Denne framstillingen er i hovedsak basert på flere analyser ved NIBR ved Ivar Brevik i løpet av de 4-5 siste åra⁵⁶. Vi har her sammenfattet enkeltvis hovedtrekk. Men samtidig har vi tilført data for årene 2011 og 2012, dvs at denne oversikten er *ajourført*. Det siste utgjør hoveddelen i avsnitt 4.1. Siden de ulike datasettene er basert på spesialkjøringer ved SSB ved ulike anledninger, vil vi måtte operere med ulike sluttår som vil kunne være 2010, 2011 og 2012. Dette fordi de opplysninger vi behandler her ikke er representert i SSBs offentlige publiseringer.

4.1.1.1 Utvikling i antall brukere av heimebaserte tjenester 1992-2012

Antallet yngre brukere av heimebaserte tjenester ble mer enn tre-doblet på 20 år, idet antallet brukere av slike tjenester under 67 år økte fra 24.870 i 1992 til 71.151 i 2012. Siden 1992 og fram til i dag (2012) har hele nettoveksten i *antall brukere* av heimebaserte tjenester gått til brukere under 67 år, i det antall brukere av slike tjenester 67 år+

---

⁵⁶ Brevik I. (2008): *Boliggjøring av sykehjem og institusjonalisering av omsorgsboliger. Bo- og tjenesteforhold for yngre med nedsatt funksjonsevne*. Rapport nr. 1 2008, Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne/NIBR, Brevik I. (2010): *Oppgaveforskyvning mellom 1. og 2. linjetjenesten. Om utviklingen i pleie- og omsorgstjenestene 1988-2007 – all vekst i endret innretning*, NIBR-rapport 2010:2, Oslo, Brevik I. (2010): *De nye hjemmetjenestene – langt mer enn eldreomsorg. Utvikling og status i yngres bruk av heimebaserte tjenester 1989-2007. NIBR-rapport 2010:2*, Brevik I. (2011): *Boliger og institusjoner i pleie- og omsorgstjenestene de siste 40 åra. Historisk utvikling og sammenheng*. Upublisert notat (Utredning for Hagen-utvalget – NOU 2011:11 Innovasjon i omsorg), Brevik I. (2012): *Kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester*, NIBR-notat 2012:106, Oslo og Brevik I. (2012): *Stor tilvekst av yngre i pleie- og omsorgstjenestene de siste åra. Forløper for Samhandlingsreformen*. Foredrag i Faglig Forum, NIBR, Oslo, 3. mai 2012.

var 120.168 i 1992, mot 107.786 i 2012. I 2012 utgjorde personer under 67 år 40 pst av samtlige med heimebaserte tjenester mot 17 pst i 1992.⁵⁷

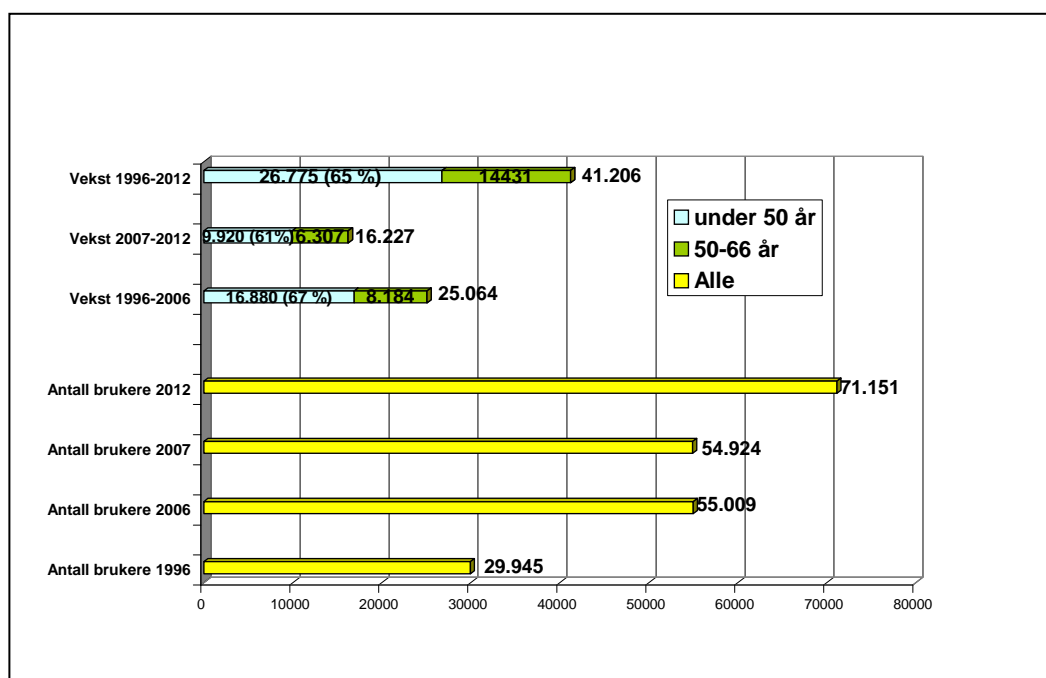
4.1.1.2 Utvikling i antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år 1996-2012

Vi skal her ta for oss utviklingen i antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år splittet på to aldersgrupper i perioden 1996-2012.⁵⁸

Etter at HVPU-reformen var avsluttet i 1995, fortsatte den betydelige veksten i antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år. Slik det går fram av figur 4.1, kom det fra 1996 til 2006 til omlag 25.000 nye slike brukere 0-66 år, i det antallet brukere økte fra ca 30.000 i 1996 til ca 55.000 i 2006, eller i gjennomsnitt netto 2. 500 nye brukere per år i denne 10-års-perioden.

Fom 2007 er statistikken lagt om og data om slike brukere hentes nå inn gjennom IPLOS-rapporteringen fra kommunene. Og fra 2007 til 2012 kom det igjen netto til vel 16.000 brukere, dvs i gjennomsnitt 3.250 brukere per år i denne 5-årsperioden, jfr figur 4.1.

Figur 4.1 Antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år i 1996, 2006, 2007 og 2012. Samt vekst i ant brukere fordelt på aldersgruppene 0-49 år og 50-66 år i periodene 1996-2006, 2007-2012 og 1996-2012. Kilde: Kostra 2007-2012 og for 1996-2006, Spesialkjøring, SSB jan 2008.

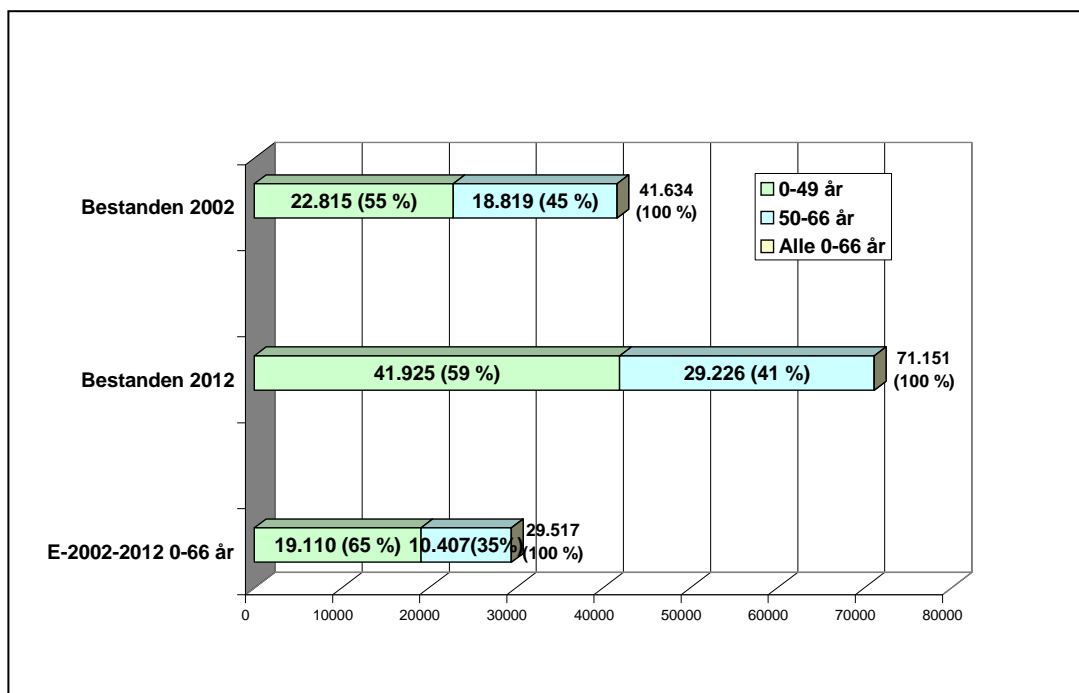
⁵⁷ Figur som viser utviklingen i antall brukere av heimebaserte tjenester fom. 1992 over og under 67 år er gjengitt i foredragsmanuset. *Kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester*, foredrag ved ledemøte i FFO, Oslo 11.4. 2013.

⁵⁸ At 1996 er valgt som startpunkt for vår tidsserie her, skyldes at det først er fom 1996 at SSB har sikre oppgaver over slike brukere under 67 år fordelt på ulike undergrupper etter alder.

Denne jevne og faktisk tiltakende veksten av yngre brukere over så vidt lang tid, tyder på at dette må være knyttet til *strukturelle forhold*, dvs kan ikke skyldes f. eks. statlige tiltak over begrenset tid (statlige handlingsplaner) eller andre temporære satsinger. Og som vi har vist tidligere (Brevik 2010b), har utviklingshemmede i liten grad vært involvert i denne veksten. Den omfatter i hovedsak brukere med somatiske sykdommer og lidelser samt personer med psykiske problemer og rusproblemer. Dette kommer vi tilbake til også her. Avslutningsvis presenterer vi for øvrig noen hypoteser om årsakene til veksten.

Et annet *vedvarende trekk* ved denne utviklingen er at jevnt over omlag *65 pst tilveksten har bestått av brukere under 50 år*, jfr figur 4.1. For 10-års-perioden 1996-2006 besto 67 pst av tilveksten av brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år av brukere 0-49 år, mot tilsvarende 61 pst for 5-års- perioden 2007-2012. I 15-års-perioden 1996-2012 kom det netto til neste 27.000 bruker 0-49 år. Illustrativt representerer denne tilveksten like mange personer som det var brukere i alt av heimebaserte tjenester under 67 år i 1994.

Figur 4.2 Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år i to aldersgrupper. Antall brukere 2002 og 2012 samt endring (økning) i antall brukere 2002-2012. Absolutte tall og prosent. Kilde: SSB, IPLOS samt Spesialkjøring for NIBR, jan. 2008

Mens brukere 0-49 år utgjorde 51 pst av alle brukere under 67 år i 1996 (jfr. figur 4.1), var denne andelen økt til 55 pst i 2002. I 2012 utgjorde brukerne under 50 år *6 av 10* (59 %) av alle brukere 0-66 år, eller ca. 42. 000 brukere, jfr figur 4.2. Det er like mange som det var brukere i alt 10 år tidligere, dvs i 2002, jfr figur 4.2. Brukere under 50 år sin andel av tilveksten i 10-års-perioden 2002 til 2012 var den samme for hele perioden 1996-2012 (65 %), jfr figur 4.1. Og i 2012 var 6 av samtlige brukere under 50 år eller omlag 42.000 personer.

Det er mao ikke bare slik at all vekst i antall brukere de 15-20 siste åra har funnet sted blant brukere under 67 år. Tilveksten har i særlig grad omfattet de 'yngste', dvs brukere under 50 år. Sjøl om problemer knyttet til psykisk uhelse og rus forekommer hippigere blant disse, må det være vesentlige andre årsaker en tilstedeværelse av denne typen objektive behov som skjuler seg bak denne utviklingen. Vår hypotese er at det også her må dreie seg om trekk av mer *strukturell karakter*, f.eks at en gradvis har utvidet tilbudet til nye grupper brukere – herunder utskrevne fra 2.. linjetjenesten. Og slik vi tidligere har pekt på i andre sammenhenger synes mesteparten av veksten å være *tilbudsstyrt*, dvs at den er i mindre grad svar på økning i tradisjonelle behovsgrupper. Det kommer vi tilbake til slutt her, avsnitt 4.1.5.

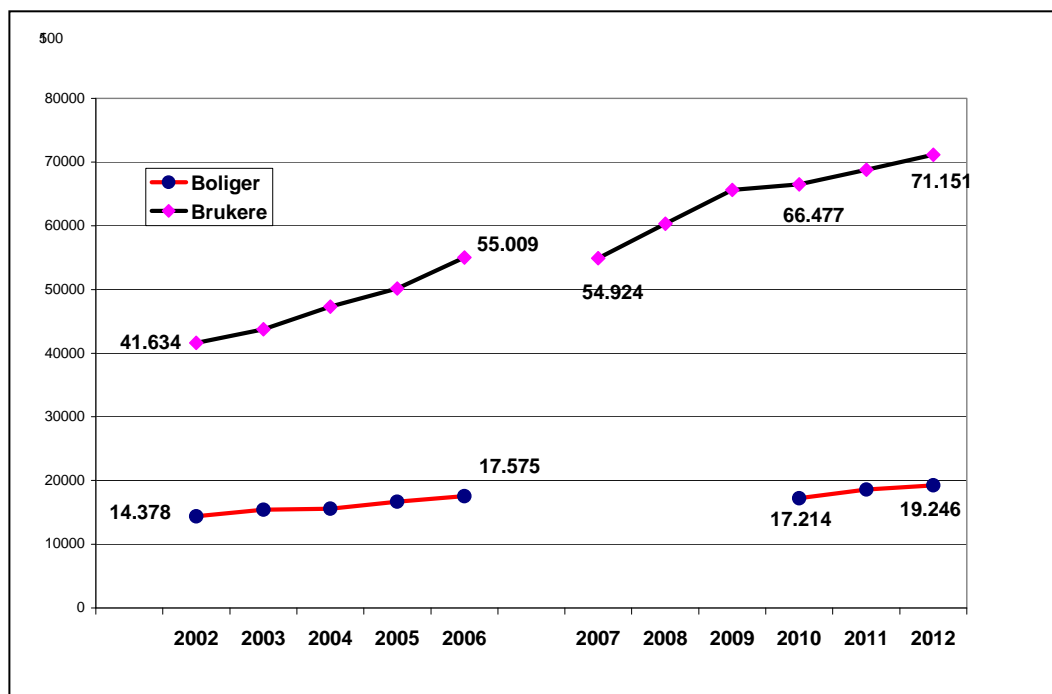
4.1.2 Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester under 67 år bosatt i kommunale boliger eller private boliger

4.1.2.1 Om datagrunnlaget og antall beboere 0-66 år i kommunale boliger 2002 – 2012

Vi har i en rekke sammenhenger gjort rede for betydningen av å analysere bruken av heimebaserte tjenester i forhold til hvorvidt brukerne er bosatt i ordinære private boliger eller i kommunale boliger. Vi har imidlertid ikke hatt statistiske data om dette før fom. 2007 gjennom IPLOS.

Vi har i tidligere analyser noen ganger forutsatt at *alle* under 67 år som bor i kommunale boliger, samtidig er brukere av heimebaserte tjenester (det fordi det før 2007 ikke har foreligget slike statistiske opplysninger om dette – og det har heller ikke foreligget publisert data om dette fra SSB etter 2007). Under den forutsetning at alle i slike boliger samtidig mottar heimebaserte tjenester, kan andelen bosatt i private boliger, enkelt beregnes som differensen i forhold til antall brukere i alt. Men våre data og analyser av IPLOS for 2010 og 2011, har imidlertid vist at en mindre del av personer under 67 år bosatt i kommunale boliger *ikke* mottar heimebaserte tjenester.

Figur 4.3 Antall beboere i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål og antall brukere av heimebaserte tjenester under 67 år. 2001-2012. Utvalgte år (2002, 2006, 2007, 2010 og 2012). Kilde: SSB og bearbeidinger ved Brelanta/Brevik 2014.

Slik det går fram av figur 4.3, har det - som tidligere vist - vært en betydelig og jevn vekst i antall brukere av heimebaserte tjenester i perioden 2002-2012. Antall beboere 0-66 år har imidlertid økt bare svakt, med 3.200 personer fra 2002 til 2012, dvs fra 14.378 til 17.575, jfr figur 4.3. Og deretter til 19.246 i 2012, eller med ca 2.000 personer fra 2010 til 2012⁵⁹. Om vi på tross av ikke sammenliknbare data legger talloppgavene for 2002 til grunn, har det vært en vekst på ca i underkant av 5.000 beboere (19.246-14.378), eller med 34 pst i løpet av 10 år. Det er relativt lite sammenliknet med veksten på i underkant av netto 30.000 brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år i samme periode.

Og slik vi har vist i kap 2 (tabell 2.8. og tabell 2.9), var 47 pst av brukerne av heimebaserte tjenester i kommunale boliger personer med omfattende bistandsbehov, mot 9 pst blant brukere bosatt i ordinære private boliger. Det er de tungt funksjonshemmede og kronikerne som *relativt sett* i stor grad bor i de kommunale boligene, men *absolutt sett*⁶⁰ er bildet mer nyansert. Når utviklingen har vært slik vi her har gjort rede

⁵⁹ De statistiske oppgavene fom. 2007 og før 2007 er ikke sammenliknbare da det her er brudd i tidsserien fra SSB. For det første innebar bruken av IPIOs overgang fra registerdata etter skjema til individbaserte data. For det andre viste gjennomgang i SSB at det ikke var konsistens over tid i hva som har vært registrert som 'kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål'.

⁶⁰ Men fordi det totalt sett bor langt flere brukere i private boliger, blir den absolutte fordelingen annerledes. I 2011 bodde det således 7.190 brukere med omfattende bistandsbehov i kommunale boliger, mens 4.774 bodde i private boliger, jfr kap 2, tabell 2.8 og 2.9. Det betyr at faktisk at 40 prosent av alle med omfattende bistandsbehov bodde i private boliger i 2011. Dette er det viktig å ha i mente.

for, kan vi allerede her konkludere med at *kronikere og tungt funksjonsbemedde antakelig bare utgjør en mindre andel av tilveksten* av brukere av heimebaserte tjeneseter under 67 år i perioden 2002-2012.

Men ved hjelp av data om antall brukere med heimebaserte tjenester 0-66 år for året 2002⁶¹ og med data om det samme fra IPLOS i 2012, er vi i stand til å gjøre rede for hvordan tilveksten av slike brukere fordeler seg på kommunale og ordinære boliger i tidsrommet 2002 til 2012.

4 1.2.2 Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år i kommunale og private boliger i 2002 og 2012

Ved hjelp av de nevnte data fra Helsetilsynets undersøkelse har vi tidligere beregnet at det i 2002 var 13.605 brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år bosatt i 14. 372 kommunale boliger, jfr tabell 4.1 nedenfor.

Tabell 4.1 Antall personer 0-66 år i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål og brukere av heimebaserte tjenester i samme alder bosatt her og antall brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år i ordinære private boliger samt prosentvis andel slike brukere i respektive kommunale og private boliger. 2002, 2010, 2011 og 2012. Abs.tall og prosent.

	2002	2010	2011	2012	E2002 - 2012
<i>Personer 0-66 år i kommunale boliger</i>	14.372	17.254	18.589	19.246	4.874
<i>Brukere av heimebaserte tj. 0-66 år i kom. boliger</i>	13.605	14.434	15.310	15.859	2.254
<i>Alternativ andel i kom bolig i 2002, andel= 2010</i>	11.387				4.472
<i>Andel med tjenester av alle 0-66 i kom. boliger</i>	94,7 %	83,7 %	82,4 %	82,4 %	
<i>Brukere av heimebaserte tj. 0-66 år i private boliger</i>	28.029	52.043	53472	55.292	27.263
					25.045
<i>Andel bruker 0-66 år i kom. boliger</i>	33 %	22	22	22	
<i>Andel brukere 0-66 år i private boliger</i>	67 %	78	78	78	
<i>Alle brukere heimebaserte tj. 0-66 år, prosent-</i>	100	100	100	100	
<i>Alle brukere heimebaserte tj. 0-66 år, abs. tall</i>	41.634	66.477	68.782	71.151	29.517

⁶¹ På grunnlag av Helsetilsynets store (ca 13.000 respondenter) undersøkelse av pleie- og omsorgstjenestene i 2002/2003 har vi beregnet hvor mange brukere 0-66 år som bodde i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål i 2002. Beregningen er gjort rede for i Brevik 2010b, kap 3.3.2 og resultatene går fram av figur 3.12 i samme rapport. I denne rapporten er det også utførlig gjort rede for den nevnte undersøkelsen i regi av *Helsetilsynet*.

På grunnlag av våre analyser av IPLOS-data og på grunnlag av spesialkjøringer for oss i SSB for årene 2010 og 2011, kjenner vi til antall brukere av heimebaserte tjenester 0-66 bosatt i slike boliger. Slik det går fram av tabell 4.1, var 82,4 pst av beboerne i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål samtidig brukere av heimebaserte tjenester i 2011. Og tilsvarende antall bosatt i private boliger, framkommer enkelt som differensen mellom alle brukere og dem bosatt i kommunale boliger, jfr tabell 4.1. Således bodde i 2011 53.472 brukere av i alt 68.782 i private boliger, mens resten, dvs 15.310 bodde i kommunale boliger, jfr tabell 4.1.

Vi besitter ikke IPLOS-data for 2012 om brukere av heimebaserte tjenester i kommunale boliger. Vi har derfor beregnet andel slike brukere i kommunale boliger i 2012 ved å forutsette at deres andel av alle var den samme som i 2011, dvs 82,4 pst. Det gir 15.859 brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år i slike boliger i 2012, jfr tabell 4.1. Endringene fra ett år til et annet, vil her uansett være små.

Slik det går fram av tabell 4.1, var det en tilvekst på 29.517 brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år fra 2002 til 2012. Denne fordelte seg med 2.254 bosatt i kommunale boliger og 27.263 i ordinære private boliger. Det betyr at 92 pst av samlet tilvekst falt på brukere bosatt i private boliger.

Om vi *alternativt* forutsetter at andelen brukere bosatt i kommunale boliger *ikke* var slik det går fram av beregninger på grunnlag av Helsetilsynets undersøkelse (94,7 pst, jfr tabell 4.1), men at andelen var mindre, f. eks som i 2010 (83,7 %) ⁶², reduseres antallet brukere av heimebaserte tjenester i kommunale boliger til 11.387 i 2002. Det medfører i sin tur at veksten i antall brukere bosatt i kommunale boliger under den forutsetning økte til 4.472 brukere fra 2002 til 2012, jfr tabell 4.1. Det gjør igjen at tilveksten av brukere i private boliger reduseres til 29.405, jfr tabell 4.1. Det betyr igjen at den samlede andel av tilveksten av brukere 0-66 år i private boliger i perioden 2002 - 2012 reduseres fra 92,7 pst til 84,8 pst.

Uansett alternativ kan vi konkludere med at av en netto tilvekst på i underkant av 30.00 brukere i 10-årsperioden fra 2002 til 2012, gjaldt *den 9 av 10 brukere bosatt i ordinære private boliger*. Dette sterke forholdet underbygger hypotesen om at de nye brukerne i mindre grad kan være personer med langvarige eller varig funksjonshemming, dvs kronikere. Og i kraft av en slik ensidig utvikling over 10 år, er dette forholdet også med å underbygge at det mest må være *strukturelle endringer* som bevirker utviklingen slik vi observerer den gjennom relativt enkle statistiske størrelser.

Denne utviklingen medfører at andel brukere bosatt i private boliger øker fra 67 pst av alle i 2002 til 78 pst i 2012. Denne fordelingen var forøvrig allerede nådd i 2010, jfr tabell 4.1. Det betyr at omlag 8 av 10 brukere under 67 år må oppsøkes i egen heim, dvs må omfatte en vesentlig annen reisevirksomhet enn om brukerne bodde i

⁶² Helsetilsynets undersøkelse av januar 2003 var en utvalgsundersøkelse i 73 kommuner med netto 13.120 respondenter. Analyser har vist at den synes godt representativ (jfr Brevik 2010b, kap 1). Likevel kan det oppstå avvik i forhold til absolutte statistiske data om det samme fra SSB. I tillegg har seinere gjennomganger ved SSB vist at det har vært forskjeller i hva som har vært registrert som kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål. Data om antall slike boliger er fom 2007 ikke helt sammenliknbare med tidligere data om det samme. Men uansett vil antall brukere av heimebaserte tjenester i 2002 i slike boliger befinne seg et sted mellom de to alternativene vi her opererer med. Og siden veksten i den type brukere har vært relativt liten, vil ikke det ene eller andre anvendte alternativet slå særlig ut i forhold til hovedbildet slik det er presentert i tabell 4.1.

kommunale boliger med personalbase, slik de aller fleste gjør i dag (Brevik 2011). Og hvis tilveksten av yngre brukere fortsetter som vi så langt har observert i dette århundret, vil hovedtyngden befinne seg blant brukere bosatt i ordinære private boliger.

4.1.3 Brukere av heimebaserte tjenester etter type tjeneste.

4.1.3.1 Bruk etter type tjeneste blant brukere 0-66 år 1996, 2002 og 2012

Vi skal her se på status og utvikling med hensyn til hvilke av de heimebaserte tjenestene som nyttes. Vi har tidligere i flere sammenhenger vist av det er bruk av heimesykepleie som har tiltatt de siste 10-15 åra.

Vi tar her for oss 15-års-perioden 1996-2012 og 10-års-perioden 2002-2012, dvs. forholder oss både i et relativt nært og i et noe lengre perspektiv. Resultatene går fram i tabell 4.2 nedenfor.

Tabell 4.2 Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter type tjeneste. Antall brukere av ulike typer tjenester i 1996, 2002 og 2012 samt endringer 1996-2012 og 2002-2012. Absolutte tall og prosent. Kilde: SSB, Pleie- og omsorgsstatistikk, hvert år siden 1996

Type tjeneste	<i>Alle 1996</i>	<i>Alle 2002</i>		<i>Alle 2012</i>		<i>Fordeling E 2002-12</i>	<i>Fordeling E 1996- 12</i>
	Prosent	Alle	Pst	Alle	Pst	Pst	Pst
Bare heimesykepleie	22	15.598	37	35.325	50	67	70
Heimesykepleie+ praktisk bistand	26	11.319	27	18.068	25	23	25
Alle med heimesykepleie	48	26.917	64	53.393	75	90	95
Bare praktisk bistand	52	14.717	36	17.758	25	10	5
Alle, prosent	100		100		100	100	100
Alle, absolutte tall	29.945	41.634	41.634	71.151	71.151	29.517	41.206

Vi har tidligere vist at 96 pst av *tilveksten* av brukere av heimebaserte tjenester under 67 år i åra 1994-2006 kom blant brukere med bare hjemmesykepleie (60 %) eller både hjemmesykepleie og hjemmehjelp (36 %, jfr. Brevik 2010:2, kap 3, figur 3.5).

Og slik det går fram av tabell 4.2, kom 95 pst av økningen i antall brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år i perioden 1996-2012 *blant brukere av heimesykepleie*, og hele 70 pst av tilveksten falt på brukere med *bare heimesykepleie*. Veksten i antall brukere med *bare praktisk bistand* (hjemmehjelp) utgjorde bare 5 pst.

I perioden 2002-2012 kom 90 prosent av tilveksten blant brukere av heimesykepleie, og 67 pst besto av brukere med bare heimesykepleie. I de siste årene i denne siste perioden har det imidlertid igjen vært en viss vekst i brukere av bare praktisk bistand, idet denne typen hjelp sto for 10 pst av økningen i denne siste 10-års- perioden.

Hovedbildet for en periode på nærmere 20 år (1994-2012) er imidlertid en utvikling preget av *en stor og ensidig vekst i bruken av heimesykepleie*. At dette har pågått så vidt lenge og med stor styrke, tyder på at vi her står overfor *strukturelle endringer* både i tilbud og innretning av tjenestene. Og her kan det også være slik at det innenfor ulike faser av dette 20-års-rommet, er ulike strukturelle hovedtrekk som har gjort seg gjeldende. Er disse av en annen karakter enn utviklingen i bruken etter type tjenester innenfor eldreomsorgen (se nedenfor)?

Denne sterke vesten i bruken av heimesykepleie har medført at i 2012 hadde 75 pst av alle brukere 0-66 år denne tjenesten, mot 48 pst i 1996, jfr tabell 4.2. Og andelen med brukere *med bare heimesykepleie* har økt fra 22 pst i 1996 til 50 pst i 2012. Om vi ser bort fra det ukjente antall som får den praktiske bistanden gjennom pårørende (og dermed kan nøye seg med heimesykepleie), er det likevel antakelig en usedvanlig stor del som i dag bare bruker heimesykepleie ut fra sykepleiefaglige behov. Og de alle fleste av disse vil mest sannsynlig være brukere med forbigående behov knyttet til medisinske årsaker og ikke uførhet i forhold til praktiske gjøremål (ADL-funksjoner).

Her vil vi minne om at 'heimesykepleie' står for *heimesykepleievirksomhet*, hvor andre arbeidstakere enn fagsykepleiere er inne. Likevel må vi forutsette at det i utgangspunktet er et sykepleiefaglig behov som aleine eller sammen med andre behov ligger til grunn for at den enkelte har hjelp fra heimesykepleievirksomheten i kommunene.

Konfirmasjonen av denne utviklinga - som vi har gjort rede for ovenfor - gjenfinner vi i reduksjonen i andel brukere med behov for *praktisk bistand*. Den andelen ble redusert fra 52 pst alle brukere i 1996 til 25 pst i 2012, jfr tabell 4.2. Brukere som kun er i bero av praktisk bistand - som tidligere var hoveddelen av pleie- og omsorgstjenestene - er kommet i klart mindretall. Mens halvparten tidligere (1996) hadde *bare praktisk bistand*, har nå (2012) halvparten *bare heimesykepleie*.

Og en slik speilvendning av bruken etter type tjeneste må ha *omfattende grunner*. En mindre del av dem er at de utviklingshemmedes relative andel av brukeren er sterkt redusert (Brevik 2010b) og at mesteparten av tilveksten er knyttet til yngre brukere med mer reindyrkede somatiske og psykisk begrunnede behov. Men er det aleine den vesentlige forklaringen?

4.1.3.2 Bruk etter type tjeneste blant brukere 67 år+ 1996, 2002 og 2012

Vi har allerede reist spørsmålet om utviklingen har vært annerledes blant brukere 67 år+ enn blant brukere under 67 år når det gjelder bruken av ulike typer tjenester.

Vi må samtidig huske at de heimbaserte tjenestene er den samme tjenesten uavhengig av brukernes alder. Likevel vil de eldres behov ofte være noe annerledes fordi de oftest er knyttet til aldring og ofte gradvis svekkelse av helse og ferdigheter.

Når vi i denne sammenhengen - med fokus på brukere under 67 år - tar for oss utviklingen og situasjonen for de samme tjenestene for eldre, er det for å avklare om forløp og situasjon i bruken av type tjenester er noenlunde den samme som for yngre brukere, eller om den er vesentlig annerledes. Vi gjør det mao som forsøk på å kaste ytterligere lys over hva som har skjedd i pleie- og omsorgstjenestene i forhold til brukere under 67 år i de seinere 10-15 åra.

Siden det har vært en reduksjon av antall brukere 67 år+ i alt i perioden 1996-2012 - jfr pkt 4.1.1.1 - analyserer vi utviklingen for brukere 67 år+ noe annerledes enn for brukere under 67 år, idet vi ser på endringer i bruken for de ulike tjenestetypene separat over tid.

Utvikling 1996-2012

Situasjonen for de eldre i 1996 var at det var få med bare heimesykepleie (14 %), men relativt mange med både heimesykepleie og praktisk bistand (51 %). Heimesykepleien var mao. inne i 65 pst av hjelpetilfellene, mens 35 pst hadde bare praktisk bistand.

Bare hjemmesykepleie

Antall *eldre med bare heimesykepleie* økte med 21.800 brukere på de 15 åra fra 1996 til 2012 - fra vel 16.000 slike brukere i 1996 til 38.000 i 2012, jfr tabell 4.3. Og andelen slike brukere av alle, økte fra 14 pst i 1996 til 35 pst i 2012. Det er det mest markante trekket i utviklingen i bruk av ulike tjenester blant de eldre.

Den årlige økningen i antall eldre brukere med bare hjemmesykepleie var imidlertid nesten 3 ganger så stor i 5-årsperioden 1996-2002 som i 10-års-perioden 2002-2012, eller respektive 2.500 og 920 nye brukere per år mot 920 pr år. Hva er dette uttrykk for?

Brukere *0-66 år med bare heimesykepleie* økte imidlertid med 1.970 nye brukere per år i samme periode, eller med dobbelt så mange som de eldre. Sjøl om disse totalt sett jevnt over var halvparten så mange som brukere 67 år+. Veksten i bruken av bare hjemmesykepleie er mao. langt mer markant blant de yngre brukeren enn blant eldre i de 10 siste åra.

Tabell 4.3 Brukere av heimebaserte tjenester 67 år+ etter type tjeneste. Antall brukere av ulike typer tjenester i 1996 og 2002 samt endringer (E) 1996-2012 og 2002-2012. Absolutte tall og prosent.

Type tjeneste	<i>Alle 1996</i>		<i>Alle 2002</i>		<i>Alle 2012</i>		<i>E 2002-12</i>	<i>E 1996-2012</i>
	Alle	Pst	Alle	Pst	Alle	Pst	Abs t	Abs t
Bare heimesykepleie	16.230	14	28.801	24	38.024	35	9.223	21.794
Heimesykepl.+ praktisk bist.	58.030	51	47.470	39	45.162	42	- 2.308	- 12.868
Alle med heimesykepleie	74.260	65	76.271	63	83.186	77	+ 6.915	+ 8.926
Bare praktisk bistand	40.560	35	44.202	37	24.383	23	- 19.819	- 16.177
Alle, prosent		100		100		100		
Alle, absolutte tall	114.820	114.820	120.478	120.478	107.569	107.569	-12.909	- 7.251

Med både heimesykepleie og praktisk bistand

Antall brukere 67 år+ med *både heimesykepleie og praktisk bistand reduseres* med 12.900 brukere i perioden 1996-2012. Mesteparten av reduksjonen finner sted før 2002, mens den har vært svak de 10 siste åra, jfr tabell 4.3. Andelen slike brukere er redusert, fra å utgjøre 51 pst av alle i 1996 til 42 pst i 2012.

Dette er en utvikling som er særlig interessant. Vi vet at utviklingen i eldreomsorgen representerer nedgang i bruksrater både i institusjon og i heimebaserte tjenester. En konsentrerer seg om færre brukere som til gjengjeld har mer omfattende bistandsbehov, noe som går fram at intensiteten i tjenestene har gått vesentlig opp, dvs det ytes høyere innsats per bruker⁶³. Når brukerne blir tyngre, skulle en anta at det ble flere med begge tjenestene. Det vi her observerer, kan imidlertid være plausibelt - hvis disse brukerne i utgangspunktet (tidligere) besto av *unødig mange* med begge tjenestene. Hvorvidt det var tilfellet, er det ingen som vet eller får vite.

Men andel brukere 67 år+ med *heimesykepleie i alt*, økte fra å utgjøre 65 pst av alle i 1996 til 77 pst i 2012. Slik sett er heimesykepleien vel så ofte involvert for de eldre som for de yngre, idet det blant de sistnevnte var 75 pst med heimesykepleie i alt i 2012, jfr tabell 4.2.

Med bare praktisk bistand

Det andre markante trekket for utviklingen blant eldre brukere er at *andelen med bare praktisk bistand* ble redusert med nærmere 20.000 brukere i 10-års-perioden 2002-2012, eller med 45 pst på 10 år. Således varer den relative andelen slike brukere i 2012 faktisk litt lavere enn blant brukere under 67 år, respektive 23 pst og 25 pst, jfr tabell 4.2 og 4.3.

Sammenlikning mellom eldre og yngre brukere

Blant de yngre brukerne har det funnet sted en sterk økning av brukere med bare heimesykepleie fra 1996-2012, fra 22 pst til 50 pst av alle, jfr tabell 4.2. Blant de eldre var den tilsvarende utviklingen fra 14 pst til 35 pst, jfr tabell 4.3. På samme måte som vi for en god del av de yngre brukerne har betraktet deres bruk av kun heimesykepleie som 'forløpere for Samhandlingsreformen', tror vi det kan være grunn til å gjøre det samme gjeldende for en betydelig del av også de eldre brukerne.

Andelen med heimesykepleie i alt, gjelder $\frac{3}{4}$ -deler i begge aldersgrupperingene. Men de kombinerer svært ulikt i forhold til bruk av praktisk bistand. Mens andelen som kombinerer de to tjenestene har avtatt for de eldre, fra 51 pst i 1996 til 42 pst i 2012 (tabell 4.3), har den for de yngre vært den samme (23-27 pst, jfr tabell 4.2) Andelen med begge tjenester for de eldre avtok sterkt fram til 2002, men har siden holdt seg noenlunde stabil.

Vi burde ha forventet flere eldre brukere over tid som kombinerer de to typene tjenester siden kommunene etter hvert jevnt over har konsentrert innsatsen til de mer hjelpetrengende eldre, dvs tjenestene har blitt mer intensive. Siden andelen med bare

⁶³ Vi har tidligere vist (Brevik 2010b) at hver bruker av heimebaserte tjenester 67 år+ i gjennomsnitt mottok 0,13 årsverk per år i 1995. I 2011 mottok disse i følge våre beregninger 0,20 årsverk per bruker, eller vel 50 pst mer. Samtidig økte årsverksinnsatsen per beboer i institusjon (sykehjem) fra 1,0 årsverk i 1995 til ca 1,4 årsverk i 2011, eller med 40 pst.

heimesykepleie har økt så vidt mye blant de eldre, må de ha konkurrert om tilgjengelige ressurser. En slik konkurranse må også ha funnet sted i forhold til eldre brukere med bare hjemmehjelp, som er blitt betydelig redusert i antall brukere, både relativt og absolutt.

På tross av flere 'intensive' eldre brukere har således ikke andelen med begge tjenester gått opp, på tross av at det har blitt færre eldre brukere med bare praktisk bistand. Det er kun brukere med bare heimesykepleie som har blitt vesentlig flere blant de eldre (på samme måte som blant de yngre) både absolutt og relativt. Men disse må imidlertid antas jevnt over å bruke langt færre ressurser enn dem som har begge tjenestene. Men så lenge vi ikke har data om årsverksbruk for de ulike gruppene over tid, er det begrenset hva vi kan få ut av resonnementet om 'konkurranse om ressurser'.

Mest sannsynlig er de betydelige observerte endringer i vesentlig grad resultat av faglige prioriteringer og endret innretning og nye profiler i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene over tid. Disse må klart være påvirket av all vekst - både i antall brukere og årsverk i de heimbaserte tjenestene - er kommet blant de yngre brukerne de 15 siste åra, jfr Brevik 2010a. Og det er nettopp denne utviklingen som på sett og vis sannsynligvis har tvunget fram mange av de endringer i bruksmønstre som vi finner blant de eldre brukerne - dvs betydelig reduksjon i bruken av praktisk bistand, samtidig som de eldre brukere synes å ha tatt sin del som 'forløpere av Samhandlingsreformen'.

Slik sett vil endret innretningen av tjenestene for de eldre med betydelig mer vekst i bruken av heimesykepleie, ha forsterket den utvikling som de yngre brukere mest har stått for. Således er den observerte utviklingen i forhold til endringer i bruken av ulike tjenestetyper de 15 siste åra langt på vei et *alen av samme* stykke både for eldre og yngre brukere av heimbaserte tjenester.

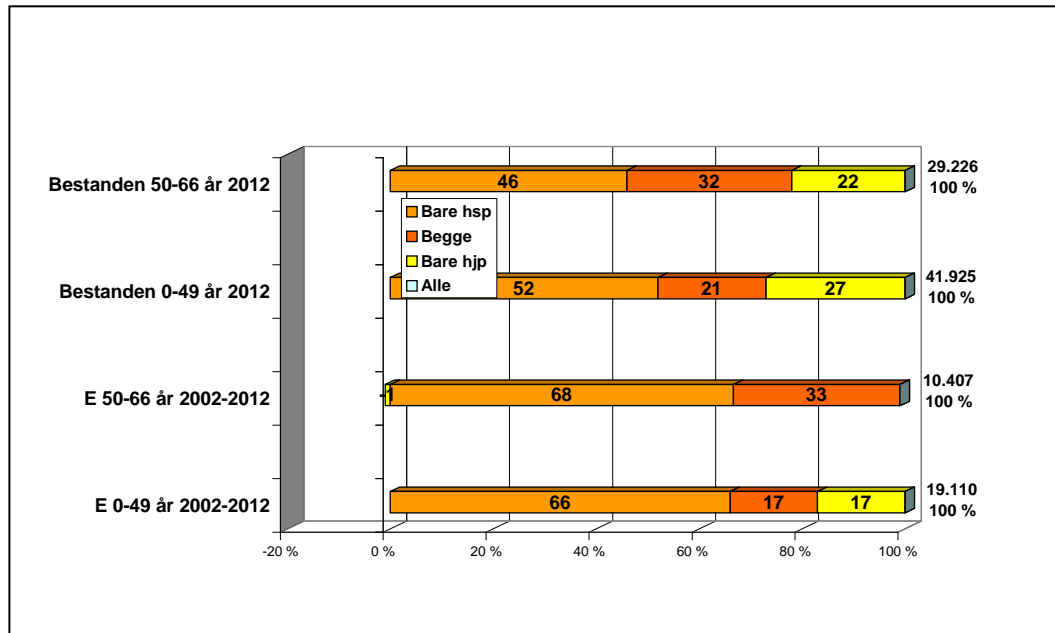
Men samtidig må vi minne om en radikal forskjell mellom yngre og eldre brukere i pleie- og omsorgstjenestene, både nå og tidligere. Generelt har det vært slik at eldre gis plass i institusjon når bistandsbehovene blir store. Yngre brukere får imidlertid omfattende hjelp, enten i kommunal bolig eller i egen privat bolig. Institusjonaliseringen av yngre har over tid møtt betydelig motstand. Utvikling og situasjon i forhold til yngre i eldreinstitusjoner har vi imidlertid gjort utførlig rede for annet sted.⁶⁴

4.1.3.3 Bruk etter type tjeneste blant brukere 0-66 år i to aldersgrupper. Utvikling og status 2002-2012

Av figur 4.4 ser vi at endringen i andel brukere etter type tjeneste er noe annerledes blant brukere 50-66 år enn blant dem under 50 år. Mens hele *tilveksten* (endring) i aldersgruppa 50-66 faller på bare heimesykepleie (68 %), eller heimesykepleie pluss praktisk bistand (33 %), består 17 pst tilveksten blant dem under 50 år av brukere med *bare praktisk bistand*, jfr figur 4.4 Andelen med *bare heimesykepleie* er imidlertid omtrent den samme som for brukere 50-66 år (66 %).

64 Vi viser her til Brevik I.(2008): *Boliggjøring av sykehjem og institusjonalisering av omsorgsboliger. Bo- og tjenesteforhold for yngre med nedsatt funksjonsevne* (Samarbeidsrapport nr 1 2008, NIBR og Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne), Oslo. I 2012 var det 4.816 personer under 67 år med plass i institusjon, eller 11 pst av samtlige med slik plass det året (Kilde: KOSTRA 2012).

Figur 4.4 Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter type tjeneste i to aldersgrupperinger. Antall brukere (bestanden) i alt i 2002 og 2012 samt endring 2002-2012. Bestand og endringer fordelt etter tjenestetyper i prosent.

Under avsnitt 4.1.3.1 nevnte vi at det mot slutten av 10-års-perioden 2002-2012 hadde vært en viss tilvekst av brukere 0-66 år med bare praktisk bistand, mot tidligere en ensidig reduksjon her. Her ser vi at det er brukere under 50 år som i sin helhet står for denne lille økningen. Sjøl om det dreier seg om relativt få personer (3.250 personer) er dette et mønster som bryter med det generelle utviklingsmønsteret fram mot 2009-2010, med ensidig vekst i brukere av heimesykepleie.

Hvilke type brukere dette dreier seg om, er det vanskelig å analysere så lenge en ikke disponerer individdata der en kan kombinere egenskaper ved brukerne. Kan det særlig dreie seg om brukere med rus og psykisk uhelse med praktisk bistand i form opplæring i daglige gjøremål? Dette siste kan analyseres nærmere sammen med analyser av utviklingen i aldersgruppa etter om en bor i private eller kommunale boliger, og som i sin tur kan kanskje gi noen generelle pekepinner i så måte. Det same gjelder andelen i denne gruppa som har opplæring i daglige gjøremål.

Det som kjennetegner situasjonen for alle brukere under ett i 2012 (bestanden) er at innslaget med *brukere av heimesykepleie* er stort i begge aldersgrupperingene, men flest i gruppa 50-66 år (78 pst mot 73 pst). Men når det gjelder brukere med *bare heimesykepleie*, er det flere blant brukere 50-66 år. Men særlig er gruppene forskjellige ved at det er relativt få (21 %) blant de yngste som kombinerer bruk av heimesykepleie og praktisk bistand. Det kan tyde på at det kanskje er blant de yngste at vi finner de nyeste tendensene i bruken mest uttalt. Men hva tendensene konkret går ut på, vet vi imidlertid konkret og empirisk mindre om.

Og i tråd med observasjon av endringer fra 2002-2012 finner vi flest brukere *med bare praktisk bistand* blant brukere 0-49 år (27 pst). Denne aldersgruppa synes mer todelt i

sin bruk. På den ene sida er det mange (halvparten) brukere med ensidig bruk av *bare heimesykepleie* ('forløpere' for Samhandlingsreformen). På den andre sida er det en større minoritet brukere med *bare praktisk bistand*, jfr figur 4.4.

4.1.4 Bruk etter type heimebaserte tjenester blant brukere 0-66 år etter boform.

4.1.4.1 Bruk etter type tjeneste blant brukere 0-66 år etter boform. Bestanden 2002 og 2011 samt endring 2002-2011

Vi har tidligere vist (under pkt 4.1.3.1) endring i bruken av heimebaserte tjenester 0-66 år for bl.a. a. perioden 2002 til 2012. Samtidig har vi i avsnitt 4.1.2 2 beregnet/vist hvor mange brukere 0-66 år som var bosatt i kommunale versus private boliger i 2012. I den nevnte undersøkelsen i regi av *Helsetilsynet* i 2002/2003 har vi imidlertid også data om bruken av heimebaserte tjenester *etter type tjeneste*. Det samme har vi i de IPLOS-data som vi nytter for øvrig i denne rapporten.

Vi avslutter denne gjennomgangen ved å vise bestanden samt endring i bruk etter type tjeneste etter boform fra 2002 til 2011⁶⁵. Dette for å finne ut hvorvidt endringene er annerledes etter hvor en bor. Det igjen for ytterligere å utvikle spor som *indirekte* kan indikere for oss hvilke type endringer og type brukere som har vært på gang. Tilsvarende data om bestand og utviklingen for alle brukere uavhengig av boform for 2002-2011, går forøvrig fram av tabell 4.2 i avsnitt 4.1.3.1.

Brukere i ordinære private boliger

Slik det går fram av tabell 4.4A, hadde omlag 6 av 10 (59 %) brukere bosatt i ordinære private boliger bare heimesykepleie. Det er den dominerende brukstypen blant dem som bor slik. Bare 18 pst, eller hver omlag 6. bruker har både heimesykepleie og praktisk bistand.

Og det er i private boliger 23 pst med praktisk bistand og ytterligere 18 pst som kombinerer slik hjelp med heimesykepleie. Det er her mao 4 av 10 som er i bero av praktisk bistand. Og det er overveiende sannsynlig at disse er i en situasjon der de er avhengig av slik hjelp over tid. På den andre sida vil det for de 6 av 10 med bare heimesykepleie for en stor del være personer med ikke-langvarige behov (når vi ser bort fra tilfeller der hvor en har heimesykepleie, men hvor den praktiske bistanden kommer fra pårørende eller andre private).

---

⁶⁵ Vi disponerer ikke data om bruk av type heimebaserte tjenester for året 2012. Disse må vi hente fra vår spesialkjøring for året 2011, fra SSB av juni 2013, da slike data ikke er publisert i SSB fra IPLOS.

Tabell 4.4 Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter type tjeneste. Antall brukere av ulike typer tjenester i 2002 og 2011 samt etter fordeling av endringer etter tjenestetyper. Brukere bosatt i ordinære private boliger og i kommunale boliger Absolutte tall og prosent. Kilde: 2002: Helsetilsynet 2003 og 2011: SSB, Spesialkjøring for NIBR, juni 2013

Tabell 4.4A. I ordinære private boliger

Type tjeneste	Alle 2002		Alle 2011		E 2002-11, fordelt	
	Alle	Pst	Alle	Pst	Alle	Alle
Bare heimesykepleie	13.938	50	31.675	59	17.737	70
Heimesykepleie+ praktisk bistand	5.429	19	9.474	18	4.045	16
Alle med heimesykepleie	19.269	69	41.149	77	21.782	86
Bare praktisk bistand	8672	31	12.323	23	3.651	14
Alle, prosent		100		100		100
Alle, absolutte tall	28.029		53.472		25.443	

Grovt sett kan vi her stå ovenfor to hovedkategorier av brukere. På den ene sida brukere som tenderer mot det vi alt har kalt 'forløpere' for Samhandlingsreformen. Og på den andre sida brukere som er eller mer eller mindre tenderer mot å være kronikere. De førstnevnte synes å være i flertall.

Dette inntrykket forsterkes når vi ser på endring i bruk etter type tjeneste i perioden 2002-2011. Hele 70 pst av de vel 24.000 nye brukerne bosatt i ordinære private boliger har vært brukere av bare heimesykepleie. Og som vi seinere skal komme tilbake til, er dette personer som samtidig har mindre eller moderate bistandsbehov. Tilveksten av brukere med behov for praktisk bistand - aleine eller kombinert med heimesykepleie - utgjør resten av tilveksten, eller 30 pst. Tendensen er klar og uttalt.

Brukere i ordinære kommunale boliger til pleie- og omsorgsmål

For brukere i kommunale boliger er bruken etter type tjeneste vesentlig annerledes enn i private boliger. Her hadde i 2011 55 pst både praktisk bistand og heimesykepleie, mens 31 pst hadde bare praktisk bistand. Til sammen var det 86 pst med praktisk bistand, mens 14 pst eller 1 av 7 klarte seg med bare heimesykepleie, jfr tabell 4.4.B.

Tabell 4.4. B. I Kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål

Type tjeneste	Alle 2002		Alle 2011		E 2002-11	
	Alle	Pst	Alle	Pst	Alle	Alle
Bare heimesykepleie	1.670	12	2.154	14	484	28
Heimesykepleie+ praktisk bistand	5.890	43	8.341	55	2.451	144
Alle med heimesykepleie	7.560	55	10.495	69	2.935	172
Bare praktisk bistand	6.045	45	4.815	31	- 1.230	- 72
Alle, prosent		100		100		100
Alle, absolutte tall	13.605		15.310		1.705	

Vi må gå ut fra at de aller fleste av brukerne av heimebaserte tjenester i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål har langvarige bistandsbehov eller er kronikere. Noe som også går fram av kjennetegn som grad av bistandsbehov – hvor en overveiende del har omfattende eller store bistandsbehov. Det kommer vi tilbake til seinere i dette kapitlet.

Utviklingen i perioden 2002 til 2011 forsterker inntrykket. Det har framfor alt vært brukere med både heimesykepleie og praktisk bistand som kommer til. Denne brukergruppa i kommunale boliger øker med 40 pst fra 2002 til 2011 Disse sammen med noen får brukere av bare heimesykepleie står for hele tilveksten. I kommunale boliger synes innslaget av brukere med langvarige og omfattende bistandsbehov å tilta. En utvikling motsatt den som finner sted blant dem som bor i ordinære boliger. For å avklare et sammensatt bilde er det nyttig å differensiere analysene mest mulig bort fra sammenslinger og gjennomsnitt.

Utvikling i bruk av ulike tjenestetyper 2002-2011 under ett

Til slutt viser vi hvordan samlet tilvekst, dvs for de to boformene under ett, fordeler seg på type tjeneste i tida 2002 til 2011. I tråd med det vi viste i tabell 4.2 består tilveksten fra 2002 til 2011 av vel 27.000 brukere, som i 9 av 10 tilfeller (91 %) var brukere av heimesykepleie, jfr tabell 4.4C. Og 8 av 10 av tilveksten er brukere av heimesykepleie bosatt i private boliger. Og nærmere 2/3-deler av tilveksten (65 %) består av brukere med bare heimesykepleie bosatt i private boliger. Ytterligere data ville sannsynligvis ha vist at de aller fleste av disse generelt sett ikke hadde store eller omfattende bistandsbehov.

Tabell 4.4C. Begge boformer. Endring 2002-2011. Endring i private og kommunale boliger samt i begge boformer i alt. Absolutte tall og prosent

Type tjeneste	<i>E- 2002- 2011</i>		<i>E-2002-2011 (begge)</i>	
	Privat	Kom b.	Privat	Kom b
	Abs tall	Abs tall	Prosent	Prosent
Bare heimesykepleie	17.737	484	65	2 (67)
Heimesykepleie+ praktisk bistand	4.045	2.451	15	9 (24)
Alle med heimesykepleie	21.782	2.935	80	11 (91)
Bare praktisk bistand	3.651	- 1.230	13	-4 (9)
Alle, prosent			100	
Alle, absolutte tall	25.443	1.705	27.148	

Det som klart synes å karakterisere tilveksten i bruken av heimebaserte tjenester de 10 siste åra, er på den ene sida framfor alt et svært *stort antall brukere av bare heimesykepleie bosatt i ordinære boliger med mindre eller moderate bistandsbehov*. Og på den andre sida en mindre eller *liten tilvekst* (ca 10 pst av hele tilveksten, jfr tabell 4.4.C) av brukere med praktisk bistand.

Men det er framfor alt tilveksten i førstnevnte gruppe som dominerer bildet og representerer det nye. Det som skjer i kommunale boliger synes å representere fortsettelsen og forsterkingen av et forlengts etablert bruksmønster. Vi har her etter vår vurdering etablert en bakgrunn som kan følges videre i forsøket på indirekte å fange inn hva som nærmere kjennetegner den nye bruken og de nye brukerne av heimebaserte tjenester under 67 år. Analysene som vil følge om deres bistandsbehov, vil forhåpentligvis bringe oss et skritt videre.

4.1.4.2 Bruk etter type heimebaserte tjenester blant brukere 0-66 år bosatt i ordinære private boliger

En tidligere foreløpig analyse av IPLOS-data for 2010⁶⁶ viser at blant brukere i *ordinære private boliger uten omfattende bistandsbehov* (som utgjorde 91 pst av dem som var bosatt slik i 2010), hadde 6 av 10 *bare hjemmesykepleie*, mens ytterligere 2 av 10 hadde hjemmesykepleie *i kombinasjon med hjemmehjelp*. I denne dominerende brukergruppen (beboere i ordinære boliger uten omfattende bistandsbehov) – som samtidig utgjorde omlag 2/3-deler av samtlige brukere av heimebaserte tjenester under 67 år i 2010 (66.500) – var *majoriteten brukere av bare hjemmesykepleie*.

Få av disse kan antas å være kronikere i tradisjonell forstand og av samme type brukere som dem i kommunale boliger. En del av disse kan sjølsagt ha langvarige sykdommer og lidelser, men de er sannsynligvis av en slik natur at de oftest bare er i bero av sykepleiefaglig hjelp. Denne må ikke nødvendigvis implisere avanserte (på sykehus nivå) spesialiserte teknisk-medisinsk prosedyrer. De nevnte observasjonene

⁶⁶ Vi viser her til notat om *Mulige alternative forklaringer på den sterke veksten i yngre brukere av heimebaserte tjenester de 15 siste åra. Noen hypoteser. Problemnotat* av 7.1. 2012. Dette ble utarbeidet som ledd i å etablere et nytt prosjekt i tilknytning til arbeidet med det interne prosjektet *Herre i eget Hus* i regi av FFO. Data som ble nyttet var IPLOS-data 2010, spesial-datakjøring for NIBR fra SSB, november 2011

understøtter etter vår vurdering antakelsen om at en vesentlig del av disse kan ha vært behandlet i spesialisthelsetjenesten og i tilknytning til poliklinisk virksomhet og døgnopphold – se kap 6 i NIBR rapport 2010:1 (Brevik 2010a).

Det dominerende utviklingstrekket er imidlertid den sterke tilveksten i brukere med moderate og mindre hjelpebehov bosatt i ordinære boliger (gjelder i følge IPLOS som nevnt 91 pst av brukere i ordinære boliger i 2010). Og det er framfor alt brukere med somatiske og psykiske lidelse som i stor grad er brukere av bare heimesykepleie eller dette kombinert med hjemmehjelp. For året 2006 har vi tidligere beregnet at personer med psykiske lidelser og somatiske sykdommer (inkludert rus) utgjorde hele 86 pst av *brukerne av heimesykepleie* det året. Resten, eller bare 14 pst var utviklingshemmede (Brevik 2010:2, kap 3, figur 3.14).

Bruk av heimesykepleie blant personer under 67 år synes i betydelig grad å være forbundet med behovene hos brukere med bistandsbehov knyttet til somatiske sykdommer og psykiske lidelser uten at disse behovene samtidig oftest på langt nær er knyttet til behov for praktisk bistand.

Og vi antyder at det som burde undersøkes og analyseres nærmere: var brukere av *bare heimesykepleie* etter type oppholdssted, husholdstype og grad av bistandsbehov, der det skilles mer detaljert i forhold til det siste. Dernest en særskilt analyse av brukere av bare heimesykepleie versus brukere av begge tjenester etter husholdstype. Vår hypotese var at det blant den halvdel av brukere i ordinære boliger som bor *aleine*, er et stort innslag av brukere av bare heimesykepleie. Hvis det er slik, vil det måtte sannsynliggjøre at betydelige grupper har sykepleiefaglige behov uten å trenge vesentlig praktisk bistand. Det må i sin tur kunne tolkes som at disse ofte har mer kortsiktige og temporære behov av mer sykdomsspesifikk karakter. Dette kommer vi nærmere tilbake til i kap 4.2 og 4.3

4.1.5 Utviklingen med framvekst av nye yngre brukergrupper i de heimebaserte tjenestene har vært tilbudsstyrt.

I annen sammenheng⁶⁷ har vi pekt på at utviklinga av tjenester til eldre de 20 siste åra i stor grad har vært *tilbudsstyrt*, dvs at den i mindre grad er svar på økning i tradisjonelle behovsgrupper. Der forsøkte vi å begrunne at *det samme stort sett gjelder utviklingen i forhold til yngre brukere av heimebaserte tjenester*.

Av en tilvekst på 29.000 slike brukere under 67 år i perioden 1995-2006, var vel 3000 utviklingshemmede (hvorav bare en mindre del var nye utviklingshemmede). Og av en tilvekst på omlag 11.000 brukere med somatiske sykdommer (jfr Brevik 2010b, kap 3.3), kunne bare en mindre del direkte tilskrives tilvekst i behovsgrupper om vi legger uførestatistikk til grunn, f eks 1.600 flere med senskader etter ulykker, jfr Brevik 2010a, kap 8.5.2. Forøvrig har det i følge uførestatistikk vært liten vekst i de sentrale diagnosegruppene som er de store blant brukere med somatiske sykdommer. Det var imidlertid en økning i den nevnte perioden (1995-2006) med anslagsvis

67 Brevik I. (2011): Boliger og institusjoner i pleie- og omsorgstjenestene de siste 40 åra. Historisk utvikling og sammenheng (Utredning for Hagen-utvalget – NOU 2011:11 Innovasjon i omsorg), Oslo.

14.500 brukere av heimebaserte tjenester med psykiske lidelser som hovedårsak til hjelpebehovet.

Uførestatistikken viser imidlertid at økningen i uføretrygde pga psykiske lidelser gjaldt 22.6000 personer i samme periode, jfr Brevik 2010b, tabell 8.1. I denne gruppa vil sannsynligvis en større del av veksten skyldes reell økning i behovsgruppene. Men sett på bakgrunn av at omlag 7.000 personer med psykiske lidelser var brukere av heimebaserte tjenester i 1995 i forhold til 67.800 med psykiske lidelser som primær-diagnose i uførestatistikken samme år, er det rimelig å anta at mesteparten av tilveksten av brukere i denne gruppa i perioden 1995-2006 har vært en funksjon av gradvis å dekke opp udekkete behov blant personer som allerede hadde slike behov for denne typen tjenester.

Vi kjenner ikke de faktiske størrelsene, men vår data tyder på at bare en mindre del av veksten blant brukere av heimebaserte tjenester under 67 år kan skyldes sjølv-tilvekst i behovsgrupper. Det betyr igjen at det aller meste av tilveksten må ha vært *tilbudstyrt*, sannsynligvis for mer enn 20.000 av de 29.000 brukerne, eller at mer enn 2 av 3 kom til som følge av egenskaper ved utvikling av tilbudet.

I samme notat pekte vi også på noen sentrale slike tilbudsstyrende faktorer med utgangspunkt i de analyser vi har gjort av dette i Brevik 2010:1 og Brevik 2010:2. Disse utelater vi imidlertid i denne sammenhengen.

Her vil i avslutningsvis anføre at det etter vår vurdering foreligger få - om noen - empirisk belagte studier som på tilfresstillende måte gjør rede for *årsakene* til de utviklingstrekkene som vi her har dokumentert i kap 4.1, eller i hvilken grad de er av strukturell karakter og som er empirisk belagt og spesifisert. En vesentlig årsak til det er etter vår vurdering, at det fortsatt ikke foreligger publiserte data fra IPLOS om hvem de nye brukerne er, f. eks etter diagnose eller hovedårsak til bistandsbehovet. Slike data ville imidlertid kunne ha hjulpet betydelig *i forståelsen av hvem disse nye brukerne egentlig er*.

Og det er noe forbausende at det i forskning og hos sentrale fagmyndigheter ikke er gått mer etter for å finne empiriske svar på årsakene til dette mest markante endringstrekket i utviklingen av pleie- og omsorgstjenestene de 15 siste åra, dvs etter HVPU-reformen.⁶⁸

---

⁶⁸ Slik vi har vist i en rekke sammenhenger tidligere, er det ut over mer bruk av omsorgsboliger, litte epokegjørende som har funnet sted i omsorgen for eldre når en betrakter utviklingen i makro de siste 15 åra. Hovedtrekket er at det samme eller et mindre antall eldre mottar de samme tjenestene som før, men med den vesentlige forskjell at innsatsen per bruker er økt betydelig. Intensiteten er gått opp, idet en har konsentrert seg om stadig færre brukere sett i forhold til størrelsen av de potensielle brukergruppene, dvs at dekningsgradene har gått ned. (Brevik 2010 og Brevik 2011 (Notat for Hagenutvalget – se litteraturliste bak i denne rapporten).

4.1.6 Oppsummering og noen hypoteser om framveksten av nye brukere

4.1.6.1 Oppsummering av kjennetegn ved nye brukere av heimebaserte tjenester under 67 år

Kjennetegn ved veksten i heimebaserte tjenester som sannsynliggjør at mange nye brukere under 67 år har vært 'forløpere' for Samhandlingsreformen

Vi har pekt på flere faktorer som tilsier at en svært stor del av nye brukere av heimebaserte tjenester under 67 år ikke er varig funksjonshemmede (kronikere)⁶⁹, men brukere av somatisk og psykisk sykepleiefaglig hjelp over kortere tid eller ofte knyttet til sykdom og lidelser som ikke bestandig fordrer praktisk bistand.

Av tilvekst på 25.000/30.000 nye brukere 2002-2010/2012 var:

- 9 av 10 bosatt i ordinære boliger
- 9 av 10 hadde hjemmesykepleie og 7 av 10 hadde bare hjemmesykepleie

Av 52.000/55.000 brukere under 67 år i ordinære boliger i 2010/2012 hadde:

- 8 av 10 *hjemmesykepleie* og 6 av 10 hadde bare hjemmesykepleie
- få av disse kan antas å være varig funksjonshemmet på samme måte som f. eks brukere i kommunale boliger (her 86 pst med praktisk bistand i 2011)
- 86 pst av dem med *hjemmesykepleie*, hadde psykiske lidelser og somatiske sykdommer som hovedårsak til hjelpebehovet (2006)
- 9 av 10 hadde ikke omfattende bistandsbehov
- hver bruker nyttet 3-4 timer pr uke i de heimebaserte tjenestene (kap 2)

Konklusjon: at nesten all vekst har funnet sted i hjemmesykepleie og blant brukere i ordinære boliger oftest uten omfattende bistandsbehov underbygger hypotesen om at de nye brukerne i vesentlig grad må være andre enn varig funksjonshemmede.

4.1.6.2 Noen hypoteser om egenskaper ved de nye brukernes behov

Vi har i en rekke sammenhenger nedfelt hypoteser om tilveksten av brukere under 67 år i de heimebaserte tjenestene de 10-15 siste åra. *Vi gjengir her noen om de nye brukernes behov og innstrømming i de heimebaserte helse- og omsorgstjenestene av brukere under 67 år uten langvarige hjelpebehov i denne perioden (ikke-kronikere):*

⁶⁹ Særlig i forhold til personer med psykiske lidelser og sammensatte sykdommer og plager, og/eller med svak sosial integrasjon/funksjon oftest med plass utenfor arbeidslivet, kan det ofte være slik at sjøl om en mottar begrenset hjelp i en eller annen form, så kan hjelpeforholdene likevel vare over lang tid og på sett og vis være kronisk. Men fordi vi f. eks. verken kjenner diagnoser, problemenes kompleksitet eller varighet av bistandsforholdene, blir dette svært vanskelig å gripe på en meningsfylt måte.

1. Den langvarige veksten i antall yngre brukere av heimesykepleie og særlig av bare heimesykepleie må i vesentlig grad være knyttet til brukere andre enn varig funksjonshemmede :

- Dreier det seg her om behov for *sykepleiefaglig hjelp knyttet til mindre langsiktige sykdomsspesifikke behov* uten vesentlig behov for praktisk bistand?
- Kan det også gjelde sykdommer, lidelser og problemer av mer langvarig karakter der det er behov for sykepleiefaglige hjelp, men ikke avansert spesialisert behandling eller praktisk bistand?
- Kan det gjelde personer i ordinær hjemmesituasjon eller utskrevne fra spesialist- helsestjenesten eller personer under/etter somatisk poliklinisk behandling eller under psykiatrisk poliklinisk virksomhet eller med døgntilbud (DPSer - herunder en del med faglig spesialisert behandling og bruk av teknisk-medisinsk prosedyrer)?

2. Det har vært en sterk innstrømming av nye yngre brukere samtidig som hver bruker har fått mer hjelp pr capita. Både behandling og forebygging blant yngre brukere :

- Kan det tyde på at det drives både behandlende arbeid samtidig som flere enn før er blitt inkludert i et offentlig faglig sykepleiefaglig regime?
- Kan en slik utvikling oftere innebære *proaktive og forebyggende effekter*, dvs at en oppnår både forebygging og behandling?

3. Det har vært en sterk vekst i brukere med somatiske sykdommer og psykiske lidelser. Er det delvis etablert ulike omsorgsregimer for yngre versus eldre brukere?, og :

- *Hvilke hjelpebehov* avhjelpes blant yngre brukere i hjemmesykepleien?
- Er det ofte en annen type hjemmesykepleie som ytes til yngre versus eldre brukere?
- Er det etablert *to ulike systemer for eldre og yngre brukere* med ulike standarder og nivåer i tjenestetilbudet, ulike fagtradisjoner, ulike behandlingsrutiner og organisering – der tilbudet til yngre brukere er bygget på prinsippene og standarden som ble innført med reformen for utviklingshemmede?

4. Har kommunene utviklet kompetanse og behandling er på høyde med mangfold og kompleksitet i diagnoser?

- Har kommunene *kompetansemessig vært godt nok rustet* til å møte de utfordringene som de nye brukergruppene representerer?
- Har de vært så vidt krevende at tjenestene ikke på en god nok måte har evnet å utvikle faglig dyktighet på høyde med i mangfoldet i diagnoser og lidelser hos nye brukere?
- Vil det kanskje særlig måtte gjelde mindre kommuner, både innen somatikk, psykisk helsevern og rus?

- Pleie- og omsorgstjenesten har vært nokså *konservative i sitt vesen* og svarer ofte med mer av det samme. Er det kanskje dette disse tjenestene fortsatt sliter aller mest med i dag?

4.2 Bruk av type heimebaserte tjeneste blant brukere uten omfattende bistandsbehov som bor i ordinære private boliger

4.2.1 Målgruppen for analysen – brukere med noe eller avgrenset bistandsbehov

I avsnitt 4.1. innledningsvis her viste vi at av en netto tilvekst på i underkant av 30.000 brukere i 10-årsperioden fra 2002 til 2012, var *9 av 10 brukere bosatt i ordinære private boliger*, jfr pkt 4.1.2.2. Og i 2012 bodde ca 55.000 brukere 0-66 år slik, eller 78 prosent av alle brukere, jfr tabell 4.1. Det er *det ene* hovedkjennetegnet ved innstrømmingen av nye brukere av heimebaserte tjenester under 67 år i de seinere åra.

Det andre hovedtrekket er at i det i den samme ti-års-perioden 2002-2012 kom samtidig 90 prosent av tilveksten i antall brukere blant personer som var brukere av heimesykepleie, og 67 pst av tilveksten besto av brukere med *bare* heimesykepleie, jfr pkt 4.1.3.1. Et annet særs markant kjennetegn.

Disse to *dominerende hovedtrekkene* indikerer at det ikke kan være personer med omfattende bistandsbehov eller personer med langvarige eller varig funksjonshemming, dvs kronikere som preger denne utviklingen, men personer med bistandsbehov som oftest kan dekkes ved hjelp av bare heimesykepleie. Og vi pekte i denne sammenhengen på at denne ensidige tilveksten av type nye brukere over svært lang tid. må sterkt tyde på at det mest må være *strukturelle endringer* som har bevirket en slik utvikling.

Vi kjenner imidlertid ikke konkret til hvilke brukergrupper dette gjelder da vi mangler både data om diagnoser og hovedgrunner til bistandsbehovet. Vi vet heller ikke hvorvidt disse er blitt brukere etter f. eks å ha vært i 1. linjetjenestene eller f. eks i noen grad som følge av trekk som kjennetegner *Samhandlingsreformen*.

Av slike grunner er vi henvist må vi nærme oss spørsmålet *ad indirekte og negativ vei*, dvs ved eventuelt å finne forhold som *sannsynliggjør* hvem de oftest *ikke* kan være, dvs i hvor stor grad det er sannsynlig at de nye brukerne *ikke kan være* personer med langvarige eller kroniske bistandsbehov.

På denne bakgrunnen la vi i mandatet for prosjektets pkt c1, til grunn at vi i denne sammenhengen må analysere sammensetningen i bruken av type heimebaserte tjenester blant brukere uten omfattende bistandsbehov med særlig vekt på majoriteten av brukere, dvs brukere med *noe eller avgrenset bistandsbehov bosatt i ordinære private boliger*. Vår hypotese er at det blant disse er særlig mange brukere av bare heimesykepleie.

For å sette disse resultatene i relieff her vi samtidig valgt å presentere denne typen data for alle grupper etter bistandsbehov, inkludert også dem med omfattende slike behov.

Disse analysene må relateres til resultatene av analysene av utviklingen i bruk av type heimebaserte tjenester over tid som vi alt har presentert i avsnitt 4.1, bl.a. for perioden 2002-2012.

Målgruppen for analysen er således brukere med 'noe eller avgrenset bistandsbehov'. Men noen personer med 'avgrenset' bistandsbehov kan ha store eller omfattende bistandsbehov på det avgrensede feltet (jfr redegjørelse for dette i Gabrielsen et al, 2012, vedlegg om funksjonsmål i IPLOS) Ut fra hypotesen om svært ulik bruk av heimesykepleie og praktisk bistand er etter grad av bistandsbehov, vil vi innledningsvis starte med å gjøre rede for sammensetning i bruken etter type tjeneste *blant dem med omfattende bistandsbehov*, som også ofte vil måtte omfatte kronikere med større bistandsbehov. Dette for å etablere et relieff i forhold til brukere med mindre bistandsbehov, som er vår målgruppe i denne sammenhengen.

Samtidig vil det være slik at bruken av praktisk bistand ikke bestandig vil reflektere behovene da brukere som bor sammen med andre for en god del får dekket slik hjelp privat som ulønnet omsorgsarbeid fra nære pårørende. Dette til forskjell fra bruken av heimesykepleie, som vi må forutsette tildeles uavhengig av tilgangen på privat bistand da det her gjelder virksomhet i sykepleiefaglig regi som ikke alternativt kan forutsettes dekket av uformell privat omsorg.

Derfor vil vi i utgangspunktet ta for oss *brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine versus tilsvarende grupper som bor sammen med andre*. Bruken blant dem som bor aleine, må antas å gjenspeile de faktiske behovene på en mer korrekt måte enn for dem som bor sammen med andre. Det burde tilsi at samlet bruk av heimesykepleie burde være noenlunde lik uavhengig av husholdstype, mens bruken av praktisk bistand oftest vil måtte være mindre blant dem som bor sammen med andre versus dem som bor aleine i samme gruppe etter grad av bistandsbehov. Differansen i bruk av praktiske bistand mellom de to husholdstypene kan i sin tur på sett og vis anees som et grovt anslag på betydningen av den private omsorgen. Seiene skal vi for øvrig analysere omfanget av den private omsorgen i forhold til praktisk offentlig bistand etter ulike husholdstyper.

4.2.2 Bruk av type heimebaserte tjenester blant brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine eller sammen med andre

4.2.2.1 Brukere som bor aleine 18-66 år

Sammensetning av bruken av heimebaserte tjenester etter andel med heimesykepleie eller praktisk bistand (eller begge tjenestene) vil komme mest reindyrket til uttrykk når vi begrenser oss til brukere som bor aleine. Blant dem som bor sammen med andre, vil - som nevnt ovenfor - innslaget av privat omsorg påvirke hvor stor andel som har praktisk bistand fra det offentlige. Derfor tar vi innledningsvis først for oss dem som bor aleine.

Blant brukere 18-66 år som *bor aleine og som har omfattende bistandsbehov*, var 81 pst i 2011 i den situasjon at de mottok praktisk bistand, jfr tabell 4.5. Blant *øvrige brukere som bor aleine*, hadde 50 pst praktisk bistand, jfr tabell 4.6. Siden like mange aleineboende i begge hovedgruppene etter bistandsbehov har heimesykepleie - 74 pst (jfr. tabell 4.5 og 4.6) er disse to gruppene bare forskjellige i forhold til bruk av praktisk bistand – noe som med stor rimelighet igjen må følge av ulik grad av bistandsbehov.

Dette poenget forsterkes så av et annet. Andelen som kombinerer begge tjenestene er 55 pst blant dem med omfattende bistandsbehov, mot 24 pst blant dem uten omfattende bistandsbehov, jfr tabell 4.5 og tabell 4.6. Dette understreker igjen at de førstnevnte nettopp har større bistandsbehov.

Tabell 4.5 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter type tjeneste. Brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine eller sammen med andre. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av juni 2013

	Med omfattende bistandsbehov							
	Bor aleine				Bor sammen med andre			
<i>Aldersgrupper</i>	18-66	18-29	30-49	50-66	18-66	18-29	30-49	50-66
Bare praktisk bistand	26	40	31	17	25	47	28	12
Bare heimesykepleie	19	40	20	18	45	33	45	51
Begge tjenestene	55	20	49	65	30	20	27	37
Alle heimesykepleie	74	60	69	83	75	53	72	88
Alle praktisk bistand	81	60	80	82	55	67	55	49
Alle. Prosent	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle, absolutte tall (n)	2.305	377	949	979	1.788	440	517	831

Men hovedforskjellen mellom disse to hovedgruppene etter bistandsbehov blant aleineboende går imidlertid på hvor stor andel som klarer seg med *bare heimesykepleie*. Mens det gjaldt 19 pst av aleineboende med omfattende bistandsbehov i 2011, jfr tabell 4.5, gjaldt det samme 50 pst blant øvrige brukere som bor aleine. Halvparten av disse 22.000 (ubesvarte er her holdt utenfor) brukerne uten omfattende bistandsbehov var i en situasjon der de som aleineboende klarte seg med bare hjelp fra heimesykepleien, mens det gjaldt bare 1 av 5 av dem med omfattende bistandsbehov. Dette hovedmønsteret kommer vi tilbake til.

Tabell 4.6 Øvrige brukere av heimebaserte tjenester - brukere med store/middels/noe/avgrensede bistandsbehov som bor aleine eller sammen med andre. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av juni 2013.

	Øvrige brukere - med store/moderate/ mindre bistandsbehov							
	Bor aleine				Bor sammen med andre			
	18-66	18-29	30-49	50-66	18-66	18-29	30-49	50-66
Aldersgrupper								
Bare praktisk bistand	26	34	24	26	19	22	18	19
Bare heimesykepleie	50	53	56	44	71	73	74	67
Begge tjenestene	24	13	20	30	10	5	8	14
Alle heimesykepleie	74	66	76	74	81	78	82	81
Alle praktisk bistand	50	47	44	56	29	27	26	33
Alle. Prosent	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle, absolutte tall (n)	21.698	2.828	8.430	10.440	19.083	3.360	8.307	7.416

4.2.2.2 Sammenlikning mellom brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov om bor aleine og som bor sammen med noen

Blant brukere 18-66 år med *omfattende bistandsbehov*, har like mange heimesykepleie blant dem som bor aleine som dem som bor sammen med andre - respektive 74 pst og 75 pst, jfr tabell 4.5. De sykepleiefaglige behovene synes likt fordelt i tråd med vår hypotese innledningsvis.

Andelen med praktisk bistand gjennom de kommunale tjenestene, er imidlertid som forventet vesentlig lavere blant dem som bor sammen med andre sammenliknet med dem som bor aleine. Mens 81 pst av dem med omfattende bistandsbehov som bodde aleine, hadde offentlig praktisk bistand, gjaldt det 55 pst blant dem som bodde i flerpersonshushold. Siden det er like mange som *bare* har praktisk bistand i de to husholdstypene (26 pst versus 25 pst, jfr tabell 4.5) må hele forskjellen tilskrives forskjell i andel som nytter begge typer tjenester, dvs respektive 55 pst og 30 pst.

Mens det er like stor andel som har heimesykepleie – både når en bor aleine eller sammen med andre - er det 26 prosentpoeng færre brukere med omfattende bistandsbehov med offentlig praktisk bistand når ene bor sammen med andre enn når en bor aleine, jfr tabell 4.5. Betydningen av privat omsorg synes betydelig. Seinere skal vi beregne omfanget av denne omsorgen målt i timeverk og årsverk i begge hoved husholdstyper og således komme fram til et kvantitativt uttrykk for omfanget av privat omsorg i tillegg til den kommunale.

4.2.3 Bruk av type heimebaserte tjenester blant brukere som bor aleine med noe eller avgrenset bistandsbehov (og middels til stort bistandsbehov)

4.2.3.1 Brukere 18-66 år som bor aleine

Innledningsvis her har vi sammenliknet bruken av heimebaserte tjenester etter type tjeneste der vi har gjort rede for bruken hos dem med omfattende bistandsbehov og sammenliknet med alle øvrige brukere, slått sammen i en samlet kategori.

Her vil vi imidlertid gå rett på målgruppen for denne delanalysen, som er brukere med *noe eller avgrenset* bistandsbehov. Når det er gjort, vil vi dernest foreta noen sammenlikninger i forhold til bistandsgruppen som er brukere med *middels til stort* bistandsbehov.

Slik vi har vist ovenfor i pkt 4.2.2, var det i 2011 blant brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov som bodde aleine 8 av 10 som hadde praktisk bistand, mens bare 2 av 10 klarte seg med bare heimesykepleie, og 55 pst hadde begge tjenestene. Dette er mao hva som kjennetegner brukere med langvarige og omfattende bistandsbehov.

Holder vi oss fortsatt til brukere 18-66 år som bor aleine - men som bare har noe eller avgrenset bistandsbehov - endrer bildet seg nokså radikalt. Blant disse er andelen med praktisk bistand 44 pst, jfr tabell 4.7, venstre felt, mot 81 pst blant dem med omfattende bistandsbehov, jfr tabell 4.5 – denne andelen er mao. ca. halvert. Og bare 15 pst av disse har begge tjenestene, mot 55 pst blant dem med omfattende bistandsbehov og som bodde aleine. Flertallet av brukere 18-66 år som bor aleine med noe/-avgrenset bistandsbehov, var i en situasjon der de klarer seg uten praktisk bistand gjennom de kommunale tjenestene.

Andelen med bare heimesykepleie blant disse brukerne 18-66 år i 2011 var 56 pst, jfr tabell 4.7 (mot 19 pst blant dem med omfattende bistandsbehov i samme husholdsgruppe). Det synes rimelig å gå ut fra at når du er karakterisert ved å ha noe/avgrenset bistandsbehov - samtidig som du ikke er i bero av praktisk bistand - men klarer deg med heimesykepleie, så må de fleste av disse personene ofte være forskjellige fra langvarige eller kronisk funksjonshemmede.

Tabell 4.7 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter type tjeneste. Brukere som bor aleine med noe/avgrenset eller med middels til stort bistandsbehov. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014

Aldersgrupper	Brukere som bor aleine							
	Noe/avgrensete bistandsbehov				Middels til stort bistandsbehov			
	18-66	18-29	30-49	50-66	18-66	18-29	30-49	50-66
Bare praktisk bistand	29	29	25	32	23	39	23	17
Bare heimesykepleie	56	63	62	49	43	43	49	37
Begge tjenestene	15	8	13	19	34	18	28	46
Alle heimesykepleie	71	71	75	68	77	61	77	83
Alle praktisk bistand	44	37	38	51	67	57	51	63
Alle, prosent	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle, absolutte tall (n)	12.036	1.429	4.526	6.081	9.662	1.399	3.904	4.359

Hvor mange personer som befinner seg med kombinasjonen noe el. avgrenset bistandsbehov/brukere bare heimesykepleie, skal vi komme tilbake til.⁷⁰

⁷⁰ Talloppgavene i tabellene i avsnitt 4.2 er basert på det antall som det finnes oppgaver over i IPLOS. Uoppgitte i forhold til type hushold og grad av funksjonstap utgjorde imidlertid i 2011 6.994 av i alt 51.868 brukere i ordinære private boliger, dvs 13,5 pst. Disse kommer i tillegg når det absolutte antall

4.2.3.2 Bruk av type tjenester etter alder blant brukere med noe/avgrenset bistandsbehov

Etter alder skiller gruppa 50-66 år seg noe ut, mens hovedfordelingen blant brukere 18-29 år og 30-49 år er nokså identiske. Blant brukere 50-66 år som bor aleine med noe/avgrenset bistandsbehov er det en god del færre enn i aldersgruppen 18-49 år - som er i en situasjon der de klarer seg med bare heimesykepleie (49 pst, jfr tabell 4.7) - mens det er tilsvarende flere med praktisk bistand, eller 51 pst. Dette kan muligens tolkes dit hen at det 'nye mønsteret' - med bruk av bare heimesykepleie - i noe større grad synes å gjelde de yngre brukere. Men her vil nok ulikhet i fordeling etter type hoveddiagnoser etter alder gjøre seg gjeldende (somatikk, rus, psykisk helse) vil således sannsynligvis kunne virke inn på hvilke typer tjenester det er behov for. Om dette vet vi - på grunnlag av slik IPLOS er lagt ut i dag - intet.

4.2.3.3 Bruk av type tjenester i forhold til brukere som bor aleine med middels til store bistandsbehov

Det vil vel generelt være slik at utsiktene til å være brukere med langvarige eller varige bistandsbehov, tiltar med grad av bistandsbehov. Kategorien '*med middels til store bistandsbehov*' vil imidlertid være grov og faktisk favne et bredt sammensatt utvalg av brukere i forhold til faktisk grad av funksjonstap. Det kan derfor i denne gruppa av brukere være rimelig å forvente et visst innslag med et forbruksmønster som likner brukere med '*noe/avgrenset bistandsbehov*'. Derfor vil vi kort kommentere kjennetegn ved slike brukere.

I forhold til brukere med noe/avgrenset bistandsbehov er det generelle bildet at det blant brukere med *middels til store bistandsbehov*, er vesentlig flere som mottar praktisk bistand eller begge tjenestene. Således er det i den sistnevnte gruppa 67 pst som har praktisk bistand, og 34 pst som har begge tjenestene, jfr tabell 4.7. Forbruksmønsteret i forhold til type tjenester beveger seg i retning av dem med omfattende bistandsbehov, jfr. tabell 4.5 – dog på langt nær så uttalt.

Likevel skal vi legge merke til at blant brukere 18-66 år som bor aleine med middels til store bistandsbehov, var det i 2011 *43 pst som bare hadde heimesykepleie*, mest sannsynlig flest blant dem med *middels* bistandsbehov. Du kan sjølsagt ha en kronisk lidelse sjøl om du bare nytter heimesykepleie. Likevel er vår antakelse at en god del i denne bistandsgruppa med bare heimesykepleie, neppe er brukere med varige behov for heimebaserte tjenester.

Seinere skal vi beregne hvor mange personer det er i alt i disse to nevnte bistandsgruppene som bare er brukere av heimesykepleie, jfr avsnitt 4.2.7. Det vil måtte gi en viktig pekepinn av størrelsen av potensialet for brukere av typen som peker i retning av bruk som kjennetegner brukere under *Samhandlingsreformen*, dvs. brukere ofte i midlertidig eller forbigående behov for hjelp.

---

skal beregnes. På grunnlag av fordelingen av ubesvarte kan vi beregne (ekstrapolere) de absolutte antall i de ulike grupperingene. Det kommer vi tilbake til.

4.2.4 Sammenfatning: Bruk av type heimebaserte tjenester blant brukere 18-66 år som bor sammen med andre og med noe eller avgrenset bistandsbehov

4.2.4.1 Brukere med noe/avgrenset bistandsbehov som bor sammen med foreldrene

På bakgrunn av det vi alt har vist om effekten av privat omsorg for dem som bor sammen med foreldre eller andre, vil resultatene framtre noe annerledes for dem som bor med andre versus dem som bor aleine – hvor situasjonen for de sistnevnte må antas å reflektere en bruk som er mer i overensstemmelse med de faktiske behovene.

Vi finner således at andelen med praktisk bistand blant dem som bor sammen med foreldre i forhold til dem som bor aleine, er redusert fra 44 pst for de sistnevnte til 24 pst blant brukere 18-66 år som bor sammen med foreldre. Denne differansen på 20 prosentpoeng kan (som for dem med omfattende bistandsbehov var 26 prosentpoeng, jfr. pkt 4.2.2.2) antakelig avleses som betydningen (effekten) av tilgang på privat omsorg.

Tabell 4.8 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter type tjeneste. Brukere med noe/avgrenset eller med middels til stort bistandsbehov som bor sammen med foreldrene eller sammen med øvrige andre. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014

	Med noe/avgrensete bistandsbehov							
	Brukere som bor sammen med andre							
	Bor med foreldre				Bor sammen med øvrige andre			
Aldersgrupper	18-66	18-29	30-49	50-66	18-66	18-29	30-49	50-66
Bare praktisk bistand	20	21	19	12	19	16	18	21
Bare heimesykepleie	76	76	77	83	75	81	77	71
Begge tjenestene	4	3	4	5	6	3	5	8
Alle. Prosent	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle heimesykepleie	80	79	81	88	81	84	82	79
Alle praktisk bistand	24	24	23	17	25	19	23	29
Alle, absolutte tall (n)	606	417	149	40	11243	1524	5321	4398

Men det er særlig to forhold som i tillegg gjør dem som bor sammen med foreldrene, forskjellig fra brukere 18-66 år som bor aleine med noe/avgrenset bistandsbehov. Det er på den ene sida at det blant brukere som bor med foreldrene *er flere som har heimesykepleie*, dvs 80 pst, jfr tabell 4.8, mot 71 pst blant dem som bodde aleine i samme bistandsgruppe, jfr tabell 4.7. Det andre og mer markante, er at bare 4 pst har både heimesykepleie og praktisk bistand, jfr tabell 4.8, mens dette gjaldt 15 pst blant dem som bodde aleine, jfr tabell 4.7.

Det at så vidt flere og så mange - 76 pst - mottar bare heimesykepleie blant dem som bor sammen med foreldre enn dem som bor aleine, understreker at det blant disse brukergruppene neppe særlig ofte kan dreie seg om en tilstand av varige behov. Og det at bare 4 pst er i en situasjon der de mottar praktisk bistand i tillegg til heimesykepleie er etter vår vurdering med å konfirmere at det her sjelden dreier seg om

personer med langvarige/varige behov (kronikere). Og at disse få kanskje er knyttet til brukere med avgrensete behov, som på den andre siden i en del tilfeller kan være omfattende, (jfr omtale av denne distinksjonen i avsnitt 4.2.1).

Hovedresultatet her er imidlertid at alle anførsler som gjelder brukere som bor sammen med foreldrene, *også* nærmest helt ut gjelder *alle brukere som bor sammen med andre* i sin alminnelighet, jfr tabell 4.8. Og de sistnevnte utgjør dessuten omlag 18 ganger så mange brukere som dem som bor sammen med foreldre. De resultatene vi finner for brukere 18-66 år med noe/avgrenset bistandsbehov som bor med foreldre, gjelder således *alle* brukere som bor sammen med andre, jfr tabell 4.8, høyre felt, og omtalen i neste pkt.

4.2.4.2. Brukere med noe/avgrenset bistandsbehov som bor sammen med øvrige andre

Slik det går fram av tabell 4.8 er mønstre i bruk av type tjenester blant brukere 18-66 år nærmest identisk for dem som bor sammen med foreldre - som vi har omtalt ovenfor - og for dem som bor i andre ulike typer flerpersonshushold. Det er etter vår vurdering med til å understreke at det store flertallet av alle brukere med noe/avgrenset bistandsbehov, er en nokså homogen gruppe, samtidig som det er en stor gruppe. Det er ikke husholdstypen, mens deres omfattende og ensidige bruk av heimesykepleie, som framfor alt kjennetegner dem.

Og som tidligere vist, er det særlig blant disse tilveksten i bruken av heimebaserte tjenester har kommet de 10-15 siste åra. Og det er med utgangspunkt i disse brukerne vi særlig må lete etter årsakene til veksten i bruk av heimebaserte tjenester i Norge i det samme tidsrommet, dvs blant brukere 18-66 år som bor i private boliger og med lite eller avgrenset bistandsbehov målt i forhold til den klassiske måten å måle adl-behov på, dvs med et betydelig innslag av funksjonstap knytte til praktisk bistand.

4.2.4.3 Bruk av type tjenester blant brukere med noe/avgrenset bistandsbehov etter alder

Slik vi observerte for brukere i med noe/avgrenset bistandsbehov som bor alene, er det også blant brukere i samme gruppe som bor sammen med andre, en klar tendens til at andelen med praktisk bistand tiltar med alder, og er høyest i aldersgruppa 50-66 år, 29 pst mot 19 pst i gruppa 18-29 år. jfr tabell 4.8. Og andelen med begge tjenestene er noe større i denne gruppa.

Vi finner her mao det samme mønsteret som blant de aleineboende, dvs at det særlig er brukere under 50 år som særlig falle inn i det nye mønsteret. Men det kan også utlegges annerledes: brukere 50-66 år er for stor del alen av det samme mønster, men det er her i tillegg relativt sett noen flere som synes å tilhøre gruppen av mer langvarige/varige avhengige av offentlig bistand. Og det er allment sett heller ikke urimelig å forvente da utsiktene til å ha varige bistandsbehov generelt vil tilta noe med alder - da utsiktene til varighet i en tilstand ofte vil måtte tilta med det aldersstadiet den observeres i. Men denne typen vage resonnementer er samtidig et uttrykk for hvor lite vi faktisk vet om dette. Det understreker - som tidligere nevnt - denne analysenes *indirekte* karakter. Vi mangler langt på vei data som kan utsi noe mer direkte og reelt om årsakene som ligger til grunn for hva som har skjedd i forhold til den store tilveksten av yngre brukere og deres antallmessig omfattende bruk av kommunale heimebaserte tjenester.

4.2.5 Bruk av type heimebaserte tjenester 18-66 år blant brukere som bor sammen med andre og med stort til middels eller omfattende bistandsbehov

Hovedfokuset i dette avsnittet har vært på brukere med noe eller avgrenset bistandsbehov. For et mer fullstendig bilde omtaler vi her kort til slutt brukere som bor sammen med andre/foreldre og som enten har middels til stort bistandsbehov eller omfattende bistandsbehov. Resultatene er gjengitt i tabellvedlegg, tabell v4.9 og v4.10.

4.2.5.1 Brukere i flerpersongshushold med stort til middels bistandsbehov

Blant brukere 18-66 år med middels til stort bistandsbehov er det sammenliknet med brukere med noe/avgrenset bistandsbehov, noen flere brukere med praktisk bistand (37 % versus 25 %, jfr tabell v.4.9 i vedlegg). Samtidig er det blant disse noen færre med bare heimesykepleie enn blant brukere 18-66 år med noe/avgrenset bistandsbehov (65 % versus 75 %). Situasjonen mht disse to målene er omtrent identisk for dem som bor sammen med foreldre og dem som bor med øvrige andre.

Men andelen med heimesykepleie i alt blant brukere med middels til store bistandsbehov holder seg relativt høyt sammenliknet med brukere 18-66 år med noe/avgrenset bistandsbehov. For de respektive gruppene er andelen med heimesykepleie i alt hhv 71 % og 80 % når en bor sammen med foreldrene. For de brukere som bor sammen med øvrige andre, er de tilsvarende andelen imidlertid like (82%/81%). Det må i sin helhet tilskrives at det er 10 prosentpoeng flere med begge tjenestene i denne husholdsgruppa sammenliknet med dem som bor sammen med foreldre, jfr tabell v4.9. Om vi forutsetter at betydningen av privat omsorg er den samme i de to typene flerpersongshushold, kan denne forskjelle kanskje tilskrives noe større bistandsbehov blant en mindre del av dem som bor med øvrige andre enn med foreldre.

Andelen som nytter heimesykepleie er holder seg imidlertid høy i denne bistandsgruppa og er for dem som bor sammen med andre enn foreldrene, på samme nivå som blant dem med noe/avgrenset bistandsbehov. Det er sykepleiefaglige behov som synes å ha forrang foran praktisk bistand blant brukere med middels til store bistandsbehov, sjøl når vi ser bort fra tilgangen på privat omsorg. Derfor er det rimelig å anta at blant f. eks brukere med middels bistandsbehov er relativt mange som synes å ha et bruksmønster likt det blant brukere med noe/avgrenset bistandsbehov.

For øvrig er det en tendens til flere med heimesykepleie i alt i aldersgruppa 50-66 år enn blant dem 18-49 år. Vi har for øvrig i andre sammenhenger vist at aldersgruppa 50-66 skiller seg noe ut i retning av å ha flere 'tunge' brukere sammenliknet med dem som er yngre (når vi ser bort fra brukere 0-17 år). For aldersspesifikke resultater, viser vi til tabell v4.9.

4.2.5.1 Brukere i flerpersongshushold med omfattende bistandsbehov

I avsnitt 4.2.2.1 omtalte vi brukere med omfattende bistandsbehov som bodde aleine versus brukere som bodde sammen med andre. Vi viser dit. Her skiller vi imidlertid mellom dem i flerpersongshushold som bor med foreldre og dem som bor med øvrige andre.

I forhold til brukere med noe eller avgrenset bistandsbehov er det blant dem med omfattende bistandsbehov langt flere eller vel dobbelt så mange som har praktisk bistand, mens andelen med bar heimesykepleie er betydelig redusert, jfr tabell v4.10.

Men det er her betydelig forskjeller. Mens det blant dem 18-66 år som bor med foreldrene var 52 pst i alt som hadde heimesykepleie, gjaldt det 78 pst blant dem som bodde med øvrige andre (og i aldersgruppa 50-66 år hadde 90 % heimesykepleie). Samtidig var det dobbelt så mange som hadde begge tjenestene blant dem som bodde sammen med øvrige andre sammenliknet med dem som bodde med foreldrene, 32 pst versus 15 pst. Begge disse funnene kan peke i retning av en større andel med de mest omfattende bistandsbehovene i denne husholdstypen, særlig i aldersgruppa 50-66 år, jfr tabell v4.10. Og andelen med omfattende bistandsbehov som har bare heimesykepleie, er omlag halvparten så stor som blant brukere i samme husholdstyper, men med noe/avgrenset bistandsbehov. På den andre sida er det blant brukere som bor sammen med øvrige andre like mange med heimesykepleie i alt som brukere i samme husholdstype med noe/avgrenset bistandsbehov. Foruten at vi må anta at disse to bistandsgruppene har heimesykepleie av antakelig betydelig forskjellige grunner, viser denne forskjellen effekten av tilgang på privat omsorg. Den er rimeligvis hyppigst til stede for dem med de mest omfattende behovene.

4.2.6 Oversikt over antall brukere i ordinære boliger fordelt grad av bistandsbehov og husholdstype

4.2.6.1 Om data og beregninger av samlet antall brukere

Vi ønsker i denne sammenheng å gjøre rede for *antall* brukere 18-66 år bosatt i ordinære boliger etter grad av bistandsbehov etter hovedtype hushold. Dette for bl.a. å gjøre antallsmessig rede for hvor mange som bare er brukere av heimesykepleie etter type hushold. Vi vil foreta en kvantifisering av *antall* brukere i ulike grupperinger gjengitt foran, i tabell 4.7, 4.8 og tabell v4.9.

Slik det går fram av tabell v4.11 (se tabellvedlegg til kap. 4), var det i 2011 51.868 brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger. Om disse inneholder IPLOS data om både grad av bistandsbehov og type hushold for 44.874 brukere. Det manglet imidlertid opplysninger om grad av bistandsbehov (1.589 pers.), type hushold (1.989 pers.) eller om begge deler (3.419 pers.), til sammen 6.994 personer. De uoppgitte her utgjorde i alt 13,5 pst av alle brukere som omfattes av vår framstilling av brukere 18-66 år bosatt i ordinære private boliger, jfr tabell v4.11.

Vi ønsker i denne sammenheng en *fullstendig oversikt over samtlige brukere* i de ulike undergruppene. Vi vil derfor inkludere de uoppgitte i disse fordelingene. Og vi har fordelt dem under den forutsetning at disse fordeler seg relativt i de respektive gruppene på samme måte som de oppgitte gjør.⁷¹ Vi har således beregnet omfang og fordeling av de *uoppgitte* ved ekstrapolering, dvs ut fra den faktiske fordelingen blant

⁷¹ Dette er imidlertid en antakelse og en forutsetning. Det er ikke mulig å vite hvordan de uoppgitte faktisk fordeler seg, nettopp fordi vi mangler opplysninger om dem. I andre sammenhenger – jfr tabell 4.5-4.10 har vi holdt de uoppgitte (ubesvarte) utenfor prosentueringene. Men den *relative fordelingen* mellom undergrupper vil imidlertid bli den samme både når en fordeler relativt på grunnlag av oppgaver over de oppgitte og når en fordeler med de uoppgitte inkludert (ekstrapolert), som her.

de *oppgitte*. Hvordan dette er utført samt oppgaver over oppgitte, uoppgitte og ekstrapolerte går fram av tabell v4.11 i tabellvedlegg til kap 4.

4.2.6.2 Brukere i ordinære boliger etter type hushold og grad av bistandsbehov

Vi har tidligere (tabell 4.5.-4.10) gjort rede for brukere bosatt i ordinære private boliger etter bruk av type heimebaserte tjenester etter bistandsbehov og type hushold. Her har vi nyttet data der de ubesvarte er holdt utenfor og prosentueringene er utført på grunnlag av de besvarte. Dessuten var fokuset her satt på forskjeller i bruken av ulike typer heimebaserte tjenester samt alder.

Nå skal vi gjøre rede for absolutt og relative størrelser av brukerne delt inn i 3 hovedgrupper etter bistandsbehov. Dette for alle brukere 18-66 år og for brukere i 3 ulike grupper hushold. Resultatet går fram av tabell 4.12.

I 2011 var det i alt 51.868 brukere 18-66 år bosatt i ordinære private boliger, jfr tabell 4.12. Disse utgjorde 77 pst av de i alt 67.156 brukerne 18-66 år i 2011, jfr tabell 2.1. Resten, eller 23 pst bodde i kommunale boliger. Vi har her således å gjøre med den store majoriteten av brukere av heimebaserte tjenester under 67 år.

Av disse bodde 27.480 personer eller 53 pst aleine. Det er et særs viktig datum, da det dreier seg om personer med bistandsbehov og behov for hjelp fra andre. Resten, eller 47 pst (22.854 personer) bodde sammen med andre i ulike typer flerpersonshushold. Bare 1.534 personer i ulike aldre bodde sammen med foreldre, jfr tabell 4.12. Tidligere har vi dessuten vist at i 2011 bodde 1.604 brukere 0-17 år i private boliger – jfr tabell 2.1. i kap 2 - antakelig aller oftest med en eller to foreldre. Således var det i 2011 i overkant av 3.100 funksjonshemmede personer 0-66 år som bodde hos foreldrene.

Tabell 4.12 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger etter type hushold og grad av bistandsbehov. 2011. Fordeling av brukerne i absolutte tall og relativ fordeling i prosent. Kilde: tabell v4.11. Spesialkjøring fra SSB, 17.3. 2014

Grad av bistandsbehov	Fordelinger i absolutte tall			Alle, abs tall
	Husholdstype			
	Aleine	Med andre	Med foreldre	I alt
Med noe/avgrenset bistandsbehov	13.910	13.245	713	27.868
Middels til stort bistandsbehov	10.968	7.778	596	19.342
Omfattende bistandsbehov	2.602	1.831	225	4.658
Alle 18-66 år	27.480	22.854	1.534	51.868
	Relative fordelinger etter bistandsbehov i pst.			
	Aleine	Med andre	Med foreldre	I alt
Med noe/avgrenset bistandsbehov	51	58	46	54
Middels til stort bistandsbehov	40	34	39	37
Omfattende bistandsbehov	9	8	15	9
Alle, pst	100	100	100	100
Alle 18-66 år (n)	27.480	22.854	1.534	51.868

Fordeling etter grad av bistandsbehov

Av de 51.868 brukerne av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger i 2011 hadde omlag halvparten, eller 54 pst, eller 27.868 personer *noe eller avgrenset bistandsbehov*. Dernest var det i underkant av 20. 000 personer, eller 37 pst med fra middels til stort bistandsbehov.

Det var imidlertid bare 9 pst som var karakterisert ved å ha omfattende bistandsbehov, eller i underkant av 5.000 brukere, jfr tabell 4.12. Disse utgjorde 39 pst av samtlige brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov.⁷² Dette er imidlertid en ikke ubetydelig gruppe. Og kanskje har en del av disse behov for en tilrettelagt kommunal bolig med god tilgang på nødvendige tjenester. Men det vet vi imidlertid lite om.

Det er i stort ikke vesentlige forskjeller i hvordan brukerne fordeler seg etter grad av bistandsbehov etter hvilken hovedtype hushold de bor i. Det er imidlertid flest med *noe eller avgrenset bistandsbehov* blant dem som bor i ulike typer flerpersonshushold andre enn med foreldre. Mens 58 pst 18-66 år i 2011 hadde noe/avgrenset bistandsbehov når de bodde med andre i øvrige hushold, gjaldt det samme 46 pst av dem som bodde med foreldrene, jfr tabell 4.12.

⁷² I følge våre data var det i alt 11.848 brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov i 2011. Av disse bodde 7.190 i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål, jfr tabell v2.3. Resten, 4.658 bodde i ordinære private boliger, jfr tabell 4.12.

Og omvendt, det var relativt sett flere med omfattende bistandsbehov når en bodde med foreldrene, idet det gjaldt 15 pst i slike hushold, mot 8-9 pst i øvrige to typer hovedhushold, jfr tabell 4.12.

Vi mener at oversikten i tabell 4.12 gir det beste bildet av sammensetningen av brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år. Det er slik at 5 av 10 har noe eller avgrenset bistandsbehov, 4 av 10 har middels til stort bistandsbehov og 1 av 10 har omfattende bistandsbehov. Flertallet – anslagsvis 75 prosent har mindre eller middels bistandsbehov. Resten, eller ca 25 pst, vil ha store eller omfattende bistandsbehov.

Sjøl om grad av bistandsbehov ikke er ensbetydende med bistandsbehovets lengde eller om det er knyttet til forbigående eller kroniske tilstander, vil det likevel være en betydelig positiv sammenheng mellom grad av bistandsbehov og bistandsbehovets lengde eller grad av varighet. Vår hypotese på bakgrunn av fordelingene i tabell 4.12, er at kronikerne og brukere med langvarige behov er i mindretall. Slik situasjonen er i dag, er det mye som tyder på at majoriteten av brukerne har ikke-varige behov. Men som tidligere sagt, vi vet det ikke da vi mangler data om varighet, bortsett fra det nevnte målet for gjennomstrømming i bruken av heimesykepleie, jfr avsnitt 4.2.7.

4.2.7 Antall med bare heimesykepleie blant brukere med noe/avgrenset og middels til stort bistandsbehov

Vi skal her ved hjelp av hvordan oversikten i tabell 4.12. viser hvordan brukerne for-deler seg etter grad av bistandsbehov og type hushold, gjøre rede for hvor mange som befinner seg i disse undergruppene og samtidig er bare brukere av bare heimesykepleie, slik dette andelsvis alt går fram av tabell 4,7, 4.8 og tabell v4.9b.

Tabell 4.9. Andel og antall brukere med bare heimesykepleie blant brukere med noe eller avgrenset og brukere med middels til stort bistandsbehov etter husholdstype. Brukere 18-66 år i ordinære private boliger i 2011. Kilde: tidligere tabeller (se under tabell 4.13)

	Grad av bistandsbehov		Alle
	a.Noe/avgrenset	b.Middels til stort	A+b
1. Bor aleine			
- Andel med bare heimesykepleie*) – pst	56	43	50
- Antall i alt husholdstype/bistandsbehov **)	13.910	10.968	24.878
Alle med bare heimesykepleie, antall	7.790	4.716	12.506
2. Bor sammen med foreldre			
- Andel med bare heimesykepleie – pst	76	63	70
Antall i alt husholdstype/bistandsbehov	713	596	1.309
Alle med bare heimesykepleie, antall	542	375	917
3. Bor sammen med øvrige andre			
- Andel med bare heimesykepleie – pst	75	65	71
- Antall i alt husholdstype/bistandsbehov	13.245	7.778	21.023
Alle med bare heimesykepleie, antall	9.934	5.056	14.990
4. Sum 1+3, andel i pst og antall i alt			
- Andel med bare heimesykepleie	66	52	60
- Antall i alt husholdstype/bistandsbehov	27.868	19.342	47.210
Alle med bare heimesykepleie, antall	18.266	10.147	28.413

*)Andelene med bare heimesykepleie er basert på opplysninger om dette tabell 4,7, 4.8 og tabell v4.9b

**) Antall brukere i alt etter husholdstype og bistandsbehov er hentet fra tabell 4.12.

Brukere som bor aleine

Blant brukere 18-66 år som bor aleine og som enten har noe eller avgrenset bistandsbehov eller middels til stort bistandsbehov, har halvparten bare heimesykepleie. Det gjelder 12.506 personer, jfr tabell 4.13. For disse som bor aleine og som ikke har praktisk bistand fra de heimebaserte tjenestene, kan det tenkes at de likevel har praktisk hjelp fra familie, pårørende eller andre private, jfr kap 5. Likevel må vi anta at majoriteten av disse vil være i en helsemessig situasjon der de primært har behov for sykepleiefaglig hjelp.

Slik vi har nevnt ved flere anledninger, er denne analysen - og for så vidt alle analysene som er framført i kap 4 - forsøk på *ad indirekte vei* forsøk på å utsi noe om hvor stor andel av brukerne er kronikere eller personer med varige/langvarige helseproblemer og hvor stor andel som har forbigående eller mindre langvarige behov. Siden vi ikke vet med sikkerhet, er vi også denne gangen henvist til å anta. Når det gjelder majoriteten av de 7.800 brukeren med noe/avgrensete bistandsbehov som bor aleine og bare har heimesykepleie, er det rimelig å anta at de fleste ikke har langvarige eller kroniske helseproblemer. Det vil antakelig også gjelde en god del av ca 4.700 i samme kategori, men med middels til store helseproblemer.

I annen sammenheng⁷³ har vi imidlertid for året 2010 vist at antall brukere som var registrert som nye brukere i 2010 pluss de som avsluttet sin bruk av heimesykepleie i 2010, dvs samme år, til sammen utgjorde 50 prosent i forhold til sum antall brukere av heimesykepleie i alt (her også inkludert dem av disse som i tillegg hadde praktisk bistand) ved utgangen av 2010. Halvparten av brukerne - eller ca 25.000 brukere av heimesykepleie - hadde mao forbigående eller ikke-langvarige behov for tjenesten.

Etter vår vurdering er sannsynligheten aller størst at denne typen forbigående brukere av heimesykepleie befinner seg blant dem med *bare* heimesykepleie og blant brukere med noe eller middels bistandsbehov.

Brukere som bor sammen med andre

Når det gjelder brukere som bor sammen med andre, vil ikke bruk av bare heimesykepleie være et rendyrket uttrykk for bare sykepleiefaglige behov siden et tilleggsbehov i form av praktisk bistand kan dekkes av pårørende. Slik det går fram av tabell 4.13, var det blant brukere som bodde med foreldre og blant brukere som bodde sammen med andre, 70 pst som *bare* hadde heimesykepleie. til sammen gjaldt det 15.900 brukere (14.990+917, jfr tabell 4.13) Og de av disse - eller ca 10.500 (9.934+542, jfr tabell 4.13) - var brukere av *bare heimesykepleie* og med noe eller avgrenset bistandsbehov. For de flestes vedkommende vil disse måtte være brukere uten varige bistandsbehov.

Men om gjennomstrømmingen i bruken av heimesykepleien i 2011 er den samme som i 2010 (ca 25.000) og oftest finner sted blant dem med bare heimesykepleie, så må også majoriteten av de 15.900 som bor sammen med andre og som bare har heimesykepleie, også være denne typen brukere, dvs brukere med ikke-varige behov.

Og etter vår vurdering er det *mest sannsynlig* at gjennomstrømnings-brukere i heimesykepleien for de aller flestes vedkommende må befinner seg blant de 28.413 brukerne med *bare heimesykepleie* som er gjengitt i tabell 4.13, og særlig blant de 18.266 av disse med noe/avgrenset bistandsbehov. Og de vil bare unntaksvis måtte gjenfinnes blant brukere i kommunale boliger til pleie- og omsorgsformål og blant brukere i private boliger med omfattende bistandsbehov. Nærmest hele potensialet for gjennomstrømnings-brukere, dvs brukere med mindre langvarige behov, vil etter vår vurdering måtte befinne seg blant de brukere som er ført opp i tabell 4.13.

⁷³ Vi viser her til foredraget *Kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester i 2010*, ved ledermøte i FFO, Felix Konferansesenter, Akker Brygge, Oslo, 11. april 2013

4.3 Utvikling i bruken av heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov 2007-2012.

4.3.1 Om data og beregningsgrunnlag

Vi har så langt analysert brukerne av heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov i året 2011. Ved hjelp av IPLOS-data fra 2007 og 2012 skal vi her til slutt i den første hovedavdelingen i kap 4 (kap 4.1-4-3) gjøre rede for hvordan utviklingen i sammensetningen av brukerne av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov har vært i den siste 5-årsperioden vi har IPLOS-data for, dvs fra 2007 til 2012.

Tidligere har vi nærmet oss dette spørsmålet svært indirekte ved bl.a. å studere utviklingen i endringer i bruken etter type tjeneste, med særlig vekst i heimesykepleie, og særs det med bruk av *bare heimesykepleie*.

Ved å analysere utviklingen i sammensetningen av brukerne 0-66 år etter grad av bistandsbehov, får vi et mer direkte uttrykk for utviklingen i bruk etter dette målet, dvs i hvor stor grad tilveksten de 5 siste åra har vært preget av brukere med noe/avgrenset bistandsbehov i forhold til brukere med større og mer omfattende bistandsbehov. Vi kan kanskje her finne et *korrektiv* til den svært indirekte framstillinga av utvikling over tid basert bare på bildet av endret sammensetning av bruken etter type tjeneste, som så langt har preget vår framstilling i dette kap 4.

Vi har her nyttet resultater fra publikasjoner fra IPLOS for årene 2007 og 2012. Her er fordelingene av brukeren etter grad av bistandsbehov oppgitt i hele prosent. Vi har regnet om disse til absolutte tall. Samtidig har vi fordelt adelen ubesvarte ved å ekstrapolere, dvs å fordele dem i undergrupper analogt til den relative fordelingen blant de besvarte, jfr omtalen av dette ovenfor⁷⁴.

4.3.2 Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov etter alder i 2012

Beskrivelse av sammensetning av brukerne etter grad av bistandsbehov i 2012

Av tabell v4.15 (i tabellvedlegg) går det fram hvordan brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år fordeler seg i 2007 etter grad og bistandsbehov for brukere fordelt i 5 aldersgrupperinger 0-66 år. Vi viser til denne som referanse når vi gjør rede for utviklingen i perioden 2007-2012.

Slik det går fram av tabell 4.14, fordelte de 69.614 brukerne av heimebaserte tjenester 18-66 år i 2012 seg slik at av samtlige (både i private og kommunale boliger) hadde 43 pst av alle noe eller avgrensede bistandsbehov, eller 30.044 brukere.

⁷⁴ Det har ikke vært ressurser i prosjektet til å få gjennomført en spesialkjøring ve SSB der en gjengir grunnlagsdata fra IPLOS i 2007 og 2012 vedr. de absolutte svarfordelingene i bruken av heimebaserte tjenester etter grad av bistandsbehov og alder. Vi har vært henvist til å nytte de allerede publiserte tallmaterialet slik det allerede foreligger i de offisielle publiseringene fra IPLOS i SSB (Notat 42/2008, tab 6.6 og Rapport 43/2013, tab. 6.1).

Det må bety – med mange forbehold – at vesentlig og store brukergrupper nå er brukere av heimebaserte tjenestene uten jevnt over å ha vesentlige eller langvarige kroniske bistandsbehov.

På den andre sida var det 39 pst av samtlige brukere 18-66 år som hadde middels til stort bistandsbehov, eller 26.878 personer, jfr tabell 4.14. Legger vi til de 12.692, eller 18 pst med omfattende bistandsbehov, ender vi opp med at majoriteten av brukerne 18-66 år, eller 57 pst, hadde middels til store eller omfattende bistandsbehov i 2012.

Før 2007 har vi ikke data om brukernes bistandsbehov. Vi har vært henvist til å studere dette *indirekte* ved å analysere utviklingen i endring i bruken av ulike tjenestetyper og kombinasjoner av tjenester. Vi har for perioden 2002-2012 vist at tilveksten har vært svært ensidig preget av brukere av heimesykepleie, og særlig brukere med *bare heimesykepleie*. Og det aller meste av denne veksten har kommet blant brukere i ordinære private boliger. Allment har vi tolket dette som en bevegelse bort fra tunge brukere med kroniske eller langvarige behov. Riktignok var brukere med noe/avgrenset bistandsbehov største gruppe i 2012, og utgjorde 44 pst av alle brukere 18-66 år, men var disse færre eller før 2007? Det vet vi lite om. Vi kjenner bare utviklingen i brukernes sammensetning etter grad av bistandsbehov bare for de 5 siste åra (2007-2012).

Tabell 4.10. Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov og etter alder 2012. Absolutte tall og relativ fordeling basert på oppgaver fra besvarte (antall ubesvarte holdt ført opp i parentes)

2012	Fordeling i forhold til absolutte tall					
Aldersgruppe	Antall	Grad av bistandsbehov			Alle	
		Noe/avgrenset	Middels til stort	Omfattende	(Ubesvart)	
0-17 år	1.537	437	569	531	(292)	
18-49 år	40.388	17.121	15.804	7.463	(3.231)	
50-66 år	29.226	12.923	11.074	5.229	(1.736)	
18-66 år	69.614	30.044	26.878	12.692	(4.967)	
0-66 år	71.151					
2012	Fordeling i relative tall – prosent					
0-17 år	1.537	28	37	35	(19)	100
18-49 år	40.388	42	39	19	(8)	100
50-66 år	29.226	44	38	18	(6)	100
18-66 år	69.614	43	39	18	(7)	100

Kilde: Gabrielsen et al., *Pleie- og omsorgstjenestene 2012*, Rapport nr 43, SSB 2013

Fordeling av grad av bistandsbehov etter alder

Slik det går fram av tabell 4.14, er fordelingen av brukere 18-66 år etter grad av bistandsbehov omtrent den samme for brukere 18-49 år og brukere 50-66 år, alle målt under ett (til forskjell fra våre tidligere analyser av dem som bor i ordinære private boliger).

Det er *bare brukere 0-17 år som skiller seg ut*. Blant disse er det en klart relativt større andel av nettopp brukere med omfattende bistandsbehov og færre brukere med noe/avgrenset slike behov i forhold til brukere 18-66 år, jfr tabell 4.14.

Det er i 2012 således en svært jevn fordeling mellom brukere gruppert etter grad av bistandsbehov etter alder. Det kan tyde på at det er boform (privat/kommunal) og husholdssituasjon blant dem som bor i ordinære private boliger som påvirker fordelingene blant disse. Fordelingen av brukere etter grad av bistandsbehov synes nokså aldersnøytral, dvs at de samme behovene reproduserer seg over tid og ikke er aldersspesifikke, men er nokså konstante. Men denne typen utlegninger er samtidig svært *spekulative* da vi vet svært lite om utviklingen mellom brukere i ulike behovsgrupper over lenger tid.

4.3.3 Endring i sammensetning av brukerne etter grad av bistandsbehov i 2007-2012

Vi har gjort rede for endringer eller økning i bruker av heimebaserte tjenester 0-66 år i perioden 2007-2012 etter grad av bistandsbehov på tre ulike måter (a, b, c).

Først har vi gjort rede for endringene i absolutte tall (a, jfr tab 4.16). På disse 5 åra vokst antall brukere med netto 16.969 brukere, fra 54.182 i 2007 til 71.151 brukere 0-66 år i 2012, eller med 31 prosent, jfr tabell 4.16.

Tabell 4.11. Endring 2007-2012 i sammensetning av brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov og etter alder 2012. Absolutte tall og relativ fordeling

2012	Fordeling av endring i absolutte tall (a)					
Aldersgruppe	Antall	Grad av bistandsbehov				Alle
		Noe/avgrenset	Middels til stort	Omfattende		
0-17 år	396	- 42	256	182		
18-49 år	9.918	2.157	5.771	1.890		
50-66 år	6.655	1.375	3.726	1.554		
18-66 år	16.573	3.532	9.497	3.444		
0-66 år	16.969					
2012	Fordeling av endring (økningen) i relative tall – prosent (b)					
0-17 år	396	- 11	65	46		100
18-49 år	9.918	22	58	19		99
50-66 år	6.655	21	56	23		100
18-66 år	16.573	21	57	21		99
Relativ endring (økning) 2007-2012 i enkelte aldersgrupper ©						
		Noe/avgrenset	Middels til stort	Omfattende	Alle	
18-49 år	Økning i pst	14	58	34	33	
	Ant. 2007 (n)	14.964	10.033	5.573	30.470	
50-66 år	Økning i pst	12	51	42	29	
	Ant. 2007 (n)	11.548	7.348	3.675	22.571	
18-66 år	Økning i pst	13	55	37	31	
	Ant. 2007 (n)	26.512	17.381	9.248	53.041	

Derneft har vi vist den relative utviklingen på to ulike måter. Først har vi for hver aldersgruppe vist hvordan tilveksten innbyrdes fordeler seg etter grad av bistandsbehov. Tilveksten på 16.573 nye brukere 18-66 år fordelte disse seg således slik at 57 pst av tilveksten besto av brukere med middels til store bistandsbehov, mens 21 pst falt på brukere med omfattende bistandsbehov. Denne gruppa vokste med 3.444 nye brukere.

Men slik det går fram av midtre del av tabell 4.16, er det en særlig sterk vekst i antall brukere med middels til stort og omfattende bistandsbehov blant brukere 0-17 år, hvor det faktisk var en liten reduksjon i antall brukere med noe eller avgrenset bistandsbehov.

Den største gruppa etter grad av bistandsbehov - brukere med noe/avgrenset bistandsbehov - utgjorde 21 pst av tilveksten i aldersgruppa 18-66 år, og vokste med 3.532 brukere, dvs omtrent det samme antall som brukere med omfattende bistandsbehov (3.444), men i 2007 utgjorde i alt 9.248 brukere 18-66 år – jfr tab 4.16 - 6 år med noe/avgrenset bistandsbehov besto av i alt 26.512 brukere i 2007 eller 3 ganger så mange. Derfor blir en framstilling som *bare fordeler veksten* innbyrdes slik vi gjør her uten å ta hensyn til størrelsen på utgangspunktet, noe misvisende.

Derfor har vi vist endringene 2007-2012 på en annen og tredje måte, jfr nederste del av tabell 4.16. Her gjengir vi antall brukere i 2007 (n), jfr tabell v4.15. Fra før har vi i første del av tabell 4.16 gjengitt størrelsen på sjølve tilveksten for de gjeldende undergrupper av brukere. Den relative veksten blir da: $\text{tilvekst/ant. brukere i 2007} \cdot 100 =$ relativ vekst i prosent.

Slik det går fram av tabell 4.16, økte antall brukere 18-66 år i alt med 31 prosent i gjennomsnitt fra 2007 til 2012. Blant brukere med noe/avgrenset bistandsbehov økte imidlertid antall brukere bare med 13 pst, eller langt under det halve av den gjennomsnittlige økningen for brukere 18-66 år.

Gruppen brukere med *middels til stort bistandsbehov*, økte mest - og tiltok med 55 pst på 5 år. Men også brukere med omfattende bistandsbehov, økte noe mer enn gjennomsnittet, med 37 pst (og med hele 42 pst i aldersgruppen 50-66 år, jfr tabell 4.16).

Ellers arter veksten seg noenlunde likt for både brukere 18-49 år og brukere 50-66 år. Det er klart den samme trenden som gjør seg gjeldene uavhengig av alder, jfr tabell 4.16, siste del. Det kan tyde på at det igjen er visse strukturelle trekk som gjør seg gjeldende i den forstand at endringene i innretningen av tilbudet gjelder særskilte grupper.

Tilveksten de siste 5 åra er slett ikke preget av vekst i antall brukere med noe/avgrenset bistandsbehov, men nettopp i brukere med *middels/store/omfattende* bistandsbehov. I absolutte tall kom det til like mange med omfattende som med noe avgrenset bistandsbehov i 5-års-perioden 2007-2012.

Vi står her tilbake med empiriske data som viser (tilsynelatende?) paradoksale utviklingstrekk i perioden 2007-2012. På den ene sida vekst i antall brukere med større bistandsbehov og samtidig nedgang i bruk av praktisk bistand og tiltakende utstrakt bruk av heimesykepleie. Det reiser en rekke spørsmål, f.eks om i hvilken retning tjenestenes struktur og omfang har utviklet seg og hvor godt de er tilpasset behovsmønsteret hos brukeren. Dette på tross av at vi i kap 2 har vist at det er en sterk differensiering i tildelt hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene, målt i timeverk/-årsverk pr bruker. At det er slik, er imidlertid i seg sjøl ingen garanti for riktig innretning av hjelpeformene.

Et annet spørsmål er om det vi kaller 'heimesykepleie' har forandret innhold og at det innenfor det som nå egentlig heter 'heimesykepleievirksomhet' i de seinere åra i tiltakende grad har foregått mye praktisk bistand formelt under et sykepleiefaglig regime (?).

Etter vår vurdering synes vår tidligere framstilling av den sterke veksten i heimesykepleievirksomhet og dertil hørende hypotese om en utvikling sterkt preget av brukere med mindre og middels bistandsbehov, å svekkes av det som kjennetegner utviklingen i tilveksten av nye brukere etter grad av bistandsbehov i de siste 5 åra, hvor svaret nokså entydig peker i motsatt retning. Men hva som var utviklingen f.eks i 5-års-perioden 2002-2006, vet vi ikke noe om i forhold til grad av bistandsbehov hos brukere under 67 år. Mest sannsynlig er det flere bevegelser som har funnet sted parallelt og til samme tid. Om dette vet vi egentlig svært lite, fordi vi bl. a. både mangler forløpsdata og diagnosedata.

Og på den bakgrunn har det vi foreløpig har trukket ut av funnene i kap 4.3 i forhold til resultatene fra kap 4.1-4,2, bare status som foreløpig. Vi vil måtte komme tilbake til en nærmere vurdering av de observerte utviklingstrekkene. Det er det imidlertid ikke rom for innenfor dette prosjektet.

4.4 Kjennetegn ved brukere som bor aleine

4.4.1 Om mandatet for prosjektet mht kjennetegn ved brukere som bor aleine

I henhold til mandatet for prosjektet, pkt c3, har vi lagt opp til å se nærmere på hva som kjennetegner situasjonen til dem som bor aleine. I den sammenheng pekte vi på at tidligere hadde *"vist at vel halvparten av brukeren 18-66 år i ordinære boliger i 2010, bodde aleine (Brevik 2012b). Det var for oss noe overraskende. Hvis en god del av disse har omfattende bistandsbehov, utgjør disse grupper som kan være sårbare og utsatte i forhold til tilstrekkelig tilgang på tjenester"*.

Og vi la opp til å analysere omfanget av aleineboende brukere etter alder og sammensettning av aleineboende *"etter grad av bistandsbehov samt etter omfanget av privat omsorg i forhold til kommunal tjenester. Hvor mange er f. eks jevnt over helt beroende av offentlige tjenester?"* (Prosjektnotatet: Hovedstruktur i 3 del-analyser i prosjektet Herre i eget Hus, av 21.3. 2012, s. 5).

Disse spørsmålene er imidlertid alt gjort rede for i de generelle analysene av kjennetegn ved brukerne og bruken i kap 2, 4 og 5, der aleineboende inngår som undergruppe. Vi sammenstiller her resultatene fra noen av disse analysene med vekt på aleineboende der disse også sammenliknes med brukere som bor sammen med andre. Analysene gjelder brukere som bor i *ordinære private boliger*.

4.4.2 Brukere av heimebaserte tjenester som bor aleine etter grad av bistandsbehov og alder

Vi skal her gjøre rede for noen sentrale kjennetegn ved brukere av heimebaserte tjenester som bor aleine i ordinære private boliger samtidig som vi sammenlikner dem med brukere som bor sammen med andre.

Slik vi viste i pkt 4.2.6, var det i 2011 i alt 51.868 brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger, jfr tabell 4.17. Av disse bodde 27.480 personer eller 53 pst aleine. Det er relativt sett en stor andel samtidig som alle er personer med bistandsbehov som er i bero av hjelp fra andre, kommunal eller privat hjelp.

4.4.2.1 Brukere som bor aleine etter grad av bistandsbehov.

Omlag halvparten av brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor aleine (51 pst), har *noe eller avgrenset bistandsbehov*. Det gjelder i underkant av 14.000 personer. Sjøl om noen med avgrenset behov kan ha *omfattende* bistandsbehov, vil det likevel måtte være slik at den store majoriteten i denne gruppa har mindre ('noe') bistandsbehov. Videre har 4 av 10 av de aleineboende *middels til store bistandsbehov*. Bare 1 av 10 har *omfattende behov* (9 pst, jfr tabell 4.17).

Sammenliknet med den andre halvparten av brukerne som bor sammen med andre er det blant disse noen flere (57 pst) med noe eller avgrenset bistandsbehov og noen færre med middels til stort bistandsbehov (34 pst).

Vi legger imidlertid merke til at blant dem som bor sammen md andre, er omtrent like mange med omfattende bistandsbehov (8 pst, jfr tabell 4.17). Det at det er omtrent like mange med omfattende bistandsbehov blant dem som *bor aleine* som blant dem som bor i flerpersonshushold, er en svært viktig observasjon, og – som vi kommer tilbake til. Og disse er samtidig en svært ressurskrevende gruppe for de kommunale heimebaserte tjenestene.

Tabell 4.12. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger som bor aleine og sammen med andre etter grad av bistandsbehov. 2011. Prosent

	Bor aleine	Med andre*)	I alt
Med noe/avgrenset bistandsbehov	51	57	54
Middels til stort bistandsbehov	40	34	37
Omfattende bistandsbehov	9	8	9
Alle, pst	100	100	100
Alle 18-66 år (n)	27.480	24.388	51.868

Kilde: tabell 4.12, *) her er også inkludert de brukerne som bor sammen med foreldre

De aleineboende er således vidt sammensatt, der den ene halvparten grovt har middels til omfattende bistandsbehov, mens den andre halvparten har mindre eller avgrensede behov. Deres situasjon mht helseproblemer og omfang i behov for hjelp fra andre vil variere svært mye. Dette er mao langt fra en homogen gruppe.

4.4.2.2 Brukere som bor aleine etter alder og bistandsbehov.

Slik det går fram av tabell 4.18, er nærmere halvparten (47 pst) av brukerne som bor aleine i alderen 50-66 år, mot 39 pst blant brukere som bor sammen med andre enn foreldrene. Brukere over 50 år står omfangsmessig således svært sentralt blant brukere 18-6 år som bor aleine.

Tabell 4.13. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor aleine etter alder, grad av bistandsbehov. Sammenlikning med brukere som bor sammen med andre. 2011. Prosent

Alder	Omfattende bistandsbehov	Stort/middels/mindre behov	Alle
Bor aleine			
- 18-29 år	17	14	14
- 30-49 år	41	39	39
- 50-66 år	42	47	47
Alle 18-66 år	100	100	100
N 18-66 år	2.667	25.013	27.680
Bor sammen med andre*)			
- 18-29 år	26	19	19
- 30-49 år	29	42	42
- 50-66 år	45	39	39
Alle 18-66 år	100	100	100
N 18-66 år	2.077	22.111	24.188

Kilde: tabell v2.2, *) her inngår ikke brukere som bor sammen med foreldre

De yngste - dvs aldersgruppa 18-29 år - representerer bare hver sjuende av brukere 18-66 år som bor aleine, mot 19 pst av dem som bor sammen med noen.

Sammenliknet med dem som bor sammen med noen, er de aleineboende underrepresentert blant de yngste brukeren (18-29 år) og overrepresentert blant de eldste (50-66 år). Det kan ha sammenheng med at det er mer krevende å klare seg som aleineboende og hjelpetrequende. Det er imidlertid noen flere i alderen 18-29 år blant dem med omfattende bistandsbehov enn blant de øvrige brukerne, respektiv 17 pst og 14 pst, jfr tabell 4.18. Men som allerede nevnt, utgjør de aleineboende en svært *mangslungen* gruppe, der f. eks en betydelig andel i alderen 50-66 år bare har noe eller avgrenset bistandsbehov, jfr tabell 4.7 foran.

Men betydningen av det krevende ved å være hjelpetrequende går imidlertid fram av at blant brukere med omfattende bistandsbehov i alderen 18-29 år som bor sammen med andre er det 26 prosent den alderen, mot 17 prosent blant dem i samme alder som bor aleine, jfr tabell 4.18.

Samlet sett er det ikke vesentlige forskjeller i sammensetningen etter alder blant de aleineboende brukerne etter grad av bistandsbehov, men likevel en tendens til noen flere unge blant dem med omfattende bistandsbehov og noen flere i alderen 50-66 år blant dem med fra mindre til stort bistandsbehov.

4.4.3 Aleineboendes bruk av type heimebaserte tjenester

Vi vil her gjengi noen hovedtrekk i aleineboendes bruk av heimebaserte tjenester etter bruk av type tjeneste. Dette særlig ut fra antakelsen om at både bistandsbehov og tilgangen på privat omsorg, dvs betydningen av å bo sammen med andre versus å

bo aleine, har betydelig innvirkning på type tjenester som etterspørres. For mer omfattende omtale av dette viser vi til kap 4.2, som denne framstillingen bygger på.

4.4.3.1 Brukere som bor aleine med omfattende bistandsbehov. Bruk av type heimebaserte tjenester

Brukere med omfattende bistandsbehov om bor aleine og som bor sammen med noen

Blant brukere 18-66 år med *omfattende bistandsbehov*, har like mange heimesykepleie blant dem som bor aleine som dem som bor sammen med andre - respektive 74 pst og 75 pst, jfr tabell 4.19. De sykepleiefaglige behovene synes likt fordelt uavhengig om en bor aleine eller sammen med noen.

Tabell 4.149. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år med som bor aleine. Bruk av type heimebaserte tjenester etter type tjeneste blant slike brukere med omfattende bistandsbehov. Sammenlikning med brukere som bor sammen med andre. Andeler i prosent

Bruk av type heimebaserte tjenester - brukere 18-66 år	Med omfattende bistandsbehov	
	Bor aleine	Bor sammen med andre*)
- bare praktisk bistand	26	25
- bare heimesykepleie	19	45
- begge tjenestene	55	30
Alle med heimesykepleie	74	75
Alle med praktisk bistand	81	55
Alle. Prosent	100	100
Alle, absolutte tall (n)	2.305	1.788

Kilde: tabell 4.5, *) inkludert brukere som bor sammen med foreldre.

Andelen med praktisk bistand gjennom de kommunale tjenestene, er imidlertid som forventet vesentlig større blant dem som bor aleine sammenliknet med dem som bor sammen med andre. Mens 81 pst av dem med omfattende bistandsbehov som bodde aleine, hadde praktisk bistand i de heimebaserte tjenestene, gjaldt det 55 pst blant dem som bodde i flerpersonhushold. Siden det er like mange som *bare* har praktisk bistand i de to husholdstypene (26 pst versus 25 pst, jfr tabell 4.19) må hele forskjellen tilskrives ulik andel som nytter begge typer tjenester, dvs respektive 55 pst og 30 pst, jfr tabell 4.19.

Mens det er like stor andel som har heimesykepleie – både når en bor aleine eller sammen med andre - er det 26 prosentpoeng flere av brukere med omfattende bistandsbehov som har praktisk bistand når de bor aleine enn blant dem som bor sammen med andre, respektive 81 pst og 55 pst jfr tabell 4.19. Betydningen av privat omsorg synes betydelig. Og en vesentlig del av merbruken av praktisk bistand blant dem som bor aleine, må tilskrives fravær av privat hjelp – se nærmere om dette i kap 4.4.5.

Brukere som bor aleine med noe/avgrenset bistandsbehov

Blant brukere 18-66 år som bor aleine og som bare har noe eller avgrenset bistandsbehov, er bildet vesentlig annerledes. Blant disse har bare 44 pst praktisk bistand, jfr tabell 4.20, mot 81 pst blant dem med omfattende bistandsbehov. Andelen er mao ca. halvert. Og bare 15 pst av disse har begge tjenestene, mot 55 pst blant dem aleineboende med omfattende bistandsbehov. Flertallet av brukere 18-66 år med noe/avgrenset bistandsbehov som bor aleine, synes å være i en situasjon der de klarer seg uten praktisk bistand i de kommunale tjenestene.

Tabell 4.20. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bor aleine etter bruk av type tjeneste med noe/avgrenset bistandsbehov eller med middels til stort bistandsbehov. 2011. Andeler i prosent.

Bruk av type heimebaserte tjenester – brukere 18-66 år	Brukere som bor aleine	
	Noe/avgrenset bistandsbehov	Middels til stort bistandsbehov
- bare praktisk bistand	29	23
- bare heimesykepleie	56	43
- begge tjenestene	15	34
Alle med heimesykepleie	71	77
Alle med praktisk bistand	44	67
Alle. Prosent	100	100
Alle, absolutte tall (n)	12.036	9.662

Kilde: tabell 4.7

Andelen med bare heimesykepleie blant brukerne 18-66 år som bor aleine, var 56 pst i 2011, jfr tabell 4.20 (mot 19 pst blant dem med omfattende bistandsbehov i samme husholdsgruppe, jfr tabell 4.19). Det synes rimelig å gå ut fra at når du er karakterisert ved å ha noe/avgrenset bistandsbehov - samtidig som du ikke er i bero av praktisk bistand - men klarer deg med heimesykepleie, så må de fleste av disse personene ofte være i en helsemessig situasjon vesentlig forskjellige fra langvarige eller kronisk funksjonshemmede.

Blant brukere 18-49 år som bor aleine med noe/avgrenset bistandsbehov er det en god del flere enn i aldersgruppen 50-66 år - som er i en situasjon der de klarer seg med bare heimesykepleie (62 pst versus 49 pst, mens det er tilsvarende flere med praktisk bistand, eller 51 pst. jfr tabell 4.7 foran). Dette kan muligens tolkes dit hen at det 'nye mønsteret' - med bruk av bare heimesykepleie - i noe større grad synes å gjelde de yngre brukerne blant de aleineboende.

Brukere som bor aleine med middels til stort bistandsbehov

I forhold til brukere med noe/avgrenset bistandsbehov, er det generelle bildet at det blant aleineboende brukere med *middels til store bistandsbehov*, er vesentlig flere som mottar praktisk bistand eller begge tjenestene. Således er det i den sistnevnte gruppa 67 pst som har praktisk bistand, og 34 pst som har begge tjenestene, jfr tabell 4.20.

Forbruksmønsteret i forhold til type tjenester beveger seg i retning av dem med omfattende bistandsbehov, jfr. tabell 4.19 – dog på langt nær så uttalt.

4.4.3.3 Brukere som bor aleine og som bare har heimesykepleie

Vi skal med utgangspunkt i kap 4.2.7. gjengi noen kjennetegn ved aleineboende brukere som bare nytter heimesykepleie.

Brukere med bare heimesykepleie som bor aleine

Blant brukere 18-66 år som bor aleine og som enten har noe eller avgrenset bistandsbehov eller middels til stort bistandsbehov, har halvparten bare heimesykepleie. I 2011 gjaldt det 12.506 personer, jfr tabell 4.21. For disse bor aleine og som ikke har praktisk bistand fra de heimebaserte tjenestene, kan det tenkes at de likevel har praktisk hjelp fra familie, pårørende eller andre private, jfr kap 5. Likevel har vi antatt at majoriteten av disse vil være i en situasjon der de primært har behov for sykepleiefaglig hjelp.

Tabell 4.21. Andel og antall brukere med bare heimesykepleie blant brukere med noe eller avgrenset og brukere med middels til stort bistandsbehov som bor aleine og som bor sammen med andre enn foreldre. Brukere 18-66 år i ordinære private boliger i 2011. Prosent og absolutte tall.

	Grad av bistandsbehov		Alle
	a. Noe/avgrenset	b. Middels til stort	A+b
* Bor aleine			
- Andel med bare heimesykepleie ¹⁾ - pst	56	43	50
Alle med bare heimesykepleie, antall	7.790	4.716	12.506
* Bor sammen med øvrige andre*)			
- Andel med bare heimesykepleie – pst	75	65	71
Alle med bare heimesykepleie, antall	9.934	5.056	14.990

Kilde: tabell 4.13, *), brukere som bor sammen med foreldre er her ikke inkludert, jfr tabell 4.13.

Vi har i kap 4 ved flere anledninger *ad indirekte vei* forsøkt å utsi noe om hvor stor andel av brukerne som kan være kronikere eller personer med varige/langvarige helseproblemer og hvor stor andel som har forbigående eller mindre langvarige behov. Når det gjelder majoriteten av de 7.800 brukeren med *noe/avgrensede bistandsbehov som bor aleine og bare har heimesykepleie*, synes det rimelig å anta at de fleste ikke har langvarige eller kroniske helseproblemer.

Brukere som bor sammen med andre

For brukere som bor sammen med andre, vil ikke bruk av bare heimesykepleie være et rendyrket uttrykk for bare sykepleiefaglige behov siden behov for praktisk bistand kan dekkes av pårørende. Slik det går fram av tabell 4.21, var det blant brukere som

bodde sammen med andre, 70 pst som *bare* hadde heimesykepleie. Til sammen gjaldt det ca 15.000 brukere i 2011. Og de av disse - eller ca 9.900 (jfr tab 4.21) - var brukere av *bare heimesykepleie* og med *noe eller avgrenset bistandsbehov*. For de flestes vedkommende vil også disse antas å måtte være brukere uten varige bistandsbehov.

4.4.4 Omfang av hjelp i de heimebaserte tjenestene blant brukere som bor aleine

Vi skal her gjengi en oversikt over ressursbruken i de heimebaserte tjenestene blant brukere 18-66 år som bor aleine sammenliknet med brukere som bor sammen med andre. Dette målt ved antall brukerretta timeverk per uke og ved årsverk per år. Dette etter grad av bistandsbehov i to hovedgrupper.

4.4.4.1 Timeverk per uke i heimebaserte tjenester blant aleineboende etter grad av bistandsbehov og alder

Vi gjengir her omfang av hjelp i de heimebaserte tjenestene målt i brukerretta timeverk per uke etter grad av bistandsbehov og alder for brukere 18-66 år bosatt i ordinære private boliger, hvor vi samtidig sammenlikner med brukere som bor sammen med andre. Gjengivelsen er basert på kap 2.3.1 (timeverk).

Blant brukere med omfattende bistandsbehov som *bodde aleine* i ordinære private boliger i 2011, ble det for brukere 18-29 år i gjennomsnitt ytt 64 timer heimebaserte tjenester per uke, jf. tabell 4.22. Antall timer bistand per uke i aldersgruppa 50-66 år var imidlertid under halvparten, eller 29 timer per uke. Bruken er mao. jevnt over størst blant de yngste brukerne, for så å avta betydelig med alder.

Tabell 4.22. Antall brukerretta timer hjelp per uke i de heimebaserte tjenestene etter grad av bistandsbehov etter om en bor aleine eller sammen med noen. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger. 2011. Timer per uke.

Husholds- type/alder	Grad av bistandsbehov			
	Omfattende bistandsbehov		Stort/middels/ mindre	
	Bor aleine	Med andre	Bor aleine	Med andre
- 18-29 år	64	44	5,8	4,0
- 30-49 år	49	28	4,4	3,1
- 50-66 år	29	23	3,5	3,4
- 18-66 år	43	31,5	4,1	3,4

Kilde: tabell 2.4.

Betydningen av privat omsorg for dem som bor sammen med andre, går fram av det forhold at mens brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov som *bor aleine*, i gjennomsnitt nyttet 43 timer brukerretta tjenester pr. uke nyttet de som bodde sammen med andre 31.5 timer per uke i 2011, jf tabell 4.22. Differansen tilsvarende 36

prosent, kan sannsynligvis avleses som et omtrentlig mål for omfanget i fraværet av privat omsorg blant brukere som bor aleine.

4.4.4.2 Årsverk i heimebaserte tjenester blant aleineboende etter grad av bistandsbehov og alder

Vi gjengir her omfang i hjelp i de heimebaserte tjenestene målt årsverk etter grad av bistandsbehov og alder for brukere 18-66 år bosatt i ordinær private boliger der vi også sammenlikner med brukere som bor sammen med andre. Gjengivelsen er basert på og kap 2.6.2 (årsverk).

Vi har tidligere vist at 39,5 pst. eller 15.900 av de vel 40.000 årsverkene i heimebaserte tjenester til brukere 18-66 år i 2010 gikk til brukere bosatt i ordinære private boliger. jfr tabell 2.8. Av disse 15.900 årsverkene falt 62 pst, eller 9.817 årsverk, på brukere som bodde *aleine*. Resten, eller 5.400 årsverk, tilfalt brukere som bodde *sammen med andre*, jfr tabell 2.6B.

Brukere med omfattende bistandsbehov

Brukere som bor aleine med omfattende bistandsbehov i ordinære private boliger mottok i gjennomsnitt 1,93 årsverk per bruker i de heimebaserte tjenestene i 2011, mot tilsvarende 1,32 årsverk for som bor sammen med andre i slike boliger, jf tabell 4.23.

Tabell 4.23. Årsverk pr bruker i de heimebaserte tjenestene etter grad av bistandsbehov og etter om en bor aleine eller sammen med noen. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger. Årsverk. 2011.

Husholdstype/alder	Grad av bistandsbehov			
	Omfattende bistandsbehov		Stort/middels/ mindre	
	Bor aleine	Med andre	Bor aleine	Med andre
- 18-29 år	2,87	1,96	0,26	0,18
- 30-49 år	2,20	1,25	0,20	0,14
- 50-66 år	1,29	1,01	0,16	0,15
- 18-66 år	1,93	1,32	0,19	0,15

Kilde: tabell 2.11

Lavere bruk blant dem som bor sammen med andre, må bl.a. ha sammenheng med at tilgangen på privat omsorg demper bruken av kommunale tjenester. Det kommer etter vår vurdering til syne ved at årsverksbruken er 46 pst høyere blant de *aleineboende* i gruppen brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov.

Bruken er imidlertid vesentlig høyere blant aleineboende brukere 18-29 år enn blant øvrige brukere. Bruken avtar imidlertid betydelig med alder, både for aleineboende og for dem som bor sammen med andre. Blant de aleineboende var bruken i gjennomsnitt dobbelt så stor blant brukere 18-29 år som blant brukere 50-66 år, respektive 2,87 årsverk og 1,29 årsverk per bruker. Det viser at det er et svært stort spenn i bruken innenfor samme gruppe etter graden omfattende bistandsbehov. Det viser igjen at denne gruppen måler svært 'grovt' mht bistandsbehov. Det er mao. den *faktiske ressursbruken som best skiller mellom brukerne mht bistandsbehov*.

Men også brukere 30-49 år har et omfattende bistandsbehov og får mye hjelp. Og brukere 18-49 år under ett bruker alle i gjennomsnitt flere årsverk per bruker per år enn brukere i sykehjem. Det både for dem som bor aleine og for dem som bor sammen med andre idet disse under ett nytter 2,38 årsverk i gjennomsnitt i alderen 18-29 år og 1.86 årsverk i alderen 30-49 år jfr tabell 2.11 i kap 2. Og dette er en omsorg som i de fleste tilfellene langt overstiger brutto 1 mill. kr per år. Dette viser i klartekst at det foregår en omfattende omsorg, ikke bare i kommunale boliger, men i private hjem som langt overskrider nivået i sykehjem, særlig for dem som *bor aleine*.

Brukere med avgrensete/noe/middels/stort bistandsbehov

Brukere med avgrensete/noe/middels/stort bistandsbehov utgjorde imidlertid 91 pst av brukerne 18-66 år - eller ca 47.000 av brukerne av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære boliger i 2011 (jfr tabell v2.2), dvs de hadde ikke-omfattende behov.

Disse ca 47.000 brukerne mottok i gjennomsnitt 0,17 årsverk - 3-4 timer pr. uke - dog noe mer for dem som bor aleine (0,19 årsverk) enn dem som bor sammen med andre (0,15 årsverk), jfr tabell 4.23.

Også blant disse gjentar det aldersbetingete mønsteret seg. De yngst bruker en god del mer enn de eldste. Aleineboende 18-29 år mottok omlag 60 pst mer hjelp (0,26 årsverk) enn aleineboende 50-66 år (0,16 årsverk). I alle husholds- og bosituasjoner synes *ynge mer ressurskrevende* enn noe eldre brukere under 67 år.

4.5 Aleineboende og tilgang på privat ulønna hjelp

I Kapittel 5 i denne rapporten vil vi utførlig gjøre rede for andelen av brukere i private ordinære boliger som har ulønnet *privat hjelp*. For mer inngående redegjørelse viser vi til dette kapitlet. Her skal vi begrense oss til å gjengi noen hovedresultater fra kap 5 for brukere som bor aleine. Det gjelder både andel som har privat hjelp og mål for omfanget av denne hjelpa. Dette i tråd med det vi alt har anført innledningsvis i forhold til mandatet for dette prosjektet, nemlig det viktige spørsmålet om "*Hvor mange (aleineboende) er f.eks jevnt over helt beroende av offentlige tjenester*" (kap 4.4.1).

4.5.1 Andel med og omfang av tilgang på privat ulønna hjelp blant brukere som bor aleine

I alt var det i 2011 27.480 brukere 18-66 år som bodde aleine (jfr tabell 4.12 foran). Av disse var 61,8 pst, eller 16.980 brukere uten privat hjelp, jfr tabell 5.1. Nærmere ***to tredjedeler av brukerne som bor aleine er i sin helhet beroende på hjelp fra det offentlige***. Dette er et særs viktig datum, særlig på bakgrunn av at den offentlige hjelpa er svært *omfattende* og den private nokså beskjeden i forhold til dem som bor aleine, særlig for dem med omfattende bistandsbehov – se nedenfor.

4.5.1.1 Andel aleineboende med hjelp

Omlag 4 av 10 (38,2 pst, jfr tabell 4.24) brukere som bor aleine, eller omlag 10.500 brukere hadde tilgang til ulønna pleie hjelp mest sannsynlig knytta til de pleie- og omsorgsbehov de har og som de er tildelt hjelp fra de heimbaserte tjenestene for å dekke.

Tabell 4.15. Andel med privat ulønna hjelp fordelt etter antall timer slik hjelp per uke. Brukere 18-66 år etter om en bor aleine etter grad av bistandsbehov. Brukere bosatt i ordinære private boliger i 2011. Andeler i prosent. Kilde: Spesialkjøring av IPLOS-data for Brelanta, SSB mars 2014.

Omfang av privat ulønna hjelp	Brukere 18-66 år som bor aleine			
	Noe/avgrenset	Middels til stort	Omfattende	Alle
- Inntil 3 timer/uke	19	18	17	
- 3 inntil 9 timer/uke	4	6	6	
- 9 inntil 15 timer/uke	1	1	2	
-15 timer/uke og mer	1	2	6	
Mottar hjelp, ukjent omfang	12	13	12	
- Med privat hjelp i alt	35	41	43	38,2
Mottar ikke privat hjelp	65	59	57	61,8
Sum	100	100	100	100
Alle (n)	11941	9610	2296	23.847

Slik det går fram av tabell 4.24, tiltar ikke andelen med privat hjelp noe særlig med grad av bistandsbehov blant dem som bor aleine. Mens 35 pst har privat hjelp når de har noe eller avgrensede bistandsbehov, gjelder det 43 pst blant brukere med omfattende bistandsbehov.

4.5.1.2 Omfang av privat ulønna hjelp blant aleineboende

Omfang av privat hjelp målt i brukerretta timer per uke blant aleineboende

De fleste med privat hjelp, eller 17-19 pst, har slik hjelp i inntil 3 timer per uke, jfr tabell 4.24.

Svært få som bor aleine, har omfattende privat hjelp, idet 1-2 pst med ikke-omfattende bistandsbehov har privat hjelp i 15 timer eller mer pr uke, eller omlag 3 timer per dag i gjennomsnitt.

Blant de aleineboende med omfattende bistandsbehov, er det imidlertid noen flere, eller 6 pst som mottar privat hjelp i 15 timer eller mer per uke - jfr tabell 4.24 - pluss anslagsvis 2 prosentpoeng blant dem med 'ukjent omfang' av privat hjelp. Det betyr at bare anslagsvis 1 av 12 brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine i gjennomsnitt har hjelp tilsvarende 0,9 årsverk i løpet av ett år. Det er på sett og vis svært mye, men gjelder på den andre sida svært få personer (ca 140/160 – 6 % av 2667/2296, jfr tabell 4.24/tabell v2.1).

Andel omfang av privat hjelp av sum privat og offentlig hjelp blant aleineboende

Vi har beregnet hvor stor andel uketimerverkene i privat hjelp utgjør av summen av timeverk i privat hjelp pluss hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene for brukere som både har privat hjelp og heimebaserte tjenester, jfr tabell 5.2A. Det vil således utgjøre et mål for omfanget av den private hjelpa i forhold til den offentlige *For dem*

som bor aleine og som har omfattende bistandsbehov, er denne andelen svært liten og utgjorde i gjennomsnitt 12,5 prosent av samlet sum hjelp fra de heimebaserte tjenestene og ulønna privat hjelp. Det skyldes delvis at omfanget av timer i heimebaserte tjenester er svært høy i denne gruppe, jfr tabell 5.3A. Det er samtidig ubetydelige forskjeller etter de aleineboende brukernes alder.

For brukere som bor aleine og som ikke har omfattende bistandsbehov, dvs øvrige brukere, utgjør imidlertid omfanget av den private hjelpa for dem som både har privat ulønna hjelp og heimebaserte tjenester hele 41 pst av sum hjelp, jfr tabell 5.2A. For disse brukerne utgjorde den private hjelpa et betydelig tilskudd.

Omfang av privat hjelp hos brukere med *omfattende bistandsbehov* som bor aleine

Av tabell 54A går det fram at til *aleineboende brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov*, ble det i 2011 ytt 333 årsverk i form av privat ulønna hjelp. Disse årsverka utgjorde 6,4 prosent i forhold til omfanget av heimebaserte tjenester til samme gruppe. Dette særlig fordi - som vist - at omfanget av hjelp fra de heimebaserte tjenestene er svært omfattende. For disse omlag 2.700 brukerne bærer det offentlige oftest nesten hele omsorgen. Og det gjelder i alle aldersgrupper, og omfattet i alt 5.161 årsverk i 2011, jfr tabell 5.4A.

Omfang av privat hjelp hos brukere med *lite til stort bistandsbehov* som bor aleine

Blant de ca 25.000 aleineboende brukerne som ikke har omfattende bistandsbehov, utgjorde den private hjelpa 1633 årsverk blant brukere 18-66 år i 2011, og dette representerte 35 pst av det som samtidig ble ytt i de heimebaserte tjenestene, jfr tabell 5.4 B.

For dem som bor aleine har den private hjelpa først noe betydning når hjelpebehovene ikke er særskilt store. At det private bidraget for disse imidlertid er så vidt stort, er verdt å legge merke til. Det på samme måte som det private bidraget for dem med omfattende bistandsbehov synes å være svært lite. Men likevel er hovedpoenget at for majoriteten av aleineboende brukere er det private bidraget av vesentlig betydning, både ved å gjelde svært mange brukere og ved å stå for et betydelig omfang (35 pst i forhold til det offentlige bidraget).

5 Om tilgang til ulønnet privat hjelp

5.1 Innledning – om noen hypoteser om bruk av privat omsorg

Innledningsvis vil vi repetere noen synspunkter på utviklingen i privat hjelp og omsorg med referanser til tildeligere anføringer på dette punktet (Brevik 2010a – om Oppgaveforskyvning mellom 1. og 2. linje-tjenesten, NIBR-rapport 2010:1)

5.1.1 Kommunene har tatt oppgaver - forskyvning fra familien til det offentlige

For 25 år siden anførte vi at halvparten av framveksten av en ny offentlig eldreomsorg i perioden 1960-1990 kunne forklares med økningen i antall eldre (Brevik 1989). Den andre halvdelens tilskrev vi en familieomsorg som 'forsvant', d.v.s. ved at det offentlige måtte erstatte en privat omsorg for eldre som ble svekket bl.a. gjennom endringer i familiestruktur med sterkt økende aleineboenhet og store endringer i gifte kvinners yrkesaktivitet.

Analogt til denne forklaringen på framveksten av en offentlig 'eldreomsorg' - særlig etter 1960 - var vår hypotese at den sterkt økende innsatsen for yngre funksjonshemmede av ulike typer, kunne føres tilbake til at kommunene gradvis *har tatt på seg oppgaver* som tidligere ble ivarettatt av familien eller ikke var skjøttet på god nok måte.

Vi har samtidig vist at de nye brukerne ofte har omfattende hjelpebehov, særlig dem med somatiske sykdommer - jfr Brevik 2010a, kapittel 5.9 - og at de ofte har vel så store hjelpebehov som dem som lenge har vært brukere. Den betydelige økningen i *intensiteten* i hjelpa til yngre brukere er etter vår vurdering av vel så stor interesse som den store økningen i antall brukere. Vi finner f.eks. i kommunale boliger et betydelig innslag av tungt fysisk funksjonshemmede med like omfattende bruk av heimebaserte tjenester som blant utviklingshemmede. Og et betydelig antall med omfattende helseproblemer bor i ordinære boliger stor tilførsel av hjelp fra de kommunale heimebaserte tjenestene. Det må igjen bety at kommunene i de seinere åra har tatt ansvar for langt flere tungt funksjonshemmede enn tidligere.

Det understøtter vår hypotese om de underliggende drivkreftene: En omforent forståelse i familiene i HVPU-reformens kjølvann av at det var mulig å få kommunal hjelp, kommunenes aksept av rimeligheten i dette, og ikke minst den praktiske oppfølgingen i kommunene.

Samtidig har antakelig også familiene tatt lærdom fra HVPU-reformen (1990-1994), som viste at kommunene også kunne bistå tungt funksjonshemmede bosatt hos foreldrene. Det har m.a.o. også blitt stilt høyere krav til kommunene.

5.1.2 Betydningen av tilgang på privat hjelp og omsorg

Vi har i Brevik 2010a (kapittel 8.3) vist til at kommunene har overtatt oppgaver som tidligere ble regnet som familiens ansvar. Grensene for familieomsorg for utviklingshemmede og andre funksjonshemmede er blitt flytta nedover. Mange forventer med rimelighet at omsorgsansvaret er over når barnet er blitt 18 år (Romøren 2007).

Samtidig har det blitt pekt på at den private omsorgen er redusert, bl.a. p.g.a. endret familiestruktur. Det foreligger imidlertid svært lite empiri av nyere dato om omfanget av den private omsorgen i Norge (Brevik 1990, Lingsom 1997, Svalund 2005).

En gjennomgang av SSBs tidsbruksundersøkelser for 1980, 1990 og 2000 viser at det har vært svært små endringer i andelen voksne som hjelper andre i eller utenfor husholdet i løpet av disse åra (Rønning et al 2009)⁷⁵. Seinere landsomfattende analyser foreligger ikke, så vidt vi kjenner til.

Enkelte svenske undersøkelser tyder imidlertid på at den private omsorgen som supplement til den offentlige, har tiltatt (Szebeheley et al. 2005, Sundstrøm og Malmberg, Sosialstyrelsen 2006). Det er vår hypotese også for Norge, bl.a. på bakgrunn av ensidig vekst i heimesykepleie, der den private omsorgen ofte substituerer den offentlige ved at den tar deler av eller hele av den praktiske bistanden (Brevik 2010b, NIBR-rapport 2010:2, kapittel 3).

Men siden den empiriske kunnskapen om dette er svak, foreligger det ikke noe grunnlag for å kunne vurdere hvordan endret tilgang på privat omsorg har påvirket utviklingen av omsorgstjenestene, utover at kommunene har overtatt oppgaver for *sterkt hjelpetrequende*, som tidligere lå til familiene.

Og vi har tidligere pekt på at det er rimelig å anta at det ”over tid har funnet sted en endring i innretning av den offentlige innsatsen i forhold til den private, idet det antakelig i tiltakende grad foregår et bytte i oppgavefordeling” slik at ”det offentlige over tid i økende grad har tilbudt den delen som det private ikke kan stå for, dvs. den medisinske profesjonelle hjelp, mens det private (familiene) til gjengjeld har tatt på seg mer av den praktiske bistanden” (Brevik 2010b, s. 94).

I hvor stor grad det er tilfellet, vet vi foreløpig på empirisk grunnlag lite om. Økningen i de yngres bruk av bare hjemmesykepleie kan imidlertid neppe på langt nær aleine tilskrives sykepleiefaglige behov.

Vår hypotese er at den private omsorgen for funksjonshemmede under 67 år er omfattende, også i forhold til den offentlige innsatsen og at den tiltar med brukernes grad av bistandsbehov. Den vil måtte være et viktig supplement til og kanskje noen ganger en betingelse for det offentlige bidraget.

Vi vil her beregne omfanget av privat ulønnet hjelp til brukere av heimebaserte tjenester bosatt i ordinære boliger.

⁷⁵ Både i 1980 og år 2000 var det 5 prosent i alderen 16-74 år som utførte omsorgsarbeid for andre voksne i husholdet og 8 prosent som gjorde det samme for personer utafør husholdet. Til sammen utgjorde disse innsatsene samlet ca. 100.000 årsverk på landsbasis i begge år, eller det samme som NIBR fant for landet i 1985 (Brevik 1990/St meld nr 25 (2005-2006)). Andelen og omfanget var imidlertid noe større i 1990.

5.2 Brukere med ulønnet privat hjelp etter type hushold og bistandsbehov

5.2.1 Brukere 18-66 år etter bistandsbehov i 3 grupper

5.2.1.1 Om mandatet og hva som forstås med og utmåling av privat ulønnet hjelp

Mandatet

Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) ønsket i utgangspunktet en utmåling av den private omsorgen i forhold til brukere i ordinære boliger *uten* omfattende bistandsbehov (c2). Vi foreslo imidlertid tilsvarende å undersøke tilfanget av privat omsorg også blant dem med omfattende bistandsbehov, bosatt i ordinære boliger, men anførte at dette imidlertid måtte vurderes i forhold til samlede ressurser i prosjektet.

I dette kapitlet følger en nokså detaljert oversikt over omfanget i bruken av privat ulønnet hjelp blant brukere bosatt i ordinære private boliger (blant i alt 51.868 brukere av heimbaserte tjenester i 2011) etter husholdstype, grad av bistandsbehov og alder. Det gjelder både antall og andel brukere og omfanget av bruken, målt i timeverk per uke og årsverk per år

Hva vi forstår med privat ulønna hjelp

I IPLOS har en kartlagt hvem som har *ulønna privat hjelp* og omlag hvor mange timer denne hjelpa utgjør per uke. Veilederen til utfylling av IPLOS gir ingen informasjon av hvilken type hjelp som skal registreres som 'ulønnet privat hjelp', men i veilederen heter det at det gjelder "nødvendig hjelp i dagliglivet som gis av familie/venner/personer i nærmiljøet"⁷⁶. Dette er mao nokså løselig formulert.

Vi er derfor henvist til noen antakelser om hvilken type hjelp det kan dreie seg om. Det har vi drøftet i vedlegg til dette kapitlet, og viser til avsnitt 1 der.

Det er rimelig å anta at den typen privat hjelp som ytes ved registreringen i IPLOS, er knyttet de behov som en har bistand til å dekke gjennom praktisk bistand i de heimebaserte tjenestene. Dette vet vi imidlertid ikke noe om på empirisk grunnlag da det den enkelte får hjelp til ikke er spesifisert ut over 'nødvendig hjelp i dagliglivet'. Og videre vet vi at alle allerede er brukere av heimebaserte tjenester med definerte og klarlagte behov. Den private ulønna hjelpa som er registrert i IPLOS, kan være knyttet til samme type oppgaver som de som ytes gjennom praktisk bistand i de heimebaserte tjenestene, men vi vet det ikke, jfr vår anføring ovenfor. Det forhold at det for 57 pst av brukere 18-66 år som bor sammen med andre er oppgitt til ikke å ha ulønna privat hjelp – jfr tabell 5.1. lenger ute - tyder etter vår vurdering på at det ikke kan være hjelp til alskens gjøremål i hverdagen, dvs hjelp som de fleste yter for hverandre i hverdagen som er registrert, men nødvendig praktisk bistand. Vi må forutsette at den private hjelpa fungerer som *supplement* til de heimebaserte tjenestene.

⁷⁶ Vi viser her til IPLOS *veileder for personell i den kommunale helse- og omsorgstjeneste*, Helsedirektoratet, april 2014.

Utmålingen av timer per uke med privat hjelp må betraktes som ikke-eksakte estimater Verken datas eller sjølve materiens beskaffenhet gjør det mulig med eksakte taloppgaver slik tilfellet er tilfellet ved oppgaver over uketimeverk i de kommunale heimebaserte tjenestene. Våre oppgaver over omfanget av privat ulønnet hjelp må derfor få status som *estimer*, fordi noe annet ikke er mulig. Vi viser her til omtale av dette i vedlegg til kap 5, pkt 3.1. Men som vi kommer tilbake til, viser data betydelig konsistens i rapporteringen av omfang.

5.2.1.2 Brukere 18-66 år som bor aleine

I 2011 var det i alt 27.480 brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år som bodde aleine (jfr tabell 4.12 i kap 4). Omlag 4 av 10 (38,2 pst, jfr tabell 5.1) brukere av disse eller omlag 10.500 brukere hadde tilgang til ulønna hjelp mest sannsynlig knytta til de pleie- og omsorgsbehov de har og som de også er tildelt hjelp fra de heimbaserte tjenestene for å dekke. Resten, 61,8 pst, eller 16.980 var uten privat hjelp. Situasjonen mht privat hjelp for de resterende (6 av 10) som i IPLoS ikke er registrert med ulønna privat hjelp, kommer vi tilbake til i avsnitt 5.2.3.

Slik det går fram av tabell 5.1, tiltar ikke andelen med privat hjelp vesentlig med grad av bistandsbehov. Mens 35 pst har privat hjelp når de har noe eller avgrensede bistandsbehov, gjelder det 43 pst blant brukere med omfattende bistandsbehov.

De fleste med privat hjelp, eller 17-19 pst, har slik hjelp i inntil 3 timer per uke, dvs noe i underkant av halvparten av alle som har slik hjelp. Jfr tabell 5.1. Til disse må vi legge til en viss andel av dem som står oppført med 'ukjent omfang av hjelp'.

Tabell 5.1 Andel med privat ulønna hjelp fordelt etter antall timer slik hjelp per uke, Brukere 18-66 år etter om en bor aleine, sammen med andre eller foreldre. Og etter grad av bistandsbehov. Brukere bosatt i ordinære private boliger i 2011. Andeler i prosent. Kilde: Spesialkjøring av IPLOS-data for Brelanta, SSB mars 2014.

Omfang av privat ulønna hjelp	Brukere 18-66 år som bor aleine			
	Noe/avgrenset	Middels til stort	Omfattende	Alle
- Inntil 3 timer/uke	19	18	17	
- 3 inntil 9 timer/uke	4	6	6	
- 9 inntil 15 timer/uke	1	1	2	
-15 timer/uke og mer	1	2	6	
Mottar hjelp, ukjent omfang	12	13	12	
- Med privat hjelp i alt	35	41	43	38,2
Mottar ikke privat hjelp	65	59	57	61,8
Sum	100	100	100	100
Alle (n)	11941	9610	2296	23.847
Ubesvart	95	52	9	
	Brukere 18-66 år som bor sammen med andre			
- Inntil 3 timer/uke	13	13	10	
- 3 inntil 9 timer/uke	4	6	5	
- 9 inntil 15 timer/uke	1	3	4	
-15 timer/uke og mer	3	11	30	
Mottar hjelp, ukjent omfang	14	18	19	
- Med privat hjelp i alt	35	51	68	42,9
Mottar ikke privat hjelp	65	49	32	57,1
Sum	100	100	100	100
Alle (n)	11115	6658	1586	19.359
Ubesvart	128	61	6	
	Brukere 18-66 år som bor sammen med foreldre			
- Inntil 3 timer/uke	17	10	3	
- 3 inntil 9 timer/uke	6	5	3	
- 9 inntil 15 timer/uke	2	4	3	
-15 timer/uke og mer	6	30	36	
Mottar hjelp, ukjent omfang	12	19	32	
- Med privat hjelp i alt	43	68	77	50,1
Mottar ikke privat hjelp	57	32	23	49,9
Sum	100	100	100	
Alle (n)	604	515	196	1308
Ubesvart	9	6	0	

Svært få som bor aleine, har omfattende privat hjelp, idet 1-2 pst med ikke-omfattende bistandsbehov har privat hjelp i 15 timer eller mer pr uke, eller omlag 3 timer per dag i gjennomsnitt (vi har stipulert omfanget i denne gruppa til i gjennomsnitt å være 20 timer privat hjelp per uke).

Vi har beregnet antall *brukerretta uketimeverk per årsverk* i de heimebaserte tjenestene i 2011, jfr vedlegg til kap 5, avsnitt 4.1. Det gir 1164 uketimeverk per årsverk, som igjen gir 22,4 ($1164:52=22,4$) brukerretta timeverk per uke i ett årsverk.

Blant brukere med 15 t. eller mer privat hjelp per uke (med antatt 20 t. i gj.sn.) representerer den private hjelpa i gjennomsnitt 0,9 årsverk. Blant de aleineboende med omfattende bistandsbehov, er det imidlertid noen flere, eller 6 pst som mottar privat hjelp i 15 timer eller mer per uke - jfr tabell 5.1 - pluss anslagsvis 2 prosentpoeng blant dem med 'ukjent omfang' av privat hjelp. Det betyr at bare anslagsvis 1 av 12 brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine i gjennomsnitt har hjelp tilsvarende 0,9 årsverk i løpet av ett år.

Den store majoriteten har imidlertid langt mindre slik hjelp. Det aller meste av hjelp for disse må bæres av de kommunale heimebaserte tjenestene. Det går da også klart fram av forskjellen i antall timer mottatt slik hjelp blant dem *uten* privat hjelp versus dem *med* slik hjelp. Det kommer vi tilbake til i avsnitt 5.3.

5.2.1.3 Brukere 18-66 år som bor sammen med andre

Bor sammen med andre enn foreldre

I 2011 bodde 22.854 (jfr tabell 4.12) brukere 18-66 år sammen med andre enn foreldrene. En betydelig andel, eller 42,9 pst, eller 9800 hadde tilgang på privat hjelp. Resten, 57,1 pst, eller 13.050 var imidlertid oppgitt til å være 'uten privat hjelp'. De aller fleste av dem som bor sammen med andre, må vi anta i de fleste tilfellene får noe privat hjelp av samme type som en får gjennom kommunal praktisk bistand.

Når en likevel ikke har slik hjelp, antar vi at det i de aller fleste tilfeller må dreie seg om personer uten slike behov, f. eks personer med *bare heimesykepleie*, men vi vet det ikke. Og slik det går fram av tabell vA1 i vedlegget til kap 5, gjaldt dette 71 pst av brukere som bodde sammen med andre og som hadde avgrenset til stort bistandsbehov. Mest sannsynlig har de fleste av disse reine sykepleiefaglige behov, og siden det ikke er noe som i særlig grad kan dekkes av familiemedlemmer, vil de rimeligvis ikke være oppført med privat hjelp. Dette må imidlertid bli antakelser fra vår side da de faktiske årsakene til at disse ikke har privat ulønnet hjelp, ikke er kartlagt i IPLOS. Her står vi kanskje likevel ved en god indikator på omfanget av brukere i de heimebaserte tjenestene uten varige hjelpebehov (kronikere), eller brukere som vi flere ganger har karakterisert som forløper til *Samhandlingsreformen*'. Vi kommer tilbake med drøfting av dette i avsnitt 5.2.3.

Og andelen med privat hjelp tiltar rimeligvis med grad av bistandsbehovet. Mens 35 pst hadde privat hjelp når en har noe/avgrenset bistandsbehov, gjaldt det 68 pst av dem med omfattende bistandsbehov. Og blant de sistnevnte var det 30 pst med 15 timer eller mer pr uke, tilsvarende 0,9 årsverk per år. Det er betydelig, men utgjør samlet sett få personer (vel 600). I tillegg kommer noen som befinner seg i kategorien 'ukjent omfang', jfr tabell 5.1.

Bor sammen med foreldre

I 2011 var det 1534 brukere 18-66 år som bodde sammen med foreldre. Av disse hadde akkurat halvparten privat hjelp, mens den andre halvdel ikke hadde det. Også her må det i de fleste tilfeller antas å være slik at disse personene ikke har behov for den type hjelp som ytes gjennom praktisk bistand/ulønnet privat hjelp. Og det er

svært rimelig å anta at de fleste som bor med foreldre, får hjelp til daglige gjøremål som er nødvendige om de har behov for det. Her vil det være rimelig å anta at behovene mer eller mindre vil være knyttet til medisinske behov, idet f.eks. 76 pst i denne gruppa med noe/avgrenset bistandsbehov hadde bare heimesykepleie, jfr tabell 4.8.

Men andelen med privat hjelp tiltar betydelig med grad av bistandsbehov, fra 43 pst av dem med noe/avgrenset behov til 77 pst blant dem omfattende bistandsbehov. Og antakelig har over 40 pst av de sistnevnte hjelp i omfanget 0,9 årsverk i gjennomsnitt. Også blant brukere med middels til stort bistandsbehov har antakelig 30-40 pst så omfattende hjelp fra pårørende. Det er i denne gruppa hvor hjelpa er *hyppigst* og mest *intensiv*. Gruppa utgjør imidlertid bare omlag 1500 personer, som igjen representerer bare 6,2 pst av alle som *samlet* bor med andre (jfr tabell 4.12).

5.2.2 Brukere 18-66 år etter alder og bistandsbehov i 2 grupper

I avsnitt 5.2.1 gjorde vi rede for andelen med privat hjelp for alle brukere 18-66 år under ett. Nå skal vi vise hvor mange som har privat hjelp etter alder for brukere med omfattende bistandsbehov og brukere med 'lite til stort' bistandsbehov, i det vi her har slått sammen brukere med 'noe/avgrenset' og middels til stort bistandsbehov.

Samtidig gjør vi rede for *hvor stor andel* omfanget den private hjelpa målt i uketimeverk utgjør av sum hjelp fra de heimebaserte tjenestene og privat hjelp for de brukere som har privat hjelp. Det vil utgjøre et mål for *omfanget av den private hjelpa i forhold til den offentlige for de brukerne som har begge hjelpeformene*. Hvordan dette er beregnet går utførlig fram i vedlegget til kap 5, avsnitt 3.3 og 3.4.

Vi starter med brukere i ordinære private boliger som bor aleine.

5.2.2.1 Brukere som bor aleine og bruk av privat hjelp etter alder

Blant brukere som med *omfattende* bistandsbehov som bor aleine er andelen med med/uten hjelp den samme uavhengig av alder, i det 42-43 pst har privat hjelp. Det er imidlertid en tendens til at det er noen flere brukere 18-49 år enn bant brukere 50-66 år som har 3-5 timer eller 15 timer og mer per uke, jfr tabell 5.2A.

Tabell 5.2A Brukere som bor aleine. Andel med privat ubetalt hjelp gruppert etter antall timer mottatt slik hjelp per uke samt andel timerverk privat hjelp av all hjelp blant dem som har privat hjelp etter grad av bistandsbehov og alder. Brukere bosatt i ordinære private boliger i 2011. Prosent. Kilde: spesialkjøring av IPLOS-data for Brelanta, SSB juni 2013.

Bistandsbehov og alder	Andel med bruk av ubetalt privat hjelp per uke – prosent					Sum		Andel privat av all hjelp
	- under 3 t	- 3-15 t	- 15 t el. mer	- ukjent omf.	Ikke priv Hjelp	Alle	Alle (n)	
Omfattende	Brukere som bor aleine							
- 18-29 år	11	6	9	16	58	100	375	12
- 30-49 år	17	8	7	10	58	100	947	11
- 50-66 år	20	8	3	12	57	100	974	15
- 18-66 år	17	8	6	11	57	100	2296	12,5
Lite til stort								
- 18-29 år	13	5	2	14	66	100	2796	39
- 30-49 år	18	5	2	11	64	100	8387	38
- 50-66 år	20	6	1	13	60	100	10368	44
- 18-66 år	18	6	1	12	62	100	21551	40,8

I den resterende gruppa med bistandsbehov fra lite til stort, er det små forskjeller i andelen som har privat hjelp etter alder. Det er imidlertid en tendens til at det er noen flere med privat hjelp blant brukere 50-66 år enn blant aleineboende 18-29 år med lite til stort behov for bistand, respektive 40 pst og 34 pst, jfr tabell 5.2A

Vi vil derfor forvente av yngre brukere - og særlig de yngste 18-29 år - kommer ut med samlet flere timer hjelp per uke. Det kommer vi tilbake til i avsnitt 5.3.

Andel omfang av privat hjelp av sum privat og offentlig hjelp

Vi har beregnet hvor stor andel uketimeverkene i privat hjelp utgjør av summen av timeverk i privat hjelp pluss hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene for dem som har privat hjelp. Resultatet går fram i kolonnen lengst til høyre i tabell 5.2A.

For dem som bor aleine og som har omfattende bistandsbehov, er denne andelen svært liten og utgjorde i 2011 i gjennomsnitt 12,5 prosent av samlet hjelp. Det skyldes særlig at omfanget av timer i heimebaserte tjenester er svært høyt i denne gruppe, jfr tabell 5.3A. Det er imidlertid ubetydelige forskjeller etter de aleineboende brukernes alder.

For dem med ikke-omfattende bistandsbehov (fra 'lite til stort') utgjør imidlertid den private hjelpa hele 41 pst av samlet hjelp *for brukere med privat hjelp*. Og andelen tiltar litt, men ikke vesentlig med alder. Denne stabiliteten i andeler etter alder kan for øvrig tyde på bra konsistens i talloppgavene over privat hjelp i IPLOS-registreringene.

5.2.2.2 Brukere som bor sammen med andre og bruk av privat hjelp etter alder

Blant brukere med *omfattende* bistandsbehov som bor sammen med andre, er andelen med /uten privat hjelp i gjennomsnitt 69/31 pst, jfr tabell 5.2B. Og det er flest med hjelp blant de yngste og eldste, i det 71 pst av brukere 18-29 år og 72 pst i alderen 50-66 år, jfr tabell 5.2A har privat hjelp. Noen færre, eller 61 pst i alderen 30-49 år hadde hjelp.

På bakgrunn av dette er det rimelig at vi finner at omfanget av privat hjelp for brukere som bodde sammen med andre og med *omfattende* bistandsbehov utgjør 33 pst av sum privat hjelp og hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene *blant dem med privat hjelp*. Denne andelen er størst for de eldste brukerne idet den for disse utgjør 38 pst, jfr tabell 5.2B. Og det er langt mer enn for brukere 18-66 år i samme behovsgruppe som bor aleine, jfr tabell 5.2A.

Tabell 5.2B Brukere som bor sammen med andre. Andel med privat ubetalt hjelp gruppert etter antall timer mottatt slik hjelp per uke samt andel timerverk privat hjelp blant dem som har privat hjelp av all hjelp etter grad av bistandsbehov og alder. Brukere bosatt i ordinære private boliger i 2011. Prosent. Kilde: spesialkjøring av IPLOS-data for Brelanta, SSB juni 2013.

Bistandsbehov og alder	Andel med bruk av ubetalt privat hjelp per uke - prosent					Sum		Andel privat hjelp
	- under 3 t	- 3-15 t	- 15 t el. mer	- ukjent omfang	Ikke privat hjelp	Alle	Alle (n)	
Omfattende	Brukere som bor sammen med andre							
- 18-29 år	5	5	41	20	29	438	100	29
- 30-49 år	10	8	24	19	39	515	100	31
- 50-66 år	10	11	30	21	28	829	100	38
- 18-66 år	9	9	31	20	31	1782	100	33,2
Lite til stort								
- 18-29 år	9	4	7	18	62	3322	100	59
- 30-49 år	12	5	4	13	66	8220	100	57
- 50-66 år	15	8	7	19	51	7337	100	62
- 18-66 år	13	6	6	16	59	18879	100	59,4

Blant brukere med lite til stort bistandsbehov som bor sammen med andre rapporteres det at bare 41 pst hadde privat ulønnet hjelp i 2011, mens det for 59 av 100 rapporteres at de er uten privat hjelp. Det må etter vår vurdering bety at de fleste av disse neppe har behov for praktisk bistand. Om de hadde det og pårørende i husholdet ikke evnet å yte hjelp f. eks pga egne helseproblemer eller maskulin uførhet i forhold til praktiske oppgaver, er det rimelig å anta at de da oftest ville ha fått praktisk bistand gjennom de heimebaserte tjenestene. Og vi har tidligere vist at 71 pst i denne gruppa har bare heimesykepleie, jfr tabell 4.6 i kap 4. De fleste av disse vil etter vår vurdering ikke være aktuelle for privat hjelp, men vi har ikke empiri som kan dokumentere dette. Det vi vet er at de *ikke er oppgitt* som mottakere av privat ulønnet hjelp samtidig som 7 av 10 i gruppe har bare heimesykepleie. Men som nevnt, med våre akkumulerte data, kan vi ikke si noe eksakt om hvor mange som kombinerer disse posisjonene, dvs de som både er uten privat hjelp og samtidig brukere av bare

heimesykepleie (ut over at disse må utgjøre en stor majoritet) Dette kommer vi mer utførlig tilbake til i slutten av dette avsnittet.

Sjøl om det er 4 av 10 som har privat ulønnet hjelp, utgjør den private hjelpa for disse hele 59 pst av samlede timeverk. Og denne andelen med privat hjelp er omtrent den samme i alle aldergrupper. Blant disse brukerne synes den private hjelpa å spille en nokså stor rolle. Og gruppa utgjør svært mange brukere, jfr tabell 5.2B Men når omfanget av den private hjelpas relative andel er så vidt stor, henger det også sammen med at sum heimebaserte tjenester er relativt liten, da ressursbruken i heimesykepleie er langt mindre enn i praktisk bistand. Dette går klart fram av tabell A2 i vedlegg til dette kapitlet. Og vi har tidligere antydnet at denne gruppa er nokså todelt, med et flertall med mindre hjelpebehov og bruk av bare heimesykepleie og et mindretall med større hjelpebehov og stort bruk av praktisk bistand både ved privat hjelp og gjennom de heimebaserte tjenestene.

5.2.3 Andel brukere med bare heimesykepleie uten praktisk bistand og privat hjelp

5.2.3.1 Drøfting av brukere av bare heimesykepleie og bruk av praktiske bistand og privat hjelp

En slags tråd i denne rapporten har vært forsøk på er å få skilt ut brukere av bare heimesykepleie, dvs brukere med medisinske faglige behov uten vesentlige behov for praktisk bistand. Dette ut fra antakelsen om at disse ikke har langvarige eller varige hjelpebehov, dvs er ikke-kronikere Det fordi målgruppen for vårt oppdrag særlig er brukere som er mer eller mindre varig funksjonshemmet. Og brukere med bare heimesykepleie uten annen hjelp er primært del av helsetjenestene og ikke pleie- og omsorgstjenestene. Her vil vi gjøre rede for hvordan vi forstår denne problematikken. Den er mer utførlig gjennomgått i avsnitt 1 – om *Brukere av ulønnet privat hjelp i forhold til bruk av heimebaserte tjenester* – i vedlegg til dette kapittel 5.

Som regel må vi gå ut fra at de fleste av de oppgavene som utføres av heimesykepleien, dvs faglig medisinsk hjelp til pleie- og tilsyn, ikke kan erstattes gjennom privat hjelp, sjøl om det i enkelte situasjoner og mellom heimesykepleiebesøk i noen grad kan erstattes av privat bistand. Men som tidligere nevnt, inneholder IPLOS rimeligvis ikke data om hvilke behov og gjøremål som inngår i privat hjelp definert som 'nødvendig hjelp i dagliglivet'. For de brukere som *bare har heimesykepleie*, og særlig for dem av disse som bor aleine, vil vi ikke i særlig grad å kunne påregne at det ytes privat hjelp, fordi behovenes art er slik at de dekkes gjennom heimesykepleien. Samtidig vet vi at for brukere med bare heimesykepleie, er situasjonen den at det offentlige har vurdert behovene, men ikke funnet behov for praktisk bistand. At en har kommet til å yte *bare heimesykepleie*, kan imidlertid skyldes at behovet for praktisk bistand allerede er dekket gjennom privat omsorg, se nedenfor.

Og rimeligvis vil de aller fleste med bare heimesykepleie – og som ikke har praktisk bistand gjennom private - oftest måtte få slik hjelp fra de kommunale tjenestene. Men vi kan sjølsagt ikke utelukke at noen med behov for praktisk bistand, ikke får det pga manglende ressurser i de heimebaserte tjenestene.

Bor aleine

Vår hypotese er at de fleste uten privat hjelp blant brukere som bor aleine og som bare har heimesykepleie, ikke har behov for privat hjelp til praktiske gjøremål. Disse må komme til fratrekk ved beregningen/vurderingen av observert andelen uten privat ulønna hjelp.

Bor sammen med andre

For brukere med *bare heimesykepleie som bor sammen med noen* - og som *ikke er oppført med privat hjelp* - er vår hypotese at de fleste av disse ikke har andre relevante behov for hjelp ut over de sykepleiefaglig.

Vi legger til grunn at for de aller fleste brukere i flerpersongshushold med andre voksne (ektefelle, foreldre eller andre), og som verken er oppført som brukere av praktisk bistand i de heimebaserte tjenestene eller mottar ulønnet privat hjelp, er personer uten behov for praktisk bistand. Her vil det imidlertid være noen flerpersongshusholdsmedlemmer som pga faktisk uførhet eller maskulin uførhet ikke utfører hjelp til daglige gjøremål i huset eller personlige gjøremål. Det samme vil måtte gjelde mindreårige barn. Det har vi imidlertid overhodet ikke data om.

Mangler data som kombinerer tilgang på privat hjelp og type heimebaserte tjenester

Men siden vi i vårt datamateriale *ikke har data* som *kombinerer*⁷⁷ tilgang på privat hjelp etter type heimebaserte tjenester, er vi avskåret fra å dokumentere slike sammenhenger *direkte*. Og så lenge vi ikke kan kople opplysninger om privat hjelp og type heimebaserte tjenester, må sammenhengen mellom bruk av privat hjelp og bare heimesykepleie, bare bli hypoteser eller antakelser.

Data tyder imidlertid på at det er lite sannsynlig at en betydelig del av alle disse brukerne av heimebaserte tjenester 18.66 år med bare heimesykepleie og uten privat hjelp, samtidig har udekket behov for praktisk bistand. Den store andelen med bare heimesykepleie tyder på at en betydelig andel bare har behov medisinske tjenester og er uaktuelle i forhold til bruk av praktisk bistand i heimebaserte tjenester og av privat hjelp.

Vi legger til grunn at de som er registrert ved ikke å ha privat hjelp, i utgangspunktet ikke kan regnes som personer som *mangler* privat hjelp. Dette kan være brukere som *ikke er aktuelle for privat hjelp*. På sett og vis bør vi gjøre et fratrekk for disse når vi skal vurdere størrelsen av andelen uten privat hjelp. Vi må mao *ta utgangspunktet i omfanget av personer med aktuelle behov for privat omsorg*. Derfor har vi laget oversikt over andel og antall brukere *med bare heimesykepleie* etter om de bor aleine eller sammen med andre. Resultatet går fram av tabell vA1 i vedlegget til kap 5.

⁷⁷ Det har ikke vært ressurser i prosjektet til å gjennomføre en slik krysskjøring av data. Så lenge vi er henvist til å operere med aggregerte data som er 'prikket' når observasjonene er 4 eller mindre (dvs opplysninger om antall er utelatt), ville vi dessuten ha fått mange blanke celler i matrisen på aggregert nivå. Individdata ville ha løst hele denne problematikken. Men så langt har det ikke vært mulig å få adgang til slike data.

5.2.3.2 Anslag for antall brukere med bare heimesykepleie uten privat hjelp

Vi ønsker imidlertid å foreta *et tentativt overslag* – dvs. under gitte forutsetninger – over antall og andel brukere med bare heimesykepleie og andel og antall som ikke har privat hjelp (NB: men aggregerte data gjør at vi ikke kan kjenne til hvor mange som kombinerer disse to posisjonene). Det vil imidlertid være slik at de som har privat hjelp, vil være fordelt både på brukere med bare heimesykepleie og brukere med praktisk bistand. Og videre vil det være slik at brukere med bare heimesykepleie kan tenkes å stå oppført som sådanne fordi de får behovene dekket gjennom privat hjelp. Hvor mange dette gjelder, er det ikke mulig å få rede på da disse opplysningene ikke foreligger koplet i datasettet som vi har fått fra SSB, der de ulike data er gjengitt separat. Derfor er vi her henvist til et overslag over hvor mange blant brukere med bare heimesykepleie som samtidig heller ikke har privat hjelp.

Vi holder oss her bare til brukere som ikke har omfattende bistandsbehov siden det er rimelig å anta at relativt få med omfattende bistandsbehov som bor aleine, står uten verken praktisk bistand eller privat hjelp, dvs kun får heimesykepleie.

På grunnlag av data om antall og andel brukere fordelt etter type tjeneste i tabell A1 i vedlegget til kap 5 og på grunnlag om data om andel brukere med og uten privat hjelp (tabell 5.2A og B), har vi gjort rede for antall brukere etter bruk av type heimebaserte tjenester og bruk av privat hjelp. Resultatet går fram av tabell 5.2C nedenfor.

Tabell 5.2C. Fordelig av brukere med bare heimesykepleie eller praktisk bistand og fordeling av brukere uten og med privat hjelp samt anslag for antall brukere med bare heimesykepleie uten praktisk hjelp. Brukere bosatt i ordinære private boliger med noe/begrenset til stort bistandsbehov (brukere med omfattende bistandsbehov er holdt utenfor). 2011.

Fordelig av brukere med bare heimesykepleie eller praktisk bistand					
	Aleine – lite til stort behov		Med andre – lite til stort behov		Begge
Bare h.sykepleie	50	12.507	71	15.699	28.206 (60%)
Praktisk bistand	50	12.506	29	6412	18.918 (40%)
Sum	100	25.013		22.111	47.124
Fordeling av brukere uten og med privat hjelp					
Uten privat hjelp	62	15.508	59	13.045	28.553 (61)
Med privat hjelp	38	9505	41	9066	18.571(39%)
	100	25.013	100	22.111	47.124
Anslag på andel og antall brukere med bare heimesykepleie og uten privat hjelp					
- Med bare heimesykepleie i alt		12.507	71	15.699	28.206
- Med bare heimesykepleie og med privat hjelp	1/3-del	4.165	1/3-del	5.228	9.393
- Med bare heimesykepleie og uten privat hjelp	2/3-deler	8.342	2/3-deler	10.471	18.813

Kilde: tabell vA1 og tabell 5.2 A og B.

Blant de vel 47.000 brukerne med fra lite til stort bistandsbehov 18-66 år var det i 2011 i alt vel 28.000 som bare hadde heimesykepleie, eller 60 pst av alle, jfr tabell 5.2C.

Det er rimelig at mesteparten av den private hjelpa nesten i sin helhet må være knyttet til praktisk bistand og oftest ytes til personer som er i en situasjon der de har behov for praktisk hjelp. Tentativt forutsetter vi at 1/3-del av brukerne med privat hjelp, er brukere som står oppført med 'bare heimesykepleie', mens 2/3-deler går til brukere uten slik hjelp.

Under disse forutsetningene har vi beregnet at 18.813 brukere 18-66 år med fra lite til stort bistandsbehov var personer *med bare heimesykepleie uten privat hjelp*. Disse utgjorde 40 pst av alle disse 47.124 brukerne. Og regner vi av samtlige brukere i ordinære private boliger (51.868), utgjorde disse brukerne 36 pst.

Om vi gikk til ytterligheten og forutsatt at alle med privat hjelp var brukere med bare heimesykepleie, dvs at ensidig all slik hjelp gikk til disse, ville det likevel stå igjen ca 10.000 brukere av *bare heimesykepleie* uten privat hjelp (28.206 – 18.571=9.635, jfr tabell 5.2C).

Vi har ved en rekke anledninger i arbeidet med denne rapporten antatt at noen kjennetegn ved brukerne og deres bruk jevnt over er slik at bruken *ikke* kan være knyttet til langvarige/varige behov, dvs må sannsynligvis heller være knyttet til forbigående situasjoner med fravær av praktisk bistand. Vi har tidligere benevnt disse brukerne som antatte 'forløpere for Samhandlingsreformen'. Gjennom anslaget som vi har gjort her, sannsynliggjøres også på den måten antakelsen om at betydelige brukergrupper i dagens heimebaserte tjenester har begrensede behov, med vekt på medisinsk pleie og tilsyn.

Men som vi har vist i tabell vA2 i vedlegg til kap 5, går bare en mindre del av ressursene i de heimebaserte tjenester til brukere av bare heimesykepleie. Her går det fram at samtlige brukere med bare heimesykepleie (inkludert dem med omfattende bistandsbehov) sto for en bruk som utgjorde 17 pst av totalt 15.906 årsverk i heimebaserte tjenester til brukere som bor i private boliger, eller omlag 2.700 årsverk i 2011.

Slik det går fram her, er majoriteten av årsverkene knyttet til brukere med bruk av praktisk bistand, eller anslagsvis 73 prosent av samtlige årsverk. Vi viser til vedlegget, til kap 5. tabell vA2 for nærmere redegjørelse for denne beregningen. Mesteparten av ressursbruken må i overveiende grad fortsatt være knyttet til brukere *med varige behov*. Derfor er det viktig å skille mellom *antall og andel brukere og sjølv ressursbruken*. Og det går klart fram både i kapittel 2 og i kapittel 4.3 i dette notatet.

Til slutt her vil vi imidlertid anføre at de data som vi har disponert i dette prosjektet, ikke har gjort det mulig å analysere de faktiske sammenhengene mellom bruk av *bare heimesykepleie* og *mottatt privat hjelp* på empirisk grunnlag, og har således heller ikke gjort det mulig eksakt gjøre rede for hvor mange som kombinerer disse posisjonene. Vi blir derfor heller ikke i stand til å vurdere vår hypoteser innledningsvis med empiriske eksakte belegg, men har måttet nøye oss med sannsynligheter og antakelser, sjøl om grunnlaget for disse synes nokså entydig. Slik sett mener vi imidlertid å ha et grep om de sentrale linjene.

Når vi vel vitende om mangelfulle data, likevel har tatt for oss disse problemstillingene, så er det gjort for å få fram nødvendigheten av å analysere dem ved hjelp av individdata fra IPLOS. Vår hensikt har således vært å peke på at det her gjenstår viktige forskningsoppgaver. Å gi fullgode svar på hvem og hvor mange av den sterke tilveksten av yngre brukere av heimebaserte tjenester *som er brukere av bare heimesykepleie og uten praktisk bistand verken privat eller offentlig*, er også viktig for forståelsen av hvor stor andel av brukerne som er uten varige helseproblemer. Men det er samtidig svært viktig at slike analyser suppleres med kunnskap om *varigheten* i bruken av f.eks heimesykepleie og *type helseproblemer* (diagnoser/diagnosegrupper) utlagt som hovedårsak til bistandsbehovet. Dette er samtidig viktig for å forstå kronikernes plass i det samlede bildet av bruk og brukere i de heimebaserte tjenester, både i dag og over tid. Dette gjenstår etter vår vurdering å gjennomføre.

Vi har i denne rapporten gjentatt ganger ad *indirekte* veier forsøkt å gi svar på disse spørsmålene. Men datas egenskaper har gjort at de svarene vi har gitt i forhold til denne problemstillingen her i avsnitt 5.2.3, etter vår vurdering ikke er tilfredsstillende, sjøl om vi har pekt på viktige sammenhenger. Men mye av de nødvendige data foreligger i IPLOS. De er dels foreløpig ikke operative og så langt dels vanskelig tilgjengelige for forskning. Dette tror vi imidlertid etter hvert vil forbedres og kunne løse seg.

5.3 Antall timer hjelp per uke i heimebaserte tjenester og i privat hjelp

5.3.1 Om data

Her ønsker vi kunnskap om *omfanget i bruken av heimebaserte tjenester per uke er hos brukere med privat hjelp versus brukere uten privat hjelp*. *Samtidig vil vi vise omfanget av privat hjelp per uke for ulike undergrupper av brukere*.

I kap 2 har vi allerede beregnet gjennomsnittlig mottatt hjelp i de heimebaserte tjenestene etter alder, husholdstype og grad av bistandsbehov. På grunnlag av IPLOS-data fra SSB har vi beregnet antall timer privat hjelp og timer hjelp i de heimebaserte tjenestene per uke for brukere med privat hjelp. For brukere uten privat hjelp, går dette direkte fram av IPLOS-data. Hvordan beregningene er gjort, er vist i vedlegget til dette kapitlet, avsnitt 3 og særlig pkt 3.6.

Det samlede detaljerte datasettet som viser uketimeverk i alt og timer hjelp per uke i privat hjelp og i de heimebaserte tjenestene, foreligger for 16 undergrupper i eget excel-ark.⁷⁸ Det er for omfattende til å presenteres i denne rapporten, men er oversendt oppdragsgiver. Et eksempel på hvilke opplysninger det inneholder, går imidlertid fram av tabell vB i vedlegget til kapittel 5.

En rimelig hypotese vil bl.a. være at blant brukere i samme behovsgruppe, husholdstype og alder, mottar brukere med privat hjelp noe mer hjelp i de heimebaserte tjen-

⁷⁸ Vi har av omfangshensyn valgt ikke å publisere dette arket i denne rapporten. Et eksempel er imidlertid gjengitt i tabell vB i vedlegget til kap 5. Om tilgang til ulønnet privat hjelp. Forøvrig foreligger dett excel-arket hos *Brelanta* og hos oppdragsgiver *FFO*.

estene enn brukere som ikke har privat ulønnet hjelp. Dette fordi disse sannsynligvis har noe mer omfattende bistandsbehov innenfor samme behovskategori.

Vi presenterer resultatene separat for brukere med omfattende bistandsbehov og brukere som ikke har omfattende bistandsbehov.

5.3.2 Bruk av heimebaserte tjenester etter om en har privat ulønnet hjelp eller ikke. Bruk av ulønnet privat hjelp samt sum omfang av hjelp. Antall timer per uke. Brukere med omfattende bistandsbehov

Det generelle bildet er som forventet at brukere som bor sammen med noen, bruker færre timer *heimebaserte tjenester* per uke enn brukere som bor aleine. I gjennomsnitt mottok brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov 32 timer per uke i de heimebaserte tjenestene når de bodde sammen med noen, mot 43 timer per uke når de bodde aleine, jfr tabell 5.3A.

Tabell 5.3A Brukere med omfattende bistandsbehov i ordinære private boliger. Timebruk per bruker av heimebaserte tjenester etter om en har privat ulønnet hjelp eller ikke, samt sum omfang av heimebaserte tjenester og privat ulønnet hjelp målt i uketimeverk. Oppgaver etter grad av bistandsbehov, om en boer aleine eller sammen med andre samt etter alder. Timer *)

	Brukere med heimebaserte tjenester			Brukere med privat hjelp	Sum privat + heimebaserte
Brukere med om-fattende bistands-behov	Gjennomsnitt timer per uke Brukere med heimebaserte tjenester	Gjennomsnitt timer per uke Brukere <u>uten</u> privat hjelp	Gjennomsnitt timer per uke Brukere <u>med</u> privat hjelp		
	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke
Aleine					
-18-29 år	64	60	71	10	81
-30-49 år	43	45	55	7	62
-50-66 år	29	30	28	5	33
-18-66 år	43	41	46	6	52
Med andre					
-18-29 år	44	46	43	17	60
-30-49 år	28	26	29	13	42
-50-66 år	23	23	22	14	36
-18-66 år	32	29	29	15	44

*) For oversiktlighetens skyld gjengir vi timebruken i hele timer. I tabell D1 og D2 i vedlegget til kap. 5 gjengir vi de tilsvarende tallene med en desimal.

Videre finner vi som forventet at brukere som bor *sammen med noen* mottar vesentlig mer *ulønnet privat hjelp* per uke enn dem som bor *aleine*. Mens brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov i gjennomsnitt mottok 6 timer privat hjelp når de bodde aleine, fikk de 15 timer når de bodde sammen med noen. Forskjellen er betydelig.

Motsatt av forventet, er det blant brukere som bor aleine, en tendens til at brukere med privat hjelp samtidig har flere timer per uke i de heimebaserte tjenestene sammenliknet med dem uten hjelp, respektive 46 timer og 41 timer per uke for brukere 18-

66 år som bor aleine. Og for brukere under 50 år er denne forskjellen nokså uttalt, jfr tabell 5.3A. For brukere som bor sammen med andre, er det liten eller ingen forskjell i omfanget av heimebaserte tjenester etter om en er med eller uten privat omsorg.

Når vi legger sammen timene i kommunal og privat hjelp, klargjøres bildet. Samtlige brukere har samlet vesentlig mer hjelp når de har privat hjelp enn når de er uten privat hjelp, jfr tabell 5.3A.

Vi har tidligere vist, jfr kap 2.8, at det er svært store forskjeller i omfang i bruken av heimebaserte tjenester blant brukerne. Men brukere under *Toppfinansieringsordningen* i gjennomsnitt mottok 3,9 årsverk (i 2010), fikk de øvrige med omfattende bistandsbehov 0,7 årsverk, jfr tabell 2.21 i kapittel 2, avsnitt 2.8.

Etter vår vurdering er det rimelig å anta at når brukere med privat hjelp mottar like mye eller mer hjelp i de heimebaserte tjenestene på tross av at de skjøter på med privat hjelp, så må det skyldes at disse jevnt over har større hjelpebehov. Det er kanskje oftest nettopp derfor de har privat hjelp sammenliknet med dem som står uten slik hjelp. Og det er ikke urimelig at en både i det offentlige og i det private tilgodeser mest de med de største behovene. På en slik bakgrunn står resultatene om omfang i bruk både i offentlig og privat hjelp fram som nokså logiske. I alle fall kan det ikke være slik at vurderingen av samlet tilgang på hjelp i forhold til behovene er fraværende når en i de heimebaserte tjenestene utporsjonerer sine timer. Og en forfordeler neppe dem som allerede har privat hjelp. Det må derfor være reelle grunner til at en yter så vidt omfattende kommunal hjelp til dem som også har privat hjelp.

Omfanget i bruken av *både kommunal og privat hjelp* synes å tilta med avtakende alder, særlig blant brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine. Mens brukere i alderen 50-66 som bor aleine, har rundt 30 timer per uke, mottar brukere 18-29 år 60-70 timer per uke, jfr tabell 5.3A. De sistnevnte har i tillegg 10 timer privat hjelp, dvs 81 timer per uke til sammen. Det tilsvarer 3,6 årsverk per år per bruker for disse brukene.

Omfanget av hjelp per uke øker relativt sett enda mer med avtakende alder blant dem som *bor sammen med noen*. Brukere med omfattende bistandsbehov som bor sammen med noen i alderen 18-29 år, mottok *dobbelt* så mange timer i sum offentlig og privat hjelp sammenliknet med brukere 50-66 år, respektive 36 timer og 60 timer per uke, jfr tabell 5.4A. Og det er små forskjeller i bruken av heimebaserte tjenester mellom brukere med og uten privat hjelp. Vi legger merke til stor konsistens i talloppgavene etter alder – noe som synes å kunne styrke deres pålitelighet.

Slik vi viste i kap 2.6.2, er bruken av heimebaserte tjenester jevnt over svært stor blant brukere med omfattende bistandsbehov og mest blant dem som bor *aleine*. I gjennomsnitt hadde disse 18-66 år til sammen i heimebaserte tjenester pluss privat hjelp med 2,3 årsverk per år (52 timer i uka) i 2011, jfr tabell 5.3A.

For brukere 18-66 år som bodde *sammen med andre*, representerte gjennomsnittet 2,0 årsverk. Disse brukerne er mao også svært hjelpetrengende. Sjøl om det samlet sett er en viss forskjell mellom brukere med og uten privat hjelp i bruken av heimebaserte tjenester, *blir betydningen av privat hjelp relativt liten* for brukere med omfattende bistandsbehov fordi den heimebaserte hjelpa er så omfattende.

Seinere, i avsnitt 5,4, skal vi vise omfanget av den private hjelpa i forhold til omfanget av de heimebaserte tjenestene slik at vi får et samlet bilde av betydningen av privat hjelp.

- 5.3.3 Bruk av heimebaserte tjenester etter om en har privat ulønnet hjelp eller ikke, bruk av ulønnet privat hjelp samt sum omfang av hjelp ulønnet hjelp målt. Antall timer per uke. Brukere med lite til stort bistandsbehov

Brukere som ikke har omfattede bistandsbehov har radikalt mindre heimebaserte tjenester sammenliknet med dem med omfattende bistandsbehov. Men som vi så for den sistnevnte gruppen, er omfanget av heimebaserte tjenester per uke også i denne gruppa større for dem som har privat hjelp sammenliknet med dem som er uten slik hjelp.

Tabell 5.3B Brukere med middels til stort bistandsbehov i ordinære private boliger
Timebruk per bruker av heimebaserte tjenester etter om en har privat ulønnet hjelp eller ikke samt sum omfang av heimebaserte tjenester og privat ulønnet hjelp målt i uketimeverk. Oppgaver etter grad av bistandsbehov, om en boer aleine eller sammen med andre samt etter alder. Timer

	Brukere med heimebaserte tjenester			Med privat hjelp	Sum privat + heimebaserte
	Gj.snitlig t. per uke Brukere med heimebaserte tjenester	Gj.snitlig t. per uke Brukere <u>uten</u> privat hjelp	Gj.snitlig t. per uke Brukere <u>med</u> privat hjelp	Gjennomsnitt timer per uke	Gjennomsnitt timer per uke
	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke
Aleine					
-18-29 år	6	5	8	5	13
-30-49 år	3	3	4	4	8
-50-66 år	4	3	4	3	7
-18-66 år	4	3	5	4	9
Med andre					
-18-29 år	4	3	7	9	16
-30-49 år	3	2	5	7	12
-50-66 år	3	2	5	7	12
-18-66 år	3	2	5	7	12

Brukere med lite til stort bistandsbehov som *bor aleine*, mottok i gjennomsnitt 5 timer per uke i de heimebaserte tjenestene når de samtidig hadde privat hjelp, mot 3 timer per uke når en var uten slik hjelp, jfr tabell 5.3B. Tilsvarende for slike brukere som *bor sammen* med noen, var 2 og 5 timer. Det at går vesentlig mer offentlig hjelp til dem som har privat hjelp, tyder på at disse har mer omfattende hjelpebehov, slik vi anførte for brukere med omfattende bistandsbehov, jfr forrige avsnitt.

Og blant brukere med privat hjelp utgjorde denne hjelpa for de *aleineboende* 4 timer per uke, eller like mye som gjennomsnittlig antall timer i de heimebaserte tjenestene per uke (4 timer), jfr tabell 5.3B.

Brukere som *bor sammen med andre*, fikk privat ulønnet hjelp med 7 timer per uke. Det var dobbelt så mye som gjennomsnittet i de heimebaserte tjenestene, hvor det ble ytt 3 timer per uke til disse. Dette relativt høye timetallet i *privat hjelp* er antakelig en vesentlig grunn til at vi i forrige avsnitt fant at den private hjelpa for denne gruppa utgjorde omlag 60 pst av sum hjelp i de heimebaserte tjenestene og privat hjelp, jfr tabell 5.2B.

Alder

Både blant dem som bor aleine og dem som bor sammen med andre, er det jevnt over liten forskjell i antall timer hjelp per uke etter alder, verken som privat eller kommunal hjelp. Men brukere 18-29 år skiller seg ut ved å ha flere timer per uke enn de øvrige, både privat hjelp og kommunal hjelp - analogt til hva vi i forrige avsnitt fant for brukere med omfattende bistandsbehov.

Således hadde brukere 18-29 år med lite til stort bistandsbehov som bor aleine med privat hjelp, hjelp i de heimebaserte tjenestene med 8 timer i uka, mot 4 timer per uke hos brukere 30-66 år som bor aleine, jfr tabell 5.3B. Og disse hadde samtidig noe mer private hjelp per uke, jfr tabell 5.3B. Det tyder kanskje på at det er dem med de størst behovene som har mest privat hjelp, og at disse således er prioritert, noe som kommer til uttrykk ved at de samlet sett har flest hjelpetimer per uke.

Når vi legger sammen bruken av privat og kommunal hjelp, ble det i 2011 for brukere som *bor aleine* i alderen 18-29 år ytt i gjennomsnitt 13 timer per uke, mot 7-8 timer til øvrige aleineboende brukere, jfr tabell 5.3B. Blant dem som *bor sammen med andre*, er ikke de aldersrelaterte forskjellene særlig uttalte. Men likevel er det slik at blant disse har brukere 18-29 år samlet 16 timer privat og offentlig hjelp i uka, mot 12 timer blant de øvrige, jfr tabell 5.3A.

5.4 Omfang av privat hjelp i forhold til omfang av heimebaserte tjenester

5.4.1 Om data

Vi har lagt ned et omfattende arbeid i å beregne omfanget av privat hjelp der vi bl.a ved ekstrapolering har korrigert for uoppgitte svar. Her har vi beregnet omfanget av privat hjelp hos dem som har det. Samtidig har vi beregnet omfanget av heimebaserte tjenester blant brukere med privat hjelp og summen av denne hjelpa. Dessuten har vi beregnet omfanget av heimebaserte tjenester blant dem uten privat hjelp. Det gjør oss igjen i stand til å beregne størrelsen av samlet omfang av heimebaserte tjenester for brukere med og uten privat hjelp. Videre kan vi for hver undergruppe av brukere gjøre rede for stor andel den private hjelpa utgjør i forhold til omfanget av årsverk i de heimebaserte. Formålet med dette avsnittet er å komme fram til et *samlet uttrykk* for størrelsen på den private hjelpa målt i årsverk og hvor mye som tilføres hver brukergruppe. Og vi har beregnet den private hjelpas omfang i forhold til omfanget av årsverkene i de heimebaserte tjenestene, dvs hvor mye de utgjør i prosent av

omfanget i de kommunale heimebaserte tjenestene. Dette som uttrykk for betydningen av privat ulønnet hjelp i forhold til den offentlige.

I vedlegg til dette kapitlet har vi detaljert og utførlig gjort rede for og dokumentert hva som ligger til grunn for beregningene og hvordan de er utført. Vi viser til dette vedlegget, pkt 3,4 og 5.

I tillegg til de to tabellene som følger, foreligger det i vedlegg til kapittel 5 to parallelle tabeller som i detalj gir rede for underlagsmaterialet for beregningene.

5.4.2 Omfang av privat hjelp og andel i forhold til omfang av heimebaserte tjenester blant brukere med omfattende bistandsbehov

Vi tar for oss størrelsen og betydningen av den private hjelpa separat for brukere med omfattende bistandsbehov og det vi benevner som brukere som 'lite til stort' bistandsbehov (omfatter summen av 'noe eller avgrenset, bistandsbehov og 'middels til stort' bistandsbehov), dvs de øvrige brukerne. Vi begynner med brukere med *omfattende* bistandsbehov.

5.4.2.1 Omfang av privat hjelp hos brukere med omfattende bistandsbehov som bor aleine

Av tabell 5.4A går det fram at til brukere 18-66 år med omfattende bistandsbehov som bodde aleine, ble det i 2011 i følge våre beregninger ytt 333 årsverk i privat hjelp. Disse årsverka utgjorde 6,4 prosent *i forhold til* omfanget av heimebaserte tjenester til samme gruppe. Dette særlig fordi – slik vi viste i forrige avsnitt (5.2.3) – at omfanget av hjelp fra de heimebaserte tjenestene for disse er svært omfattende.

For disse omlag 2.700 brukerne⁷⁹ i 2011, bærer det offentlige oftest nesten hele omsorgen. Og det gjelder i alle aldersgrupper, og omfattet 5.161 årsverk i 2011, jfr tabell 5.4A.

---

⁷⁹ Oppgaver over antall brukere går ikke fram av denne tabellen, men er hentet fra tabell v2.2 i kap 2

Tabell 5.4A Omfang av privat hjelp og heimebaserte tjenester blant brukere med og uten privat hjelp og forholdet mellom dem samt antall årsverk i privat hjelp og denne hjelpas andel i forhold til omfanget av heimebaserte tjenester. Brukere med omfattende bistandsbehov. Årsverk og prosent

Brukere med <u>omfattende</u> bistandsbehov	Omfang av heimebaserte tjenester					Omfang privat hjelp	
	Andel bruk hos brukere uten priv hjelp (a)	Andel bruk hos brukere med priv hjelp (b)	Bruk hos brukere uten priv hjelp ©	Bruk hos brukere med priv hjelp (d)	Totalt antall årsverk i heimebaserte (e)	Antall årsverk (f)	Andel i forhold til heimebaserte tjenester (f/e*100)
	Prosent	Prosent	Årsverk	Årsverk	Årsverk	Årsverk	Prosent
Aleine							
-18-29 år	54,3	45,7	721	606	1327	83	6,23
-30-49 år	58,8	41,2	1418	994	2412	144	5,97
-50-66 år	52,8	47,2	751	671	1422	106	7,45
-18-66 år	54,95	45,05	2890	2271	5161	333	6,36
Med andre							
-18-29 år	35,7	64,3	378	680	1058	294	27,8
-30-49 år	28,7	71,3	214	533	747	217	29,1
-50-66 år	30,7	69,3	290	656	946	418	44,2
-18-66 år	31,3	68,7	882	1869	2751	929	33,8
Sum alle med brukere med omfattende bistandsbehov (a)			3772	4140	7912	1262	16,0

5.4.2.2 Omfang av privat hjelp hos brukere med omfattende bistandsbehov som bor sammen med andre

Rimeligvis vil den private hjelpa spille en helt annen rolle for dem som allerede har en eller flere voksne personer i huset. Blant disse brukerne har den private hjelpa et omfang som utgjør 1/3-del i forhold til omfanget av heimebaserte tjenester, med 929 årsverk i forhold til 2.751 årsverk i heimebaserte tjenester i alt til omlag 2.100 brukere (tabell v2.2.). Denne innsatsen er mest omfattende for brukere 50-66 år, hvor privat hjelp utgjorde 44 prosent i forhold til omfanget av heimebaserte tjenester. Dette rimer bra med vår tidligere antakelse om at den private omsorgen var betydelig i denne gruppa da det her bare var 29 pst 18-66 år som hadde praktisk bistand gjennom de heimebaserte tjenestene, mens 81 pst hadde heimeskepleie, jfr kap 4.2.2.2.

Under ett utgjorde den private hjelpa i alderen 18-66 år 33,8 pst i forhold til ressursbruken for disse i de heimebaserte tjenestene, jfr tabell 5.4A. Men ser vi den private innsatsen i forhold til kun de brukerne som har privat hjelp, så utgjør den private hjelpa for disse 40,8 pst av samlet hjelp (privat hjelp+heimebaserte tjenester) til dem med privat hjelp, jfr avsnitt 5.2.2, tabell 5.2A. Når vi holder oss isolert til dem som faktisk har privat hjelp, vil mao den private hjelpa utgjøre en større andel enn når vi beregner i forhold til alle brukerne, inkludert dem som ikke har privat hjelp.

Blant de vel 4.700 brukere 18-66 år (tabell v2.2) med omfattende bistandsbehov under ett, utgjorde privat hjelp i følge våre bergninger 1.262 årsverk i forhold til 7.912 årsverk i de heimebaserte tjenestene i 2011, eller 16 prosent *i forhold til* den offentlige hjelpa, jfr tabell 5.4A. De kommunale tjenestene har således tatt et omfattende ansvar for ofte svært tungt funksjonshemmede særlig for dem uten pårørende i egen bolig.

5.4.3 Omfang av privat hjelp og andel i forhold til omfang av heimebaserte tjenester blant brukere med lite til stort bistandsbehov

5.4.3.1 Omfang av privat hjelp hos brukere med lite til stort bistandsbehov som bor aleine

Blant de ca 25.000 brukere som bor aleine og som ikke har omfattende bistandsbehov, utgjorde den private hjelpa 1.633 årsverk blant brukere 18-66 år i 2011, eller 35 pst av det som samtidig ble ytt i de heimebaserte tjenestene, jfr tabell 5.4 B. Dette er på samme nivå som for dem som hadde omfattende bistandsbehov og som bodde sammen med noen, men langt mer enn for dem med omfattende bistandsbehov som bor aleine.

Når det gjelder dem som bor aleine har den private hjelpa først noe betydning når hjelpebehovene ikke er særskilt store. At det private bidraget for disse er så vidt stort, er verdt å legge merke til.

Tabell 5.4B Omfang av privat hjelp og heimebaserte tjenester blant brukere med og uten privat hjelp og forholdet mellom dem samt antall årsverk i privat hjelp og denne hjelpas andel i forhold til omfanget av heimebaserte tjenester. Brukere med lite til stort bistandsbehov. Årsverk og prosent

Brukere med <u>lite til stort bistandsbehov</u>	Omfang av heimebaserte tjenester					Omfang privat hjelp	
	Andel bruk hos brukere uten priv hjelp (a)	Andel bruk hos brukere med priv hjelp (b)	Bruk hos brukere uten priv hjelp ©	Bruk hos brukere med priv hjelp (d)	Totalt antall årsverk i heimebaserte (e)	Antall Årsverk (f)	Andel i forhold til heimebaserte tjenester (f/e*100)
	Prosent	Prosent	Årsverk	Årsverk	Årsverk	Årsverk	Pst
Aleine							
-18-29 år	45,5	54,5	409	400	899	268	29,8
-30-49 år	47,5	52,5	910	1005	1915	622	32,5
-50-66 år	48,5	51,5	893	949	1842	743	40,3
-18-66 år	49,8	50,2	2212	2354	4656	1633	35,1
Med andre							
-18-29 år	40	60	295	442	737	646	87,7
-30-49 år	42,5	57,5	565	765	1330	1009	75,9
-50-66 år	33,3	66,7	423	848	1271	1371	107,9
-18-66 år	38,4	61,6	1283	2055	3338	3026	90,7
Sum alle brukere med lite til stort bistandsbehov (b)			3495	4409	7994	4659	58,3
Sum brukere med omfattende bistandsbehov, jfr tab 5.4A					7.912	1.262	16,0
Alle, med omfattende + middels til stort bistandsbehov (a+b)					15.906	5.921	37,2

5.4.3.2 Omfang av privat hjelp hos brukere med lite til stort bistandsbehov som bor sammen med andre

Blant de ca 22.000 brukerne 18-66 år med lite til stort bistandsbehov som bor sammen med (tabell v2.2) andre ble det ytt 3.016 årsverk i privat hjelp i 2011, jfr tabell 5.4B. Det utgjorde 91 prosent *i forhold til* hva de heimebaserte tjenestene bidro med til denne gruppa det året. Det er mao nokså mye og verdt å legge merke til.

Vi ser mao at den private hjelpa er av vesentlig betydning for dem som bor sammen med noen samtidig som den når sitt andelsmessige *største omfang når bistandsbehovene ikke er omfattende*. På den andre sida er de aleineboende - og framfor alt dem med omfattende hjelpebehov - i betydelig grad det offentliges ansvar.

Men volummessig er den private hjelpa i forhold til den offentlige av like stor betydning uavhengig av situasjonen hos brukeren. Privat hjelp *representerer i alle tilfeller fratrekk av offentlig innsats*, fordi dette gjelder *brukere som alle har et bedømt til å ha behov for offentlig hjelp* gjennom de heimebaserte tjenestene.

Samlet oversikt over omfang av privat hjelp

For alle brukere (aleineboende + dem som bor sammen med andre) med ikke-omfattende bistandsbehov – dvs med fra noe/avgrenset til stort behov – utgjorde omfanget av *privat hjelp* 58 prosent *i forhold til* omfanget av det brukerretta omsorgsarbeidet som ble utført gjennom de heimebaserte tjenestene, jfr tabell 5.4B. Den private hjelpa til disse representerte 4.659 årsverk i forhold til 7.994 brukerretta årsverka som ble ytt i de heimebaserte tjenestene til de samme brukerne, jfr tabell 5.4B.

Når vi legger sammen omfanget i bruken av all privat ulønnet hjelp i 2011, slik dette går fram av våre bergninger/estimerer gjengitt i tabell 5.4A og 5.4B, ble det i 2011 samlet blitt ytt 5.921 årsverk som privat hjelp til brukere bosatt i ordinære private boliger. *I forhold til* det samlede omfanget av hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene (15.90 årsverk i 2011), utgjorde dette 37 prosent. Etter vår vurdering er det overraskende og respektabelt mye. Og det vil samtidig derfor måtte være en stor utfordring fortsatt å legge til rette for og ta vare på dette private ulønnete arbeidet. Disse resultatene burde også fornye spørsmålet om hvordan vi bedre kan honorere en slik omfattende ubetalt innsats.

Til slutt vil vi tilføre at det av omlag 52.000 brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger i 2011, var 21.679 som fikk privat ulønnet hjelp (beregnet på grunnlag av tabell 5.1), eller 42 pst av alle med heimebaserte tjenester.

Når disse brukerne nyttet 5.921 årsverk i privat ulønnet arbeid, betyr det at blant de omlag 22.000 brukerne av heimebaserte tjenester som mottok slik privat ulønna hjelp, ble ytt en innsats tilsvarende 0.27 årsverk per person.

Det er til sammenlikning bare litt i underkant av hva som i gjennomsnitt ble ytt i hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene til de omlag 52.00 brukere 18-66 år bosatt i ordinære private boliger i 2011, nemlig 0.31 årsverk, jfr tabell 2.11 i kapittel 2.

For de brukere *som hadde privat hjelp* var mao den private innsatsen målt i volum (timeverk) i gjennomsnitt nesten like stor som den kommunale. Her er imidlertid verken art, faglig standard eller kvalitet tatt i betraktning – idet vi bare har data om rene volummål - timer hjelp per uke. Men omfanget av det private bidraget er etter vår vurdering uansett av en størrelse som egentlig er svært stort.

Litteratur

- Brelanta/Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (2013): *Prosjektforslag/mandat for prosjektet i notat*, Brelanta/FFO, Oslo, 21.3. 2013
- Brevik I (1989): *Eldre og omsorg mot år 2000. Et kritisk oversyn*, i Lingås L. G (red): *Myten om velferdsstaten – 20 år etter*, Pax-forlag, Oslo 1989
- Brevik I.(1990): *Omfang av privat omsorg for eldre i Norge: Resultater av Helseundersøkelsen 1985*. Delnotat for Gjærevoll-utvalget, NIBR/Sosialdepartementet, Oslo 1990
- Brevik I. (2008): *Boliggjøring av sykehjem og institusjonalisering av omsorgsboliger. Bo- og tjenesteforhold for yngre med nedsatt funksjonsevne*. Rapport nr. 1 2008, Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne/NIBR, Oslo
- Brevik I. (2010a): *Oppgaveforskyvning mellom 1. og 2.-linjetjenesten. Om utviklingen i pleie- og omsorgstjenestene 1988-2007 - all vekst i endret innretning*. NIBR-rapport 2010:1, Oslo
- Brevik I. (2010b): *De nye hjemmetjenestene – langt mer enn eldreomsorg. Utvikling og status i yngres bruk av heimebaserte tjenester 1989-2007*. NIBR prosjektrapport 2009/-NIBR-rapport 2010:2, Oslo
- Brevik I. og Nygård L. (2011): *Status og utvikling i Oslos eldreomsorg 2001-2010. En sammenliknende analyse*, NIBR-notat 2011:113, Oslo
- Brevik I. (2011): *Boliger og institusjoner i pleie- og omsorgstjenestene de siste 40 åra. Historisk utvikling og sammenheng* (Utredning for Hagen-utvalget – NOU 2011:11 Innovasjon i omsorg), Oslo
- Brevik I. (2012): *Alternative mål for omfattende bistandsbehov og Toppfinansieringsordningen*, Upublisert notat av 13.5. 2012, Brelanta, Oslo
- Brevik I. (2012): *Mulige alternative forklaringer på den sterke veksten i yngre brukere av heimebaserte tjenester de 15 siste åra. Noen hypoteser*. Problemnotat av 7.1. 2012. Brelanta, Oslo
- Brevik I. (2012): *Kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester*. NIBR-notat 2012:106, Oslo 2012
- Brevik I. (2012): *Stor tilvekst av yngre i pleie- og omsorgstjenestene de siste åra. Forløper for Samhandlingsreformen*. Foredrag ved Faglig Forum, NIBR, 3. mai 2012, Oslo
- Brevik I. (2013): *Kjennetegn ved yngre brukere av heimebaserte tjenester i 2010*. Foredrag ved Ledermøte i Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO), Felix Konferansesenter, Aker Brygge, Oslo, 11. april 2013, Brelanta, Oslo
- Brevik I. og Høyland K. (2007): *Utviklingshemmedes bo- og tjenestesituasjon 10 år etter HVPU-reformen*, Rapport NIBR/SINTEF, NIBR, Oslo

- Gabrielsen B. et al.: *Individbasert statistikk for pleie- og omsorgstjenestene i kommunene (IPLOS). Foreløpige resultater fra arbeidet med IPLOS-data for 2008*, Notat 48/2007, SSB, Oslo
- Gabrielsen B. et al. (2010): *Individbasert statistikk for pleie- og omsorgstjenestene i kommunene (IPLOS). Foreløpige resultater fra arbeidet med IPLOS-data for 2009*, Notat 50/2010, SSB, Oslo
- Gabrielsen B. et al. (2011): *Individbasert statistikk for pleie- og omsorgstjenestene i kommunene (IPLOS). Foreløpige resultater fra arbeidet med IPLOS-data for 2010*, Notat 33/2011, SSB, Oslo
- Gabrielsen B. et al. (2012): *Pleie- og omsorgstjenestene 2011. Statistikk om tjenester og tjenestemottakere*, SSB, Rapport 43/2012, Oslo 2012, Oslo
- Gabrielsen et al. (2013): *Pleie- og omsorgstjenestene 2012*, Rapport nr 43, SSB, Oslo
- Gatun H. et al. (2012): *Hvordan fordele omsorg. Utfordringer med å prioritere mellom eldre og yngre brukere*. Fafo-rapport 2012:62, Oslo
- Dommersmuth, L. (2009): *Når flytter de unge hjemmefra?* Samfunnsspeilet 2009/1, SSB 2009, Oslo
- Gulbrandsen, L. (2002): *Aldri har det vært så ille som akkurat nå. Om norsk ungdoms utflytting fra barndomshjemmet og etablering i egen bolig*, Tidsskrift for ungdomsforskning, 2: 33-50, Oslo
- Hellevik, T. (2005): *På egne ben. Unges etableringsfase i Norge*, NOVA-Rapport, 22, NOVA, Oslo
- Helsedirektoratet (2014): *IPLOS veileder for personell i den kommunale helse- og omsorgstjeneste*, Helsedirektoratet, april 2014, Oslo.
- Kalseth B. et al (2004): *Utviklingstrekk i kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten – oppgave utvikling og samspill*, SINTEF-rapport, SFT78 A045018, Trondheim
- Lingsom S. (1997): *The substitution issue: care policies and their consequences for family care*, NOVA-rapport nr. 6/1997, Oslo
- Romøren T.I. (2007): *Kommunale hjemmetjenester - fra eldreomsorg til 'yngreomsorg'*, Aldring og livsløp, nr. 1, NOVA, Oslo
- Rønning, R. et al (2009): *Frivillighetenes muligheter i eldreomsorgen*. Rapport nr. 11/2009, Høgskolen i Lillehammer, Lillehammer
- Kommunenes Sentralforbund (KS) (2012): *Tilbudsforepørsel på KS FoU-prosjekt nr. 124004: "Prioriteringsutfordringer mellom eldre og yngre brukere"*, KS, 8.2. 2012, Oslo
- Statistisk sentralbyrå (1997-2013): *Type heimebaserte tjenester*, Pleie- og omsorgsstatistikk, hvert år siden 1996, Oslo
- Statistisk Sentralbyrå (2008): *Statistisk Årbok 2008*, SSB, Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå (2009): *Singel eller samboer*, Artikkel publisert av SSB, 1.10. 2009, Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå (2012): *Samboer*, Artikkel publisert av SSB, 31.mai 2012, Oslo.

-
- Statistisk Sentralbyrå/NOVA (2009): *Generations and Gender Survey (GGS)/Livsløp, aldring og generasjon* (NorLAG), jfr Samfunnsspeilet, 1/2009, SSB.
- St meld. nr. 25 (2005-2006), *Mestring, muligheter og mening. Framtidas omsorgsutfordringer*. Oslo 2006.
- Strand, P. (2001): *Anbefalinger fra arbeidsgruppe revidering av IPLOS samlemål*, Helsedirektoratet, mai 2010, Oslo.
- Sundstrøm G. og Malmberg B. (2005): *Likhet inför äldreomsorgen? Kommunale variationer och de anhöriga*, Socialstyrelsen, Stockholm
- Svalund J. (2005): *Hjelpebehov og tjenestetilbud*, i Ugrenio: Seniorer i Norge, Statistiske analyser 72, SSB, Oslo
- Szebehely M. (red) 2005): *Äldreomsorgsforskning i Norden. En kunnskapsoversikt*. Nordisk ministereråd, Stockholm.
- Texmon, I. (1996): *På egne ben – flytting fra foreldrehjemmet*, i Brandth, B. mfl.: Familie for tiden. Stabilitet og forandring, Tano: Aschehoug, Oslo. Texmoen I. (1994):

Vedlegg 1

Vedleggstabeller til kapittel 2 - grunnlagstabeller

Tabell v2.1. Ekstrapolering av verdier ut fra andel uoppgitte i datamatriksen IPLOS 2011. Beregning av fordeling av ubevarte på grunnlag av fordelingen av besvarte.
Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

<i>Mindre/moderate bistandsbehov</i>			<i>Omfattende bistandsbehov</i>			<i>Ubevart bistandsbehov</i>			<i>Alle Besv.</i>	<i>Ube- svart</i>	<i>Ekstra- polerings faktor</i>
Aleine	Andre	Ubesv	Aleine	Andre	Ubesv	Aleine	Andre	Ubesv			
Sum alle brukere											
18-66											
28.623	20.052	2.009	8.298	2.802	185	652	1004	3531	59.775	7.381	112.348
32.157	22.528		9.323	3.148					67.156		Beregnet antall
Kommunal bolig											
18-66											
6925	969	134	5993	1014	74	51	16	112	14.901	387	102.597
7105	994		6149	1040					15.288		Beregnet antall
7103	995		6148	1042					15.288		Summering
18-29											
1071	256	37	916	263	20	15	4	18	2.506	94	103.751
1111	266		950	273					2.600		Beregnet antall
30-49											
2931	361	51	2630	337	25	24	10	54	6.259	164	102.620
3008	370		2699	346					6.423		Beregnet antall
50-66											
2923	352	46	2447	414	29	12	2	40	6136	129	102.102
2984	359		2499	423					6265		Beregnet antall
<i>Mindre/moderate bistandsbehov</i>			<i>Omfattende bistandsbehov</i>			<i>Ubevart bistandsbehov</i>					
Aleine	Andre	Ubesv	Aleine	Andre	Ubesv	Aleine	Andre	Ubesv			
Ordinær bolig											
18-66											
21698	19083		2305	1788					44874	6994	115.586
25.080	22.057		2.664	2.067					51868		Beregnet antall
25.013	22.111		2.667	2.077					51.868		Summering
18-29											
2828	3360		377	440					7005	1601	122.855
3.474	4.128		463	541					8606		Beregnet antall
30-49											
8430	8307		949	517					18203	2851	115.662
9.750	9.608		1.098	598					21054		Beregnet antall
50-66											
10440	7416		979	831					19666	2542	112.926
11.789	8.375		1.106	938					22208		Beregnet antall

Her er det 5.187 som ikke har oppgitt bistandsbehov, mens 2194 ikke har oppgitt husholdstype, til sammen 7.381 brukere 18-66 år, eller 11 pst av alle brukere 18-66 år.

Tabell v2.2. Brukere bosatt i ordinære private boliger. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år. **Antall brukere, antall brukerretta timer hjelp per uke og sum uketimeverk per bruker** etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

	Omfattende bistandsbehov			Stort/middels/ mindre			Alle
Antall brukere	Timer pr uke	Uke-timeverk	Antall brukere	Timer pr uke	Uke-Timeverk		
Bor aleine							
- 18-29 år	463	64,2	29725	3.474	5,8	20149	3.937
- 30-49 år	1.098	49,2	54022	9.750	4,4	42900	10.848
- 50-66 år	1.106	28,8	31853	11.789	3,5	41262	12.895
- 18-66 år	2.667	42,9	115.600	25.013	4,1	104.311	27.680
Sammen med andre							
- 18-29 år	541	43,8	23696	4.128	4,0	16512	4.669
- 30-49 år	598	28,0	16744	9.608	3,1	29785	10.206
- 50-66 år	938	22,6	21199	8.375	3,4	28475	9.313
- 18-66 år	2.077	31,5	61.639	22.111	3,4	74.772	24.188
Alle brukere							
- 18-29 år	1.004		53.421	7.602		36.661	8606
- 30-49 år	1.696		70.766	19.358		72.685	21.054
- 50-66 år	2.044		53.052	20.164		69737	22.208
- 18-66 år	4.744		177.239	47.124		179.083	51.868

Tabell v2.3. Brukere bosatt i **kommunale boliger**. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år. **Antall brukere, antall brukerretta timer hjelp per uke og sum uketimeverk per bruker** etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

Antall brukere	Omfattende bistandsbehov		Stort/middels/ mindre			Alle	
	Timer pr uke	Uke-timeverk	Antall brukere	Timer pr uke	Uke-timeverk	Antall brukere	
Bor aleine							
- 18-29 år	950	75,7	71915	1111	19,1	21220	2.061
- 30-49 år	2699	64,3	173546	3008	15,9	47827	5.707
- 50-66 år	2499	49,3	123201	2984	10,2	30437	5.483
- 18-66 år	6148	60,0	368662	7103	14,0	99484	13.251
Sammen med andre							
- 18-29 år	273	72,0	19656	266	18,3	4868	539
- 30-49 år	346	69,2	23943	370	10,8	3998	716
- 50-66 år	423	49,7	21023	359	11,8	4236	782
- 18-66 år	1042	61,9	64622	995	13,1	13102	2.037
Alle brukere							
- 18-29 år	1.223		91571	1.377		26088	2.600
- 30-49 år	3045		197489	3.378		51825	6.423
- 50-66 år	2.922		144224	3.343		34673	6.265
- 18-66 år	7.190		433.284	8.098		112.586	15.288

Tabell v2.4. Brukere bosatt i **ordinære private boliger**. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år **Antall og andel brukere** etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

Husholdstype		Grad av bistandsbehov				Sum antall/andel	
Husholdstype		Omfattende bistandsbehov		Stort/middels/mindre		Alle brukere	
		Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Bor aleine							
Alder							
- 18-29 år		463	0,89	3.474	6,70	3.937	7,59
- 30-49 år		1.098	2,12	9.750	18,80	10.848	20,91
- 50-66 år		1.106	2,13	11.789	22,73	12.895	24,86
- 18-66 år		2.667	5,14	25.013	48,22	27.680	53,37
Sammen med andre							
- 18-29 år		541	1,04	4.128	7,96	4.669	9,00
- 30-49 år		598	1,15	9.608	18,52	10.206	19,68
- 50-66 år		938	1,81	8.375	16,15	9.313	17,96
- 18-66 år		2.077	4,00	22.111	42,63	24.188	46,63
Alle brukere							
- 18-29 år		1.004	1,94	7.602	14,66	8.606	16,59
- 30-49 år		1.696	3,27	19.358	37,32	21.054	40,59
- 50-66 år		2.044	3,94	20.164	38,88	22.208	42,82
- 18-66 år		4.744	9,15	47.124	90,85	51.868	100,00

Tabell v2.5. Brukere bosatt i **kommunale boliger**. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år. **Antall og andel brukere** etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOs, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

		Grad av bistandsbehov				Sum antall/andel	
Husholdstype		Omfattende bistandsbehov		Stort/middels/mindre		Alle brukere	
		Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Bor aleine							
Alder							
- 18-29 år		950	6,21	1111	7,27	2061	13,48
- 30-49 år		2699	17,65	3008	19,68	5707	37,33
- 50-66 år		2499	16,35	2984	19,52	5483	35,86
- 18-66 år		6148	40,21	7103	46,46	13251	86,68
Sammen med andre							
- 18-29 år		273	1,79	266	1,74	539	3,53
- 30-49 år		346	2,26	370	2,42	716	4,68
- 50-66 år		423	2,77	359	2,35	782	5,12
- 18-66 år		1042	6,82	995	6,51	2037	13,32
Alle brukere							
- 18-29 år		1223	8,00	1377	9,01	2600	17,01
- 30-49 år		3045	19,92	3378	22,10	6423	42,01
- 50-66 år		2922	19,11	3343	21,87	6265	40,98
- 18-66 år		7190	47,03	8098	52,97	15288	100

Tabell v2.6. Brukere bosatt i ordinære private boliger. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år. **Antall og andel uketimeverk** etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

		Grad av bistandsbehov				Sum antall/andel	
Husholdstype	Omfattende bistandsbehov		Stort/middels/mindre		Alle brukere		
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	
Bor aleine							
Alder							
- 18-29 år	29725	8,34	20149	5,65	49874	14,00	
- 30-49 år	54022	15,16	42900	12,04	96922	27,20	
- 50-66 år	31853	8,94	41262	11,58	73115	20,52	
- 18-66 år	115.600	32,44	104.311	29,27	219911	61,72	
Sammen med andre							
- 18-29 år	23696	6,65	16512	4,63	40208	11,28	
- 30-49 år	16744	4,70	29785	8,36	46529	13,06	
- 50-66 år	21199	5,95	28475	7,99	49674	13,94	
- 18-66 år	61.639	17,30	74.772	20,98	136411	38,28	
Alle brukere							
- 18-29 år	53.421	14,99	36.661	10,29	90082	25,28	
- 30-49 år	70.766	19,86	72.685	20,40	143451	40,26	
- 50-66 år	53.052	14,89	69737	19,57	122789	34,46	
- 18-66 år	177.239	49,74	179.083	50,26	356322	100,00	

Tabell v2.7. Brukere bosatt i kommunale boliger. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år b. **Antall og andel uketimeverk** etter grad av bistandsbehov, husholdstype og alder. 2011. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013.

		Grad av bistandsbehov				Sum antall/andel	
Husholdstype	Alder	Omfattende bistandsbehov		Stort/middels/mindre		Alle brukere	
		Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Bor aleine							
	- 18-29 år	71915	13,17	21220	3,89	93135	17,06
	- 30-49 år	173546	31,79	47827	8,76	221373	40,55
	- 50-66 år	123201	22,57	30437	5,58	153638	28,15
	- 18-66 år	368.662	67,54	99.484	18,22	468.146	85,76
Sammen med andre							
	- 18-29 år	19656	3,60	4868	0,89	24524	4,49
	- 30-49 år	23943	4,39	3998	0,73	27941	5,12
	- 50-66 år	21023	3,85	4236	0,78	25259	4,63
	- 18-66 år	64.622	11,84	13.102	2,40	77.724	14,24
Alle brukere							
	- 18-29 år	91571	16,78	26088	4,78	117659	21,55
	- 30-49 år	197489	36,18	51825	9,49	249314	45,67
	- 50-66 år	144224	26,42	34673	6,35	178897	32,77
	- 18-66 år	433.284	79,37	112.586	20,63	545.870	100,00

Tabell v2.8. Brukere bosatt i kommunale boliger, Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år. **Fordeling av årsverk etter husholdstype, alder og grad av bistandsbehov.** Antall årsverk. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013

<i>Husholdstype/ Alder</i>	<i>Omfattende bistandsbehov</i>	<i>Sort/middels /mindre</i>	<i>Alle brukere</i>
	<i>Årsverk</i>	<i>Årsverk</i>	<i>Årsverk</i>
Bor aleine			
- 18-29 år	3210	947	4157
- 30-49 år	7747	2135	9882
- 50-66 år	5500	1359	6858
- 18-66 år	16457	4441	20897
Med andre			
- 18-29 år	877	217	1095
- 30-49 år	1069	178	1247
- 50-66 år	938	189	1128
- 18-66 år	2885	585	3470
Alle			
- 18-29 år	4088	1165	5252
- 30-49 år	8816	2313	11129
- 50-66 år	6438	1548	7986
- 18-66 år	19341	5026	24367

Tabell v2.9. Årsverk pr bruker i kommunal bolig. Alle brukere etter grad av funksjonstap og alder. Antall årsverk. Kilde: IPLOS, spesialkjøring for Brelanta/FFO, juni 2013

<i>Husholdstype/ Alder</i>	<i>Omfattende bistandsbehov</i>	<i>Sort/middels /mindre</i>	<i>Alle brukere</i>
	<i>Årsverk</i>	<i>Årsverk</i>	<i>Årsverk</i>
Bor aleine			
- 18-29 år	3,38	0,85	2,02
- 30-49 år	2,87	0,71	1,73
- 50-66 år	2,20	0,46	1,25
- 18-66 år	2,68	0,63	1,58
Med andre			
- 18-29 år	3,21	0,82	2,03
- 30-49 år	3,09	0,48	1,74
- 50-66 år	2,22	0,53	1,44
- 18-66 år	2,77	0,59	1,70
Alle			
- 18-29 år	3,34	0,85	2,02
- 30-49 år	2,90	0,68	1,73
- 50-66 år	2,20	0,46	1,27
- 18-66 år	2,69	0,62	1,59

Vedlegg 2

Vedleggstabeller til kapittel 3.

Vedleggstabeller 3A - brukere av heimebaserte tjenester som bor aleine etter 8 ulike mål for funksjonsnivå

Tabell v3.9a. Beslutninger i dagliglivet og evne til å styre egen adferd. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor aleine etter alder. Brukere 18-66 år i 2011. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Beslutninger i dagliglivet				Styre adferd			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	65	49	60	73	77	68	72	82
Middels/stort	33	47	38	25	22	31	26	17
Fullt bistandsbehov	2	3	2	2	1	2	1	1
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	23740	3170	9270	11300	23618	3137	9214	11267
Uoppgitt	864	170	333	361	986	203	389	394

Tabell v3.9b. Hukommelse og evne til å ivareta egen helsetilstand. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor aleine etter alder. Brukere 18-66 år i 2011. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Hukommelse				Å ivareta egen helsetilstand			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	88	82	87	90	32	30	29	35
Middels/stort	12	17	13	10	63	63	66	61
Fullt bistandsbehov	0	1	0	0	5	6	5	4
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	23482	3108	9129	11245	23911	3189	9344	11378
Uoppgitt	1122	232	474	416	693	151	259	283

Tabell v3.9c. Skaffe seg varer og tjenester og personlig hygiene. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor aleine etter alder. Brukere 18-66 år i 2011. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Skaffe seg varer og tjenester				Personlig hygiene			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	67	64	69	67	80	82	83	78
Middels/stort	29	32	28	29	17	15	14	19
Fullt bistandsbehov	4	4	3	4	3	3	3	3
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle (n)	23547	3130	9160	11257	23291	3069	9035	11187
Uoppgitt	1057	210	443	404	1313	271	568	474

Tabell v3.9d. Av- og påkledning og å bevege seg innendørs. Fordeling av brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger etter grad av bistandsbehov for å gjennomføre funksjonen. Brukere som bor aleine etter alder. Brukere 18-66 år i 2011. Prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014.

Type bistands- Behov	Av- og påkledning				Å bevege seg innendørs			
	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år	18-66 år	18-29 år	30-49 år	50-66 år
Ikke behov	90	90	91	89	94	96	95	92
Middels/stort	8	8	7	8	5	3	4	7
Fullt bistandsbehov	2	2	2	2	1	1	1	1
Sum	100	100	100	100	100	100	100,0	100
Alle (n)	23084	3026	8938	11120	23165	3018	8969	11178
Uoppgitt	1520	314	665	541	1439	322	634	483

Vedleggstabeller 3B – tabeller knyttet til sivilstand

Tabell v3.16A. Befolkningen 20-64 år etter sivilstand i tre aldersgrupper. 2008.
Antall og andeler Kilde: Statistisk årbok 2008, SSB 2008

Alder	Gift/partner	Skilt/sep	Enke	Ugift	Alle	
					Alle	N
20-29	71400	7375	211	501.946		580.932
20-29	12,3	1,3	0,04	86,4	100	580.932
30-49	682.897	168.904	6177	500.738		1.358.716
30-49	50,3	12,4	0,5	36,9	100	1.358.716
50-64	583.409	172.771	32.317	92.772		881.269
50-64	66,2	19,6	3,7	10,5	100	881.269
20-64	1.337.706	349.050	38.705	1.095.456		2.820.917
20-64	47,4	12,4	1,4	38,8	100	2.820.917

Tabell v3.16B. Personer 18-66 år etter sivilstand i tre aldersgrupper blant brukere av heimebaserte tjenester som bor i ordinære private boliger. 2008. Antall og andeler.
Kilde: IPLOS, spesialkjøring ved SSB for Brelanta, mars 2014.

Alder	Gift/samboer/partner	Skilt/sep	Enke	Ugift	Alle	
					Alle	N
18- 29	809	94	5	4664		5572
20-29	14.5	1,7	0,01	83,7	100	5.572
30-49	4893	2324	192	8437		15846
30-49	30,9	14,7	1,2	53,2	100	15.846
50-66	6049	4055	1332	5361		16797
50-66	36,0	24,1	7,9	31,9	99,9	16.797
18-66	11751	6527	1648	18462		38.388
18-66	30,6	17,0	4,3	48,1	100	38.388

Tabell v3.16C. Andel samboere, gifte og ikke i samliv i ulike aldersgrupper. Menn og kvinner. 2008-2010. Prosent. Kilde: Reisevaneundersøkelsen 2005-2011. Publisert i artikkelen 'Samboer, 2011', SSB, 31. mai 2012

	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-69
Samboer	27	39	31	26	20	19	13	9	6
Gift	4	20	46	53	59	57	65	69	72
Ikke-samliv	69	41	24	21	21	24	23	21	22

Kilde: *Reisevaneundersøkelsen 2005-2011.*

Kommentar: I tabell 3.17 opereres det med større spenn i aldersgrupperingene enn hva en gjør i presentasjonen av data i *Reisevaneundersøkelsen*, jfr tabell v3.16C. Således har vi stipulert prosentandelene for aldersgruppene 29-29 år, 30-49 år og 50-64 år ved å velge medianverdien for skåre i 20 aldersgrupper. For aldersgruppen 20-29 år er medianen for andel samboere i alderen 20-24 år 25-29 år 33 pst (27-39 pst i de to respektive aldersgruppene, jfr tabell v3.16C) Og for gifte 20-29 år er medianen for andel gifte 20-24 år og 25 år, 12 pst (4 pst og 20 pst i de to respektive

aldersgruppene, jfr tabell 3.16C. På same måte har vi stipulert andelene i de to øvrige aldersgruppene. Resultatet går fram av tabell 3.17. I tabell 3.16D er angitt de faktiske andelen gifte i parentes. Her der vi at det er svært små avvik for de stipulerte og de faktiske verdiene for gifte basert data om sivilstand i Statistisk Årbok 2008.

Tabell 3.16D. Befolkningen 20-64 år fordelt etter andeler som lever i samliv etter alder i 2008. Prosent. Kilde: Reisevaneundersøkelsene 2008/2010/ Publikasjonen *Samboer 2011*, SSB, 31. mai 2012 og Statistisk Årbok 2008, SSB, 2008

Alder	Samboer	Gift	Sum i samliv	Ikke samliv	Alle	
					Sum	n
- 20-29 år	33	12 (12,3)	45	55	100	580.932
- 30-49 år	25	52 (50,3)	77	23	100	1.358.716
- 50-64 år	7	68 (66,2)	75	25	100	881.269
- 20-64	21,0	48,8	69,8	30,2	100	2.820.917
- 20-29 år	191.708	69.712	261.420	319.512		580.932
- 30-49 år	339.679	706.532	1.046.211	312.505		1.358.716
- 50-64 år	61.689	599.263	660.952	220.317		881.269
20-64 år	593.076	1.375.507	1.968.583	852.334		2.820.917

Vedlegg 3

Vedleggstabeller til kapittel 4

Tabell v4.9. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter type tjeneste. Brukere med er med middels til stort bistandsbehov som bor sammen med foreldrene eller sammen med øvrige andre. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring ved SSB, av mars 2014

	Med middels til stort bistandsbehov							
	Brukere som bor sammen med andre							
	Bor med foreldre				Bor sammen med øvrige andre			
<i>Aldersgrupper</i>	18-66	18-29	30-49	50-66	18-66	18-29	30-49	50-66
Bare praktisk bistand	29	31	26	20	18	28	18	14
Bare heimesykepleie	63	62	60	77	65	63	68	62
Begge tjenestene	8	7	14	3	17	9	14	24
Alle heimesykepleie	71	71	74	80	82	72	82	86
Alle praktisk bistand	37	38	40	23	35	37	32	38
Alle. Prosent	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle, absolutte tall (n)	515	346	139	30	6719	1073	2698	2948

Tabell v4.10. Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år etter type tjeneste. Brukere med omfattende bistandsbehov som bor sammen med foreldrene eller sammen med øvrige andre. 2011. Andeler i prosent. Kilde: IPLOS, Spesialkjøring SSB, mars 2014

	Med omfattende bistandsbehov							
	Brukere som bor sammen med andre							
	Bor med foreldre				Bor sammen med øvrige andre			
<i>Aldersgrupper</i>	18-66	18-29	30-49	50-66	18-66	18-29	30-49	50-66
Bare praktisk bistand	48	52	41	36	22	44	26	12
Bare heimesykepleie	37	35	39	50	46	32	46	51
Begge tjenestene	15	13	20	14	32	24	28	39
Alle heimesykepleie	52	48	59	64	78	76	74	90
Alle praktisk bistand	63	65	61	50	54	68	54	51
Alle. Prosent	100	100	100	100	100	100	100	100
Alle, absolutte tall (n)	196	133	49	14	1592	307	468	817

Tabell v4.11 Brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i ordinære private boliger etter type hushold og grad av bistandsbehov. 2011. Oppgaver over oppgitte og uoppgitte brukere i disse gruppering samt beregnet fordeling av de uoppgitte i de samme grupperingene. Kilde: Spesialkjøring fra SSB, 17.3. 2014.

Bistandsbehov	Husholdstype				Summeringer		
	Datastatus, fordeling av uoppgitte	Aleine	Med andre	Med foreldre	Uoppgitte	Alle oppgitte	Alle
Med noe el. avgrenset bistandsbehov	Oppgitte	12.036	11.243	606	(1.301)	23.885	25.186
	Uoppg. husholdstype	656	612	33	1.301		
	Uoppg. bistandsbeh.	301	533	28	862		
	Uoppgitte begge	917	857	46	1.820		
	Alle uoppgitte	1.874	2.002	107	3.983		
	Alle, inkl. uoppgitte	13.910	13.245	713			27.868
Middels til stort bistandsbehov	Oppgitte	9.662	6.719	515	(574)	16.896	17.470
	Uoppg. husholdstype	328	228	18	574		
	Uoppg. bistandsbeh.	242	319	24	585		
	Uoppgitte begge	736	512	39	1287		
	Alle uoppgitte	1.306	1.059	81	2.446		
	Alle, inkl. uoppgitte	10.968	7.778	596			19.342
Omfattende bistandsbehov	Oppgitte	2.305	1.592	196	(111)	4.093	4.204
	Uoppg. husholdstype	63	43	5	111		
	Uoppg. bistandsbeh.	58	75	9	142		
	Uoppgitte begge	176	121	15	312		
	Alle uoppgitte	297	239	29	565		
	Alle, inkl. uoppgitte	2.602	1.831	225			4.658
Alle oppgitte		24.003	19.554	1.317		44.874	
Uoppgitt bistandsbehov		601	927	61	3.419		5.008
Alle		24.604	20.481	1.378	5.405		51.868
Alle	Uoppgitte, i alt	3.477	3.300	217		6.994	
Alle	I alt, inkl. uoppgitte	27.480	22.854	1.534		51.868	51.868
Uoppgittes andel av alle i prosent		12,7	14,4	14,2		13,5	

Tabell v4.15. Brukere av heimebaserte tjenester 0-66 år etter grad av bistandsbehov og etter alder i 2007. Absolutte tall og relativ fordeling basert på oppgaver fra besvarte (antall ubesvarte holdt ført opp i parentes)

2007		Fordeling i forhold til absolutte tall				
Aldersgruppene	Antall	Grad av bistandsbehov				Alle
		Noe/avgrenset	Middels til stort	Omfattende	(Ubesvart)	
0-17 år	1.141	479	313	349	(426)	
18-49 år	30.470	14.964	10.033	5.573	(5.485)	
50-66 år	22.571	11.548	7.348	3.675	(3.352)	
Alle 0-66 år	54.182					
18-66 år	53.041	26.512	17.381	9.248	(8.837)	
2007		Fordeling i relative tall – prosent				
0-17 år	1.141	42	27	31	(37)	100
18-49 år	30.470	66	33	18	(18)	100
50-66 år	22.571	51	33	16	(15)	100
18-66 år	53.041	50	33	17	(17)	100
0-66 år	54.182					

Vedlegg 4

Vedlegg til Kapittel 5. Om tilgang til ulønnet privat hjelp

1. Brukerne av ulønnet privat hjelp i forhold til bruk av type heimebaserte tjenester

I IPLOS har en kartlagt hvem som har *ulønna privat hjelp* og omlag hvor mange timer denne hjelpa utgjør per uke. Det er rimelig å anta at den typen privat hjelp som ytes ved registreringen oftest er knyttet til behov som en har bistand til å dekke gjennom de heimebaserte tjenestene, men opplysningene er i følge veilederen til IPLOS løselig spesifisert til 'nødvendig hjelp i dagliglivet'. Vi vet mao ikke eksakt om de bistandsbehov og de konkrete gjøremål som dekkes gjennom ulønnet privat hjelp.

Og brukerne representerer imidlertid ikke et vanlig utsnitt av befolkningen i forhold til alskens daglige gjøremål, men er allerede brukere av heimebaserte tjenester med definerte og klarlagte behov. Derfor synes det rimelig å anta at den private hjelpa som registreres oftest må være hjelp i forhold pleie- og omsorgsoppgaver og ikke hjelp til ordinære gjøremål i hverdagen som de fleste yter for hverandre i hverdagen, både blant personer med hjelpebehov og blant funksjonsfriske. Den private ulønna hjelpa som er registrert i IPLOS, vil således antas å måtte fungerer som *supplement* til de heimebaserte tjenestene.

Videre må vi som regel gå ut fra at de fleste av de oppgavene som utføres av heimesykepleien, dvs faglig medisinsk hjelp til pleie- og tilsyn, oftest ikke kan erstattes gjennom privat hjelp, sjøl om denne typen hjelp som ytes i heimesykepleien, i enkelte situasjoner og mellom heimesykepleiebesøk i noen grad kan erstattes av privat bistand.

At en har kommet til å yte *bare heimesykepleie*, kan imidlertid skyldes at behovet for praktisk bistand allerede er dekket gjennom privat omsorg. Og rimeligvis vil de aller fleste med bare heimesykepleie – og som ikke har praktisk bistand gjennom private - oftest måtte få slik hjelp fra de kommunale tjenestene. Men vi kan sjølsagt ikke utelukke at noen med behov for praktisk bistand, ikke får det pga manglende ressurser i de heimebaserte tjenestene. Og for brukere med *bare heimesykepleie som bor sammen med noen* - og som *ikke er oppført med privat hjelp*- må vi anta at de ikke har andre relevante behov for hjelp ut over de sykepleiefaglig.

Det betyr at de som er registrert ved ikke å ha privat hjelp, i utgangspunktet ikke kan regnes som personer som *mangler* privat hjelp. Dette kan ofte være brukere som *ikke er aktuelle for privat hjelp*. Vi må mao ta utgangspunkt i omfanget av personer med *aktuelle behov for privat omsorg*. Derfor har vi laget oversikt over andel og antall brukere *med bare heimesykepleie* etter om de bor aleine eller sammen med andre. Resultatet går fram av tabell vA1 her.

Vi har beregnet hvor stort antall brukere som bare har heimesykepleie, heimesykepleie pluss praktisk bistand eller bare praktisk bistand. Det ut fra oppgaver over totalt antall brukere 18-66 år etter om de bor aleine eller sammen med andre og etter grad av bistandsbehov (jfr tabell v2.1), samt andel i de respektive grupper som er brukere av bare heimesykepleie og øvrige kombinasjoner av tjenester, jfr tabell 4.5 og 4.6.

Tabell vA1. Antall og andel brukere 18-66 år av heimebaserte tjenestene etter type tjeneste og etter husholdstype og grad av bistandsbehov bosatt i ordinære private boliger. Absolutte tall og prosent. 2011. Kilde: tabell v2.1 og tabell 4.5 og tabell 4.6 i denne rapporten.

Husholdstype	Aleine		Med andre		Sum	
	Middels/ Stort	Omfatt- ende	Middels/ Stort	Om- fattende	Alle	Andel pst
- Andel bare heimesykepleie	50	19	71	45		
- Bare heimesykepleie	12507	507	15699	935	29648	57 (95)
- Andel Både heimesykepleie og praktisk bistand	24	55	10	30		
- Både heimesykepleie og praktisk bistand	6003	1467	2111	623	10204	20
- Andel bare praktisk bistand	26	26	19	25		
- Bare praktisk bistand	6503	693	4301	519	12016	23
- Alle tjenestene	25013	2667	22111	2077	51.868	

Her går det fram at 29.648 brukere 18-66 år bosatt i ordinære private boliger, eller 57 pst av samtlige hadde *bare heimesykepleie* (og 95 pst av disse gjaldt brukere med middels til stort bistandsbehov), jfr tabell vA1. Vi legger til grunn at de av disse med bare heimesykepleie *som bor aleine*, oftest ikke har behov for privat hjelp til praktiske gjøremål slik det er vurdert fra det offentlige side.

Det var 13.014 brukere med bare heimesykepleie som samtidig bodde aleine. Disse utgjorde i 2011 25 pst av samtlige brukere i ordinære private boliger og er således en stor brukergruppe. Noen av disse vil imidlertid i tillegg ha privat ulønnet hjelp. Men vi vet ikke hvor stor andel av disse med privat hjelp som er knyttet til brukere med bare heimesykepleie.

Brukere som bor *sammen med andre* med *bare heimesykepleie*, kan i utgangspunktet alle teoretisk også ha behov for praktisk bistand. Som vi tidligere har pekt på, kan årsaken til at de ikke har praktisk hjelp gjennom de kommunale heimebaserte tjenestene, være at de private (ektefelle, familie osv) tar seg av disse oppgavene, og at de av den grunn

står oppført som brukere av 'bare heimesykepleie'. Vi vil imidlertid måtte anta at de fleste brukere i flerpersonshushold som verken er oppført som brukere av praktisk bistand i de heimebaserte tjenestene eller mottar ulønnet privat hjelp, er personer uten behov for praktisk bistand. Her vil det imidlertid være noen flerpersonshusholdsmedlemmer som pga faktisk uførhet eller maskulin uførhet ikke utfører hjelp til daglige eller personlige gjøremål. Dessuten vil en del av husholdsmedlemmene være mindreårige barn. Det har vi imidlertid overhodet ikke data om.

Mangler data som kombinerer tilgang på privat hjelp og type heimebaserte tjenester

Men siden vi som nevnt i kap 5.2.3.1 i vårt datamateriale *ikke har data* som *kombinerer* tilgang på privat hjelp etter type heimebaserte tjenester, er vi avskåret fra å dokumentere slike sammenhenger direkte. Og så lenge vi ikke har koplet opplysninger om privat hjelp og type heimebaserte tjenester, må sammenhengen mellom bruk av privat hjelp og bare heimesykepleie, bero på antakelser på grunnlag av tentative forutsetninger.

Slik det går fram av tabell vA1, er det f. eks 71 pst *med bare heimesykepleie* blant dem som *bor sammen med andre* og som har middels til stort bistandsbehov, eller 15.699 brukere 18-66 år i 2011, eller 30 pst av samtlige brukere 18-66 år det året.

Det er lite sannsynlig at en betydelig del av alle disse brukerne 18-66 år med bare heimesykepleie samtidig har udekket behov for praktisk bistand. Den store andelen med bare heimesykepleie, tyder på at mange av dem bare har behov for medisinske tjenester og er uaktuelle i forhold til bruk av praktisk bistand i heimebaserte tjenester av privat hjelp. Sjøl om vi mangler data som direkte kopler opplysninger om bruk av ulike typer tjenester og bruk av privat hjelp, må dette forholdet være med i vurderingen av faktisk andel som har privat hjelp, eller som kan mangle slik hjelp.

2. Omfang av andel timeverk i heimesykepleie i de heimebaserte tjenestene

Vi har vist at målt ved antall brukere er brukere av heimesykepleie – og særlig brukere av bare heimesykepleie - klart i flertall blant brukere av heimebaserte tjenester 18-66 år bosatt i private boliger. Men hvordan forholder det seg i forhold til ressursbruk?

På grunnlag av data om antall brukere og antall timer mottatt hjelp per uke i IPLOS, har vi beregnet sum uketimeverk for brukerne av heimebaserte tjenester i 2011 etter type tjeneste, husholdstype og grad av bistandsbehov blant brukere 18-66 år. Hensikten er å gi kunnskap om hvordan ressursene målt ved uketimeverk som fordeler seg på ulike typer heimebaserte tjenester, og særlig hvor stor andel av timeverkene som faller på brukere av *bare heimesykepleie* og brukere av *heimesykepleie i alt*. Resultatene går fram av tabell vA2.

Ressursene i de heimebaserte tjenestene målt ved fordelingen av brukerretta uketimeverk, viser at 17 prosent av timeverkene gikk til brukere med *bare heimesykepleie*. Og 37 pst gikk til brukere av praktisk bistand. Men majoriteten av brukerne har både heimesykepleie og praktisk bistand, og 46 prosent av ressursene i de heimebaserte tjenestene gikk til disse i 2011.

Med sikte på et estimat av hvor stor del av ressursene som går til heimesykepleievirksomhet, har vi foretatt et estimat av omfanget av heimesykepleie blant brukere av begge tjenestene. Her forutsetter vi at antall timer heimesykepleie per brukere som kombinerer begge tjenestene, er det samme som blant dem som bare har heimesykepleie. Sannsynligvis vil imidlertid brukere med begge tjenestene generelt ha mer omfattende bistandsbehov, og at bruken av heimesykepleie av den grunn kan være høyere blant disse. Ut fra data fra IPLOS vet vi imidlertid ikke noe om dette.

Resultatet av våre estimater går fram av tabell vA2.

Tabell vA2. Omfang av hjelp i de heimebaserte tjenestene etter type tjeneste og etter husholdstype og grad av bistandsbehov. Brukere 18-66 år som bor i ordinære private boliger. 2011. Antall uketimeverk og andel etter type tjeneste i prosent.

Kilde: Spesialkjøring av IPLOS-data i SSB for Brelanta, juni 2013*)

Husholdstype	Aleine		Med andre		Sum	
	Middels/ stort	Omfatt- ende	Middels/ Stort	Omfatt- ende	Sum timeverk	Andel pst
- Bare praktisk bistand	29936	39094	23347	20565	112942	37
- Bare heimesykepleie	18321	4906	21683	7271	52181	17
- Både heimesykepleie og praktisk bistand	40796	53714	18830	24364	137704	46
- Alle tjenestene					302827	100
Med andel heimesykepleie beregnet blant brukere med begge tjenester**	8779	13931	3013	4905	30628	10

*) Beregnet ut fra data over antall brukere og bruk i timer per m uke i gjennomsnitt etter tjenestetypen og grad av bistandsbehov

**) Vi kjenner ikke omfanget av heimesykepleie versus praktisk bistand blant brukere som har *begge* disse tjenestene. Vi har foretatt en tentativ beregning av omfanget av heimesykepleie blant disse brukerne under forutsetning av at de bruker heimesykepleie i samme omfang per uke (uketimeverk) som dem med *bare heimesykepleie*.

Det viser at omfanget av uketimeverk i heimesykepleie blant brukere som kombinerer begge tjenestene, utgjør – under de angitte forutsetningene – 10 pst av ressursene i de heimebaserte tjenestene. Det innebærer at heimesykepleievirksomheten i 2011 utgjorde 27 pst (17+10 pst, jfr tab vA2) av samlet ressursbruk i de heimebaserte tjenestene mens praktisk bistand sto for 73 pst. Kanskje ligger den faktiske ressursbruken noe høyere i heimesykepleien. I stort kan det bety at omlag 1/3-del av årsverkene i heimebaserte tjenester i 2011 ble ytt som *heimesykepleie*, mens 2/3-deler ble gitt som praktisk bistand.

Sjøl om nesten 6 av 10 i alderen 18-66 år i ordinære private boliger er brukere med bare heimesykepleie, bruker disse bare 17 pst av ressursene i de heimebaserte tjenestene. Mesteparten går fortsatt til brukere av begge tjenestene (46 pst) eller til brukere av praktisk bistand (37 pst). Sjøl om kronikerne antallsmessig kanskje er i mindre-

tall blant brukerne, bruker de fortsatt de fleste ressursene i de heimebaserte tjenestene til brukere under 67 år.

3. Om beregningsgrunnlag og beregninger av omfang av privat ulønnet hjelp og omfang av heimebaserte tjenester blant brukere uten og med heimebaserte tjenester

Her vil vi primært beregne omfanget av privat ulønnet hjelp, målt ved timeverk per uke. Men samtidig ønsker vi å relatere dette til omfanget av hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene, dvs å angi omfang av slik hjelp etter om en er uten eller har hjelp gjennom heimebaserte tjenester.

3.1 Om angivelse av timer per uke med hjelp

Fra IPLOS har vi oppgaver over antall brukere og der *antall timer brukerretta hjelp per uke* i de heimebaserte tjenestene er angitt ved gjennomsnittlig timer per uke, jfr tabell vB, kolonne b.

Videre er omfanget av privat ulønnet hjelp angitt i intervaller, f.eks 3-inntil 9 timer per uke. Det er rimelig å gjøre det slik siden det er vanskelig å bedømme eksakt og å angi hvor mange timer som faktisk er ytt siden det neppe ført timedagbok. Timeangivelsen beror mao antakelig på en vurdering fra dem som arbeider i de heimebaserte tjenestene. For å kunne omregne til brukerretta timer - som for de heimebaserte tjenestene - har vi valgt verdien av median for hver uketime-gruppe, f.eks 6 timer for intervallet '3 inntil 9 timer', jfr tabell vB, kolonne c.

For brukere med hjelp i 15 timer eller mer har vi satt gjennomsnittet til 20 timer per uke. Det er antakelig noe lavt. Vi ønsker imidlertid å unngå å overestimere omfanget og har skjønnsmessig satt gjennomsnittet til 20 t. per uke.

For dem som har hjelp, men i ukjent omfang har vi tentativt lagt til grunn at uketimeverkene for disse er lik gjennomsnittet for dem med oppgitte timer. I eksemplet for brukere 18-29 år i tabell vB, er dette gjennomsnittet beregnet til 9,6 timer.

Vi har gjort rede for tilsvarende data for alle 16 undergrupper i eget excel-ark.⁸⁰

---

⁸⁰ Excel-arkene foreligger ved *Brelanta* og i *Funksjonshemmedes fellesorganisasjon* (FFO) som upublisert vedleggsmateriale til denne rapporten.

Tabell vB. Eksempel på beregning av omfang av privat hjelp og hjelp gjennom de heimebaserte tjenesten. Brukere 18-29 år som bor aleine og har omfattende bistandsbehov

Brukere 18-29 år som bor aleine og har omfattende bistandsbehov	Med heimebaserte		Med privat hjelp		Sum uketimeverk med hjelp			Andel uketv. privat hjelp Pst (h)
	Antall Brukere (a)	Timer h.-hjelp pr uke (b)	Timer hjelp Pr uke ©	Andel i prosent (d)	Privat hjelp (e)	Heime-Baserte (f)	Sum Hjelp (g)	
Inntil 3 timer	40	95,9	1,5	10,7	60	3836	3896	1,5
3 inntil 9 timer	12	67,9	6	3,2	72	815	887	8,1
9 inntil 15 timer	11	104,9	12	2,9	132	1154	1286	10,3
15 timer og mer	33	56,8	20	8,8	660	1874	2534	26
Med hjelp, ukjent omf.	60	55,2	9,6	16	576	3312	3888	14,8
Ikke privat hjelp	219	59,6	(13061)	58,4	1500	10991	12491	12
Alle (n)	375		Gj. sn. t. pr uke :		9,6	70,5		
Alle med hjelp	156			41,6				
Alle m. oppgitt timer	96	Forhold omfang hb. uten/med priv. hjelp		13061		10991	24502	
Uppgitt	2	(i)		54,3		45,7	100	

3.2 Beregning av andel med hjelp

Andelene med hjelp i de ulike uketime-intervallene og andel uten hjelp er beregnet med vanlig prosentuering, der $n=375$ i eksemplet i tabell vB, kolonne d.

3.3 Sum uketimeverk med hjelp hos brukere med privat hjelp

For de 375 brukerne i eksemplet har vi beregnet sum uketimeverk i privat hjelp, i de heimebaserte tjenestene ved å multiplisere antall brukere i hvert uketime-intervall med uketimetallet i de samme intervallene. For omfang av privat hjelp er det: kolonne $a*c=e$. Og for bruk av heimebaserte tjenester: kolonne $a*b=f$. Ved å summere kolonne e og f, får vi samlet antall uketimeverk, dvs sum uketimeverk i privat hjelp pluss i heimebaserte tjenester. I eksemplet i tab vB, er det 12.491 timer.

3.4. Den private ulønna hjelpas andel av all hjelp hos brukere med privat hjelp

Den private hjelpas andel av all hjelp beregnes enkel prosentuering, slik: $e/g*100=h$. For brukerne i eksemplet i tab. vB er denne andelen 12 pst. Denne andelen privat hjelp vil naturlig variere sterkt med variasjon i antall faktisk mottatt private timer. Slik det går fram i tabell vB, utgjør omfanget av privat hjelp for brukere med inntil 3 timer pr uke, bare 1,5 pst av all hjelp, mens den for brukere med 15 timer eller mer pr uke, utgjør 26 prosent. Vi har således funnet detaljerte uttrykk for omfanget av den private hjelpa i forhold til den offentlige. Den gir så grunnlag for å beregne andel årsverk for de to hjelpeformene og deres relative størrelse for undergrupper av brukere og brukere i alt.

3.5. Fordeling av omfanget av heimebaserte tjenester mellom brukere med og uten privat hjelp

Så langt har vi beregnet den andelen omfanget av privat hjelp utgjør av all hjelp *for alle med privat hjelp*. Men vi ønsker å finne et uttrykk for hvordan omfanget av heimebaserte tjenester fordeler seg mellom brukere med og uten privat hjelp. Da må vi

beregne omfanget av bruken av heimebaserte tjenester blant brukerne som ikke har privat hjelp, dvs som har bare heimebaserte tjenester. I vårt eksempel i tab. vB er det 219 brukere (kolonne a) som til sammen bruker: kolonne $a*b=13.061$ uketimeverk (kolonne c, nederst).

Så beregnes den andelen omfang av heimebaserte tjenester hos dem og uten hjelp slik på grunnlag av data nederst i tab vB: $d/g*100=54,3$ % og $f/g*100=46,7$. Det betyr at brukere i denne gruppa uten privat hjelp, nytter 54,3 prosent av samlet omfang av all hjelp gjennom de heimebaserte tjenestene, mens brukere med privat hjelp denne gruppa nytter 46,7 prosent av uketimeverken i de heimebaserte tjenestene.

Dette forholdet mellom brukere med og uten privat hjelp er i sin tur et uttrykk for den private hjelpas betydning for omfanget i bruk av heimebaserte tjenester mellom brukere med og uten privat hjelp.

3.6. Uketimeverk pr brukere av heimebaserte tjenester med og uten privat hjelp

Uketimeverkene i heimebaserte tjenester går direkte fram av IPLOS-data, jfr tab vB, kolonne b. Der det går fram at brukere 18-29 år med omfattende bistandsbehov som bor aleine og som ikke hadde privat hjelp, mottok 59,6 timer per uke i de heimebaserte tjenestene. Uketimeverkene i de heimebaserte tjenestene for brukere *med privat hjelp*, beregnes slik: sum kolonne f/a (sum uketimeverk /antall brukere med privat hjelp) I eksemplet i tab. vB gjelder det 10.991 uketimeverk/ $156=70,5$ timer per uke. Gjennomsnittlig antall timer per uke i de heimebaserte tjenestene for alle brukere kan så hentes fra tabell v2.2. i tabellvedlegg til kapittel 2.

4. Beregning av samlet omfang av ulønnet privat hjelp

Vi har alt beregnet sum uketimeverk for de ulike brukergruppene. For at oppgavene over omfang av privat hjelp skal bli sammenliknbare for oppgavene over uketimeverk/årsverk for de samme gruppene, må vi justere for effekten av ubesvarte. Det gjør vi ved ekstrapolering. Den er allerede utført i tilknytning til kapittel 2, jfr tabell v2.1. Beregnet antall brukere går fram i kolonne c i tabell C1 nedenfor. Brukere 18-29 år med omfattende bistandsbehov som bor alene utgjorde 463 personer, derav 375 med oppgitte verdier på alle relevante spørsmål.

Tabell vC1 Omfang av ubetalt privat hjelp og omfang av heimebaserte tjenester blant brukere med og uten bruk av ubetalt privat hjelp målt i uketimeverk samt omfang i privat hjelp i forhold til all ytt hjelp i prosent og årsverk. Brukere med *omfattende bistandsbehov* som bor alene og sammen med andre etter alder. 2011. Absolutte tall og prosent. Kilde: SSB, Spesialkjøring for NIBR, juni 2013

Brukertype	Med priv hjelp	Omfang av heimebaserte tjenester					Omfang av privat hjelp		
		Med priv hjelp (b)	Just. faktor privat hjelp ©	Med priv hjelp, just. (d)	Uten priv hjelp just. (e)	Totalt ant uketim everk (f)	Priv hjelp, justert (g)	Årsverk (h)	Andel i forh. til heime bas. (i)
	Uketime-Verk	Uketv.	Alle/ oppg.	Uketv.	Uketv.	Uketv.	Uketv.	Årsverk	Pst
Brukere med omfattende bistandsbehov									
Aleine									
-18-29 år	1500	10991	463/375	13584	16141	29725	1852	83	6,23
-30-49 år	2781	22006	1098/947	25498	28524	54022	3224	144	5,97
-50-66 år	2090	11563	1106/974	13123	18730	31853	2373	106	7,45
-18-66 år	6371	44560		52205	63395	115600	7449	333	6,36
Med andre									
-18-29 år	5336	13269	438/541	16421	7275	23696	6591	294	27,8
-30-49 år	4198	9264	515/598	10766	5978	16744	4875	217	29,1
-50-66 år	8278	13294	829/938	15115	6084	21199	9366	418	44,2
-18-66 år	17812	35827		42302	19337	61639	20832	929	33,8
Sum						177. 239	28281	1262	16,0

4.1 Årsverk i privat ulønna arbeid

Antall uketimeverk i privat hjelp går direkte fram av IPLOS-data for dette. Disse justeres så for ubesvarte, i det vi forutsetter at bruken av privat hjelp fordeler seg på samme måte blant de ubesvarte som blant dem som vi har data om. F. eks det blant brukere 18-29 år med omfattende bistandsbehov som bor alene, 375 personer med opplysninger, mens det var 463 brukere i denne gruppa i alt. Det går fram av tabell v2.1. Den gir oversikt over antall med gyldige svar og de faktorer som er nyttet ved ekstrapolering av verdier for antall uoppgitte i datamatriksen for IPLOS 2011. Her går det fram at det i den nevnte gruppa var 377 besvarte. Til fratrekk kommer 2 ube-

svarte i spørsmålet om bruk av privat ubetalt hjelp, jfr tabell vB. Det gir mao 375 personer med oppgitte verdier i denne sammenhengen.

Vi tar utgangspunkt i oppgitte antall uketimeverk og justerer for ubesvarte (justeringsfaktor i kolonne c slik: Kolonne a*c=g). Og for vår eksempelgruppe 18-29 år blir det: $1500*463/375=1852$ uketimeverk med privat hjelp, jfr tabell vC1, første linje.

I de heimebaserte tjenestene utgjorde 1 årsverk 1164 timeverk.⁸¹ Den private hjelpa omregnes til årsverk, slik: $g*52/1164$. For vår eksempelgruppe blir det tilsvarende: $1852*52/1164=83$ årsverk, jfr tabell C 2.

4.2 Andel omfang privat hjelp i forhold til omfang heimebasert hjelp

Dernest beregner vi hvor stor andel uketimeverkene i privat ulønnet hjelp utgjør i forhold til sum uketimeverk i heimebaserte tjenester for den samme gruppe. Denne andelen beregnes slik: $g/f*100=i$.

Slik det går fram av tabell vC1, ble det utført 29.725 uketimeverk i heimebaserte tjenester for vår eksempelgruppe. Omfanget av den private hjelpa i forhold til omfanget av uketimeverk i heimebaserte tjenester blir da: $1852/29.725*100=6,23$ pst. NB. Vi prosentuerer her i forhold til sum omfang heimebaserte tjenester og ikke av omfang heimebaserte+privat hjelp.

Oppgaver over årsverk i de ulike grupperingene av brukere går fram av tabell 2.6B i kap 2. Antall årsverk til brukere av heimebaserte tjenester 18-29 år med omfattende bistandsbehov som bor aleine, var 1.307 årsverk i 2011: Samla antall årsverk i heimebaserte pluss privat hjelp til eksempelgruppa blir da $1.317+83=1.400$ årsverk Private årsverk sin andel av samlet omfang av hjelp til denne gruppa, kan beregnes slik: $83/1400*100=5,93$ prosent.

⁸¹ Av tabell 2.2 i kap 2 går det fram at det i alt ble utført 1.417.184 brukerretna timeverk i 2011 og disse representerte 63.313 årsverk. Det gir følgende antall uketimeverk per årsverk: $1.417.184*52$ (uker)/63-313=1164 uketimeverk per årsverk.

5. Samla omfang av privat hjelp i årsverk for alle brukere

Vi har beregnet omfanget i bruken av privat hjelp for 16 undergrupper etter grad av bistandsbehov (2), husholdstype (2) og alder (4). Resultatene går fram av tabell C1 og C2. Her adderer vi årsverkene i de enkelte undergrupperingen. Den viser at det for brukere med omfattende bistandsbehov i alt ble ytt 1.262 årsverk i privat ulønnet arbeid (tabell C1), og for brukere med middels til stort bistandsbehov ble det ytt 4.659 årsverk (tabell C2, nedenfor) i privat ulønna hjelp.

Tabell C2 Omfang av ubetalt privat hjelp og omfang av heimebaserte tjenester blant brukere med og uten bruk av ubetalt privat hjelp målt i uketimeverk samt omfang i privat hjelp i forhold til all ytt hjelp i prosent og årsverk. Brukere med *middels til stort bistandsbehov* som bor aleine og sammen med andre etter alder. 2011. Absolutte tall og prosent. Kilde: SSB, Spesialkjøring for NIBR, juni 2013

Brukertype	Med priv hjelp	Omfang av heimebaserte tjenester					Omfang av privat hjelp		
		Med priv hjelp (b)	Just. faktor Privat hjelp ©	Med priv hjelp, just. (d)	Uten priv hjelp just. (e)	Totalt ant uketimer (f)	Priv hjelp, justert (g)	Årsverk (h)	Andel i forh. til heime bas. (i)
	Uketimeverk	Uket v.	Alle/ oppg.	Uketv.	Uketv.	Uketv.	Uketv.	Årsverk	Pst
Brukere med lite til stort bistandsbehov									
Aleine									
-18-29 år	4839	7446	^{3474/2796}	10981	9168	20149	6012	268	29,8
-30-49 år	11995	19298	^{9750/8387}	22523	20377	42900	13944	622	32,5
-50-66 år	13759	17746	^{11789/10368}	21250	20012	41262	16645	743	40,3
-18-66 år	30593	44490		54754	49557	104311	36601	1633	35,1
Med andre									
-18-29 år	11649	8102	^{4128/3322}	9907	6605	16512	14475	646	87,7
-30-49 år	19343	14488	^{9608/8220}	17126	12659	29785	22609	1009	75,9
-50-66 år	26977	16707	^{8375/7337}	18993	9482	28475	30793	1371	107,9
-18-66 år	57969	39297		46026	28746	74772	67877	3026	90,8
Sum						179083	104478	4659	58,3

Tabell D1. Eksakte timebruksoppgaver. Timebruk per bruker av heimebaserte tjenester etter om en har privat ulønnet hjelp eller ikke samt sum omfang av heimebaserte tjenester og privat ulønnet hjelp målt i uketimeverk. Oppgaver etter grad av bistandsbehov, om en boer aleine eller sammen med andre samt etter alder. Brukere med omfattende bistandsbehov i ordinære private boliger. Timer

	Brukere med heimebaserte tjenester			Med privat hjelp	Sum privat + heimebaserte
	Gjennomsnitt timer per uke Brukere med heimebaserte tjenester	Gjennomsnitt timer per uke Brukere <u>uten</u> privat hjelp	Gjennomsnitt timer per uke Brukere <u>med</u> privat hjelp		
	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke
Aleine					
-18-29 år	64,2	59,6	70,5	9,6	80,1
-30-49 år	42,9	45,0	54,9	6,9	61,8
-50-66 år	28,8	29,8	27,8	5,0	32,8
-18-66 år	42,9	41,1	45,5	6,5	52
Med andre					
-18-29 år	43,8	46,2	42,6	17,7	60,3
-30-49 år	28	25,7	29,4	13,3	42,7
-50-66 år	22,6	23,1	22,3	13,9	36,2
-18-66 år	31,5	29,1	29,1	14,5	43,6

Tabell D2. Eksakte timebruksoppgaver. Timebruk per bruker av heimebaserte tjenester etter om en har privat ulønnet hjelp eller ikke samt sum omfang av heimebaserte tjenester og privat ulønnet hjelp målt i uketimeverk. Oppgaver etter grad av bistandsbehov, om en boer aleine eller sammen med andre samt etter alder. Brukere med fra middels til stort bistandsbehov i ordinære private boliger. Timer

	Brukere med heimebaserte tjenester			Med privat hjelp	Sum privat + heimebaserte
	Gjennomsnitt timer per uke Brukere med Heimebaserte tjenester	Gjennomsnitt timer per uke Brukere <u>uten</u> privat hjelp	Gjennomsnitt timer per uke Brukere <u>med</u> privat hjelp		
	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke	Timer per uke
Aleine					
-18-29 år	5,8	4,9	7,7	5,0	12,7
-30-49 år	3,1	3,2	4,4	4,0	8,8
-50-66 år	3,5	3,0	4,2	3,3	7,5
-18-66 år	4,1	3,3	5,5	3,8	9,3
Med andre					
-18-29 år	4	2,6	6,5	9,3	15,8
-30-49 år	3,1	2,0	5,2	7,0	12,2
-50-66 år	3,4	2,2	4,6	7,5	12,1
-18-66 år	3,4	2,2	5,1	7,4	12,5